

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ

ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
У 2018 РОЦІ

КИЇВ - 2019

СТРУКТУРА
Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища
Київської області у 2018 році

	Вступне слово	6
1.	Загальні відомості	7
	1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території	7
	1.2 Соціальний та економічний розвиток області	8
2.	Атмосферне повітря	46
	2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	46
	2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	46
	2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	47
	2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря	50
	2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах	51
	2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	55
	2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	56
	2.6 Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря	57
3.	Зміна клімату	58
	3.1. Тенденції зміни клімату	58
	3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	58
	3.3. Політика та заходи у сфері захисту озонового шару	59
	3.4. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів	61
4.	Водні ресурси	63
	4.1 Водні ресурси та їх використання	63
	4.1.1 Загальна характеристика	63
	4.1.2 Водокористування та водовідведення	63
	4.2 Забруднення поверхневих вод	65
	4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	65
	4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	66
	4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод	67
	4.3 Якість поверхневих вод	68
	4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками	69
	4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів	70
	4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	74
	4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод	77
	4.5 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів	78
5.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	81
	5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	81
	5.1.1 Загальна характеристика	81
	5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	82
	5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	83
	5.1.4 Формування національної екомережі	85
	5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	87

5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	88
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	88
5.2.2	Охорона, використання та відновлення лісів та інших рослинних ресурсів	90
5.2.3	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	90
5.2.4	Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	107
5.2.5	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	108
5.2.6	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі України	109
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	110
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	110
5.3.2	Стан і ведення мисливського та рибного господарств	125
5.3.3	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	127
5.3.4	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні України	129
5.4	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	129
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	129
5.4.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	134
5.4.3	Біосферні резерви та Всесвітня природна спадщина	135
5.4.4	Формування української частини Смарагдової мережі Європи	137
5.5	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	143
6.	Земельні ресурси та ґрунти	147
6.1	Структура та стан земель	147
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	147
6.1.2	Стан ґрунтів	148
6.1.3	Деградація земель	149
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	151
6.3	Охорона земель	152
7.	Надра	153
7.1	Мінерально-сировинна база	153
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	153
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	154
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	154
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	156
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	157
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	167
8.	Відходи	169
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	169
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	172
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	175
8.4	Державна політика у сфері поводження з відходами	175
9.	Екологічна безпека	178
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	178
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	179
9.3	Радіаційна безпека	180
9.3.1	Стан радіаційного забруднення території Київської області	180
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	181

	9.3.3 Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення	184
10.	Промисловість та її вплив на довкілля	191
	10.1 Структура та обсяги промислового виробництва	191
	10.2 Вплив на довкілля	200
	10.2.1 Гірничодобувна промисловість	200
	10.2.2 Металургійна промисловість	201
	10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість	202
	10.2.4 Харчова промисловість	203
	10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва	204
11.	Сільське господарство та його вплив на довкілля	205
	11.1 Тенденції розвитку сільського господарства	205
	11.2 Вплив на довкілля	206
	11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	206
	11.2.2 Використання пестицидів	206
	11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель	207
	11.2.4 Тенденції в тваринництві	207
	11.3 Органічне сільське господарство	208
12.	Енергетика та її вплив на довкілля	209
	12.1 Структура виробництва та використання енергії	209
	12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	210
	12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля	212
	12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	214
13.	Транспорт та його вплив на довкілля	215
	13.1 Транспортна мережа Київської області	215
	13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень	215
	13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів	218
	13.3 Вплив транспорту на довкілля	218
	13.4 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля	219
14.	Стале споживання та виробництво	219
	14.1. Тенденції та характеристика споживання	219
	14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	222
15.	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	224
	15.1 Національна та регіональна екологічна політика	224
	15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	227
	15.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства	228
	15.4 Виконання обласних цільових екологічних програм	229
	15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	235
	15.6 Оцінка впливу на довкілля	239
	15.7 Економічні засади природокористування	241
	15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності	241
	15.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі	242
	15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної	243

	безпеки	
	15.9 Державне регулювання у сфері природокористування	245
	15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля	249
	15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля	251
	15.12 Екологічна освіта та інформування	252
	15.13 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля	253
	Висновки	254

ВСТУПНЕ СЛОВО

Людина – творіння природи, її унікальна і розумна частина. Природа й людина взаємопов'язані і впливають одна на одну. Вона, як будь-який живий організм, активно взаємодіє зі всіма компонентами середовища, в якому перебуває. Адаптуючись у середовищі, людина або суперечить законам природи, або, пізнавши їх, пристосовує до своїх життєвих потреб.

Сучасний вплив людини на природні екосистеми незрівнянно більший, ніж раніше. Сумарна потужність антропогенних викидів і скидів в багатьох випадках є близькою, а часто і більшою ніж потужність природних джерел.

Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є виключною передумовою сталого суспільного розвитку. Оскільки природні ресурси є основою життєдіяльності населення та економіки держави, тому їх збереження, відтворення та невиснажливе використання має здійснюватися як з боку держави, так і з боку громадськості. Саме тому держава орієнтована на підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, розширення участі громадськості у формуванні державної екологічної політики, формування нового природоохоронного менталітету, активізації процесу формування свідомості і активної позиції громадськості щодо подальшого розвитку екологічної політики України.

На початку XXI століття світова спільнота визнала, що зміна клімату є однією з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними загрозами для глобальної економіки та міжнародної безпеки внаслідок підвищення прямих і непрямих ризиків, пов'язаних з енергетичною безпекою, забезпеченням продовольством і питною водою, стабільним існуванням екосистем, ризиків для здоров'я і життя людей. Розуміння важливості проблеми обумовлює прийняття оперативних рішень та впровадження механізмів мінімізації впливу на кліматичні складові органами місцевої влади вже сьогодні.

Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Київській області у 2018 році підготовлена на виконання ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 31 березня 2017 року № 150 «Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства екології та природних ресурсів України з обласними Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань охорони навколишнього природного середовища» та відповідно до структури, затвердженої наказом Мінприроди України від 19.07.2019 № 263 «Про структуру Національної доповіді».

Матеріали, зібрані в Доповіді, відображають стан атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, рослинного, тваринного світу, природно-заповідного фонду, визначають вплив господарської діяльності на довкілля, висвітлюють нагальні екологічні проблеми та пропозиції щодо шляхів їх вирішення. Доповідь також містить інформацію про стан державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, стан екологічної освіти, інформування громадськості та громадських організацій.

Основна частина представлено інформації базується на даних державних статистичних спостережень.

Доповідь розміщено на офіційному сайті Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації (<http://ecology-kievoblast.com.ua>).

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території.

Київська область як адміністративно-територіальна одиниця в складі України утворилась 27 лютого 1932 року. Вона розташована на півночі України в басейні середньої течії Дніпра. Київщина займає площу 28,1 тис. км² (без м. Києва), що становить 4,7 % площі України (з м. Києвом – 28,9 тис. км²). Центром Київської області є столиця України місто Київ. В адміністративному відношенні область поділяється на 25 районів, 13 міст обласного підпорядкування, 30 міст районного підпорядкування (селища міського типу), 605 сільських рад та 1126 сільські населенні пункти. Чисельність населення на 1 січня 2019 року складала 1 767,940 тис. осіб.

Рельєф Київської області рівнинний із загальним похилом до долини Дніпра. Північна частина області лежить в межах Поліської низовини. На сході в межах області – частина Придніпровської низовини. Найбільш підвищені й розчленовані південна та південно-західна частини, зайняті Придніпровською височиною (висота біля 273 м над рівнем моря). Ґрунтовий покрив Київської області досить різноманітний. Найпоширенішими є чорноземи, площа яких становить близько 50% площі орних земель регіону. Ступінь розораності території перевищує 60%. Загальна площа лісів Київської області становить близько 649 тис. га. Для північної частини області характерні масиви хвойних і мішаних лісів, південна частина значною мірою розорана, на тих ділянках, які не зазнали сильного антропогенного впливу, переважають широколистяні ліси. Тваринний світ Київщини дуже різноманітний. Багатство видового складу пов'язане з тим, що область розташована на межі двох природних зон: північна частина розташована в зоні Полісся, південь області лежить у лісостеповій зоні. Природне середовище території Київщини протягом історичного часу відзначалося сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами.

На Київщині проводиться розробка, в основному, будівельних мінеральних матеріалів: граніту, гнейсів, каоліну, глини, кварцового піску. Є невеликі поклади торфу.

В області є джерела мінеральних радонових вод (м. Миронівка, м. Біла Церква), Броварське родовище мінеральних рідкісних підземних вод.

Річки Київщини належать, переважно, до басейну Дніпра. Дніпро тече територією області в межах 246 км, його притоки – Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Рось, Десна і Трубіж. Природний режим річок значною мірою змінений, що пов'язано з їх зарегульованістю, наявністю великої кількості ставків і водосховищ. В області створено 58 водосховищ (без врахування дніпровських) з повним і корисним об'ємом відповідно 185,7 і 161,7 млн.м³ води.

Найбільшими є Київське та Канівське водосховища, більша частина площі яких розташована в межах території Київщини. В Київській області побудовано також 2389 ставків з об'ємом 259,1 млн.м³. Довжина берегової лінії річок і водойм в межах області складає 17,8 тис.км.

Клімат – помірно континентальний, м'який з достатньою кількістю вологи.

Київщина – одна з провідних областей України. В регіоні зосереджена велика кількість промислових підприємств, об'єктів комунального господарства, магістралі міжнародного та загальнодержавного значення. Діяльність цього комплексу призводить до інтенсивного забруднення довкілля. Крім того, Київщина – одна з областей, що найбільше постраждали від Чорнобильської катастрофи. До значного виснаження навколишнього середовища, забруднення поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря і земель, нагромадження у великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів виробництва долучилося радіаційне забруднення. У комплексі заходів, спрямованих на охорону довкілля, виділяється кілька напрямків, серед яких охорона повітряного басейну, водних ресурсів, збереження ґрунтів та лісового фонду.

1.2 Соціальний та економічний розвиток області.

Протягом 2018 року Київська облдержадміністрація разом з місцевими органами виконавчої влади спрямовувала свою діяльність на активну роботу щодо впровадження загальнодержавних реформ, організацію виконання положень Конституції та Законів України, забезпечення реалізації заходів, визначених актами та дорученнями Президента України і Кабінету Міністрів України, зокрема Стратегією сталого розвитку "Україна-2020" (схвалена Указом Президента України від 12 вересня 2015 року № 5/2015), Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385), Планом заходів на 2018-2020 роки з її реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 року № 733), Стратегією розвитку Київської області на період до 2020 року (затверджена рішенням Київської обласної ради від 04 грудня 2014 року № 856-44-VI) та Планом заходів з реалізації у 2018-2020 роках Стратегії розвитку Київської області на період до 2020 року (затверджений рішенням Київської обласної ради від 10 жовтня 2018 року № 494-23-VII). Крім цього, вжито заходів щодо виконання завдань, передбачених Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2018 рік (затверджена рішенням Київської обласної ради від 27.04.2018 № 398-21-VII).

Київська область зберегла перші позиції за основними показниками соціально-економічного розвитку серед регіонів України. Практично у всіх галузях економіки та соціально-гуманітарної сфери області вдалося досягти позитивних зрушень, забезпечити зростання обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, збільшення потоків інвестиційних ресурсів в

економіку області, поживлення діяльності представників малого та середнього бізнесу, що сприяло зростанню надходжень до бюджетів усіх рівнів і дало змогу спрямувати одержані кошти на виконання заходів обласних цільових програм, перш за все соціального спрямування.

За своїм економічним потенціалом область належить до п'ятірки найбільш економічно розвинутих регіонів України. Результати соціально-економічного розвитку області, досягнуті протягом 2018 року, характеризуються такими основними показниками:

- індекс промислового виробництва склав 102,0%, обсяг реалізованої промислової продукції підприємств становив 114,3 млрд грн (у 2017 році – 94,3 млрд гривень);

- обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств збільшився на 20,7% і склав 17962,0 млн грн (по Україні – 2 місце);

- підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 7273,3 млн грн, індекс будівельної продукції становив 101,9 відсотка;

- оборот роздрібної торгівлі за всіма каналами реалізації збільшився, у порівнянних цінах, на 9,7% і склав 65,6 млрд гривень;

- до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів надійшло 14645,3 млн грн податків, зборів та обов'язкових платежів, що на 6,4% більше, ніж у 2017 році;

- до загального та спеціального фондів державного бюджету від області надійшло 62804,6 млн грн, що на 19,3% більше порівняно з 2017 роком;

- на вільні та новостворені робочі місця працевлаштовано 21,9 тис. незайнятих та безробітних осіб, що на 9,3% більше у порівнянні з 2017 роком, рівень працевлаштування безробітних склав 37,8% (у 2017 році – 34,9 відсотка);

- кількість створених нових робочих місць в усіх сферах економічної діяльності збільшилась у 1,5 рази і станом на 01.01.2019 становила 31887 місць;

- середній розмір трудових пенсій порівняно з 2017 роком збільшився на 181,0 грн або на 7,2% та склав 2682,1 гривень;

- середньомісячна номінальна заробітна плата склала 9097,0 грн. (по Україні – 3 місце), що на 26,6% перевищує її розмір за 2017 рік та у 4,7 рази більше рівня прожиткового мінімуму на одну працездатну особу;

- загальний обсяг експорту зовнішньої торгівлі товарами за 2018 рік у порівнянні з попереднім роком зріс на 6,2% і становив 1856,9 млн дол.США. Обсяг імпорту товарів збільшився на 7,1% та склав 3645,3 млн доларів США;

- обсяг капітальних інвестицій склав майже 37,5 млрд грн (по Україні – 3 місце) та, у порівнянних цінах, збільшився на 9,8 відсотка;

- загальний обсяг прямих іноземних інвестицій станом на 31.12.2018 (наростаючим підсумком) становив 1591,6 млн.дол.США (по Україні – 3 місце), у порівнянні з початком 2018 року він збільшився на 2,9 млн доларів США.

Разом з тим, за рядом показників не вдалося досягти позитивних результатів. Через скорочення загальної площі будівництва багатопверхових житлових будинків внаслідок зниження попиту на житло, що споруджується у районах та містах, розташованих навколо м. Києва, обсяги введеного в

експлуатацію житла у 2018 році склали 1541,0 тис.кв.м, що на 10,4% менше, ніж за 2017 рік. Проте, за обсягом житлового будівництва область продовжує займати 1 місце серед інших регіонів України.

Залишається значною загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати, яка у порівнянні з 01.01.2018, збільшилась на 8,4 млн грн або на 6,5% і станом на 01.01.2019 склала 138,1 млн грн, у тому числі борг підприємства-банкрута ПАТ "Авіакомпанія "Аеросвіт" склав 115,8 млн грн (83,9% від загальної суми заборгованості). Заборгованість працівникам економічно активних підприємств, у порівнянні з 01.01.2018, зросла на 8,7 млн грн або в 1,7 рази і станом на 01.01.2019 склала 21,1 млн гривень.

Податковий борг юридичних та фізичних осіб до бюджетів усіх рівнів без урахування пені і боргу підприємств-банкрутів склав 4293,1 млн грн, що, у порівнянні з початком 2018 року, більше на 2511,1 млн грн або у 2,4 рази. Збільшення податкового боргу зумовлено переходом з інших регіонів держави платників податків із податковим боргом на облік до Головного управління Державної фіскальної служби у Київській області, а також виникненням податкового боргу у результаті контрольної-перевірочної роботи по ПДВ, податку на прибуток та податку на доходи з фізичних осіб.

Проведений моніторинг соціально-економічного розвитку області у 2018 році виявив ряд проблемних питань, які потребують вирішення шляхом мобілізації спільних зусиль місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів господарювання області. Серед них основними є: нестача інвестиційних ресурсів для модернізації та технологічного оновлення виробництва через не вигідні умови кредитування банківськими структурами та обмежені обсяги іноземних інвестицій, невідповідність фахової структури трудових ресурсів потребам ринку, високий рівень енергоємності житлово-комунального господарства.

Демографічний розвиток, підтримка дітей та сім'ї.

Чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2019 року становила 1767,4 тис. осіб. Фактично протягом 2018 року чисельність населення збільшилася майже на 13,7 тис. осіб, що у розрахунку на 1000 наявного населення становило 7,7 особи.

Середньорічна чисельність наявного населення склала 1761,1 тис. осіб, що на 16,7 тис. осіб більше у порівнянні з 2017 роком та на 9,6 тис. осіб більше прогнозованого показника.

Збільшення чисельності населення області відбулося виключно за рахунок міграційного приросту – 27,1 тис. осіб (прогноз – 32,3 тис. осіб), водночас зафіксовано природне скорочення населення – 13,5 тис. осіб.

Порівняно з 2017 роком обсяг природного скорочення населення збільшився на 2622 особи, або з 6,2 до 7,7 осіб у розрахунку на 1000 наявного населення. Майже в усіх районах та половині міст обласного значення спостерігалось природне скорочення населення, за виключенням Бориспільського, Вишгородського, Києво-Святошинського, Обухівського районів та міст Бориспіль, Бровари, Буча, Ірпінь та Обухів. Залишається

суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 53 живонароджених дитини. Водночас зменшилась кількість померлих дітей у віці до 1 року з 90 до 73 осіб.

З метою більш ефективної та налагодженої роботи облдержадміністрації у сфері захисту конституційних прав дітей та підтримки сімей на Київщині у звітному періоді було реалізовано нову обласну комплексну Програму підтримки сім'ї та забезпечення прав дітей "Щаслива родина – успішна країна" до 2022 року, затверджену рішенням Київської обласної ради від 27.04.2018 №402-21-VII. На виконання завдань та реалізацію заходів обласної Програми станом на 01.01.2019 спрямовано кошти з обласного бюджету у сумі 24,1 млн гривень.

На Київщині активізовано роботу щодо влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Станом на 01.01.2019 в області функціонувало 68 дитячих будинків сімейного типу та 102 прийомних сімей. Загалом в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях протягом року виховувалося 651 дітей, під опікою, піклуванням перебували 2560 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

На Київщині проводиться активна робота щодо усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. У 2018 році було усиновлено 80 дітей, з них 70 усиновлено громадянами України, 10 – іноземними громадянами.

В області діють 5 центрів соціально-психологічної реабілітації дітей служби у справах дітей та сім'ї облдержадміністрації у селах Копилів (Макарівський район), Петрівське (Києво-Святошинський район), Сезенків (Баришівський район), Циблі (Переяслав-Хмельницький район) та у м. Богуслав, а також міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей Білоцерківського міськвиконкому.

Станом на 01.01.2019 у даних закладах перебувало 246 дітей, у тому числі діти, які переміщені із зони проведення АТО.

У Київській області проживає 14101 багатодітна сім'я, де виховується 46802 дітей. З приводу проведення моніторингу щодо видачі посвідчень батькам та дітям з багатодітних сімей, то на сьогоднішній день було отримано: 3952-посвідчення батьків; 8983-посвідчення дітей.

За 2018 рік спеціалістами центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді було виявлено 747 сімей з дітьми, які підпадають під категорію внутрішньопереміщені. В ході роботи всі сім'ї були охоплені соціальними послугами. У 619 сім'ях було здійснено оцінку потреб, за результатами якої складні життєві обставини підтвердилися в 496 сім'ях, в яких проживає 929 дітей. У даних сімей не виявлено потреби у забезпеченні їх тимчасовим житлом. Сім'ям даної категорії було надано 1287 соціальних послуг серед яких: соціально-психологічні – 355 сім'ям, соціально-юридичні – 186 сім'ям; допомога у працевлаштуванні – 33, надана допомога у вирішенні побутових умов – 24 сім'ям. 139 сім'ям була надана допомога щодо налагодження зв'язків з членами родини та громадою, в якій на даний час проживає сім'я.

Протягом 2018 року в соціальних гуртожитках, які функціонують на території Київської області, перебували 17 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають в складних життєвих обставинах. На кінець року мають житло 2946 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

За 2018 рік відбулося 8 засідань комісії Київської облдержадміністрації з визначення напрямів та об'єктів, на які буде спрямовано субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа.

За кошти субвенції на суму 10,9 млн. грн. було придбано 16 квартир для дітей-сиріт та осіб з їх числа в Баришівському, Богуславському, Броварському, Києво-Святошинському, Миронівському, Рокитнянському районах та містах Бориспіль, Бровари, Славутич та Фастів, а також, два будинки в Яготинському районі та м. Ірпінь для створення дитячих будинків сімейного типу.

Для профілактики злочинності, негативних проявів серед дітей запобігання безпритульності та бродяжництву в області постійно проводяться профілактичні рейди: "Підліток", "Вокзал", "Діти вулиці", метою яких є вилучення дітей з негативного оточення, надання їм реабілітаційної допомоги. Протягом 2018 року проведено 562 профілактичних рейдів, під час яких виявлено 840 дітей. У результаті прийнятих заходів вилучено і влаштовано в центри соціально-психологічної реабілітації, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я – 210 дітей, відповідно попереджено – 627 дітей.

На кожного підлітка, який перебуває на обліку у службі у справах дітей та сім'ї міської ради, заведена облікова – статистична картка (ОСКД) та ведеться електронна система ЄІАС "Діти", з метою своєчасного соціального захисту та попередження скоєння правопорушень та злочинів неповнолітніми, де фіксується проведена робота.

У ході профілактичних заходів обстежено 1560 сімей, за неналежне виконання батьківських обов'язків ініційовано притягнення до відповідальності 400 батьків.

На підготовку оздоровчої кампанії 2018 року витрачено 140 тис. гривень. За звітний період забезпечено оздоровленням 28518 дітей та відпочинком – 45243 дітей (включаючи 71723 дітей пільгових категорій), які потребують особливої соціальної уваги та підтримки. Загалом, на оздоровчу кампанію з місцевих бюджетів витрачено 20016,3 тис.грн, позабюджетних коштів - 14275,6 тис. гривень. З обласного бюджету на оздоровчу кампанію витрачено 20579 тис. гривень. За даними служби у справах дітей та сім'ї Київської обласної державної адміністрації відпочинковими та оздоровчими послугами було охоплено 2133 дитини.

Підписані угоди про співпрацю з 14 благодійними громадськими організаціями Іспанії, США, Австрії, Угорщини, які забезпечують організацію виїзду на відпочинок та оздоровлення дітей за кордоном. Так, на закордонне оздоровлення було направлено 938 дітей.

Протягом 2018 року почесне звання України "Мати-героїня" присвоєно 25 багатодітним жінкам Київщини.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми" служба у справах дітей та сім'ї Київської облдержадміністрації далі реалізовує в області проект "Поширення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, в Україні", спрямований на покращення спроможності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, виявляти та надавати допомогу постраждалим особам у відповідності до чинного законодавства.

Станом на 01.01.2019 щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, звернень не надходило.

Протягом 2018 року до органів і установ, на які покладено функції здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, надійшло 3987 звернень: від дітей 58, жінок 3224, чоловіків 705 звернень. Кількість здійснених заходів з приводу захисту прав дитини від насильства в сім'ї 324. На корекційні програми направлено 245 осіб, і пройшли відповідні програми протягом поточного року 117 осіб.

З метою моніторингу забезпечення реалізації норм визначених ч.2 ст. 12 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", в рамках реалізації Координатором проектів ОБСЄ в Україні проекту "Підтримка утвердження гендерної рівності в Україні", в області організовано систематичне проведення семінарів для безробітних з гендерної проблематики. Так, з початку поточного року проведено 125 таких заходів за участю 1340 осіб.

З метою формування у дітей та молоді свідомого прагнення до здорового способу життя, набуття стійких навичок безпечної поведінки в оточуючому середовищі, а також уміння надати допомогу в екстремальних умовах та володіння навичками самозахисту протягом 2018 року було розроблено та впроваджено масштабний проект Київська обласна дитяча школа безпеки "KidSafe", який реалізується у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей Київської області разом із структурними підрозділами Київської обласної державної адміністрації.

Грошові доходи населення

Актуальним питанням, якому постійно приділяється увага в області, є створення належних умов для підвищення рівня життя населення Київщини, недопущення зниження його грошових доходів, збільшення яких значною мірою залежить від зростання заробітної плати.

Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника області у 2018 році становила 9097 грн, що на 26,6% більше, ніж у попередньому році та на 9,3% більше прогнозного показника Програми (8324 грн), а також у 4,7 рази перевищує рівень прожиткового мінімуму на одну працездатну особу (1921 гривня). За рівнем оплати праці працівників область зайняла 3 місце, поступаючись м. Києву та Донецькій області.

Реальна заробітна плата штатних працівників у 2018 році по відношенню до 2017 року збільшилася на 13,8 відсотка.

Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати, у порівнянні з 01.01.2018, збільшилась на 8,4 млн грн або на 6,5% і станом на 01.01.2019 склала 138,1 млн грн, у тому числі борг підприємства-банкрута ПАТ "Авіакомпанія "Аеросвіт" склав 115,8 млн грн (83,9% від загальної суми заборгованості). Рішенням Господарського суду Київської області від 10.07.2015 вказане підприємство було визнано банкрутом, на даний час до боржника застосована процедура ліквідації.

У структурі загальної суми заборгованості з виплати заробітної плати борги економічно активних підприємств становили 15,3%, підприємств-банкрутів – 84,7 відсотка.

Заборгованість працівникам економічно активних підприємств, у порівнянні з 01.01.2018, зросла на 8,7 млн грн або в 1,7 рази і станом на 01.01.2019 склала 21,1 млн гривень.

Протягом грудня 2018 року забезпечено погашення в повному обсязі заборгованості із виплати заробітної плати на державних спеціалізованих підприємствах, що забезпечують життєдіяльність Чорнобильської зони відчуження, у сумі 26,2 млн гривень.

Крім того, відбулося скорочення боргів з оплати праці на державному підприємстві "Дослідно-конструкторське бюро авіації загального призначення" (Києво-Святошинський район) у сумі 180,7 тис. грн, а також у ПАТ "Факел" (м. Фастів) – у сумі 200,7 тис. гривень.

Серед економічно активних підприємств найбільша заборгованість із виплати заробітної плати (11,6 млн грн або 54,7% боргів економічно активних підприємств Київщини) обліковується на державному підприємстві "Завод порошкової металургії" (м. Бровари). З метою погашення заборгованості на вказаному підприємстві у 2018 році було направлено 4 звернення до центральних органів виконавчої влади (Кабінету Міністрів України – від 26.07.2018 № 11-12/3540, Ради національної безпеки і оборони України – від 28.08.2018 № 11-13/4102, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – від 29.05.2018 № 11-13/2329 та від 20.09.2018 № 11-13/4542).

Водночас станом на 01.01.2019 виникла нова заборгованість із виплати заробітної плати у комунальному закладі Білоцерківської міської ради "Міська госпрозрахункова поліклініка профоглядів" у сумі 119,2 тис. гривень. З метою вирішення проблеми направлено лист Білоцерківському міському голові (від 24.01.2019 № 11-21/451).

Загалом протягом 2018 року проведено 12 засідань обласної та 200 засідань районних та міських тимчасових комісій з питань погашення заборгованості із виплати заробітної плати (грошового забезпечення), пенсій, стипендій та інших соціальних виплат, на яких було розглянуто стан погашення заборгованості найбільшими підприємствами-боржниками.

Соціальний захист населення

У Київській області функціонує 35 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), один з яких розташований на території Пісківської селищної об'єднаної територіальної громади.

Протягом 2018 року територіальними центрами надано соціальних послуг 58712 особам, що на 9,5% або 5115 осіб більше, ніж у 2017 році, та на 1,4% або 812 осіб більше, ніж прогнозувалося Програмою (57900 осіб). Платні соціальні послуги на суму 5,1 млн грн надані 12202 особам, що на 1131 особу або 10,2% більше у порівнянні з 2017 роком (11071 особа) та на 2002 особи або 19,6% більше очікуваного показника Програми (10200 осіб).

Всього у 2018 році за рахунок субвенції з Державного бюджету виплачено державних соціальних допомог 100,3 тис. осіб на загальну суму 2,0 млрд грн (у той час як Програмою передбачалося виплатити соціальну допомогу 102,0 тис. осіб на суму 2,2 млрд грн), а саме:

- допомога сім'ям з дітьми – 74,0 тис. сімей на загальну суму 1348,8 млн грн (у 2017 році – 84,4 тис. сімей на суму 1466,9 млн грн);

- тимчасова допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів – 432 сім'ї на загальну суму 6,4 млн грн (у 2017 році – 809 сімей на загальну суму 9,6 млн грн);

- допомога малозабезпеченим сім'ям – 4,7 тис. сімей на суму 193,3 млн грн (у 2017 році – 5,5 тис. сімей на суму 220,9 млн грн);

- допомога особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю – 19,2 тис. осіб на загальну суму 409 млн грн (у 2017 році – 18,4 тис. осіб на суму 357,7 млн грн);

- допомога на 626 дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування, які виховуються у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, а також грошове забезпечення 206 батькам-вихователям на загальну суму 38,5 млн грн (у 2017 році – 614 дітей-сиріт, 199 батьків-вихователів на суму 35,5 млн грн);

- допомога по догляду за особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу – 1100 особам на загальну суму 28,1 млн грн (у 2017 році – 1506 особам на суму 33,1 млн гривень).

Виплачено компенсації 3601 особі (на 4,4% більше, ніж у 2017 році), що надають соціальні послуги, на загальну суму 8,8 млн грн (на 10% більше, ніж у 2017 році). Програмою передбачалося виплатити компенсації 3300 особам на суму 9,9 млн гривень. Заборгованість із виплати компенсацій у 2018 році становить 18,9 тис. грн (Миронівський район).

Станом на 01.01.2019 субсидію для відшкодування витрат на житлово-комунальні послуги призначено для 214,9 тис. сімей (на 33,0% менше, ніж станом на 01.01.2018) на загальну суму 4,1 млрд грн (на 13,9% більше, ніж у 2017 році) при програмному показнику 4,3 млрд гривень. Субсидію готівкою на придбання твердого палива та скрапленого газу призначено 9,2 тис. сімей на суму 28,1 млн грн (за 2017 рік призначено субсидій 12,9 тис. сімей на суму 38,9 млн гривень).

Станом на 01.01.2019 в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги, на обліку перебувало 478,9 тис. осіб (у 2017

році – 511,8 тис. осіб). Пільги отримали 186,3 тис. осіб на суму 583,5 млн грн (у 2017 році пільги отримали 215,8 тис. осіб на суму 549,8 млн гривень). Програмою було передбачено надання пільг 210,0 тис. осіб на загальну суму 650,0 млн гривень.

У сфері соціального захисту населення функціонувало 11 будинків-інтернатів, що розраховані на 2118 ліжок-місць. Станом на 01.01.2019 на повному державному утриманні в них перебувало 1980 осіб (станом на аналогічну дату 2018 року – 1949 осіб).

На обліку для забезпечення спецавтотранспортом станом на 01.01.2019 перебувало 4820 осіб з інвалідністю: позачергово – 760 осіб на загальній черзі – 4032 особи, першочергово – 28 осіб, які брали участь у бойових діях під час Другої Світової війни.

Протягом 2018 року автомобілями забезпечено 22 особи з інвалідністю (у 2017 році – 12 осіб з інвалідністю), з них 8 – були у користуванні та повернуті відповідно до чинного законодавства, 14 – надійшли в якості гуманітарної допомоги із закордону.

Районними, міськими управліннями соціального захисту населення для забезпечення осіб з інвалідністю технічними засобами реабілітації було видано 16596 направлень на заводи-виробники (у 2017 році – 8767 направлень). Програмою протягом 2018 року передбачалося надати направлення на заводи-виробники для виготовлення технічних засобів реабілітації для 630 осіб.

До санаторно-курортних закладів у 2018 році направлено 830 ветеранів війни та осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також 357 осіб з інвалідністю (Програмою передбачалося оздоровити 1470 ветеранів війни та 561 особу з інвалідністю).

Станом на 01.01.2019 на обліку для забезпечення санаторно-курортним лікуванням перебувало 1302 учасники антитерористичної операції. Мінсоцполітики України на Київську область протягом 2018 року виділено кошти на загальну суму 4,1 млн грн, завдяки яким були оздоровлені 509 учасників антитерористичної операції (43,7% від прогнозованого показника Програми).

Протягом 2018 року грошову компенсацію на поліпшення житлових умов виплачено 90 особам з числа інвалідів війни I-II групи з числа учасників АТО і членів сімей загиблих учасників АТО на загальну суму 76,8 млн грн, в той час як Програмою передбачалася виплата компенсації на придбання житла для 110 осіб вказаних категорій.

Крім цього, завершено виплату державної грошової допомоги постраждалим під час участі у масових акціях громадського протесту, що відбулися у період з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року. У 2018 році кошти виплачено 119 особам, які отримали тілесні ушкодження, побої, мордування (показник Програми – 115 осіб), а також 21 особі – членам сімей загиблих під час участі в масових акціях громадського протесту. Загальна сума виплаченої допомоги становить 30,8 млн гривень.

Загалом у 2018 році на Київщині вперше запрацювали дві потужні обласні цільові програми. Відповідно до Комплексної програми соціальної підтримки в Київській області учасників антитерористичної операції та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції, а також родин Героїв Небесної Сотні та учасників Революції Гідності за рахунок коштів обласного бюджету станом на 01.01.2019 фактично виплачено грошової допомоги 2396 заявникам на загальну суму 73,6 млн гривень.

Також, завдяки реалізації Обласної цільової програми соціальної підтримки в Київській області людей з інвалідністю на 2017-2020 роки у 2018 році надано одноразової щорічної адресної грошової допомоги 2696 особам з інвалідністю на загальну суму 6,0 млн гривень.

Соціальний захист населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Станом на 01.01.2019 на території Київської області проживає 610,9 тис. осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у тому числі 26,2 тис. інвалідів-чорнобильців першої категорії, захворювання яких пов'язано з наслідками Чорнобильської катастрофи, 25,1 тис. учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, 566,4 тис. потерпілих від Чорнобильської катастрофи, з них 94,8 тис. дітей (у тому числі 165 дітей-інвалідів ЧАЕС).

Відповідно до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" всі вищезазначені особи мають право на отримання пільг та компенсацій. Крім постраждалих, внаслідок Чорнобильської катастрофи право на пільги також має дружина (чоловік, опікун дитини) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою (всього 9151 особа).

Станом на 31.12.2018 було проведено 3 засідання комісії Київської облдержадміністрації з визначення статусу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської, та іншим категоріям громадян, на яких розглянуто 646 справ та видано 576 посвідчень.

Протягом 2018 року проведено 3 засідання комісії Київської облдержадміністрації по вирішенню спірних питань щодо визначення статусу осіб, які брали участь у проведенні робіт з евакуації людей і майна із зони відчуження, а також евакуйованих із зони відчуження у 1986 році, на яких було розглянуто 93 справи. Відбулося 5 засідань комісії Київської облдержадміністрації з визначення даних про заробітну плату працівників за роботу в зоні відчуження у 1986-1990 роках, на яких розглянуто 39 справ.

За програмою "Соціальний захист населення, постраждалого від Чорнобильської катастрофи" у 2018 році поточні видатки профінансовані на загальну суму 600,5 млн грн (Програмою передбачалося 600,3 млн грн), з них:

- доплата за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведені на нижче оплачувану роботу та у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки

громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, – 328,9 млн грн;

- компенсація сім'ям з дітьми та витрати на безоплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – 11,5 млн грн;

- щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування – 220,0 млн грн;

- компенсація за шкоду, заподіяну здоров'ю, та допомоги на оздоровлення, у випадку звільнення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – 12,5 млн грн;

- обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, – 12,3 тис. грн;

- оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, – 27,6 млн гривень, що дало можливість оздоровити лише 48,0% від потреби на 2018 рік.

Мінсоцполітики України на Київську область виділено кошти на загальну суму 26,9 млн грн, завдяки яким протягом 2018 року фактично оздоровлено 3877 постраждалих громадян, віднесених до першої категорії (Програмою було передбачено оздоровлення 6724 осіб), а також 45 дітей, інвалідність яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, у супроводі одного із батьків (у 2017 році – 45 дітей).

Будівельна діяльність.

Підприємствами області у 2018 році виконано будівельних робіт на суму 7273,3 млн грн, що на 1,9% більше показника за 2017 рік. Обсяг робіт з будівництва будівель збільшився на 3,3%, у тому числі житлових будівель – на 11,3%, спорудження нежитлових будівель залишилось на рівні 2017 року. Обсяг будівництва інженерних споруд зменшився на 0,2 відсотка.

За видами будівельної продукції у 2018 році найбільше виконано робіт на будівництві будівель на суму 4314,8 млн грн (59,3% від загального обсягу), з них обсяги будівництва житлових будівель склали 1291,2 млн грн та нежитлових – 3023,6 млн грн (відповідно 17,7% та 41,6% від загального обсягу). На будівництві інженерних споруд виконано робіт на суму 2958,5 млн грн, їх частка склала 40,7% від загального обсягу по області.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення склали 78,5% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 15,4% та 6,1% відповідно.

Підприємствами Києво-Святошинського, Вишгородського та міст Бровари, Бориспіль виконано 61,2% загального обсягу будівництва.

Не зважаючи на зменшення обсягів житлового будівництва у 2018 році у порівнянні з попереднім роком, область продовжує утримувати лідируючу позицію за вказаним показником. За останніми статистичними даними, за рахунок усіх джерел фінансування у 2018 році введено в експлуатацію 1541,0 тис.кв.м, що на 10,4% менше, ніж у 2017 році та на 16,1% менше показника

Програми. Основними причинами скорочення обсягів житлового будівництва є зниження попиту на новозбудоване житло у розташованих навколо столиці районах та містах і збільшення обсягів незавершеного будівництва приватного житла у сільській місцевості. Переважну частину (54,1%) загального обсягу житла прийнято в експлуатацію в одноквартирних будинках, 45,9% – у будинках із двома й більше квартирами.

Загальна площа введеного в експлуатацію житла у міських поселеннях зменшилась у порівнянні з 2017 роком на 21,9% і становила 636,2 тис.кв.м (на 22,5% нижче прогнозного значення), у сільській місцевості – знизилась на 10,5% і склала 904,8 тис.кв.м (на 10,9% менше передбаченого Програмою).

Більше половини загального обсягу житла (59,0%) прийнято в експлуатацію у Києво-Святошинському районі, містах Ірпінь та Бровари.

Крім того, прийнято в експлуатацію дачні та садові будинки загальною площею 177,4 тис.кв.м, що на 4,7% менше, ніж за 2017 рік.

Протягом 2018 року вживалися заходи щодо виконання Київської обласної програми індивідуального житлового будівництва на селі "Власний дім" (затверджена рішенням Київської обласної ради від 28.07.2005

№269-25-IV), яка дає можливість вирішити одну з найважливіших і найбільш гострих проблем – забезпечення населення житлом у сільській місцевості. За звітний період на виконання заходів цієї Програми з державного бюджету надійшли кошти у сумі 1500,0 тис. грн або 100% від запланованого обсягу фінансування (у 2017 році – 1 450,0 тис. грн), за рахунок яких профінансовано 39 кредитних угод (будівництво та добудова житла – 35, купівля – 4).

Для забезпечення комплексного підходу щодо розвитку в області соціальної та транспортної інфраструктури розроблено Програму будівництва, реконструкції та ремонту об'єктів інфраструктури Київської області на 2016-2019 роки (затверджена рішенням Київської обласної ради від 07.06.2016 № 129-05-VII (зі змінами)). У цілому загальні видатки на виконання вказаної Програми у 2018 році склали 444820,5 тис. грн, рівень виконання – 94,2 відсотка. Зокрема, у рамках реалізації її заходів передбачалось і фактично виконано:

- будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів дорожнього господарства – передбачено виконання робіт на 88 об'єктах на загальну суму 126568,6 тис. грн, з них за рахунок обласного бюджету – 103154,9 тис. грн, місцевих бюджетів – 23413,8 тис. гривень. Реалізовано у повному обсязі 76 об'єктів. Сума видатків склала 122984,7 тис. грн, рівень виконання – 97,1 відсотка;

- будівництво, реконструкція та ремонт закладів освіти – передбачено виконання робіт на 26 об'єктах на загальну суму 160399,5 тис. грн, з них за рахунок обласного бюджету – 136176,1 тис. грн, місцевих бюджетів – 24223,4 тис. гривень. За даним напрямком реалізовано у повному обсязі 14 об'єктів. Сума видатків склала 156878,7 тис. грн, рівень виконання – 97,8 відсотка. Так, у звітному періоді було завершено реконструкцію будівлі школи в с. Переяславське Переяслав-Хмельницького району, проведено капітальний

ремонт фасаду будівлі ДНЗ "Сонечко" та ДНЗ "Ластівка" в м. Березань, капітальний ремонт будівлі "Калиновецька загальноосвітня школа I-III ступенів Таращанської районної ради Київської області" у с. Калинове Таращанського району та інші;

- будівництво, реконструкція та ремонт закладів охорони здоров'я – передбачено виконання робіт на 4 об'єктах на загальну суму 7805,3 тис. грн, з них за рахунок обласного бюджету – 6555,5 тис. грн, місцевих бюджетів – 1249,8 тис. гривень. За даним напрямком усі заходи реалізовано повністю, сума видатків склала 7715,8 тис. грн, рівень виконання – 98,9 відсотка. Зокрема, у 2018 році проведено капітальний ремонт (заміна вікон та дверей) адміністративного корпусу, дитячого та поліклінічного відділення у будівлі КЗ БРР "Бородянська центральна районна лікарня" в смт Бородянка, капітальний ремонт приміщень першого поверху хірургічного корпусу та заміна вікон (пологовий будинок та терапевтичний корпус) Броварської ЦРЛ, капітальний ремонт покрівлі філії КЗ КОР "Київський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф" Білоцерківська станція екстреної медичної допомоги" у м. Біла Церква;

- будівництво, реконструкція та ремонт будинків культури, музеїв, спортивних споруд – передбачено виконання робіт на 7 об'єктах на загальну суму 46424,4 тис. грн, з них за рахунок обласного бюджету – 40797,9 тис. грн, місцевого бюджету – 5626,5 тис. гривень. Сума видатків за напрямом склала 46389,3 тис. грн, рівень виконання – 99,9 відсотка. Завершено будівництво Пластового вишкільного центру у м. Буча, проведено капітальний ремонт даху, санації й утеплення фасаду дитячої школи мистецтв м. Обухів та будівлі Вовчківського будинку культури у с. Вовчків Поліського району та інше;

- будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів житлово-комунального господарства – передбачено виконання робіт на 23 об'єктах на загальну суму 58220,3 тис. грн, з них за рахунок обласного бюджету 47311,9 тис. грн, місцевих бюджетів – 10908,4 тис. гривень. Реалізовано у повному обсязі 9 об'єктів. Сума видатків за напрямом склала 49928,8 тис. грн, рівень виконання – 85,8 відсотка. Так, у 2018 році завершено реконструкцію теплової мережі у м. Богуслав Богуславського району (ділянка від будинку по вул. Соборна 1 до ТК №35 по вул. Миколаївська), проведено капітальний ремонт водопровідних мереж по вул. Шевченка, пров. Поштовий та пров. Набережний в смт Ставище Ставищенського району, капітальний ремонт КНС № 1, КНС № 2 та КНС № 3 в с. Семиполки Броварського району, а також заходи з реконструкції та капітального ремонту вуличного освітлення в с. Березна Володарського району, с. Вовчків Поліського району, с. Шапіївка та с. Токарівка Сквирського району;

- на реалізацію інвестиційних проектів "Будівництво загальноосвітньої школи I-III ступенів у с. Микуличі Бородянського району Київської області (коригування) (в тому числі проектні роботи)" та "Капітальний ремонт головного лікувального корпусу: утеплення фасадів з заміною вікон та вхідних дверей на металопластикові, часткове відновлення покрівлі та вимощення КЗ КОР "Київська обласна дитяча лікарня" за адресою: вул. Хрещатик, 83, м.

Боярка, Київської області" з обласного бюджету передбачені кошти на співфінансування на суму 36179,3 тис. гривень. У звітному періоді роботи виконані у межах фінансування 2018 року, за якими фактичні видатки становили 36076,0 тис. грн, рівень виконання склав 99,7 відсотка.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.05.2018 № 372-р затверджено перелік з 14 інвестиційних проектів (10 перехідних об'єктів, 4 нових), що можуть реалізовуватися у 2018 році за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) та співфінансування місцевих бюджетів на загальну суму 214034,0 тис.грн, з них кошти ДФРР – 197766,5 тис.грн (131844,3 тис.грн – загальний фонд, 65922,2 тис.грн - спеціальний фонд, у тому числі 20497,4 тис.грн - залишок коштів спеціального фонду станом на 01.01.2018), місцевих бюджетів – 16267,5 тис. гривень.

У повному обсязі реалізовано 2 проекти, зокрема завершено будівництво ДНЗ у с. Фурси Білоцерківського району (кошти ДФРР – 5089,7 тис.грн, місцевих бюджетів – 565,7 тис.грн) та Пластового вишкільного центру в м. Буча (кошти ДФРР – 10975,1 тис. гривень).

Всього касові видатки за 2018 рік становлять 165578,8 тис.грн, з них кошти ДФРР – 149636,8 тис. грн, співфінансування місцевих бюджетів – 15942,0 тис. гривень. З урахуванням того, що кошти ДФРР були доведені без спеціального фонду, відсоток використання коштів ДФРР склав 98,2% (касові видатки за 2017 рік за рахунок коштів ДФРР склали 89005,1 тис. грн, співфінансування місцевих бюджетів – 21178,3 тис. гривень).

Крім цього, у 2018 році було передбачено реалізацію заходу "Реконструкція нежитлового приміщення під дитячий навчальний заклад за адресою: Київська область, смт Коцюбинське, вул. Пономарьова, 2/2", що фінансуватиметься за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій на загальну суму 10300,0 тис. гривень. Реалізацію заходу не розпочато, оскільки відсутній проект будівництва.

Житлово-комунальне господарство.

Протягом 2018 року у сфері розвитку житлово-комунального господарства області вживалися заходи, спрямовані на поліпшення якості наданих населенню житлово-комунальних послуг, розвиток та реконструкцію систем водопостачання та водовідведення для забезпечення населення питною водою відповідно до встановлених стандартів, реконструкцію технічно застарілих очисних споруд області, розвиток ринку послуг з ремонту та обслуговування житлового фонду.

У 2018 році підприємствами житлово-комунальної галузі надано житлово-комунальних послуг на суму 3571,4 млн грн (на 20,7% більше, ніж у 2017 році, та на 14,3% більше програмного показника), сплачено 3314,0 млн грн, що складає 92,8% (у 2017 році – 99,1 відсотка).

У вартісній структурі житлово-комунальних послуг, наданих усім категоріям споживачів протягом 2018 року, послуги з теплопостачання

становлять 59,8%, водопостачання та водовідведення – 24,2%, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій (квартирної плати) –

16,0 відсотка. Рівень оплати послуг з теплопостачання становить 91,4% (за 2017 рік – 100,0%), водопостачання та водовідведення – 93,8% (99,0%), квартирної плати – 96,6% (95,5 відсотка).

Заборгованість за надані житлово-комунальні послуги станом на 01.01.2019 з урахуванням боргів минулих років становила 876,6 млн грн, що на 259,8 млн грн або на 42,1% більше, ніж на відповідну дату попереднього року.

Найбільшим боржником за отримані послуги є населення, борг якого склав 705,4 млн грн або 80,5% від загального боргу (без урахування заборгованості за електричну енергію і природний газ), що в 1,6 раза більше показника 2017 року. Також зросла заборгованість госпрозрахункових організацій на 38,5% (склала 60,1 млн грн), по пільгах – майже у 2 рази (становила 38,1 млн гривень).

Водночас протягом 2018 року зменшилась заборгованість за спожиті житлово-комунальні послуги по субсидіях на суму 34,0 млн грн, бюджетних установ та організацій, що фінансуються з державного бюджету, – на суму 1,0 млн гривень.

Питання приведення органами місцевого самоврядування тарифів на житлово-комунальні послуги до рівня економічно обґрунтованих витрат знаходиться під постійним контролем. Середньозважений рівень відшкодування затверджених тарифів фактичними витратами для населення по області складає 85,9%, у тому числі з теплопостачання – 77,5%, з водопостачання – 94,4%, водовідведення – 91,2%, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій – 80,4 відсотка.

Наявність різниці в тарифах негативно впливає на стан розрахунків підприємств житлово-комунального господарства за спожитий природний газ та електричну енергію.

Протягом звітної періоду підприємства теплоенергетики сплатили до НАК "Нафтогаз України" 1296,6 млн грн, з яких зараховано в рахунок оплати 2018 року 763,3 млн грн, а решта суми – у рахунок боргів минулих періодів.

Загальна заборгованість підприємств теплоенергетики за спожитий природний газ перед НАК "Нафтогаз України" станом на 03.01.2019 склала 1089,3 млн грн, у тому числі борг 2018 року – 871,7 млн гривень. Загальний рівень розрахунків підприємств теплоенергетики за газ, спожитий у 2017 році, склав 46,7 відсотка.

Заборгованість з різниці у тарифах на теплову енергію, що вироблялася, транспортувалася та постачалася населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії тарифам, що затверджувалися або погоджувалися відповідними органами державної влади чи органами місцевого самоврядування станом на 01.01.2019 склала 713,9 млн гривень.

Протягом 2018 року бюджетні установи та населення області за спожитий природний газ до ТОВ "Київоблгаз Збут" сплатили 3751,3 млн грн, рівень оплати за спожитий природний газ склав 75,1 відсотка.

Заборгованість безпосередньо населення області за спожитий природний газ склала 2633,4 млн грн (за 2017 рік – 1486,6 млн грн), що пояснюється зростанням ціни на природний газ. Найбільша заборгованість населення спостерігалася у Києво-Святошинському (529,3 млн грн), Білоцерківському (302,5 млн грн) та Броварському (277,5 млн грн) районах.

Заборгованість усіх споживачів перед ПАТ "Київобленерго" станом на 01.01.2019 склала 541,1 млн грн, у тому числі населення – 427,3 млн грн, промисловості – 30,2 млн грн, підприємств житлово-комунального господарства – 16,0 млн грн (у тому числі водопровідно-каналізаційних підприємств – 6,3 млн грн), державного бюджету – 6,2 млн грн, місцевого бюджету – 1,5 млн грн, інших споживачів – 59,9 млн гривень.

Рівень розрахунків споживачів за спожиту електричну енергію у 2018 році становив 99,2%, у тому числі підприємств житлово-комунального господарства – 99,0%, з них водопровідно-каналізаційних підприємств – 97,5 відсотка.

З метою зменшення заборгованості житлово-комунальних підприємств за спожиті енергоносії та, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 № 110 "Про затвердження Порядку та умов надання у 2018 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення різниці між фактичною вартістю теплової енергії, послуг з централізованого опалення, постачання гарячої води, централізованого водопостачання та водовідведення, постачання холодної води та водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, бюджетним установам і організаціям та/або іншим підприємствам теплопостачання, централізованого питного водопостачання та водовідведення, які надають населенню такі послуги, та тарифами, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування" протягом 2018 року Державною казначейською службою України профінансовано 5 договорів у рахунок погашення заборгованості за спожитий природний газ перед НАК "Нафтогаз України" на суму 9,2 млн гривень.

Крім цього, у жовтні 2018 року по п'яти комунальних підприємствах Київської обласної ради проведено фінансування з обласного бюджету через Київську обласну цільову програму підтримки підприємств спільної власності територіальних громад області і запобігання їх банкрутству на 2016-2018 роки (затверджена рішенням Київської обласної ради від 26.12.2016 №241-11-VII зі змінами від 10.10.2018 № 507-23-VII) на суму 21,5 млн грн, у тому числі в рахунок погашення заборгованості за спожитий природний газ перед НАК "Нафтогаз України" 19,7 млн грн та 1,8 млн грн у рахунок погашення заборгованості за спожиту електричну енергію перед ПрАТ "Київобленерго".

З метою реалізації положень Закону України "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку" в області продовжується робота з визначення управителя в багатоквартирних будинках. На початок 2019 року кількість багатоквартирних житлових будинків, співвласниками яких визначено управителя, становила 2388 одиниць. Водночас, у 4542 багатоквартирних

житлових будинках форму управління до цього часу не обрано. Всього в області надають населенню послуги з управління багатоквартирними будинками 55 управляючих компаній (прогнозне значення – функціонування на ринку надання житлово-комунальних послуг 40 управляючих компаній).

Активна робота із співвласниками багатоквартирних житлових будинків з укладання договорів на обслуговування з управляючими компаніями, які не виявили бажання створити об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ), ведеться у містах Біла Церква, Бориспіль, Буча, Богуслав, Ірпінь, Обухів та у населених пунктах Києво-Святошинського району. У місцевих засобах масової інформації постійно проводиться роз'яснювальна робота щодо переваг створення ОСББ. Органами місцевого самоврядування розповсюджуються пам'ятки, проводяться збори з мешканцями багатоквартирних житлових будинків. Всього в області створено 604 ОСББ, що становить 8,7% від загальної кількості багатоповерхових будинків (Програмою було передбачено 20 відсотків).

Стимує створення ОСББ брак вільних та ініціативних людей, які зможуть взяти на себе організаційні питання роботи ОСББ як самостійної юридичної особи, недостатня роз'яснювальна та організаційна робота органів місцевого самоврядування серед населення щодо вивчення нормативно-правових актів, які регулюють систему відносин з місцевою владою в питаннях організації ОСББ, постійне переконання мешканців будинку, щоб вони вносили свої кошти на утримання свого будинку, проведення ремонтних робіт тощо.

Відповідно до Закону України "Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання" (далі – Закон) у багатоквартирному житловому фонді області продовжується робота із встановлення будинкових приладів обліку. Станом на 01.01.2019 в області 2170 багатоквартирних житлових будинків оснащено загальнобудинковими засобами обліку теплової енергії, що становить 79,2% від загальної кількості будинків, які мають централізоване опалення та потребують оснащення. Протягом 2018 року встановлено 204 прилади обліку теплової енергії (у 2017 році – 269 приладів) та 498 приладів обліку холодної води (у попередньому році – 818 приладів). Всього у житловому фонді області ще необхідно встановити 2348 лічильників холодної води та 569 – теплової енергії. Робота у даному напрямку продовжується.

Рівень оснащення лічильниками теплової енергії у нежитлових приміщеннях, де розміщені бюджетні установи (школи, лікарні, дитсадки), становить 85,6% (встановлено у 1025 будівель, залишилось встановити у 172 будівлях). Прилади обліку теплової енергії встановлюються переважно за рахунок коштів місцевих бюджетів, тому кількість встановлених лічильників в основному залежить від обсягу відповідного фінансування та реальних можливостей місцевих бюджетів.

З метою забезпечення сталого функціонування об'єктів житлово-комунального господарства та соціально-культурного призначення в осінньо-зимовий період 2018/2019 року в області 15 жовтня 2018 року було повністю завершено підготовку житлового фонду, об'єктів соціально-культурного

призначення, теплового, водопровідно-каналізаційного та дорожньо-мостового господарства, зокрема, здійснено наступні заходи:

- у житловому фонді: комплексно підготовлено із отриманням актів готовності 6910 житлових будинків, з них 3076 з централізованим опаленням, відремонтовано 296 покрівель, 1048 опалювальних систем, 629 систем гарячого водопостачання, 925 систем холодного водопостачання;

- у тепловому господарстві: підготовлено до роботи 1361 котельню, капітально відремонтовано 26 котелень (Програмою було заплановано ремонт 100 котлів на комунальних котельнях), замінено 38 котлів, підготовлено 784,8 км теплових мереж, замінено 13,6 км теплових мереж (показник Програми – 15 км), підготовлено 164 центральних теплових пункти, заготовлено 14,8 тис.т вугілля для роботи котелень;

- у водопровідно-каналізаційному господарстві: відремонтовано 250,4 км водопровідних та 158,3 км каналізаційних мереж (Програмою було передбачено ремонт 250 км водопровідних та 150 км каналізаційних мереж), підготовлено 315 водопровідних та 103 каналізаційних насосних станцій, 75 водопровідних очисних споруд, 69 каналізаційних очисних споруд, підготовлено 4 водозаборів з поверхневих джерел, відремонтовано 1387 артезіанських свердловин.

Для вирішення низки проблем у галузі водопостачання та водовідведення (зношеність мереж водопостачання та водовідведення, велика енергоємність та моральна застарілість обладнання підприємств) в області розроблено проект Стратегії розвитку водопровідно-каналізаційного господарства Київської області до 2025 року.

З метою забезпечення населення області якісною питною водою в області діє Програма "Питна вода Київщини на 2017-2020 роки" (затверджена рішенням Київської обласної ради від 19.05.2017 №312-14-VII зі змінами від 27.04.2018 № 417-21-VII). Протягом 2018 року відповідно до заходів вищевказаної Програми фактично освоєно кошти у сумі майже 51,2 млн грн, з них кошти обласного бюджету – 24,9 млн грн, кошти місцевих бюджетів – 18,4 млн грн, кошти інших джерел – 7,8 млн гривень.

За рахунок коштів обласного бюджету на умовах співфінансування з місцевих бюджетів у 2018 році проведено роботи з реконструкції водозабірних та водопровідних мереж зі встановленням станції знезалізнення у с. Росава Миронівського району та будівництво напірного водогону Тракторна-Соборна, буріння свердловин у м. Васильків. Завершено реконструкцію каналізаційних очисних споруд у смт Борова Фастівського району, проведено роботи та заходи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Славутич, які плануються продовжити у 2019 році.

Крім цього, відповідно до місцевих галузевих програм забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості проводились роботи із заміни енергоємного насосного обладнання, будівництва, реконструкції, капітального ремонту мереж водопостачання та водовідведення, ремонту артезіанських свердловин, ремонту водопровідних та каналізаційних насосних станцій, водозабірних споруд, виготовлення проектно-кошторисної документації, інші

заходи у водопровідно-каналізаційному господарстві області, зокрема, найважливішими з них були:

- проведення реконструкції аварійної ділянки мережі водопостачання по вул. Водопійна-Лермонтова, водопроводу по вул. Таращанська, ділянки мережі водопостачання по вул. Павліченко у м. Біла Церква;

- проведення капітального ремонту артезіанської свердловини №5 та водопроводу у смт Макарів;

- проведення капітального ремонту водопровідної мережі від станції II підйому води до мікрорайону Підварки, Новокиївське та Золотонішське шосе у м. Переяслав-Хмельницький;

- будівництво резервної водозабірної свердловини для поліпшення господарсько-питного водопостачання населення у селах Велика Олександрівка та Чубинське Бориспільського району;

- проведення капітального ремонту зовнішньої каналізаційної мережі та полів фільтрації у с.Старе Бориспільського району.

З метою поліпшення стану навколишнього природного середовища, благоустрою, озеленення населених пунктів та прилеглих до них територій в Київській області протягом 2018 року організовувалося проведення весняного двомісячника та осіннього місячника благоустрою населених пунктів. Під час акції "Посади своє дерево" та "Зробимо Україну чистою", яка відбулась 21 квітня 2018 року на території населених пунктів області за участю 56,5 тис. осіб, було висаджено майже 16,8 тис. дерев та 14,0 тис. одиниць кущів, ліквідовано 828 несанкціонованих сміттєзвалищ, вивезено 29,1 тис.куб.м сміття, прибрано 412,8 тис.кв.м прибудинкових територій.

За період проведення осіннього місячника ліквідовано 874 несанкціонованих сміттєзвалища, приведено до належного стану 60 парків, 366 скверів, 694 спортивних майданчики та 915 дитячих майданчиків, 30 місць вигулу домашніх тварин, прибрано та впорядковано 980,2 тис.кв.м вулиць та доріг населених пунктів, що становить 100% від запланованого.

З метою належного проведення в Київській області заходів з ушанування пам'яті жертв війни у 2018 році, комунальними службами області впорядковано 1354 кладовищ, 807 братські могили, 161 меморіальних комплексів, 919 місць почесних поховань.

Для належного проведення Днів вшанування померлих після Пасхальних Свят та з нагоди з ушанування пам'яті жертв війни комунальними службами області впорядковано 1354 кладовища, 807 братських могил, 161 меморіальний комплекс, 919 місць почесних поховань.

Туризм

Протягом 2018 року в області вживалися заходи щодо ефективного використання туристичного потенціалу, основою якого є майже 6 тис. об'єктів історико-культурної спадщини, зокрема 2060 пам'яток археології, 1175 пам'яток історії та 316 пам'яток архітектури. Це давні поселення, городища, могильники, кургани, змійові вали, місця битв та історичних подій, археологічні пам'ятки, занесені до Реєстру нерухомих пам'яток, пам'ятки національного значення,

серед яких більшість – це культові споруди XVI-XIX століть. Крім цього, на території області знаходиться 18 пам'яток садово-паркового мистецтва та 20 - науки і техніки.

Для презентації туристичного потенціалу Київської області організовано функціонування стенду "Київщина туристична" під час проведення 24-ої Міжнародної туристичної виставки UITT-2018 "Україна — подорожі та туризм", що відбулася в м.Києві.

З метою ознайомлення з експонатами музейних закладів області організовано проведення у 2018 році майже 11 тис.екскурсій (у 2017 році – 10,8 тис. екскурсій). Кількість їх учасників, за попередніми даними, становила 498,4 тис. осіб, що на 4,6% більше, ніж у 2017 році. Найбільш відвідуваними обласними музейними закладами є Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав" (м. Переяслав-Хмельницький) з музейним комплексом з 24 музеїв, обласний археологічний музей (с.Трипілля – трипільська культура), Яготинський історичний музей, що включає музей-садибу народної художниці К.Білокур, археологічний музей "Добранічівська стоянка", Білоцерківський краєзнавчий музей та ціла низка музеїв-садиб визначних особистостей – І.Козловського, М.Островського, К.Стеценка, І.Задорожного, Т.Шевченка, М.Вовчка, О.Корнійчука, А.Малишка та інших.

За попередніми даними, у 2018 році Київську область відвідало 319,2 тис. туристів (з них 36,1 тис. іноземних), що на 1,4% більше, ніж у 2017 році (Програмою передбачалось збільшення на 5 відсотків). Через повільні темпи введення у дію нових готелів та реконструкцію існуючих баз відпочинку і санаторіїв в 111 об'єктах готельного господарства та 51 об'єкті туристичної інфраструктури (санаторії, табори і бази відпочинку) було розміщено 294,6 тис. осіб, що на 0,3% більше, ніж у 2017 році (Програмою передбачалось збільшення на 3,3 відсотка).

Суттєво збільшилось відвідування туристами міст Чорнобиль та Прип'ять. За попередніми даними, у 2018 році у порівнянні з 2017 роком кількість відвідувань збільшилася майже у 1,5 рази та склало понад 60 тис. осіб. Серед відвідувачів дві третини становлять іноземні туристи, одну третину – внутрішні туристи (українці).

Продовжує розвиватися сільський зелений туризм. Станом на 01.01.2019 у селах Білоцерківського, Богуславського, Вишгородського, Кагарлицького, Переяслав-Хмельницького районів та місті Ржищів функціонує 27 садиб сільського туризму (агросадиб), що пропонують туристам широкий спектр можливостей для сімейного відпочинку та активного дозвілля. За 2018 рік їх послугами скористалися майже 8,4 тис. осіб, що на 2,7% більше, ніж у попередньому році.

Інвестиційна діяльність.

Протягом 2018 року вживалися заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості Київської області, визначені Програмою залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату в Київській області на 2016-2018 роки (затверджена рішенням обласної ради від 07.06.2016 № 141-05-VII). Одним з

заходів цієї Програми було передбачено започаткування діяльності Агенції регіонального розвитку Київської області. У 2018 році проведено відповідну роботу, у результаті якої 12 червня 2018 року зареєстровано Агенцію регіонального розвитку Київської області. Її співзасновниками стали Київська обласна торгово-промислова палата, Білоцерківський національний аграрний університет, ГО "Товариство дослідників України".

У м. Біла Церква проведено регіональний Форум "Київщина Інвестиційна: конкуренція за інвестиційні ресурси", організатором якого виступила Агенція стратегічного розвитку Білої Церкви за підтримки Мінінфраструктури України, Київської облдержадміністрації, Білоцерківської міської ради, UkraineInvest - Ukraine Investment Promotion Office. У рамках форуму відбулась презентація проекту зі створення бізнес-хабу у м. Біла Церква та запровадження на його базі бізнес-інкубаційних програм та програми бізнес-акселерації.

За сприяння Програми "U-LEAD з Європою" та Офісу із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest проведено семінар на тему "Практичні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій та супроводу інвесторів", під час якого представники райдержадміністрацій та об'єднаних територіальних громад були ознайомлені з ключовими вимогами та практичними аспектами щодо стандартів залучення та супроводу інвестора на регіональному й місцевому рівнях, а також світовою практикою та українським досвідом стимулювання залучення інвестицій.

За підтримки Програми "U-LEAD з Європою" та Української асоціації районних та обласних рад для представників органів місцевого самоврядування проведено триденний тренінг на тему "Забезпечення регіонального та місцевого розвитку", у рамках якого його учасники навчилися складати проекти регіонального розвитку та формувати заявки на їх фінансування за рахунок міжнародної технічної допомоги.

Проведено навчання за професійною програмою для сільських та селищних голів, під час якого обговорено практичні аспекти залучення інвестицій для реалізації проектів на місцевому рівні.

З метою введення у дію нових та модернізації діючих виробничих потужностей підприємств, збільшення виробництва експортоорієнтованої та імпортозамінної продукції протягом 2018 року підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно майже 37,5 млрд грн капітальних інвестицій (прогнозне значення – 33,2 млрд грн), що, у порівнянних цінах, на 9,8% більше від обсягу капітальних інвестицій за 2017 рік (передбачався приріст на рівні 1,4 відсотка). За вказаним показником область продовжує займати 3 місце серед регіонів України.

Найвагомішу частку капітальних інвестицій (98,6% загального обсягу) освоєно у матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди – 56,8% усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 36,1 відсотка.

У структурі капітальних інвестицій за джерелами фінансування найбільшу частку становили власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2018 році освоєно 23905,6 млн грн (63,8% від загального обсягу капітальних інвестицій). Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво склали 4735,1 млн грн або 12,6%, бюджетні кошти – 1788,5 млн грн або 4,8%, банківські кредити – 1468,6 млн грн або 3,9%, кошти іноземних інвесторів – 1,1 млн грн, інші кошти – 5577,8 млн грн або 14,9 відсотка.

За видами економічної діяльності найбільшу частку інвестицій було спрямовано у розвиток промисловості (28,3% від загального обсягу капітальних інвестицій), будівництво (23,5%), оптову та роздрібну торгівлю автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт (18,6%), а також у сільське, лісове та рибне господарство (17,2 відсотка).

Обсяги прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених в економіку області з початку інвестування, станом на 31 грудня 2018 року склали майже 1591,6 млн дол. США (відповідний показник Програми – 1616,7 млн дол.США), що, у порівнянні з початком 2018 року, більше на 2,9 млн дол.США або на 0,2 відсотка (передбачався приріст на рівні 3,3 відсотка). За вказаним показником область посіла 3 місце по Україні.

Основні обсяги іноземних інвестицій надійшли з 62 країн світу. З країн Європейського Союзу з початку інвестування внесено 1447,2 млн дол.США (90,9% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн – 144,4 млн дол.США (9,1 відсотка).

Основними країнами-інвесторами є Нідерланди – 587,0 млн дол.США (36,9% загального обсягу прямих інвестицій в область), Кіпр – 332,4 млн дол.США (20,9%), Німеччина – 145,9 млн дол.США (9,2%), Польща – 130,0 млн дол.США (8,2%) та Велика Британія – 95,2 млн дол.США (6,0 відсотка).

На підприємствах промисловості зосереджено 842,0 млн дол.США (53,2% загального обсягу прямих інвестицій в область), з оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 189,3 млн дол.США (12,0%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 176,4 млн дол.США (11,1%), у транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності – 121,6 млн дол.США (7,7%), у сільському, лісовому та рибному господарстві – 72,3 млн дол.США (4,6%), на підприємствах, що здійснюють діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 66,0 млн дол.США (4,2%), в організаціях, що здійснюють професійну, наукову та технічну діяльність – 39,4 млн дол.США (2,5%), у будівництві – 27,4 млн дол.США (1,7 відсотка).

У Київській області за 2018 рік впроваджено 13 інвестиційних проектів, на реалізацію яких залучено інвестиції у сумі 15 млн євро, 25,5 млн дол. США, 659,4 млн грн, створено 502 робочих місця.

За рахунок реалізованих інвестиційних проектів введено в експлуатацію:

- завод з виробництва заморожених хлібобулочних виробів ТОВ "Chanta Mount" (с. Нові Петрівці Вишгородського району), залучено інвестицій на суму 15 млн євро, створено 60 робочих місць;

- другу чергу заводу з виробництва професійного штучного спортивного газону ТОВ "Федерація футболу України Продакшн" (Бориспільський район), залучено інвестицій на суму 10 млн дол. США, створено 50 робочих місць;

- завод з виробництва опор для електромережі ТОВ "Металогальва Україна" (Баришівський район), залучено інвестицій на суму 8,5 млн дол. США, створено 130 робочих місць;

- першу чергу заводу з виробництва м'якої упаковки ТОВ "Завод м'якої упаковки" (Васильківський район), залучено інвестицій на суму 5,0 млн дол. США, створено 35 робочих місць;

- свинокомплекс СП ТОВ "Нива Переяславщини" (с. Яблуневе Баришівського району) потужністю 30,0 тис. голів, залучено інвестицій на суму - 273,0 млн грн, створено 25 робочих місць;

- першу чергу молочно-товарної ферми (після реконструкції) для створення ферми-репродуктора м'ясного напрямку на 1100 корів з відгодівлею молодняка ПП "Євросем" (с. Чопилки Переяслав-Хмельницького району), залучено інвестицій на суму 203,4 млн грн, створено 25 робочих місць;

- другу чергу свинокомплексу ТОВ "Селекційний центр свинарства" у смт Терезине Білоцерківського району на 1200 основних свиноматок, залучено інвестицій на суму 2,0 млн дол. США, створено 28 робочих місць;

- першу і другу черги зерносушильного комплексу ТОВ "Ківшовата Агро" (с. Ківшовата, Таращанського району), залучено інвестицій на суму 60 млн грн, створено 24 робочих місця;

- другу чергу овочесховища ТОВ "Український сад" (Макарівський район, залучено інвестицій на суму 41,0 млн грн;

- завод з виробництва подрібненого соєвого та рапсового шроту ТОВ "Комбікормовий Рокитнянський завод" (Рокитнянський район), залучено інвестицій на суму 30 млн грн, створено 30 робочих місць;

- цех з виробництва махрових виробів ПП "Ярослав" (м. Богуслав), залучено інвестицій на суму 19 млн грн, створено 50 робочих місць;

- репродуктивний свинокомплекс на 460 голів ТОВ "Агротехцентр сервіс" (Богуславський район), залучено інвестицій на суму 17 млн грн, створено 25 робочих місць;

- комплекс (центр) офісно-складських приміщень ТОВ "Агротехсоюз" (Васильківський район), залучено інвестицій на суму 16,0 млн грн, створено 20 робочих місць.

Протягом 2018 року продовжувалась реалізація наступних інвестиційних проектів:

- будівництво третьої черги проекту "Біофарма" ТОВ "Біофарма" (м. Біла Церква), планується залучення інвестицій на суму 55,0 млн. дол. США, створення 50 робочих місць;

- будівництво сонячної електростанції потужністю 21 МВт ТОВ "СанГрінЕнерджі" (м. Богуслав), планується залучення інвестицій на суму 23,1 млн. євро (вже залучено 8 млн євро), створення 25 робочих місць;

- будівництво сонячної електростанції "Бориспіль" ТОВ "Промінь Енерго" (м. Бориспіль), планується залучення інвестицій на суму 100,0 млн грн, створення 24 робочих місць;

- будівництво та експлуатація комплексу з переробки органічних відходів і силосу в біогаз для виробництва електричної та теплової енергії ТОВ "ГОПАК" (с. Гор-Пустоварівка, Володарського району), планується залучення інвестицій на суму 6,3 млн дол.США, створення 14 робочих місць;

- будівництво заводу з виробництва базових добавок у бетон ТОВ "BASF T.O.B." (м. Обухів), планується залучення інвестицій на суму 2,0 млн євро, створення 15 робочих місць;

- будівництво фабрики з виробництва виробів з борошна ТОВ "Бісквітний комплекс "Рошен" (м. Бориспіль), планується залучення інвестицій на суму 2800,0 млн грн (перша черга - 80,5 млн грн), створення 1200 робочих місць (перша черга - 500 робочих місць);

- будівництво заводу з виготовлення запчастин до малої авіації ТОВ "Вібстон Аеро" (с. Іванків, Бориспільського району), планується залучення інвестицій на суму 87,0 млн грн, створення 50 робочих місць;

- будівництво зерноховищного комплексу (елеватору) СТОВ "Заворичі" (с.Заворичі Броварського району), планується залучення інвестицій на суму 50,0 млн грн, створення 16 робочих місць;

- будівництво виробничо-складського комплексу (перша черга) ТОВ "БТ Холдинг" (сmt Велика Димерка Броварського району), планується залучення інвестицій на суму 27 млн грн, створення 60 робочих місць;

- реконструкція приміщення ферми і доїльного залу для утримання 600 голів дійного стада кіз з метою виробництва твердих сирів ФГ "Українець-Агро" (с. Вільховець, Богуславського району), планується залучення інвестицій на суму 18,0 млн грн (залучено 12,6 млн грн), створення 18 робочих місць;

- будівництво заводу з виробництва біоетанолу, барди післяспиртова суха, сивушного масла ТОВ "Фастівський завод органічних рідин" (ФАЗОР), планується залучення інвестицій на суму 0,3 млн. дол.США, створення 76 робочих місць;

- будівництво цеху з виробництва асфальтобетону ФОП Татоян А.Г. (м. Богуслав), планується залучення інвестицій на суму 17,0 млн грн, створення 20 робочих місць;

- будівництво корівника (друга черга тваринницького комплексу з виробництва молока) ТОВ "Аграрний інвестиційний союз" (с. Бовкун Таращанського району), планується залучення інвестицій на суму 10,0 млн грн, створення 10 робочих місць.

З метою забезпечення економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності області, активізації інвестиційної діяльності, підвищення рівня зайнятості населення, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури у 2018 році до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено створені у с. Шкарівка Білоцерківського району індустріальні парки "Біла Церква" та "Біла Церква-2". На кінець 2018 року до Реєстру

індустріальних парків всього включено 6 індустріальних парків в області: "Перший український індустріальний парк" (сmt Велика Димерка Броварського району), Індустріальний парк "Мироцьке" (с. Мироцьке Києво-Святошинського району), Індустріальний парк "Фастіндастрі" (м. Фастів), Індустріальний парк "Київщина" (с. Нові Петрівці Вишгородського району).

Рішенням Фастівської міської ради від 11.05.2018 № 1-XLI-VII обрано керуючою компанією індустріального парку "ФАСТІНДАСТРІ" ТОВ "Компанія "Старт-Індастрі". 01 грудня 2018 року на території індустріального парку "Фастіндастрі" відбулось урочисте закладання першого каменю, презентація промислово-логістичного кластеру та презентація пункту митного оформлення.

Продовжує функціонувати "гаряча лінія" з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств при Київській обласній державній адміністрації.

З метою максимального задоволення потреб інвесторів в одержанні оперативної, достовірної і актуальної інформації щодо інвестиційної привабливості Київщини на веб-сайті департаменту економічного розвитку і торгівлі облдержадміністрації розміщено і постійно оновлюються матеріали про існуючі можливості та переваги для потенційних інвесторів, які передбачають впровадження своїх інвестиційних проектів у Київській області.

Промисловість.

Протягом 2018 року в області тривала робота з реалізації заходів, спрямованих на збереження позитивної динаміки промислового виробництва, підвищення ефективності функціонування промислового комплексу регіону шляхом введення у дію нових та модернізації діючих виробничих потужностей підприємств, нарощування обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції.

Незважаючи на певні труднощі у діяльності підприємств, у промисловому комплексі області вдалося зберегти позитивну динаміку розвитку.

Регіональними підприємствами протягом 2018 року реалізовано продукції на суму 114,3 млрд грн (програмний показник – 98,4 млрд грн), що становить 4,6% від загальнодержавних обсягів (по Україні – 7 місце). У структурі обсягу реалізованої продукції за видами промислової діяльності сумарна частка підприємств з виробництва харчових продуктів і напоїв становить 31,2%; постачання електроенергії, газу і пари – 21,7%; виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 16,8%; виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу і поліграфічної продукції – 9,9%; машинобудування – 6,6%; металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів – 5,8%; хімічних речовин і хімічної продукції – 1,7%; виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 1,7%; добувної промисловості – 0,7%; текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри – 0,7 відсотка.

Найбільша частка реалізованої промислової продукції припадає на підприємства Києво-Святошинського (19,5%), Вишгородського (7,7%), Броварського (7,8%) районів та міст Біла Церква (9,5%) та Обухів (7,5 відсотка).

Індекс промислової продукції за основними видами діяльності у 2018 році становив 102,0% (прогнозне значення – 104,3 відсотка).

Нарощування обсягів виробництва відбулося у наступних галузях: "Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря" (на 24,2%), "Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування" (на 6,4%), "Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів" (на 5,7%), "Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність" (на 5,0 відсотка).

Водночас окремі галузі промисловості продемонстрували спад виробництва продукції. Зокрема, обсяги виробництва промислової продукції у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів зменшились на 12,0% через низький рівень завантаження виробничих потужностей на підприємствах легкої промисловості та скорочення обсягів виробництва продукції ТОВ "Березанська суконна фабрика" (м.Березань).

Тимчасове припинення діяльності ТОВ "РГК" (Рокитнянський район) та скорочення виробництва ТОВ "Сіпан" (Фастівський район) спричинило спад обсягів виробництва у галузі "Добувна промисловість та розроблення кар'єрів" на 12,2 відсотка. Нестабільна робота ПрАТ "Росава", припинення діяльності ТОВ "Інтер ГТВ" та зниження обсягів виробництва філії "Аерок-Березань" ТОВ "Аерок" зумовили зниження обсягів виробництва продукції у галузі "Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції" на 7,7 відсотка.

За рахунок зниження попиту на продукцію регіональних підприємств металургії та хімічної промисловості індекс продукції металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування, становив лише 88,9%, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – 97,2 відсотка.

З метою підвищення ефективності діяльності у звітному періоді продовжувалася робота щодо реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на реконструкцію, технічне переснащення та розширення виробничих потужностей. Основна увага приділялася поліпшенню ситуації у галузях з негативною динамікою виробництва продукції. Зокрема:

- введено в експлуатацію завод з виробництва опор для електромережі ТОВ "Металогальва Україна" (Баришівський район);

- продовжувалося будівництво заводу з фракціонування плазми крові з проектною потужністю 300 тонн плазми ТОВ "Біофарма" (м.Біла Церква) та нового корпусу з виробництва м'яких лікарських форм ТОВ "Фармекс груп" (м.Бориспіль);

- створено нове підприємство ТОВ "ЛЕГПРОМ-УКРАЇНА" у м.Васильків, яке спеціалізується на виробництві верхнього та нижнього одягу;
- відновлено роботу підприємств добувної промисловості ТОВ "Рокитнянський спецкар'єр" та ТОВ "РКЗД" (Рокитнянський район), що входять до промислово-виробничої групи компаній COMSPEC;
- продовжувалося будівництво ТОВ "Фастівський завод органічних рідин" (Фастівський район), та у ПрАТ "Вишнівський ливарно-ковальський завод" (Києво-Святошинський район);
- здійснено модернізацію та розширення виробничих потужностей ТОВ "Віста" (м. Обухів), ТОВ "Планета Пластик" (м. Ірпінь), ПрАТ "Київський картонно – паперовий комбінат" (м. Обухів) та ДП "Жулянський машинобудівний завод "Візар" (Києво-Святошинський район);
- проведено технічне переоснащення котлоагрегату станції № 4 на Трипільській ТЕС ПАТ "Центроенерго" (Обухівський район).

Нові види конкурентоспроможної продукції освоєні ПрАТ "Кагма" (Кагарлицький район), ПрАТ "Обухівський молочний завод" (м.Обухів), ВАТ "Вімм Біль Данн Україна", ВАТ "Ливарно-ковальський завод", ДП "ЖМЗ "Візар" (Києво-Святошинський район) та ТОВ "Омакс Інтернешнл" (м.Обухів).

Для стимулювання збуту виробленої підприємствами продукції вживалися заходи щодо забезпечення їх участі у виставково-ярмаркових заходах. Підприємства регіону взяли участь у X Міжнародній спеціалізованій виставці "Київський технічний ярмарок – 2018", Міжнародній виставці будівельних матеріалів і технологій INTERBUILDEXPO – 2018, Міжнародній виставці обладнання та інструменту для меблевої промисловості FURN 'EQUIP – 2018, Міжнародній виставці матеріалів для виробництва, декору та оздоблення меблів, фурнітури, механізмів і комплектуючих МТКТ INNOVATION – 2018, Міжнародному форумі харчової промисловості та упаковки IFFIP – 2018, Міжнародній виставці промислового обладнання для виробничих підприємств "ТЕХНОПРИВОД 2018", 34 Міжнародній спеціалізованій виставці "ALLTEX весь світ текстилю".

Незважаючи на поліпшення ситуації в промисловому комплексі області, подальший розвиток підприємств галузі стримують застарілі технології та значний рівень зносу виробничих фондів; висока енергоємність виробництва промислової продукції; відсутність доступних кредитних ресурсів, особливо на довгостроковий період для проведення технічного переоснащення виробничих потужностей; висока вартість енергоносіїв, сировини, електроенергії та газу.

Для вирішення системних проблем діяльності підприємств легкої промисловості у 2018 році у містах Богуслав та Сквирі відбулися зустрічі Прем'єр-міністра України з керівниками провідних підприємств галузі у форматі "Укрлегпром: Промисловий діалог з Урядом". За підсумками проведених зустрічей підготовлено програмні документи з вирішення першочергових питань розвитку легкої промисловості.

У звітному періоді підписано меморандум про співробітництво між Київською облдержадміністрацією та Всеукраїнською громадською

організацією "Асоціація "Укргідроенерго", реалізація якого сприятиме впровадженню енергоефективних технологій та забезпеченню перспективного розвитку гідроенергетики у Київській області.

З метою популяризації діяльності провідних підприємств промислового комплексу регіону та виробленої ними продукції видано каталог "Флагмани промисловості Київщини".

Інформація стосовно ситуації в галузях промисловості області та аналіз проблемних питань, що гальмують розвиток промислового комплексу регіону, щомісячно направляється Міністерству економічного розвитку і торгівлі України.

Агропромисловий комплекс.

Значна увага в області приділяється розвитку аграрного сектору. Для ефективного соціально спрямованого розвитку сільського господарства, створення додаткових можливостей для зростання доходів сільських домогосподарств, підвищення рівня зайнятості сільського населення, поліпшення якості життя в сільській місцевості розроблено та затверджено рішенням Київської обласної ради від 27.04.2018 №403-21-VII Комплексну програму "Розвиток сільського господарства та сільських територій Київської області" на 2018-2019 роки.

Вжито заходів щодо залучення додаткового кредитування аграрного сектору через новий інструмент - аграрні розписки, які допомагають аграріям отримати доступ до фінансових та матеріально-технічних ресурсів під заставу майбутньої сільгосппродукції. З метою надання допомоги сільгосппідприємствам у використанні цього інструменту організовано 14 кушових семінарів з агровиробниками у районах області. Київщина стала лідером з видачі аграрних розписок серед регіонів України, на які поширено роботу проекту, що здійснюється Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC, Група Світового банку). Місцеві господарства видали 33 аграрні розписки на загальну суму 300,0 млн гривень. Переважно, це фінансові аграрні розписки. У заставу передано майбутній урожай пшениці, кукурудзи, ріпаку, соняшнику та сої.

Київська область посіла 3-є місце по фінансуванню з державного бюджету для підтримки агропромислового комплексу. Через Міністерство аграрної політики та продовольства України було спрямовано державні кошти на підтримку Київської області, за такими напрямками, як підтримка фермерства – 4,9 млн грн, галузі тваринництва – 116,4 млн грн, часткова компенсація вартості сільгосптехніки та обладнання вітчизняного виробництва – 32,0 млн грн компенсації.

Крім цього, від підприємств агропромислового комплексу прийнято 71 заявку щодо часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами, залученими у 2015-2018 роках, за програмою КПКВ 2801030 "Здійснення фінансової підтримки агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів". Право на часткову компенсацію відсоткової ставки надано 34 підприємствам за

57 кредитними угодами. Підприємствам-позичальникам сплачено 20,0 млн грн компенсації (100% до затвердженого кошторису).

За бюджетною програмою КПКВ 2801350 "Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними" перераховано 41,7 млн грн 24 підприємствам агропромислового комплексу.

За бюджетною програмою КПКВ 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва» (напряма «Спеціальна бюджетна дотація на вирощування молодняку великої рогатої худоби») 1522 особи отримали бюджетну дотацію загальною сумою 2,7 млн гривень.

З метою активізації діяльності діючих та створення нових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів проведена відповідна робота. Зокрема, проведено організаційну роботу щодо реалізації проекту створення Всеукраїнського навчально-виробничого центру "Аквакультура" у Сквирському районі (мета – підняття рівня підготовки українських фахівців селекціонерів для рибної галузі). Кооперативами області заплановано створення у Бориспільському районі переробно-зберігального комплексу, додаткових теплиць, організації власних та кооперативних систем зберігання, перевезення та переробки сільськогосподарської продукції; будівництво переробно-молочного цеху, створення власної брендваної продукції, перевезення та переробки молочної продукції; створення кластерного каркасу розвитку сільської території Сквирського району як платформи для розбудови моделі "Нового Українського села".

Задля захисту прав сільськогосподарських товаровиробників, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств аграрного сектора економіки проведено розширене засідання оперативного штабу при Київській облдержадміністрації з вказаних питань за участі заступника Міністра юстиції України, під час якого розглянуто конфлікти, які виникли в Київській області, та прийнято конструктивні рішення для їх врегулювання.

Загальне виробництво продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у 2018 році склало 17962,0 млн грн, що значно вище за програмний показник (14600,5 млн гривень). Індекс сільськогосподарської продукції у порівнянні з 2017 роком становив 120,7% (за прогнозними розрахунками він передбачався на рівні 100,5%), у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 128,0%, а у господарствах населення – 107,4 відсотка.

У результаті проведеної роботи за обсягом сільськогосподарського виробництва Київщина посіла друге місце серед інших регіонів країни, за індексом сільськогосподарської продукції – третє місце, частка області у загальному виробництві валової продукції сільського господарства в Україні за 2018 рік склала 6,7 відсотка. Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу становив 10297,0 грн (у 2017 році – 8381,0 грн, програмне значення – 8481,6 грн), цей показник дозволив області посісти дев'яте місце поміж інших областей України.

З метою збільшення обсягу виробництва продукції сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки регіону господарствами області створені умови щодо організованого проведення в оптимальні строки необхідного комплексу весняних та осінніх польових робіт.

Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва у 2018 році порівняно з 2017 роком становив 131,1%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 145,7%, у господарствах населення – 109,0 відсотка.

За попередніми підсумками, станом на 01.01.2019 в області усіма категоріями господарств з площі 596,2 тис. га намолочено 4081,6 тис. т зернових та зернобобових культур, що на 54,2% більше, ніж у 2017 році та на 25,7% більше показника Програми. Середня урожайність зернових та зернобобових у 2018 році склала 68,5 ц/га (у 2017 році – 45,6 ц/га, Програмою передбачалося – 55,8 ц/га).

Цукрові буряки (фабричні) викопано на площі 18,8 тис. га (100% від площі посіву), при цьому накопано 1370,0 тис. т (на 30,6% більше у порівнянні з 2017 роком та на 14,3% більше прогнозного значення) при середній урожайності 564,6 ц/га (у 2017 році – 488,5 ц/га, показник Програми – 560,0 ц/га).

Усіма категоріями господарств накопано 1830,6 тис. т картоплі, що на 7,7% більше показника 2017 року та на 1,8% більше, ніж було передбачено Програмою. Урожайність картоплі склала 198,0 ц/га, що на 18,1 ц/га більше, ніж у 2017 році та на 17,9 ц/га більше показника Програми (180,1 ц/га). Обсяги виробництва овочів відкритого ґрунту становили 572,8 тис. т (показник Програми – 580,0 тис. т), що на 1,4% менше у порівнянні з 2017 роком. Урожайність овочів (за оперативними даними) знизилась на 2,3 ц/га (відповідно до Програми очікувалося зростання цього показника на 2,2 ц/га) і становила 200,5 ц/га.

Господарствами Київської області проведена робота з підготовки до проведення комплексу весняно-польових робіт під урожай 2019 року та контроль за станом посівів озимих культур. За статистичними даними, під урожай 2019 року посіяно озимої пшениці на площі 175,2 тис. га (100,7% до площі під урожай 2018 року), жита - 7,5 тис. га (77,2%), ячменю - 8,3 тис. га (187,3%), ріпаку на зерно - 51,9 тис. га (126,3 відсотка). Для проведення польових робіт господарства області забезпечені паливно-мастильними матеріалами на 102,0%, мінеральними добривами - на 101,0% до потреби.

Поліпшилася ситуація у галузі тваринництва. За попередніми розрахунками, у 2018 році індекс обсягу виробництва продукції тваринництва, порівняно з 2017 роком, становив 104,0%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 104,1%, господарствах населення – 103,8 відсотка.

Протягом 2018 року усіма категоріями господарств вироблено 298,5 тис. т м'яса, 435,6 тис. т молока, 3247,3 млн штук яєць. У порівнянні з 2017 роком виробництво яєць збільшилось на 14,6% (Програмою передбачався приріст 4,6%), водночас виробництво м'яса зменшилось на 3,2% (прогнозований приріст складав 0,3%), молока – на 0,1% (передбачалося, що показник зросте на 0,6 відсотка).

Не зважаючи на зменшення обсягів виробництва м'яса худоби та птиці всіма категоріями господарств, за вказаним показником область продовжує займати 4 місце по Україні. Частка виробництва м'яса у загальних обсягах виробництва по державі склала 9,0 відсотка. Частка виробництва яєць по Україні становила 20,1%, що дало змогу Київщині втримати лідируючу позицію за цим показником.

Загальні обсяги виробництва м'яса у 2018 році вдалося збільшити у 12 районах області. Сільгосп підприємствами Бориспільського, Вишгородського, Згурівського та Переяслав-Хмельницького районів забезпечено майже 75,5% обсягів виробництва м'яса у регіоні.

Виробництво молока збільшили сільськогосподарські підприємства (крім малих) 10 районів, з них найбільше Іванківського (на 31,4%), Рокитнянського (на 11,9%), Таращанського (на 11,2%), Бородянського (на 10,1%) районів. Найбільші обсяги за цим показником припадають на Білоцерківський (17,4%), Тетіївський (8,2%), Володарський (6,2%) райони.

У сільськогосподарських підприємствах (крім малих) середній надій молока від однієї корови становив 7009 кг (Програмою передбачалося 7020,0 кг), що на 31 кг більше, ніж за 2017 рік.

Поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств, порівняно з 2017 роком, збільшилось на 3,2% і склало 125,8 тис. голів (показник Програми – 135,0 тис. голів), у тому числі поголів'я корів – 63,8 тис. голів (прогноз – 68,7 тис. голів), що на 2,1% більше показника за 2017 рік.

Збільшили поголів'я великої рогатої худоби у сільськогосподарських підприємствах (крім малих) 7 районів, у тому числі корів – 12 районів. Найбільше зростання поголів'я великої рогатої худоби зафіксовано в Рокитнянському (на 21,6%), Васильківському (на 16,5%) та Переяслав-Хмельницькому (на 14,9%) районах.

Чисельність поголів'я свиней зменшилась на 3,1% і склала 480,6 тис. голів (на 4,0% менше, ніж було передбачено Програмою). Не зважаючи на зниження показника, за поголів'ям свиней область продовжує займати 1 місце по Україні, його частка в загальній кількості по державі склала 8,0 відсотка. Майже 55,0% чисельності поголів'я свиней припадає на Згурівський, Переяслав-Хмельницький, Кагарлицький та Рокитнянський райони.

Поголів'я птиці становило 28,4 млн голів, що на 3,9% менше, ніж у 2017 році, та на 5,1% менше у порівнянні з програмним показником. Разом з тим, частка поголів'я птиці, вирощеної в усіх категоріях господарств області, на рівні України становила 13,5%, що дало змогу Київщині зайняти 2 місце.

Важливим внеском у розвиток сільського господарства області є реалізовані інвестиційні проекти. У 2018 році відкрито новий елеватор ТОВ "Ківшовата Агро" у с. Ківшовата Таращанського району. Обсяг потужностей для одночасного зберігання зерна становить 14 тис. тонн, встановлено 7 металевих конусних силоси, наявна зерносушарка потужністю 350 т/добу. Очистка зерна відбувається за допомогою сепаратора, виробничою потужністю 40 т/год.

Вартість проекту 60 млн грн, у тому числі 54,9 млн грн - власні кошти підприємства, 5,1 млн грн - кредитні кошти, створено 24 робочих місця.

Введено в експлуатацію другу чергу овочесховища ТОВ "Український сад" у Макарівському районі (вартість проекту - 41 млн гривень).

Завершено будівництво свиногокомплексу СП ТОВ "Нива Переяславщини" у с. Яблуневе Баришівського району потужністю 30,0 тис. голів (загальна вартість проекту - 273,0 млн грн, створено 25 робочих місць). Введено у дію другу чергу свиногокомплексу ТОВ "Селекційний центр свинарства" у с. Терезине Білоцерківського району на 1200 основних свиноматок (загальна вартість проекту - 2,0 млн дол. США, створено 28 робочих місць).

Проведено реконструкцію молочно-товарної ферми для створення ферми-репродуктора м'ясного напрямку на 1100 корів з відгодівлею молодняка ПП "Євросем" у с. Чопилки Переяслав-Хмельницького району (загальна вартість проекту - 203,4 млн грн, створено 25 робочих місць).

У с. Великі Гуляки Фастівського району відкрито сільськогосподарський обслуговуючий кооператив "Родинний добробут", який спеціалізується на вирощуванні та розведенні кіз з подальшим виготовленням сиру та бринзи. Крім цього, в кооперативі займатимуться вирощуванням органічної овочевої продукції в теплицях закритого типу, що будуються.

З метою збільшення обсягів виробництва продукції тваринництва протягом 2018 року в області продовжувалося будівництво тваринницької ферми ТОВ "Аграрний холдинг "Екотехнології" у Макарівському районі, молочних комплексів ТДВ "Терезине" та ТОВ "Острійківське" у Білоцерківському районі, друга черга будівництва тваринницького комплексу з виробництва молока ТОВ "Аграрний інвестиційний союз" у Таращанському районі, свиноферми СТОВ "Плосківське" у Таращанському районі, реконструкція тваринницького комплексу ТОВ "Григорівський молочник" в Обухівському районі, а також будівництво об'єкту з оброблення, зберігання та переробки побічних продуктів тваринного походження на органічне добриво ТОВ "Стейкагро" у Переяслав-Хмельницькому районі.

Підприємствами агропромислового комплексу області залучено 1056,3 млн грн кредитних коштів, у тому числі: одержано 947,5 млн грн короткострокових, 89,4 млн грн - середньострокових та 19,4 млн грн - довгострокових кредитів. Відсоткові ставки за кредитами у національній валюті становлять від 7% до 25% річних.

Дорожнє господарство.

Підприємствами транспорту за 2018 рік перевезено 11381,9 тис.т вантажів, що становить 113,3% від обсягу перевезень вантажів за 2017 рік. Вантажооборот склав 8836,2,0 млн ткм (94,2% від обсягу 2017 року).

За 2018 рік послугами пасажирського транспорту скористалися 125,7 млн пасажирів (на 5,1% менше у порівнянні з 2017 роком), у тому числі автомобільним транспортом (з урахуванням перевезень фізичними особами-підприємцями) - 83,9 млн пасажирів, залізничним транспортом - 35,1 млн пасажирів, тролейбусним - 6,1 млн пасажирів, авіаційним (вітчизняними

авіакомпаніями) - 552,1 тис. пасажирів. Авіаційним транспортом з аеропортів області всіма авіакомпаніями відправлено 6,3 млн пасажирів. Пасажирооборот становив 7805,8 млн пас.км або 109,1% до обсягів 2017 року.

Протягом 2018 року в області продовжувалася робота, спрямована на удосконалення системи управління автотранспортною інфраструктурою та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення належної якості обслуговування пасажирів на приміських та міжміських маршрутах загального користування.

Згідно з маршрутною мережею приміських та міжміських автобусних маршрутів загального користування, які не виходять за межі території Київської області, у тому числі тих, які проходять від міста Києва до населених пунктів регіону, в області функціонує 512 маршрутів, з них – 272 приміських та 240 міжміських маршрутів.

Відповідно до Закону України "Про автомобільний транспорт", постанови Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 № 1081 "Про затвердження Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування" та розпорядження голови Київської облдержадміністрації від 23.09.2015 № 352 "Про деякі питання врегулювання діяльності щодо перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування" за 2018 рік було проведено 1 конкурс на перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, віднесених до компетенції облдержадміністрації.

З метою забезпечення оптимізації існуючої маршрутної мережі, розміщення зупинок, пересадочних вузлів громадського транспорту для підвищення комфорту та ефективності послуг і безпеки перевезень розроблено обласну цільову програму "Смарт транспорт Київщини (Інтелектуальна транспортна система) на 2017 - 2018 роки" (затверджена рішенням Київської обласної ради від 19.05.2017 № 314-14-VII), яка передбачає розробку мультимодальної транспортної моделі та створення єдиного диспетчерського центру Київської області.

У рамках реалізації заходів зазначеної Програми протягом 2018 року придбано обладнання для системи моніторингу і контролю мобільних об'єктів з метою дооснащення серверного та телекомунікаційного обладнання системи диспетчеризації на загальну суму 2196,9 тис. грн, проведено роботи з налаштування усіх маршрутів системи диспетчеризації області на суму 1290,0 тис. грн, придбано 15 примірників програмної продукції Wialon Local на 25 об'єктів моніторингу для можливості пришвидшення впровадження програми та більш ефективної взаємодії з перевізниками по встановленням GPS-трекерів на суму 1810,0 тис. гривень. Профінансовано технічну підтримку вже існуючої системи диспетчеризації та GPS-контролю на суму 195,0 тис. гривень.

Завдяки функціонуванню вказаної системи диспетчеризації налагоджена робота із перевізниками Київської області у розрізі виконання умов договорів на перевезення пасажирів за допомогою програмного забезпечення, надана можливість відслідковувати роботу більш як 130 транспортних засобів на 60

маршрутах, забезпечено надання повної, своєчасної та достовірної інформації щодо порушень на маршрутах зі сторони перевізників, що, у свою чергу, дозволяє вчасно та об'єктивно реагувати на виявлені порушення.

Триває відповідна робота з подальшого розвитку і вдосконалення системи управління безпечного пасажирського перевезення в області шляхом впровадження новітньої інтелектуальної системи GPS - моніторингу на автобусних маршрутах для здійснення контролю в режимі on-line за встановленням GPS-трекерів на автобусах перевізниками. Вже встановлено 222 GPS-трекери 31 перевізником.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 726 "Про проведення експерименту з фінансового забезпечення здійснення заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування в усіх областях та м. Києві, а також дорожньої інфраструктури у м. Києві", прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 03.07.2018 № 378 "Про затвердження переліку об'єктів будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонтів автомобільних доріг загального користування у Київській області в рамках експерименту з фінансового забезпечення реалізації заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування у 2018 році", до якого включено 41 об'єкт ремонту автомобільних доріг загального користування державного значення на суму 664,2 млн грн (протяжність доріг – 109,4 км, мостова споруда – 33,8 погонних метрів) та 78 об'єктів ремонту автомобільних доріг місцевого значення на суму 678,9 млн грн (протяжність доріг – 285,6 км), з яких 1463,1 тис. грн передбачено виключно на виготовлення проектної документації 22 об'єктів та 677530,5 тис. грн – на виготовлення проектної документації та реалізацію 56 об'єктів.

Фактично у 2018 році проведено заходи із капітального, поточного та середнього ремонту автомобільних доріг місцевого значення на суму 641427,9 тис. грн та влаштовано близько 630 тис.кв.м (майже 90 км) дорожнього покриття, а також відремонтовано 48 км доріг загального користування державного значення на суму 338117,0 тис. гривень.

На фінансування дорожнього господарства області на 2018 рік, згідно з розпорядженням голови Київської обласної державної адміністрації від 03.07.2018 № 379 "Про затвердження Переліку об'єктів будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонтів автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам за бюджетною програмою 3131090 у 2018 році" передбачено обсяг фінансування за рахунок субвенції у сумі 548968,3 тис.грн, з них на капітальний ремонт та реконструкцію доріг комунальної власності – 109793,0 тис. грн, експлуатаційне утримання доріг загального користування місцевого значення – 439175,3 тис. гривень. У межах зазначеного напрямку у звітному періоді виконано дорожньо-будівельних та ремонтних робіт на 50 дорогах та вулицях населених пунктів області і при цьому укладено майже 145,1 тис.кв.м дорожнього покриття.

У рамках виконання заходів Програми будівництва, реконструкції та ремонту об'єктів інфраструктури Київської області на 2016-2019 роки (затверджена рішенням Київської обласної ради від 07.06.2016 № 129-05-VII (зі змінами) виконані роботи з будівництва, реконструкції та ремонту 76 об'єктів дорожнього господарства на суму 122984,7 тис. грн (влаштовано понад 140 тис.кв.м дорожнього покриття та тротуарів).

Протягом 2018 року тривала робота з вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з будівництвом ВКАД. Наразі, розроблено та подано для проходження комплексної державної експертизи в ДП "Укрдержбудекспертиза" проектну документацію двох ділянок ВКАД. Це ділянка автомобільної дороги М-07 Київ-Ковель до автомобільної дороги М-06 Київ-Чоп та ділянка автомобільної дороги М-06 Київ-Чоп до автомобільної дороги М-05 Київ-Одеса, що проходить по Васильківському, Києво-Святошинському, Макарівському та Бородянківському районах. Загальна вартість проектних робіт складає 169,4 млн гривень. Було проведено низку розширених нарад за участю керівників райдержадміністрацій, Державної архітектурно-будівельної інспекції у Київській області, Головного управління Держгеокадастру у Київській області, Служби автомобільних доріг у Київській області, на яких обговорено та затверджено план виконання робіт щодо першочергових заходів з вирішення земельних питань та самовільного будівництва у 500 метровому коридорі ВКАД. Крім цього, було організовано і проведено комісійне виїзне обстеження для визначення місць забудови ділянок ВКАД.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 09.02.2018 № 52 "Про утворення робочої групи з вивчення і вирішення проблемних питань щодо будівництва великої кільцевої автомобільної дороги навколо м. Києва". Направлено листи до Прем'єр-міністра України, Міністерства інфраструктури України щодо визначення замовником робіт з проектування та будівництва великої кільцевої автомобільної дороги навколо м. Києва структурного підрозділу Київської обласної державної адміністрації.

Зовнішньоекономічна діяльність

З метою активізації зовнішньоекономічної співпраці, залучення значних коштів іноземних інвесторів на реалізацію пріоритетних інвестиційно-інноваційних проектів в області, протягом 2018 року проведено ряд робочих зустрічей. Зокрема, відбулася зустріч голови Київської облдержадміністрації з представниками Європарламенту з Федеративної Республіки Німеччини, під час якої обговорювалися питання євроінтеграційних процесів та ключових інноваційних реформ в Київській області, залучення грантового фінансування для проектів, які спрямовані на соціально-економічний розвиток області.

Проведено зустріч голови облдержадміністрації з Послом, головою Представництва Європейського Союзу в Україні, на якій обговорено питання щодо співпраці та підтримки реалізації економічних зв'язків між Київською областю та Європейським Союзом шляхом ефективного діалогу з урядовими установами і підвищення поінформованості про Європейський Союз, його установи та програми для економічного потенціалу Київської області.

Для обговорення питань щодо розвитку глобальних ділових зв'язків, залучення інновацій та інвестицій в економіку Київської області проведено зустріч з Надзвичайним і Повноважним Послом Сполучених Штатів Америки в Україні, з представниками компанії BWG (Швейцарія), представниками незалежного аналітичного центру "Horasis".

З метою розширення співпраці, розвитку торговельних відносин проведено зустріч з заступником керівника Канцелярії закордонних справ Народного уряду провінції Гуандун Китайської Народної Республіки.

Відбулася зустріч з головою правління Німецько-Української промислово-торговельної палати, під час якої обговорено питання залучення іноземних інвестицій з метою підвищення частки високотехнологічних виробництв на території області.

З метою збільшення потоку інвестицій в економіку регіону, розвитку експортноорієнтованого виробництва проведено зустріч з Президентом KOSTAL Group (Федеративна Республіка Німеччина), на якій обговорено питання відкриття нового високотехнологічного заводу на 1000 робочих місць в Київській області.

Проведено зустріч голови Київської облдержадміністрації з генеральним директором BASF в Україні, президентом Німецько-Української промислово-торгівельної палати, під час якої обговорювались питання щодо впровадження проекту будівництва заводу за екологічно інноваційними технологіями з виробництва добавок в бетон у м. Обухів, відкриття якого заплановано на I півріччя 2019 року. З метою реалізації вказаного проекту 26 вересня 2018 року відбулося підписання відповідного Меморандуму про співробітництво та взаємодію між Київською обласною державною адміністрацією, виконавчим комітетом Обухівської міської ради та Товариством з обмеженою відповідальністю "БАСФ Т.О.В."

Проведено зустріч з керівником ТОВ "Торговий Дім Укравіаснаб", на якій обговорено питання залучення іноземного інвестора до створення авіаційної інфраструктури на базі Білоцерківського аеропорту для обслуговування літаків Boeing та Airbus "Мультифункціональний авіаційний комплекс, м. Біла Церква".

З метою налагодження співробітництва з країнами арабського світу у м. Славутич відбулося засідання Українсько-Арабської Ділової Ради "Інвестиційний потенціал міста Славутич, Любецької та Михайло-Коцюбинської об'єднаних територіальних громад".

Для розширення співпраці щодо реалізації інвестиційних та соціальних проектів у листопаді 2018 року у м. Біла Церква з робочим візитом перебувала Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні.

Київська облдержадміністрація виступила бенефіціаром 4 проектів міжнародної технічної допомоги: "Активізація малого та середнього бізнесу в прикордонних регіонах України-Білорусі", "План місцевого економічного розвитку: Славутич – драйвер росту відкритої та вільної економіки регіону", "Впровадження енергоефективних заходів в навчальних закладах та заходів з

заміни ліхтарів вуличного освітлення у м. Фастів", "Встановлення системи автоматизованого моніторингу в бюджетних установах міста та термомодернізація будівель Палацу культури "Енергетик" та Спорткомплексу "Енергетик".

Проведено активну роботу зі створення нових міжнародних пунктів пропуску, що повинно стати ключовим чинником успішного розвитку транскордонного співробітництва. Так, з метою опрацювання питання зміни класифікації існуючого міждержавного пункту пропуску через державний кордон "Вільча" на міжнародний розпорядженням голови Київської облдержадміністрації від 13.04.2018 №240 створено відповідну робочу групу, яка провела ряд засідань і підготувала пропозиції щодо локації і розвитку відповідної інфраструктури цього пункту пропуску.

Керівництво облдержадміністрації взяло участь у 26-му засіданні Міжурядової українсько-білоруської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, яке відбулось 11 жовтня 2018 року в місті Гомель Республіки Білорусь, під час якого запропоновано розглянути питання про внесення змін до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про пункти пропуску від 17 грудня 1992 року в частині зміни статусу пункту пропуску "Олександрівка-Вільча" з міждержавного на міжнародний.

Крім цього, делегація з Київської області взяла участь у Першому форумі регіонів Республіки Білорусь та України у місті Гомель (Республіка Білорусь), під час якого підписано два Меморандуми про співробітництво між Київською обласною державною адміністрацією та Гомельським обласним виконавчим комітетом і Мінським обласним виконавчим комітетом, а також презентовано економічний потенціал Київщини.

Збільшення пропозицій експорту сільськогосподарської продукції з нового врожаю сприяло зростанню обсягу експорту товарів у 2018 році на 6,2% (у порівнянні з 2017 роком), всього він склав 1856,9 млн дол. США (на 1,3% менше показника Програми).

Через підвищення купівельної спроможності населення обсяг імпорту у 2018 році проти 2017 року збільшився на 7,1% та склав 3645,3 млн доларів США (на 0,7% більше прогнозного значення). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,51 (на рівні 2017 року). Суб'єкти господарювання області здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами із 171 країни світу.

Продовжує зростати обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу. У 2018 році у порівнянні з 2017 роком він збільшився на 19,3% і становив 766,3 млн дол. США або 41,3% від загального обсягу експорту області (у 2017 році – 642,5 млн дол. США або 36,7 відсотка).

Найвагоміші експортні поставки товарів серед країн ЄС здійснювалися до Нідерландів – 8,4% від загального обсягу експорту, Німеччини – 8,2%, Польщі – 3,7%, Словаччини – 3,9%; серед інших країн – до Російської Федерації – 6,1%, Індії – 4,4%, Саудівської Аравії – 4,1%, Білорусі – 3,5% та Єгипту – 3,2 відсотка.

Імпорт товарів з країн Європейського Союзу у 2018 році збільшився у порівнянні з 2017 роком на 7,0% і становив 1935,4 млн дол.США або 53,1% від загального обсягу імпорту (у 2017 році – 1748,4 млн доларів США або 53,1 відсотка).

Серед країн ЄС найвагоміші імпортні надходження товарів здійснювалися з Німеччини – 15,4% від загального обсягу імпорту, Польщі – 9,8%, Нідерландів – 3,4%, Литви – 3,2%, Франції – 3,2%; серед інших країн – з Китаю – 10,8%, Російської Федерації – 7,9%, США – 5,9% та Білорусі – 4,3 відсотка.

У товарній структурі експорту домінуючою залишається частка продовольчих товарів (64,4%), тоді як основу імпорту області складають непродовольчі товари (82,6 відсотка).

Основу товарної структури експорту області склали продукти тваринного походження (28,5% від загального обсягу експорту), продукти рослинного походження (19,5%), готові харчові продукти (10,3%), жири та олії тваринного або рослинного походження (6,1%), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (6,0%), маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів (5,9%), вироби з полімерних матеріалів та пластмаси (5,0%), вироби з недорогоцінних металів (4,3%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (4,1%), деревина і вироби з деревини (3,0 відсотка).

У структурі імпорту області частка машин, обладнання та механізмів; електротехнічного обладнання становила 20,6% від загального обсягу імпорту, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 16,4%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 12,6%, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 8,2%, недорогоцінні метали та вироби з них – 7,9%, готові харчові продукти – 6,6%, мінеральні продукти – 6,1%, продукти тваринного походження – 5,5%, продукти рослинного походження – 5,2 відсотка.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Забруднююча речовина – речовина хімічного або біологічного походження, що присутня або надходить в атмосферне повітря і може прямо або опосередковано справляти негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Для забезпечення екологічної безпеки, створення сприятливого середовища життєдіяльності, запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище здійснюється регулювання викидів найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Останні 3 роки спостерігається тенденція до збільшення кількості виданих суб'єктам господарювання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, що дає можливість здійснювати належний контроль та облік фактичних викидів.

Викиди основних забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у 2018 році від стаціонарних джерел у порівнянні з попереднім роком збільшилися і склали 81 257,5 тонн, у тому числі:

- метали та їх сполуки – 38,2 т.;
- метан – 9291,1 т.;
- неметанові леткі органічні сполуки – 1917,7 т.;
- оксид вуглецю – 8077,6 т.;
- діоксид та інші сполуки сірки – 34518,9 т.;
- сполуки азоту – 7869,5 т.;
- речовини у вигляді твердих суспендованих частинок – 19385,9 т.;
- інші – 158,6 т.

Крім того, діоксид вуглецю – 4,1 млн.т.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Аналізуючи показники забруднення повітряного басейну стаціонарними джерелами потрібно відмітити збільшення кількості викидів в 2018 році у порівнянні з попереднім роком на понад 34,9 тис.т. або на 72,5 % більше.

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2018 рік та два попередніх

Таблиця 2.1

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	517	572	611
другої групи	140	178	230
третьої групи	377	394	381
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	98,2 5000,0	48,188 3050,0	83,1 4100,0
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	3,5	1,7	3,0
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	56,7	27,5	47,0

2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря Київської області вносять підприємства постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, викиди яких у 2018 році становили 68,5 % від загального валового обсягу викиду забруднюючих речовин стаціонарними джерелами. Дреге місце за викидами займає сільське, лісове та рибне господарство – 15,8 % та третє переробна промисловість – 6,5 %, інші галузі економіки – 9,2%.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.2

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		тис. т	відсотків до загального підсумку
1	2	3	4
Усього		81,258	100,0
1	За видами економічної діяльності, у тому числі:		
1.1	Сільське, лісове та рибне господарство	12,825	15,8
1.2	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,199	0,2
1.3	Переробна промисловість	5,246	6,5
1.4	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	55,679	68,5
1.5	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2,258	2,8
1.6	Будівництво	0,165	0,2
1.7	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,334	0,4
1.8	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3,878	4,8
1.9	Тимчасове розміщення й організація харчування	0,001	0
1.10	Інформація та телекомунікації	0,0	0
1.11	Фінансова та страхова діяльність	0,0	0
1.12	Операції з нерухомим майном	0,029	0
1.13	Професійна, наукова та технічна діяльність	0,009	0
1.14	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,034	0,1
1.15	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,419	0,5
1.16	Освіта	0,111	0,1
1.17	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,067	0,1
1.18	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,0	0
1.19	Надання інших видів послуг	0,004	0

Основні забруднювачі атмосферного повітря за звітний рік

Таблиця 2.3

№ з/п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газоочисними установками (ГОУ), %	Ефективність роботи ГОУ, %	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік *	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %	до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ПАТ Центренерго Трипільська ТЕС							
	Метали та їх сполуки	20,007	0,037					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	16151,764	30,054					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок більше 2,5 мкм та менше 10мкм	138,285				48,41		
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок 2,5 мкм та менше	16012,225				92,12		
	Сполуки азоту	3855,672	7,174					
	Діоксид та інші сполуки сірки	33395,349	62,14					
	Оксид вуглецю	290,713	0,541					
	НМЛОС	2,796	0,005					
	Метан	25,591	0,048					
	Поліароматичні вуглеводні	0,004	0,000					
	Хлор та сполуки хлору	0,001	0,000					
	Фтор та його сполуки	0,038	0,000					
	Всього	53741,935	100,0					
	Діоксид вуглецю	2270210,86						
2	Філія «Управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз» Яготин							
	Залізо та його сполуки (у перерахунку на залізо)	0,005	0,0003					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок більше 2,5мкм та менше 10мкм (пил деревини)	0,368	0,019	-	100	81,2		
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок 2,5мкм та менше (пил абразивно-металічний)	0,103	0,005					
	Сажа	0,002	0,0001					
	Діоксид азоту [NO ₂]	455,495	23,375					
	Азоту (1) оксид [N ₂ O]	7,179	0,368					
	Сірки діоксид	0,005	0,0003					
	Сульфатна кислота (H ₂ SO ₄) [сірчана кислота]	0,001	0,0001					
	Оксид вуглецю	725,144	37,213					

	Не метанові легкі органічні сполуки (НМЛОС)	11,109	0,570					
	Метан	749,223	38,449					
	Всього	1948,634	100					
	Крім того, діоксид вуглецю	1650144,387	-					
3	ПрАТ «Ветропак Гостомельський Складовод»							
	Оксиди азоту	685,055	57,2		32,6	75-99		
	Азоту (I) оксид	0,151	0,0					
	Сірки діоксид	429,444	35,8					
	Сульфатна кислота	0,001	0,0					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	70,103	5,9					
	Оксид вуглецю	6,170	0,5					
	Залізо та його сполуки	0,021	0,0					
	Хром та його сполуки	0,003	0,0					
	Кобальт та його сполуки	0,042	0,0					
	Манган та його сполуки	0,001	0,0					
	Неметанові леткі органічні сполуки	4,851	0,4					
	Метан	1,372	0,1					
	Водню хлорид	0,561	0,1					
	Кадмій та його сполуки	0,016	0,0					
	Нікель та його сполуки	0,046	0,0					
	Селен та його сполуки	0,131	0,0					
	Свинець та його сполуки	0,013	0,0					
	Всього:	1197,984	100					
	Вуглецю діоксид	111374,703						
4	Золотоніське ЛВУМГ Компресорна станція КС-35 (Богуславський район)							
	Залізо та його сполуки	0,039	0,005					
	Манган та його сполуки	0,001	0,000					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	0,020	0,002					
	Оксид азоту	334,900	40,515					
	Азоту (I) оксид [N ₂ O]	9,348	1,131					
	Аміак	0,007	0,001					
	Оксид вуглецю	25,511	3,086					
	НМЛОС	13,926	1,685					
	Фтор та цюго сполуки	0,004	0,000					
	Метан	442,851	53,575					
	Всього	826,607	100					
5	ТДВ «ТЕРЕЗИНЕ»							
	Сполуки азоту	10,989	0,21					
	Азоту (I) оксид [N ₂ O]	1,040	0,02					
	Аміак	9,949	0,19					
	Оксид вуглецю	4789,873	92,96					
	Метан	303,727	5,89					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	46,379	0,90					
	Метали та їх сполуки	0,001	0,00					
	Манган та його сполуки (у перерахунку на діоксин мангану)	0,001	0,00					

	Діоксид та інші сполуки сірки	0,914	0,02					
	Сірководень (H ₂ S)	0,914	0,02					
	НМЛОС	0,640	0,01					
	Фенол	0,077	0,00					
	Формальдегід	0,563	0,01					
	Всього:	50152,523	100					
6	ПАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал» мулові поля № 1							
	Сірководень	4,774909	0,275					
	Оксиди азоту (у перерахунку на діоксид азоту NO+NO ₂)	15,764980	0,907					
	Сірки діоксид	0,145088	0,008					
	Метилмеркаптан	0,010851	0,001					
	Аміак	67,547229	3,886					
	Оксид вуглецю	317,614308	18,273					
	Етилмеркаптан	0,004597	0,001					
	Метан	1044,336846	60,084					
	Вуглецю діоксид	287,82373	16,559					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок(мікрочастинці та волокна)	0,102288	0,006					
	Всього	1738,124826	100					
7	ПАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал» мулові поля № 2							
	Сірководень	2,377939	0,311					
	Оксиди азоту (у перерахунку на діоксид азоту NO+NO ₂)	7,891456	1,031					
	Аміак	33,634907	4,394					
	Оксид вуглецю	157,845394	20,621					
	Метан	520,182160	67,955					
	Вуглецю діоксид	43,527292	5,686					
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок(мікрочастинці та волокна)	0,017446	0,002					
	Всього	765,476594	100					

Примітка: * - Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Атмосферне повітря - це джерело дихання людини, тварин і рослинності, сировина для процесів горіння та синтезу хімічних речовин; він є матеріалом, застосовуваним для охолодження різних промислових і транспортних установок, а також середовищем, в яку викидаються відходи життєдіяльності людини, вищих і нижчих тварин і рослин. Важливу роль у всіх природних процесах відіграє атмосфера. Вона служить надійним захистом від шкідливих космічних випромінювань, визначає клімат даної місцевості і планети в цілому. Повітря атмосфери є одним з основних життєво важливих елементів навколишнього середовища, її життєдайним джерелом. Берегти його, зберігати в чистоті - значить зберігати життя на Землі.

Науково-технічний прогрес, який торкнувся всіх сторін суспільного життя, значні темпи розвитку виробництва, урбанізація населених пунктів, збільшення щільності населення значно розширили масштаби згубної

діяльності людини на навколишнє природне середовище. Цей вплив має негативні наслідки, які відображаються і на зменшенні кисню в атмосфері, і на погіршенні гідрологічного режиму планети та її клімату.

Природні ресурси в багатьох випадках є спільними і вплив на їх стан з боку однієї з держав може безпосередньо зачіпати інтереси інших, або й інтереси всього міжнародного співтовариства.

Забруднення окремих елементів навколишнього середовища часто має транскордонний характер. Це особливо актуально щодо забруднення атмосферного повітря.

Транскордонне забруднення повітря – це забруднення атмосфери, фізичне джерело якого розташоване повністю або частково на території, яка знаходиться під національною юрисдикцією однієї держави, і негативна дія якого проявляється на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншої держави, на такій відстані, що в цілому неможливо визначити частку окремих джерел або груп джерел викидів.

Проблема транскордонного перенесення значного обсягу забруднювальних речовин антропогенного походження, яка виникла останнім часом, поставила завдання вирішення низки складних екологічних і технічних питань. Забруднення повітряного басейну антропогенними домішками, що виділяються джерелами у промислово розвинених країнах (регіонах), почало вселяти побоювання не тільки в областях, розташованих у безпосередній близькості від джерел викидів, але і на віддалених територіях, що часто належать іншим країнам (регіонам). Вперше проблема транскордонного перенесення виникла у зв'язку з поширенням на великі відстані радіоактивних викидів. На сьогодні основну увагу приділяють поширенню на великі відстані: діоксиду сірки і продуктів її перетворення, оксидів азоту і продуктів їх перетворень, важких металів (і особливо ртуті), пестицидів і радіоактивних речовин.

Щоб управляти процесом поширення транскордонного забруднення, Організація Об'єднаних Націй, Економічна Комісія для Європи ініціювали Конвенцію про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979) (далі - Конвенція). Основними принципами діяльності сторін Конвенції є охорона людини й навколишнього природного середовища від забруднення повітря. Конвенція встановила необхідність проведення регулярних спостережень і досліджень впливу транскордонних повітряних потоків токсичних речовин, насамперед, на природні екосистеми, а також на соціально-екологічні системи.

2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Моніторинг забруднення атмосферного повітря в Київській області проводився Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації за допомогою автоматизованих постів, що встановлені у містах Васильків, Богуслав, Вишгород та Бориспіль. Визначався вміст трьох домішок (діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту).

Оцінка стану забруднення атмосферного повітря проводилась шляхом порівняння з відповідними гранично допустимими концентраціями (ГДК) речовин.

Середньорічні концентрації домішок, що визначались, не перевищували середньодобову гранично допустиму концентрацію (ГДК_{с.д.}).

Максимальні концентрації досягали 3,76 ГДК_{м.р.} по діоксиду азоту та 3,95 ГДК_{м.р.} по діоксиду сірки.

Кількість випадків перевищення ГДК_{м.р.} по всіх стаціонарних постах спостереження з діоксиду азоту становила 30, діоксиду сірки 25.

Середньомісячні концентрації забруднюючих речовин протягом звітного року не перевищували відповідні санітарно-гігієнічні нормативи.

Центральною геофізичною обсерваторією проводились спостереження за станом забруднення атмосферного повітря на двох постах міста Біла Церква та на одному посту в містах Бровари, Обухів, Українка.

Визначався вміст чотирьох основних домішок: завислих речовин (пилу), діоксиду сірки, оксиду вуглецю, діоксиду азоту, а також восьми важких металів: заліза, кадмію, мангану, міді, нікелю, свинцю, хрому, цинку.

За звітний рік у Білій Церкві було відібрано 6936 проб атмосферного повітря, у Броварах – 3624, в Обухові – 3360, в Українці – 3480 проб, які були проаналізовані в лабораторії спостережень за забрудненням атмосферного повітря (ЛСЗА). Проби на вміст важких металів в повітрі (в кожному місті – 12 середньомісячних проб, 96 визначень) аналізувались в лабораторіях обсерваторії: лабораторії спостережень за забрудненням ґрунтів та моніторингу важких металів (ЛСЗГ) та лабораторії фізико-хімічних методів аналізу (ЛФХМА).

У 2018 р. загальний рівень забруднення атмосферного повітря за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в містах Біла Церква, Бровари, Обухів, Українка оцінювався, як низький.

Середньорічні концентрації домішок, що визначались, не перевищували середньодобову гранично допустиму концентрацію (ГДК_{с.д.}), за винятком діоксиду азоту (речовини 3-го класу небезпеки), вміст якого в контрольованих містах області протягом усього року був у межах 1,5-2,5 ГДК_{с.д.} Основними джерелами викидів цієї домішки в атмосферу є підприємства енергетичного комплексу та автотранспорт.

м. Біла Церква

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря проводились на двох постах: в районі вул. Леваневського (ПСЗ №1) та вул. В. Чорновола (ПСЗ №2).

В атмосфері міста зафіксовано підвищений вміст діоксиду азоту, середньорічна концентрація якого перевищувала середньодобову гранично допустиму концентрацію в 2,3 рази. Середньорічні концентрації інших домішок дорівнювали: завислих речовин – 0,7 ГДК_{с.д.}, оксиду вуглецю – 0,6 ГДК_{с.д.}, діоксиду сірки – 0,5 ГДК_{с.д.} (табл.).

Максимальні з разових концентрацій забруднювальних домішок досягли: діоксиду азоту – 1,0 ГДКм.р. (у червні 2018 р. на ПСЗ № 2), оксиду вуглецю та завислих речовин – 0,4 ГДКм.р., діоксиду сірки – 0,1 ГДКм.р.

Середні за рік та максимальні з середньомісячних концентрацій важких металів не досягали 0,1 ГДКс.д., лише зі свинцю середньорічна концентрація становила 0,1 ГДКс.д., а максимальна з середньомісячних – 0,2 ГДКс.д. (зафіксована у листопаді).

Рівень забруднення атмосферного повітря (за середньорічними концентраціями) був однаковим на обох постах спостережень.

м. Бровари

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря проводились в районі вулиці С.Петлюри (ПСЗ №1).

Середньорічна концентрація з діоксиду азоту перевищила відповідну ГДКс.д. в 1,8 разів. Середньорічні концентрації інших забруднювальних домішок становили: діоксиду сірки – 0,8 ГДКс.д., оксиду вуглецю та завислих речовин – 0,3 ГДКс.д. (табл.).

Максимальні з разових концентрацій дорівнювали: з діоксиду азоту – 0,8 ГДКм.р., з оксиду вуглецю – 0,4 ГДКм.р., з завислих речовин і діоксиду сірки – 0,2 ГДКм.р.

Середні за рік та максимальні з середньомісячних концентрацій важких металів не досягали 0,1 ГДКс.д., лише зі свинцю середньорічна концентрація становила 0,1 ГДКс.д., а максимальна з середньомісячних – 0,4 ГДКс.д. (зафіксована у листопаді).

У річному ході спостерігалось деяке зростання середньомісячних концентрацій діоксиду азоту у червні, оксиду вуглецю – у липні-серпні та листопаді, діоксиду сірки – у травні-червні та серпні, завислих речовин – у квітні і червні.

Порівняно з 2017 р.у повітрі міста спостерігалось зниження вмісту діоксиду азоту та оксиду вуглецю. Рівень забруднення атмосферного повітря завислими речовинами і діоксидом сірки не змінився.

м. Обухів

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря проводились в районі вулиці Миру (ПСЗ №1).

Середньорічні концентрації забруднювальних речовин становили: діоксиду азоту – 2,0 ГДКс.д., діоксиду сірки та оксиду вуглецю – 0,8 ГДКс.д. завислих речовин – 0,3 ГДКс.д. (табл.).

Максимальна з разових концентрацій діоксиду азоту дорівнювала 1,3 ГДКм.р., (зафіксована у лютому), завислих речовин – 0,4 ГДКм.р., діоксиду сірки – 0,3 ГДКм.р..

У лютому спостерігалось три випадки високого забруднення атмосферного повітря оксидом вуглецю у м. Обухів з максимальною концентрацією 8,8 ГДКм.р.

Середні за рік та максимальні з середньомісячних концентрацій важких металів були значно нижчими за відповідні ГДКс.д. і, в основному, були у межах 0,1-0,2 ГДКс.д.

У річному ході спостерігалось зростання середньомісячних концентрацій діоксиду азоту у лютому, оксиду вуглецю – у лютому-березні, діоксиду сірки – у лютому, листопаді та грудні, завислих речовин – у травні.

Порівняно з 2017 р.у повітрі міста спостерігалось підвищення вмісту діоксиду азоту, оксиду вуглецю та діоксиду сірки. Рівень забруднення атмосферного повітря завислими речовинами не змінився.

м. Українка

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря проводились в районі вулиці Зв'язку (ПСЗ №1).

Середньорічні концентрації шкідливих речовин у повітрі міста дорівнювали: діоксиду азоту – 2,0 ГДКс.д., діоксиду сірки – 0,8 ГДКс.д., оксиду вуглецю – 0,6 ГДКс.д., завислих речовин – 0,5 ГДКс.д. (табл.).

Максимальні з разових концентрацій становили: з оксиду вуглецю – 1,0 ГДКм.р., з діоксиду азоту – 0,8 ГДКм.р., з завислих речовин – 0,4 ГДКм.р., з діоксиду сірки – 0,2 ГДКм.р..

Середні за рік та максимальні з середньомісячних концентрацій важких металів були значно нижчими за відповідні ГДКс.д. і не перевищували 0,1 ГДКс.д.

У річному ході спостерігалось зростання середньомісячних концентрацій діоксиду азоту у січні-лютому та червні, оксиду вуглецю – у травні, діоксиду сірки – у січні та грудні, завислих речовин – у червні.

Порівняно з 2017 р. рівень забруднення атмосферного повітря діоксидом азоту не змінився, іншими домішками – дещо підвищився.

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міст

Таблиця 2.4

Назва забруднюючої речовини	Місто	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³
1	2	3	4	5	6
Діоксид сірки	м. Васильків	0,00	0,050	0,500	0,00
	м. Вишгород	0,00			0,00
	м. Бориспіль	0,00			0,00
	м. Богуслав	0,00			0,00
	м. Біла Церква	0,02			0,06
	м. Бровари	0,04			0,09
	м. Обухів	0,04			0,14
	м. Українка	0,04			0,10
Оксид вуглецю	м. Васильків	0,01	3,0	5,0	15,4
	м. Вишгород	0,01			0,5
	м. Бориспіль	0,04			13,8
	м. Богуслав	0,04			2,8
	м. Біла Церква	1,7			2,0
	м. Бровари	1,0			2,0
	м. Обухів	2,4			44,0
	м. Українка	1,7			5,0
Діоксид азоту	м. Васильків	0,01	0,04	0,20	0,17
	м. Вишгород	0,00			0,08
	м. Бориспіль	0,01			0,10
	м. Богуслав	0,01			0,07
	м. Біла Церква	0,09			0,20
	м. Бровари	0,07			0,16
	м. Обухів	0,08			0,26
	м. Українка	0,08			0,16

Завислі речовини	м. Біла Церква	0,11	0,15	0,50	0,20
	м. Бровари	0,05			0,10
	м. Обухів	0,05			0,20
	м. Українка	0,07			0,20
Кадмій	м. Біла Церква	$0,002 \times 10^{-3}$	$0,3 \times 10^{-3}$	-	$0,003 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,003 \times 10^{-3}$			$0,010 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,001 \times 10^{-3}$			$0,003 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,003 \times 10^{-3}$			$0,030 \times 10^{-3}$
Залізо	м. Біла Церква	$0,53 \times 10^{-3}$	$40,0 \times 10^{-3}$	-	$0,88 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,72 \times 10^{-3}$			$0,96 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,53 \times 10^{-3}$			$0,97 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$1,22 \times 10^{-3}$			$2,18 \times 10^{-3}$
Манган	м. Біла Церква	$0,01 \times 10^{-3}$	$1,0 \times 10^{-3}$	-	$0,02 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,03 \times 10^{-3}$			$0,04 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,06 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,03 \times 10^{-3}$			$0,05 \times 10^{-3}$
Мідь	м. Біла Церква	$0,02 \times 10^{-3}$	$2,0 \times 10^{-3}$	-	$0,04 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,03 \times 10^{-3}$			$0,05 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,05 \times 10^{-3}$			$0,09 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,04 \times 10^{-3}$			$0,06 \times 10^{-3}$
Нікель	м. Біла Церква	$0,01 \times 10^{-3}$	$1,0 \times 10^{-3}$	-	$0,02 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,04 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,03 \times 10^{-3}$			$0,07 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,06 \times 10^{-3}$
Свинець	м. Біла Церква	$0,02 \times 10^{-3}$	$0,3 \times 10^{-3}$	-	$0,05 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,11 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,04 \times 10^{-3}$			$0,07 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,04 \times 10^{-3}$
Хром	м. Біла Церква	$0,01 \times 10^{-3}$	$1,5 \times 10^{-3}$	-	$0,02 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,01 \times 10^{-3}$			$0,02 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,05 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,02 \times 10^{-3}$			$0,03 \times 10^{-3}$
Цинк	м. Біла Церква	$0,04 \times 10^{-3}$	$50,0 \times 10^{-3}$	-	$0,06 \times 10^{-3}$
	м. Бровари	$0,10 \times 10^{-3}$			$0,15 \times 10^{-3}$
	м. Обухів	$0,04 \times 10^{-3}$			$0,09 \times 10^{-3}$
	м. Українка	$0,21 \times 10^{-3}$			$0,90 \times 10^{-3}$

За даними Центральної геофізичної обсерваторії ім. Бориса Срезневського та департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Середньорічні значення потужності експозиційної дози (ПЕД) гамма-випромінення по станціях спостережень і лабораторного контролю (СЛК) Київської області надає відділ радіаційно-екологічного контролю Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. Радіаційний фон практично на всій території області є сталим та знаходиться в межах доаварійних рівнів, обумовлених головним чином природними радіоактивними ізотопами та космічним випроміненням.

Середнє значення ПЕД гамма-випромінення на території Київської області у 2018 році становило 12 мкР/год, тобто був у межах природного фону.

На пункті контролю, розташованому на території зони відчуження (метеорологічна станція Чорнобиль), гамма-фон становив у межах 12—25 мкР/год.

Основним джерелом надходження до атмосфери техногенних радіоактивних елементів (насамперед, це реакторні та вибухові цезій-137 і стронцій-90) на території України залишається вторинне вітрове піднімання радіоактивних ізотопів з поверхні ґрунту, забрудненого в результаті випробування ядерної зброї у 1940—1980-х роках і внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Потенційне забруднення атмосферного повітря є одним із провідних елементів оцінки якості середовища проживання людини, що спричиняє шкідливий вплив на її здоров'я.

Сучасний стан забруднення атмосфери є серйозною екологічною проблемою, яка негативно впливає на умови життя на Землі, здоров'я населення, в цілому на екосистеми і розвиток сільськогосподарських культур, призводить до несприятливих екологічних наслідків таких як закислення ґрунту та води, глобальне потепління, виснаження озонового шару тощо.

Викиди, хімічні реакції в атмосфері та опади, що містять сполуки сірки і азоту, зумовлюють підкислення в наземних та водних екосистемах, порушується структура та функціонування екосистем, шкідливо впливають на здоров'я людей (ураження дихальних шляхів), нищать рослинність, знижують родючість ґрунтів, пришвидшують корозію металів, руйнують кам'яні будівлі та металоконструкції, прискорюють зменшення риб у водоймах та збільшують кількість водоростей.

У містах та промислових регіонах серйозною проблемою для здоров'я, пов'язаною із забрудненням атмосферного повітря, є негативний вплив оксиду вуглецю, який сприяє розвитку серцевих хвороб і руйнує молекули гемоглобіну-білку, який містить залізо і є “транспортним засобом” для кисню у крові.

Суттєво впливають на здоров'я людей викиди в атмосферу важких металів. Більше 40 хімічних елементів таблиці Менделєєва відносяться до важких металів. Враховуючи токсичність, здатність до накопичення в продуктах харчування, а також масштаби розповсюдження цих металів, то їх перелік зводиться до наступних речовин, а саме: ртуть, свинець, цинк, мідь, нікель, кадмій, ванадій, олово, молибден, арсен. Ці речовини мають пряму та опосередковану дію. Пряма дія – це отруєння. Найбільшу небезпеку має свинець. Його дія пов'язана з порушеннями нервової та кровотворної систем. Симптомами отруєння є різка роздратованість, галюцинації, порушення пам'яті, депресивний стан. Опосередкована дія – це накопичення важких металів у водах рік, ґрунтах та рослинності.

Від забруднення атмосфери в першу чергу страждають органи дихання людини. Такі хвороби, як емфізема легенів, ангіна, фаренгіт, пневмонія, бронхіт, астма, тонзиліт, туберкульоз і рак легенів є частими супутниками забруднення атмосфери.

Численні також дані щодо небезпечної дії вуглеводнів, що потрапляють в організм людини під час дихання. Ароматичні вуглеводні, особливо 3,4-бензпірен, що містяться в недопалених фракціях диму, вирізняються канцерогенною дією. Вуглеводні (пари бензину, метану тощо) мають наркотичну дію, у малих концентраціях викликають головний біль, запаморочення і т.п. Так, при вдиханні протягом 8 годин парів бензину в концентрації 600 мг/м³ виникають головні болі, кашель, неприємні відчуття в горлі.

Тривале забруднення повітря відбивається також на генетичному апараті людини. Це призводить до зниження народжуваності, народження недоношених або ослаблених дітей, до їхньої розумової та фізичної відсталості тощо.

2.6 Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря

З метою інформування населення про стан атмосферного повітря та розширення мережі спостереження за станом довкілля та у рамках реалізації Програми охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2017-2018 роки у 2018 році департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації закуплено та встановлено обладнання 9 стаціонарних постів автоматизованої системи моніторингу атмосферного повітря у містах Узин, Переяслав-Хмельницький, Ірпінь, Вишневе, Боярка, Обухів, Кагарлик та смт Іванків і Велика Димерка Броварського району. Пости здійснюють заміри двоокису сірки, двоокису азоту, окису вуглецю, сірководню, аміаку, озону, окису азоту, а також метрологічні параметри та рівень радіаційного забруднення, які автоматично відображатимуться на веб-додатку «Моніторинг довкілля» до сайту департаменту екології та природних ресурсів Київської облдержадміністрації.

До того ж, придбано та встановлено додаткове газоаналізаторне обладнання для мобільної лабораторії, яке надасть змогу вимірювати вміст пилу, сірководню, озону, хлору та рівень шумового забруднення. Забезпечено належне функціонування стаціонарних постів автоматизованої системи моніторингу атмосферного повітря у містах Васильків, Бориспіль, Богуслав та Вишгород, які були встановлені у 2017 році.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Зміна клімату – одна з найгостріших екологічних проблем які стоять перед людством. Згідно прогнозів провідних міжнародних наукових центрів з дослідження клімату, протягом наступного століття температура підвищиться на 2-5 градусів за Цельсієм. Такі темпи глобального потепління спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення.

Сьогодні можна зі впевненістю сказати, що значні кліматичні зміни вже відбуваються. Ми повинні замислитися та зрозуміти, що людство не має права використовувати атмосферу планети для забруднення. Якщо ми не розпочнемо активно діяти, то вже незабаром наблизимось до тої межі, коли глобальну зміну клімату зупинити буде вже неможливо і життя на планеті у майбутньому буде під загрозою.

Більше того, сучасні прогнози настання несприятливих метеорологічних явищ вказують на необхідність сприймати їх за норму сьогодення. Виникає потреба в розробленні та реалізації плану заходів з адаптації до зміни клімату. Адаптація до глобальної зміни клімату – це пристосування у природних чи людських системах як відповідь на фактичні або очікувані кліматичні впливи або їхні наслідки, що дозволяє знизити шкоду та скористатися сприятливими можливостями.

Основною причиною зміни клімату є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу.

Найбільш помітним наслідком зміни клімату буде не поступове потепління, а надзвичайні ситуації такі як сильні засухи, повені, шторми, урагани, надзвичайно спекотні дні які відбуватимуться частіше. Рівень світового океану підніметься й океанічні течії можуть істотно змінитись. Людство буде змушене зіткнутися з проблемами водопостачання та з деградацією сільськогосподарських земель та лісів.

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Ключовим елементом в дослідженнях з питань зміни клімату є розробка інвентаризації парникових газів (далі – ПГ), яка визначає якісно та кількісно головні джерела та поглиначі ПГ. Цей елемент важливий у зв'язку з тим, що він є основою для наступного розвитку та уточнення методики оцінки джерел та поглиначів ПГ, а також забезпечує єдиний та безперервний механізм, який 22 дозволяє всім країнам, що підписали Рамкову Конвенцію про зміну клімату, оцінювати викиди ПГ та їх відносний внесок до глобальної зміни клімату. Більш того, постійно поновлюваний кадастр на національному та

міжнародному рівнях є основою для оцінки рентабельності та можливості проведення заходів щодо пом'якшення антропогенного впливу на клімат.

Оцінки викидів з джерел та абсорбції поглиначами ПГ в Україні розраховано з допомогою Методичних вказівок по складанню кадастрів ПГ, розроблених Міжурядовою групою експертів по зміні клімату з тим, щоб результати досліджень були порівнюваними як по секторах, так і по країнах. Україна в цілому дотримувалась цих Методичних вказівок, за виключенням тих секторів, де були необхідні більш детальні дані або методики обчислень для головних джерел викидів.

При розробленні національної системи інвентаризації викидів парникових газів розглядались такі п'ять категорій джерел та поглиначів ПГ: енергетичні системи (включаючи транспорт), промислові процеси, сільське господарство, лісове господарство та землекористування, відходи.

В Україні в умовах нестабільної економіки та загостреної екологічної ситуації зміна клімату може мати серйозні наслідки. Результати наукових досліджень, проведених в останні роки, свідчать про те, що зміна клімату в Україні помітно впливає на сільське та лісове господарство, водні та прибережні ресурси. Висока вірогідність суттєвої зміни врожайності сільськогосподарських культур. У процесі потепління клімату на території України ймовірно буде проходити трансформація типів лісу, його видового складу, продуктивності та стабільності.

У зв'язку з викладеним вище в найближчий час необхідно:

- прийняти заходи щодо оптимізації існуючої системи управління водними ресурсами; передбачити альтернативні шляхи покриття пікових навантажень в енергосистемі у зв'язку з можливим зниженням виробництва електроенергії каскадом Дніпровських ГЕС;
- розробити Національну програму розвитку сільського господарства України, яка буде включати пакет політичних, економічних та технічних заходів, комплексне здійснення яких дозволить запобігти негативним наслідкам зміни клімату для сільськогосподарського виробництва;
- розробити Національну програму берегозахисних заходів, що враховує найбільш несприятливі сценарії підвищення рівня моря;
- сприяти впровадженню технологічних, адміністративних, фінансових заходів для підтримки ведення лісового господарства в умовах клімату, що змінюється.

Для вирішення проблем зменшення викидів ПГ та адаптації екосистем до зміни клімату, в першу чергу, необхідно вивчати, контролювати та прогнозувати ці зміни на майбутнє. Необхідно проводити глибокі системні дослідження та поширювати інформацію серед населення з метою ознайомлення з проблемою глобальної зміни клімату.

3.3. Політика та заходи у сфері захисту озонового шару

Озоновий шар - це повітряний шар у верхніх шарах атмосфери (стратосфері), що складається з особливої форми кисню - озону. Молекула

озону складається з трьох атомів кисню. Озоновий шар починається на висотах близько 8 км над полюсами (чи 17 км над екватором) і сягає висоти приблизно 50 км. Однак щільність озону дуже низька, і якщо стиснути його до щільності, яку має повітря біля поверхні Землі, то товщина озонового шару не перевищить 3,5 мм. Озон утворюється, коли сонячне ультрафіолетове випромінювання бомбардує молекули кисню.

Оскільки озоновий шар поглинає ультрафіолетове випромінювання, то його руйнування призведе до більш високих рівнів ультрафіолетового випромінювання на поверхні Землі. Це, у свою чергу, викличе збільшення випадків захворювання на гак шкіри. Іншим наслідком підвищеного рівня ультрафіолетового випромінювання стане розігрівання поверхні землі, а отже, зміна температурного режиму, режиму вітрів і дощів і підвищення рівня моря.

Слід зазначити, що Україна, як Сторона Монреальського протоколу, на сьогоднішній день, повністю дотримується взятих на себе зобов'язань щодо обсягів імпорту/експорту та виробництва озоноруйнівних речовин, проводить державну політику та вживає заходів, спрямованих на скорочення негативного антропогенного впливу на озоновий шар. Міністерство екології вживає всіх можливих заходів для налагодження ефективної роботи системи ліцензування, квотування імпорту та експорту, а також в цілому контролю за обігом озоноруйнівних речовин.

У цьому напрямку Міністерство екології та природних ресурсів України налагоджує міжвідомчий обмін інформацією з Міністерством економічного розвитку та торгівлі в ході ліцензування експорту та імпорту озоноруйнівних речовин - відповідні накази вже надані для державної реєстрації до Міністерства юстиції України. Це дозволить, з одного боку, дотримуватись міжнародних вимог, з іншого – максимально спростити процедуру погодження отримання відповідних ліцензій для бізнесу. Також Мінприроди розроблений Порядок квотування та Порядок погодження експорту та імпорту товарів, що містять озоноруйнівних речовин.

Разом з тим слід зазначити, що підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка містить цілий блок екологічних питань, продемонструвало прагнення нашої держави до високих стандартів у галузі охорони навколишнього середовища, підтвердило готовність України зробити свій позитивний внесок у збереження клімату та озонового шару.

З метою забезпечення реалізації державної політики з питань здійснення управління та регулювання у сфері охорони озонового шару на виконання міжнародних зобов'язань України взятих після ратифікації Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар та поправок до нього, а також з метою адаптації національного законодавства у сфері поводження із озоноруйнівними речовинами до законодавства Європейського Союзу Міністерством екології та природних ресурсів України розроблено та подано на розгляд Уряду проект Закону України «Про охорону озонового шару», в якому імплементовано положення Регламенту ЄС про речовини, що руйнують озоновий шар.

Основними завданнями законодавства про охорону озонного шару є:

- правове, економічне, організаційне і технічне забезпечення виконання Віденської конвенції про охорону озонного шару, Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар й інших міжнародних договорів України по охороні озонного шару;
- введення обмежень і заборон на поводження із озоноруйнівними речовинами та продукцією чи обладнанням, що їх містять або можуть містити;
- здійснення моніторингу стану озонного шару;
- введення системи розподілу обсягу розрахункового рівня озоноруйнівних речовин та надання дозволів суб'єктам господарювання, які займаються переміщенням через митну територію України озоноруйнівних речовин та продукції чи обладнання, що їх містять або листів про відсутність озоноруйнівних речовин у разі відсутності озоноруйнівних речовин у продукції чи товарах;
- введення системи контролю за діяльністю в галузі поводження з озоноруйнівними речовинами та продукцією чи обладнанням, що містять або можуть містити озоноруйнівні речовини;
- забезпечення міжнародного співробітництва з метою обміну інформацією, розробки і реалізації заходів, спрямованих на охорону озонного шару;
- забезпечення доступу до інформації у сфері поводження з озоноруйнівними речовинами.

Варто зазначити, що зменшення наслідків, сповільнення темпів розповсюдження, розвитку, а також вирішення екологічних проблем лежить на плечах не лише світових організацій, союзів країн, окремих держав, а й на кожному з нас. Ми повинні виховувати у собі екологічну культуру, щоб жити у гарному, безпечному світі та залишити його таким своїм нащадкам.

3.4. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів (далі – Національна система) – це система організаційнотехнічних заходів щодо спостереження, збирання, оброблення, передачі і збереження інформації, необхідної для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.

Національна система охоплює всі види діяльності, які призводять (можуть призвести) до антропогенних викидів парникових газів в атмосферне повітря із джерел (підприємства, цехи, агрегати, установки, транспортні засоби тощо), а також ті, що пов'язані з абсорбцією парникових газів.

Національна система передбачає:

- оцінку даних про антропогенні викиди та поглинання парникових газів;
- підготовку щорічного національного кадастру антропогенних викидів та поглинання парникових газів і національного повідомлення з питань зміни клімату, відповідно до вимог Кіотського протоколу;

- планування та проведення суб'єктами господарювання щорічної інвентаризації антропогенних викидів та поглинання парникових газів;
- складання щорічного національного кадастру антропогенних викидів та поглинання парникових газів і контроль за його якістю;
- забезпечення архівного зберігання інформації щорічного національного кадастру антропогенних викидів та поглинання парникових газів і матеріалів до нього.

Порядок функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та поглинання парникових газів визначено Кабінетом Міністрів України. Забезпечення функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів покладається на Міністерство екології та природних ресурсів України (далі – Мінприроди). Мінприроди:

- запитує у міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, підприємств, установ та організацій усіх форм власності інформацію, необхідну для оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів;
- розробляє із залученням заінтересованих центральних і місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання та затверджує план проведення інвентаризації;
- у разі потреби уточнює коефіцієнти антропогенних викидів та абсорбції парникових газів; - розміщує національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів на своєму веб-сайті для інформування громадськості та обговорення;
- подає Секретаріатові Рамкової конвенції ООН про зміну клімату за погодженням з Міністром екології та природних ресурсів України відповідно до методичних рекомендацій із звітності, прийнятих конференціями Сторін Конвенції, національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів з включенням до нього даних за кожен рік починаючи з 1990 року як базового та здійснює його супроводження;
- забезпечує архівне зберігання інформації національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів і матеріалів до нього.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Територія Київської області розташована у межах двох гідрогеологічних басейнів південно-західного крила Дніпровського артезіанського басейну і Українського басейну тріщинуватих вод. Річкова мережа області переважно належить до басейну Дніпра і тільки незначна частина річок на півдні області до басейну Південного Бугу.

Площа земель водного фонду в Київській області становить – 232,6 тис.га (8% від загальної площі території 28,9 тис.км²). В тому числі під річками та струмками 10 тис га, під водосховищами з озерами та ставками – 158,4 тис. га, болотами – 50 тис. га.

На території Київської області протікає 1523 річки загальною довжиною 8,7 тис. км. На них розташовано 2596 водойм (без врахування дніпровських водосховищ) з площею водного дзеркала 25,36 тис. га, об'ємом 411,6 млн.м³ води.

Великі річки - Дніпро (243 км в межах області), Десна (66 км), Прип'ять (68 км).

Середні річки – Уж (94км), Тетерів(119км), Ірпінь(124км), Рось(192км), Трубіж (125 км), Супій (125 км), Гнила Оржиця (38 км), Гнилий Тікич (40 км).

Малі річки з струмками 1511 загальною довжиною – 7535 км.

Річки завдовжки понад 10 км - 206, загальною протяжністю 4184 км.

В області створено 2389 ставків та 58 водосховищ загальним об'ємом води 462,5 млн. м³

За запасами водних ресурсів область має достатньо поверхневих і підземних водних ресурсів: у маловодний рік 95% забезпеченості на 1 кв. км тут припадає 996,5 тис. куб. м загальних і 26,4 тис. куб. м місцевих поверхневих водних ресурсів, а на одного мешканця – відповідно 6,48 і 0,18 тис. куб. метрів. Водозабезпеченість території і населення загальними водними ресурсами майже в 6-11 раз більші і місцевими в 1,2-2,2 рази менші, ніж у середньому по Україні.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

За даними звітності №2-ТП (водгосп) в області в 2018 році було забрано 528,1 млн.м³ води, що на 204,5 млн.м³ більше, ніж у попередньому році. З них поверхневих водних джерел – 467,8 млн.м³, із підземних – 60,25 млн.м³.

Протягом 2018 року було використано: 511,0 млн.м³, в тому числі на виробничі потреби – 465,5 млн.м³, на господарсько-питні потреби – 42,43 млн. м³ води, зрошення- 2,524 млн. м³ води, сільсько-господарські - 0,420 млн. м³.

Динаміка водокористування за 2018 рік та два попередніх

Таблиця 4.1

Показники	Одиниця виміру	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5
Забрано води з природних джерел, усього	млн м ³	680,3	323,6	528,1
у тому числі:				
поверхневої	млн м ³	625,0	270,4	467,8
підземної	млн м ³	51,15	53,21	60,25
морської	млн м ³	-	-	-
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³	392	184	
Використано свіжої води, усього	млн м ³	663,9	307,3	511,0
у тому числі на потреби:				
господарсько-питні	млн м ³	42,82	41,72	42,43
виробничі	млн м ³	617,5	261,9	465,5
сільськогосподарські	млн м ³	0,416	0,819	0,420
зрошення	млн м ³	3,614	2,725	2,524
рибогосподарські	млн м ³			32,18
Використано свіжої води у розрахунку на одну особу	м ³	383	175	
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	8,84	11,19	11,73
	% до забраної води	1,3	3,5	2,22
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	625,3	284,7	486,7
у тому числі:				
у підземні горизонти	млн м ³	-	-	-
у накопичувачі	млн м ³	1,4	-	1,261
на поля фільтрації	млн м ³	-	-	8,705
у поверхневі водні об'єкти	млн м ³	623,9	270,8	473,0
не віднесених до водних об'єктів	млн м ³	-	-	3,734
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн м ³	623,9	270,8	473,0
з них:				
нормативно очищених, усього	млн м ³	40,24	40,83	38,5
у тому числі:				
на спорудах біологічного очищення	млн м ³	34,25	36,72	36,35
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн м ³	0,993	1,018	0,958
на спорудах механічного очищення	млн м ³	4,904	3,095	1,188
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн м ³	576,2	225,4	428,5
забруднених, усього	млн м ³	4,745	1,958	2,317
у тому числі:				
недостатньо очищених	млн м ³	4,591	1,869	2,317
без очищення	млн м ³	0,154	0,09	-
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу	млн м ³	0,00036	0,00015	0,00027

4.2 Забруднення поверхневих вод

Основними джерелами забруднення природних вод є промислові стічні води, комунальні стічні води, сільськогосподарські стоки, нафта і нафтопродукти, поверхневі стоки та атмосферні опади.

Максимальна кількість забруднення потрапляє у природні води з промисловими стічними водами, які мають різний склад та великі об'єми. Комунально-побутові стоки характеризуються з одного боку високим вмістом поживних речовин, необхідних рослинам, але з іншого боку – вмістом миючих засобів, фекалій, хвороботворних мікроорганізмів, яєць гельмінтів тощо. Стоки з сільськогосподарських угідь містять мінеральні та органічні добрива. Поверхневий стік вносить забруднюючі речовини в річки та озера з земель, які піддаються ерозії (великі та дрібні мінеральні частинки), в результаті чого здійснюється обміління річок та замулювання озер та водосховищ. Водойми забруднюються також атмосферними опадами, які вимивають промисловий і побутовий бруд з території підприємств, гірничих виробок, міських вулиць.

Найбільш розповсюдженими забрудненнями водних джерел є нітрити, феноли і нафтопродукти, а також сполуки міді, цинку та марганцю.

4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Моніторинг якості води поверхневих водойм свідчить про те, що незважаючи на значний спад промислового виробництва за останні роки та зменшення, у зв'язку з цим скиду у водойми стічних вод, в середньому по країні відмічається тенденція до погіршення екологічного стану водойм I та II класу як за санітарно-хімічними так і за санітарно-бактеріологічними показниками.

Скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

Таблиця 4.2

Скидання забруднюючих речовин за регіоном	2016 рік	2017 рік	2018 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
1	2	3	4
Всього, в точу числі:	29,1	29,1	28,057
Азот амонійний	-	0,154	0,09
БСК-5	-	0,422	0,462
Завислі речовини	-	0,381	0,352
Нітрати	-	0,502	0,474
Нітрити	-	0,015	0,015
Сульфати	-	1,610	1,611
Сухий залишок	-	20,84	20,20
Хлориди	-	2,933	2,780
ХСК	-	2,065	1,986
Інші	-	0,14	0,087

Фактичний скид стічних вод в поверхневі водні об'єкти склав 473,0 млн.м³, що на 188,3 млн.м³ більше, ніж у 2017 році, з них 2,317 млн.м³ забруднених, 428,5 млн.м³ нормативно чистих без очистки, нормативно очищених 38,7 млн.м³.

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Найбільшими забруднювачами водних об'єктів області, як і в попередні роки, залишаються підприємства комунального господарства, які підпорядковані органам місцевого самоврядування.

Причиною незадовільної роботи очисних споруд є фізична зношеність та моральна застарілість обладнання, несвоєчасне проведення реконструкції під сучасні технології, поточних та капітальних ремонтів.

Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин основними водокористувачами - забруднювачами поверхневих водних об'єктів

Таблиця 4.3

Найменування водокористувача-забруднювача	Наявність, потужність (м ³ /добу), ефективність використання (використання потужності) очисних споруд	2016 рік			2017 рік			2018 рік		
		об'єм скидання зворотних вод, тис. м ³	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. м ³	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, т	об'єм скидання зворотних вод, тис. м ³	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. м ³	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, т	об'єм скидання зворотних вод, тис. м ³	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. м ³	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, т
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
р. Рось										
КП «Рокитне водоканал»	411,5	103,4	-/-	-	118,1	-/-	-	112,0	-	-
р.Безим'яна (притока р.Узин)										
КП"Узинводоканал"	1327,0	179	-/179	284	184,6	-/184,6	140	196,3	196,3	-
р.Стугна										
КП «Васильківська шкірфірма»	3869	1368	-/1368	1816	994	-/994	990,8	1070,5	1070,5	-
р. Тетерів										
КП ІРР «Іванківводоканал»	-	153,8	153,8/-	86,29	151,7	151,7/-	79,07	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
р. Ірпінь										
КЖЕП смт Глеваха	900,4	415	-/415	206	427,2	-/427,2	200	428,5	428,5	
КП «Боярка-Водоканал»	11700	1381,1	1381,1 за показники ком азот амонійн. в 1,1рази	251,5	1406,4	-/-	292,9	1380,7	-/-	303,6
р. Дніпро										
ТОВ «Чипси Люкс» с. Старі Петрівці	326	164	-/164	47	161,1	-/161,1	47	168,2	168,2	-
р. Унава										
КП КОР "Фастівводоканал", м. Фастів	3100,0	947	-/947	142	877,7	-	284,2	139,3	139,3	-
р. Здвиж										
КП КОР «Бородянка тепловодопостачання»	5000,0	313,6	-/ 313,6	67,4	300,2	-/ 300,2	67,6	299,1	-	67,1
р. Росава										
КП «Миронівка-водоканал»	2500 повна біологічна очистка	268,5	-	-	278,5	-	-	289,6	-	-
р. Супій										
КП «Яготинське ВУ ВКГ»	проектна-12000 м ³ /добу, від проектної – 20%	547,8	-/-	120,3	559,4	-/-	126,4	-	-	-
р. Красилівка										
КП «Броваритепловодо-енергія»	22400	5001,01	-/-	1479,8	4991,1	-/-	1490,86	5262,4	-/-	39,67
Канівське водосховище										
КП Переяслав-Хмельницьке ВУКГ	5000 31%	574,1	-/-	771,8	568,4	-/-	770,6	-	-	-

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод

За даними Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського на кордоні з Білоруссю у річках басейну Дніпра (Дніпро - с. Неданчичі, Прип'ять - с. Річиця, та у Київському водосховищі – 1 км вище м. Чорнобиль стан забруднення водних об'єктів у порівнянні з попереднім роком дещо змінився за такими показниками, як сполуки азоту, заліза загального, мангану, міді, хрому шестивалентного.

Порівняно з 2017 р. у річках Дніпро - с. Неданчичі, Прип'ять, відбулось збільшення середньорічного вмісту сполук азоту амонійного до 3 ГДК.

Найбільш забруднені сполуками цинку р. Дніпро - с. Неданчичі, де разові концентрації перевищили ГДК у 18 разів.

У 2018 р. відмічено 8 випадків забруднення сполуками мангану у пунктах: р. Прип'ять - с. Річиця (11 ГДК) та у Київському водосховищі – вище м. Чорнобиль (11,1; 11,2; 11,3 ГДК).

Погіршення якості води відбулось через збільшення вмісту сполук хрому шестивалентного у річках Дніпро (с. Неданчичі), Прип'ять, Київському водосховищі (м. Чорнобиль).

Поряд з цим знизився рівень забруднення води сполуками мангану – р. Дніпро, , хрому шестивалентного – р. Десна.

Концентрації фенолів, нафтопродуктів у пунктах транскордонного переносу значних змін не зазнали.

Фітопланктон р. Дніпро в створі с. Неданчичі був багатий і різноманітний, влітку спостерігалось «цвітіння» синьозелених водоростей початкового ступеню. Спостерігався стабільний розвиток планктонних ценозів. Якість вод відповідала 3-му класу.

Розвиток фітопланктону р. Прип'ять був стабільний, структура ценозу сформована. Протягом року домінували зелені водорості. У зоопланктоні влітку знайдені поодинокі безхребетні. У жовтні стабільний стан зоопланктону, домінували гіллястовусі ракоподібні. Якість вод відповідала 3-му класу

Видове багатство альгофлори Київського водосховища було дуже високим, знайдено 5-6 систематичних груп водоростей (44-62 види), переважно розвивались діатомові та зелені водорості. В травні та серпні спостерігалось слабке і помірне «цвітіння» діатомових водоростей (всі вертикалі). В жовтні спостерігалось «цвітіння» діатомових і зелених водоростей сильного ступеню (екологічно небезпечні концентрації клітин водоростей, що викликають значне біологічне забруднення та можуть призвести до заморних явищ). В зоопланктоні навесні-влітку домінували **β - α -мезосапробна** коловертка – індикатор забруднених вод *Brachionus calyciflorus*. Частка видів-індикаторів органічного забруднення (**β - α -мезосапроби**) складала 27,9-46% від загальної чисельності планктонних безхребетних. Чисельні характеристики зоопланктонних угруповань у жовтні були низькими. У всіх пробах були знайдені переважно коловертки. Домінували безхребетні-індикатори чистих вод. Загалом за результатами гідробіологічних спостережень стан водних ценозів відповідав 3-му класу якості вод – помірно забруднені води.

4.3 Якість поверхневих вод

4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

Річки. За даними гідрохімічних спостережень середній вміст розчиненого у воді кисню у більшості річок був задовільним і знаходився у межах 7,72 - 12,57 мгО₂/дм³. Для річок Київської області характерними забруднювальними речовинами були сполуки азоту, сполуки важких металів, феноли.

Перевищення гранично допустимих концентрацій (ГДК) у звітному році (за середнім вмістом) відмічено за сполуками азоту амонійного у межах 1,0 - 6,0 ГДК майже в усіх річках області, крім річок Тетерів та Десна, сполуками

азоту нітритного - у межах 1,0 - 5,6 ГДК - у пунктах річок Ірпінь, Трубіж, Рось (створи 3 км нижче м. Біла Церква та 0,5 км нижче м. Богуслав).

Забруднення води важкими металами (сполуками міді, мангану, цинку, хрому шестивалентного, заліза загального) залишається суттєвим.

Середньорічні концентрації сполук міді перевищували ГДК у 1 - 3 рази, сполук цинку – у 1,4 - 4,1 раза, сполук мангану – у 2,5 – 5,9 раза у річках Ірпінь, Унава, Десна, Рось (м. Біла Церква), заліза загального – у 1,1 - 1,6 раза - у річках Ірпінь, Десна.

В усіх річках та пунктах, де проводились спостереження, середні за рік концентрації фенолів були в інтервалі від 1 до 2 ГДК, хрому шестивалентного – від 4 до 10 ГДК.

Вміст легкоокисних органічних речовин по (БСК5) на рівні 1,0 - 1,1 ГДК зафіксовано у річках Ірпінь, Рось – у верхньому створі м. Біла Церква та у створі 0,5 км нижче м. Богуслав.

У 2018 р. у воді річок Тетерів, Ірпінь, Унава, Десна, Трубіж, Рось максимальні концентрації сполук хрому шестивалентного досягали рівня високого забруднення (ВЗ) з перевищенням ГДК у 10 - 23 рази (відмічено 22 випадки). У р. Трубіж в обох створах смт Баришівка зафіксовано два випадки ВЗ сполуками азоту амонійного з концентрацією на рівні 19 ГДК та 2 випадки за сполуками азоту нітритного з перевищенням ГДК у 11 та 12 разів. На р. Унава у верхньому створі м. Фастів та на р. Десна максимальні разові концентрації сполук цинку становили 14 та 12 ГДК. Один випадок ВЗ сполуками мангану (18 ГДК) зафіксовано у воді р. Ірпінь.

Загалом у річках Київської області по більшості показників якості води порівняно з аналогічним періодом суттєво не змінилась. Але у р. Трубіж у пункті контролю смт Баришівка помітно підвищився вміст сполук азоту амонійного та азоту нітритного, у рр. Унава, Десна - сполук цинку, у р. Тетерів – хрому шестивалентного, у р. Десна - заліза загального.

Покращилась якість води через зменшення концентрацій сполук азоту нітритного у річках Трубіж (м. Переяслав-Хмельницький), Недра, Рось, сполукмангану – у рр. Ірпінь, Унава, Десна, Рось, сполук заліза загального – у рр. Ірпінь, Унава. Зниження вмісту хрому шестивалентного відмічено у р. Трубіж в районі смт Баришівка.

Водосховища. Середньорічні концентрації розчиненого у воді кисню Київського і Канівського водосховищ знаходились у межах 8,53 - 10,58 мгО₂/дм³.

Середньорічний вміст сполук азоту амонійного перевищував ГДК у 1,0 – 1,5 раза у пунктах Київського та Канівського водосховищ, сполук азоту нітритного – у 1,0 - 1,5 раза у Київському водосховищі в районі с. Нові Петрівці, у Канівському водосховищі у нижньому створі міста Київ та у створах міст Українка і Ржищів.

Середні значення сполук міді були у межах 1 - 4 ГДК, цинку – 1,8 – 4,9 ГДК, мангану – 1,7 - 12,3 ГДК, хрому шестивалентного – 5 - 10 ГДК у пунктах і створах Київського та Канівського водосховищ.

У пунктах контролю Київського водосховища зафіксовано вміст сполук заліза загального у діапазоні від 1,7 до 2,7 ГДК.

Забруднення води фенолами на рівні 1 - 2 ГДК (за середнім вмістом) і 1 - 5 ГДК (за максимальним вмістом) відмічено у пунктах і створах Київського та Канівського водосховищ.

У 2018 р. в обох водосховищах Київської області зафіксовано 60 випадків ВЗ: сполуками мангану з концентраціями від 10 до 29 ГДК (31 випадок), сполуками хрому шестивалентного з концентраціями від 10 до 14 ГДК (24 випадки) та сполуками цинку з концентраціями від 10 до 16 ГДК (5 випадків).

У 2018 р. відбулось зменшення вмісту сполук міді у воді Київського водосховища, у верхніх створах міст Українка та Ржищів Канівського водосховища, сполук заліза загального - у пунктах Канівського водосховища, сполук мангану - в районі міст Українка та Ржищів Канівського водосховища. Дещо збільшились концентрації сполук мангану у пунктах Київського водосховища.

4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідро біоценозів

Спостереження за екологічним станом водних об'єктів Київської області за гідробіологічними показниками проводилися на річках Десна, Рось, Тетерів, Ірпінь, Трубіж, Недра, Київському та Канівському водосховищах.

Відбір проб здійснювався в 14-ти пунктах, 25 створах, на 37 вертикалях. Спостереження виконувалися за показниками: фітопланктон, зоопланктон, макрозообентос, фітобентос, вища водна рослинність (біоіндикація) та біотестування. Всього з біоіндикації відібрано та проаналізовано 321 пробу (2003 визначень). Для визначення хронічної токсичності вод (біотестування) на ракоподібних *Ceriodaphniaaffinis* відібрано та проаналізовано 179 проб (358 визначень).

Річки. Розвиток планктонних ценозів в р. Десна в районі с. Літки протягом року був досить стабільним. Зоопланктон був чисельним та різноманітним протягом весняно-літнього періоду. В жовтні тваринний планктон був малочисельний, в пробах зустрічались поодинокі безхребетні. Домінуючу роль у зоопланктоні відігравали коловертки β -та $\beta\alpha$ -мезосапробної зони. Кількість гіллястовусих ракоподібних та несапробних личинок веслоногих була незначною. В альгопланктоценозі домінували β -мезосапробні діатомові та зелені водорості, стан біоценозів був сталий, сезонна динаміка розвитку простежувалась, але видове багатство було невисоким. В серпні спостерігалось «цвітіння» діатомових водоростей сильного ступеню (екологічно небезпечні концентрації клітин водоростей, що викликають значне біологічне забруднення води). У жовтні якість вод за фітопланктоном погіршувалась і відповідала 3-4-му класу - забруднені води, за зоопланктоном – 2-й клас якості.

В макрозообентосі знайдено 11-14 «груп» для визначення біотичного індексу, були знайдені: бокоплави, водні жуки та клопи, личинки волохокрильців, одноденок, двокрилих комах та бабок. За сукупністю всіх

гідробіологічних показників стан якості вод відповідав 3-му класу – помірно забруднені води.

Розвиток фітопланктону р. Рось в районі мм. Біла Церква та Богуслав підпорядковувався сезонній динаміці, основу угруповання склали β -мезосапробні організми, воно було чисельне та різноманітне (знайдено 18-32 види водоростей). У квітні спостерігалось початкове «цвітіння» діатомових водоростей у двох створах м. Біла Церква: 1км вище та 3км нижче міста. У червні було відмічено «цвітіння» води за рахунок збільшення біомаси евгленових водоростей у створі 3км нижче м. Біла Церква. У створах м. Біла Церква у вересні та жовтні спостерігалось «цвітіння» води за рахунок інтенсивного розвитку синьозелених водоростей, що дещо погіршило якість вод та свідчило про порушення сезонної динаміки розвитку угруповання. Спостерігалось погіршення якості вод до забруднених у створі 1км вище м. Біла Церква (індекс сапробності – 2,34) та 1 км вище м. Богуслав (ІС – 2,25) у жовтні. Зоопланктон р. Рось у травні був дуже багатим чисельно та за видовою представленістю (24-57 видів безхребетних), у створах м. Біла Церква домінували гіллястовусі і веслоногі ракоподібні, у створах м. Богуслав – коловертки. Переважно розвивались безхребетні-індикатори чистих вод. Спостерігався стабільний розвиток планктонних ценозів.

Якісний розвиток зообентосу у створах м. Біла Церква та Богуслав в травні та червні підпорядковувався сезонній динаміці: знайдено 13-27 «груп» для визначення біотичного індексу, розвивались різноманітні молюски, водні комахи та їх личинки, ракоподібні, клопи, личинки бабок, волохокрильців. Якість вод в усіх створах на цій ділянці р. Рось навесні на початку літа відповідала 2-му класу - чисті води. У створах м. Богуслав видове багатство донних макробезхребетних було значно нижче (11-13 «груп»). Якість вод у серпні – жовтні в створах м. Богуслав відповідала 3-му класу.

Загалом за результатами гідробіологічних спостережень стан планктонних ценозів р. Рось відповідав 3-му класу якості вод - помірно забруднені води, за макрозообентосом якість вод була вищою. В усіх створах м. Біла Церква стан донних угруповань річки відповідав 2-му класу якості - чисті води, а в районі м. Богуслав –3-му класу - помірно забруднені води.

Зоопланктонне угруповання р. Тетерів - смт Іванків у травні було багате кількісно і якісно, домінували коловертки. Кількісні і якісні показники розвитку фітопланктону були дуже високими: знайдено 25-41 вид водоростей, переважали зелені β -мезосапробні водорості. У серпні кількісні характеристики розвитку тваринного планктону значно зменшились: зустрічались поодинокі $\beta\alpha$ - мезосапробні коловертки. Натомість спостерігавсяпочатковийступінь «цвітіння» води за рахунок збільшення біомаси синьозелених водоростей. Розвиток планктонних ценозів був стабільний, стан їх сталий. Найрізноманітніше в макрозообентосі були представлені молюски, водні клопи, личинки бабок та двокрилих комах; знайдені личинки волохокрильців – всього 12 «груп». Якість води відповідала 3-му класу якості вод - помірно забруднені води.

В зоопланктоні р. Ірпінь переважали оліго, та β -мезосапробні коловертки і ракоподібні. Планктонні ценози були багатими і різноманитними, було визначено 21-23 види водоростей та 20 видів безхребетних. У фітопланктоні домінуючу роль відігравали β -мезосапробні зелені, синьозелені та діатомові водорості. Спостерігався стабільний розвиток планктонних угруповань. В макрзообентосі знайдені молюски, ракоподібні, личинки одноденок, бабок, двокрилих комах тощо, всього 14 «груп» для визначення біотичного індексу. За сукупністю гідробіологічних показників стан якості вод відповідав 3-му класу - помірно забруднені води.

Зоопланктон р. Недра відзначався досить високими чисельністю та біомасою організмів, були знайдені оліго- β -мезосапробні коловертки, гіллястовусі та веслоногі ракоподібні. Серед планктонних водоростей домінували β -мезосапробні діатомові, зелені та евгленові водорості (їх частка навесні складала 52,7%). Індекс сапробності відповідав 3-му класу якості вод (помірно забруднені води). В макрзообентосі розвивались молюски, водні клопи та жуки, личинки бабок, двокрилих комах тощо, всього знайдено 20 «груп», значення БІ вказували на 2-й клас якості. За сукупністю гідробіологічних показників стан якості вод відповідав 2-3-му класу – чисті-помірно забруднені води.

Проби на р. Трубіж відбирались у травні і жовтні. Планктонні ценози р. Трубіж в створах смт Баришівка та м. Переяслав-Хмельницький (як фіто-, так і зоопланктон) були багаточисельними, в товщі води масово розвивались діатомові і зелені водорості. У створі 1 км нижче м. Переяслав-Хмельницький в травні спостерігалось «цвітіння» вод помірного ступеню за рахунок збільшення біомаси діатомових водоростей. В жовтні фітопланктонні ценози були небагато чисельними, домінували діатомові водорості. Спостерігався значний розвиток в усіх створах високосапробних β - α -мезо- та α -мезосапробних водоростей (від 19 до 71,9%), що є показником підвищеного органічного забруднення вод. В створі 0,5 км вище м. Переяслав-Хмельницький води річки відповідали 4-му класу якості - забруднені. У створах м. Переяслав-Хмельницький чисельність і видове багатство фіто- і зоопланктону було значно вищим. Розвиток планктонних угруповань був стабільним та відповідав сезонній динаміці.

Розвиток донних ценозів в травні був нерівномірним. В районі смт Баришівка в нижньому створі, порівняно з фоновим, скоротилось загальне видове багатство макробезхребетних, зменшилась видова представленість молюсків та личинок одноденок, якість вод погіршилась з 2 -го до 3-го класу - від чистих до помірно забруднених вод. У створах м. Переяслав-Хмельницький спостерігалось більш різкі зміни екологічної ситуації: кількість видів скоротилась з 18 до 3, повністю зникли молюски та личинки одноденок, якість вод погіршилась з 2-го до 6-го класу - від чистих до дуже брудних вод. В жовтні стан донних безхребетних покращився. Загалом стан якості вод за показниками розвитку планктону відповідав 3-му класу - помірно забруднені води.

За результатами біотестування річках хронічну токсичну дію вод на виживання тест-об'єкта *Ceriodaphniaaffinis* було виявлено для р. Недра у березні та жовтні. Також було встановлено хронічну токсичну дію вод на плодючість тест-об'єкта у р. Рось у квітні у створі 1 км вище м. Біла Церква та у червні у створі 9 км вище м. Біла Церква. Визначення хронічної токсичності вод у жовтні виявило хронічну токсичність вод на плодючість тест-об'єкта на р. Трубіж в усіх створах.

Водосховища. Видове багатство альгофлори Київського водосховища було дуже високим, знайдено 5-6 систематичних груп водоростей (44-62 види), переважно розвивались діатомові та зелені водорості. Найбільше видове багатство спостерігалось у створах м. Чорнобиль та с. Страхолісся. У створах м. Чорнобиль в травні та серпні спостерігалось початкове і помірне «цвітіння» діатомових водоростей (всі вертикалі). Залежно від створу і вертикалі інтенсивність цього процесу коливалась від слабкої до помірної стадії (біомаса діатомових складала від 4,191 до 6,633 мг/дм³). У створах м. Чорнобиль в жовтні спостерігалось «цвітіння» діатомових і зелених водоростей сильного ступеню (екологічно небезпечні концентрації клітин водоростей, що викликають значне біологічне забруднення та можуть призвести до заморних явищ). Біомаса фітопланктону в цей період досягала максимальних значень у створі 3,5 км нижче м. Чорнобиль (верт. 0,9 ш.) і складала 41,917 мг/дм³. Протягом року домінуючими групами в складі альгофлори були β -мезосапробні діатомові та зелені водорості – індикатори помірного забруднення вод. У пригреблевій частині водосховища (с. Нові Петрівці) відбувалось зменшення видового різноманіття водоростевого планктону. В зоопланктоні Київського водосховища у верхній частині акваторії (створи м. Чорнобиль) навесні-влітку домінували β - α -мезосапробна коловертка – індикатор забруднених вод *Brachionuscalyciflorus*. Частка видів-індикаторів органічного забруднення (β - α -мезосапроби) у верхній частині водойми (створи м. Чорнобиль) складала 27,9-46% від загальної чисельності планктонних безхребетних. В середній частині водойми видове різноманіття зоопланктону було найвищим. На передгреблевій ділянці змінився видовий склад тваринного планктону: домінуючу роль почали відігравати β -мезосапробні личинки молюска *Dreissenapolyomorpha* (тригранка річкова). Чисельні характеристики зоопланктонних угруповань у жовтні були низькими по всій акваторії водойми. У всіх пробах були знайдені переважно коловертки, лише у створах с. Страхолісся зустрічались коловертки та одиничні веслоногі ракоподібні. Домінували безхребетні-індикатори чистих вод.

Загалом за результатами гідробіологічних спостережень стан водних ценозів відповідав 3-му класу якості вод – помірно забруднені води.

На **Канівському водосховищі** угруповання фітопланктону було структуроване та різноманітне. В більшості випадків альгофлора була представлена діатомовими, зеленими та синьозеленими водоростями.

По всій акваторії водосховища домінуючу роль у зоопланктоні відігравали оліго- та оліго- β -мезосапроби – індикатори чистих вод, лише у травні спостерігалось різке збільшення частки β - α -мезосапробної коловертки

Brachionus calyciflorus, її частка у створах в межах та нижче м. Київ в цей період складала 31,2-42,8%.

Загалом стан водної екосистеми за сукупністю гідробіологічних показників відповідав 3-му класу якості вод - помірно забруднені.

Привизначенні хронічної токсичності вод Київського водосховища було встановлено токсичну дію вод на виживання тест-об'єкта лише у серпні у створах 3 км нижче м. Чорнобиль (верт.0,5 ш.) та 0,5 км нижче с. Нові Петрівці (верт.0,5 ш.).

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

ДУ «Київський обласний лабораторний центр МОЗ України» здійснює моніторинг за показниками якості та безпеки води, що використовується населенням для питних і побутових потреб.

В 2018 році з контрольних точок централізованих джерел водопостачання було досліджено 1119 проб питної води за мікробіологічними, 42 за вірусологічними, 26 за радіологічними та 2465 – за санітарно-гігієнічними показниками, з них не відповідали вимогам ДСанПіН 2.2.4–171–10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» 69 проб води за мікробіологічними та 202 за санітарно-гігієнічними показниками з водопровідних мереж комунальних водогонів КП "Васильків ККП", КП «Богуслав», КП «Вишнівськводоканал», КП "Боярка-водоканал", КП "Дмитрівкакомунсервіс", КП "Борщагівка", ДКП "Хотів", КП"Софія", КП "Музичі", КП "Чабанівська керуюча кампанія ЖКП", КП "Благоустрій", ВКП «Українське», КП "ВУЖКГ "Відродження", КП«Фастівводоканал», ДПДГ "Дмитрівка, КП "Березанський міськводоканал", КП "Кагарликводоканал", ККП «Згурівка», КП «Макарівський», ТОВ"Білоцерківвода», УЖКГ «Біличі», відомчих водогонів НДГ "Великоснітинське", Миронівської ЦРЛ, ТОВ «Агро» та ПРАТ «Машзавод» в с. Гребінки Васильківського та сільських водогонів КП "Водфонд М-Рубіж" с. Михайлівська Рубежівка, КП "Світанок-2000" с.Бузова Києво-Святошинського, КП "Господарочка" с. Кашперівка, ДТ «Шевченківське» с. Денихівка Тетіївського, сіл Григорівка, Германівка, Жуківці, М. Вільшанка Обухівського, сіл Волошинівка, Лук'янівка, Рудницьке Баришівського, с.Гейсиха Ставищенського, сіл Жуківка, Нова Олександрівка Згурівського, с.Синява Рокитнянського, Шубівської, Мирівської сільських рад Кагарлицького, Барахтівської, Гребінківської, Плесецької, В. Вільшанської, Луб'янської, Кадацької, Безпятницької, Погребівської, Великобугаївської, Саливонківської та Дорогинківської Васильківського, Ничипорівської, Трубівщинківської, Лемешівківської, Добраничівської, Жоравківської, Капустинцівської, Сулимівської, Федорівківської, Двірківщинківської, Сотниківської, Панфілівської, Засупоївської Яготинського, Великодимерської, Шевченківської, Богданівської, Мокренецької Броварського, Бишівської та Яблунівської сільських рад Макарівського районів.

З децентралізованих джерел водопостачання досліджено 840 проб питної води за мікробіологічними, 317 за паразитологічними та 1947 за санітарно – гігієнічними показниками, відповідно 315 та 670 нестандартні найбільше у Києво-Святошинському, Васильківському, Фастівському, Сквирському, Макарівському, Бородянському, Тетіївському, Білоцерківському, Згурівському районах та в м. Біла Церква. Проведено дослідження 1299 проб води з колодязів, яка використовується для споживання дітьми до 3-х років, перевищення вмісту нітратів виявлено у 482 пробах з них найбільше в селах Кривошиїнці, К.Гребля, Цапіївка, Пустоварівка, Лаврики, Красноліси, Шаліївка, Терешки, М.Лисівці, Миньківці, В.Половецьке Сквирського, сіл Сухоліси, Мала Вільшанка, Острійки, Глибичка, Пилипча, Глушки, Вільна, Тарасівка, Яблунівка, Іванівка, Скребиші, Чупира Білоцерківського, сіл Салиха, Косяківка, Северинівка, Чернин, Ріжки, Володимирівка, Лісовичі, Калинове, Плоске Таращанського, вул. Шевченка 18, вул. Калініна 3, вул. Козацька 68,75 в м.Васильків, сіл Гвоздів, Вільшанська, Новоселиця, Яцьки, Лосятин, Путрівка, Здорівка,Плесецьке, Барахти, Луб'янка, Погреби,Варовичі, смт. Калинівка Васильківського, по вул. С. Білого, 50, вул. Гетьманська, 9, вул. Цьопича 6, вул. Європейська,12 в м. Фастів, сіл Пилипівка, М. Снітинка, М. Офірна, В.Снітинка, смт. Кожанка Фастівського, сіл Загальці, Новий Корогод, Блισταвиця, Небрат, Майданівка, Вишняки, Шибене, Качали, Озера, смт.Пісківка Бородянського, по вул. Довга, 55 смт.Макарів, сіл Мотижин, Колонщина, Королівка, Забуяння Макарівського, сіл Горбовичі, Віта Поштова, Петрушки, Петропавлівська-Борщагівка, м. Боярка Києво-Святошинського районів та по вулицях Гризодубової, 15, 85 та 65, Раскової, 24, 50, Робоча, 20/1, Томилівська, 30/1, Ставищанська, 35 в м. Біла Церква.

У поточному році з контрольних точок централізованих та децентралізованих мереж водопостачання досліджено 25 проб питної води за мікробіологічними та 73 за санітарно-гігієнічними показниками, не відповідність гігієнічним вимогам за вмістом амонію, заліза, каламутністю, окиснюваністю, запахом, забарвленістю, смаком та присмаком виявлена в воді, що відібрана з трубчатого колодязю в с. Вороньків Бориспільського району.

Споживання води, яка не відповідає вимогам нормативу за вмістом нітратів, особливо небезпечно для немовлят, що може викликати тяжке отруєння – метгемоглобінемію. Метгемоглобінемія – захворювання, яке характеризується підвищеним рівнем метгемоглобіну в крові. Метгемоглобін – це одна із форм окисленого гемоглобіну, що не здатний вступати в зворотну реакцію з киснем і переносити його до всіх органів організму людини. Цей стан сприяє розвитку прогресуючої гіпоксії в тканинах організму людини, особливо дітей. У немовлят та дітей першого року життя спостерігається дефіцит ферментів, які перетворюють метгемоглобін, що призводить до його накопичення. Саме тому, що менша дитина, то тяжче перебігає хвороба. Якщо кількість метгемоглобіну перевищує 50% від загальної кількості гемоглобіну, організм може загинути від гіпоксії центральної нервової системи.

В області реєструються випадки захворювання дітей на водну метгемоглобінемію, переважно новонароджених і віком до одного року життя. Так, в 2011 році було зареєстровано 5 випадків в Макарівському, Тетіївському, Володарському, в 2012 році – 2 випадки в Ставищанському та Тетіївському, в 2013 році – 8 випадків в Яготинському, Рокитнянському, Тетіївському, Києво-Святошинському, Миронівському, в 2014 році - 1 випадок в Тетіївському, в 2015 році - 1 випадок в Києво-Святошинському, в 2016 році -1 випадок в м.Миронівка, в 2017 році - 2 випадки в с. Стара Оржиця та с. Черевки Згурівського районів.

З метою профілактики захворювання на мегемоглобінемію, щоб запобігти отруєнь нітратами необхідно дотримуватись наступних рекомендацій:

- Не готуйте дитячі суміші з використанням колодезяної води, якщо не впевнені в її якості.

- При перших клінічних проявах отруєння у дітей (проносах, розладах серцево-судинної системи, синюшності шкіряних покривів) слід негайно звертатися за кваліфікованою медичною допомогою.

- Забезпечте утримання колодезя в належному стані – своєчасно ремонтуйте та очищуйте його. Двічі на рік, у весняний і осінній періоди, необхідно проводити профілактичну дезінфекцію води у колодезі з наступним лабораторним контролем ефективності проведеного заходу.

Забезпечення населення безпечними харчовими продуктами та питною водою можливе лише за умов створення ефективної системи лабораторного контролю.

В ДУ «Київський обласний лабораторний центр МОЗ України» працюють атестовані в системі ISO/IEC 17025:2006 лабораторії санітарно-гігієнічна, бактеріологічна, вірусологічна, паразитологічна та лабораторії фізичних факторів і особливо небезпечних інфекцій. Лабораторії Центру надають послуги згідно до заявок за затвердженими цінами. Прескурант цін розташований на сайті установи у розділі «Адміністративні послуги».

З децентралізованих джерел водопостачання досліджено 840 проб питної води за мікробіологічними, 317 за паразитологічними та 1947 за санітарно – гігієнічними показниками, відповідно 315 та 670 нестандартні найбільше у Києво-Святошинському, Васильківському, Фастівському, Сквирському, Макарівському, Бородянському, Тетіївському, Білоцерківському, Згурівському районах та в м. Біла Церква. Проведено дослідження 1299 проб води з колодезів, яка використовується для споживання дітьми до 3-х років, перевищення вмісту нітратів виявлено у 482 пробах з них найбільше в селах Кривошійнці, К.Гребля, Цапіївка, Пустоварівка, Лаврики, Красноліси, Шаліївка, Терешки, М.Лисівці, Миньківці, В.Половецьке Сквирського, сіл Сухоліси, Мала Вільшанка, Острійки, Глибичка, Пилипча, Глушки, Вільна, Тарасівка, Яблунівка, Іванівка, Скребиші, Чупира Білоцерківського, сіл Салиха, Косяківка, Северинівка, Чернин, Ріжки, Володимирівка, Лісовичі, Калинове, Плоске Таращанського, вул. Шевченка 18, вул. Калініна 3, вул. Козацька 68,75 в м. Васильків, сіл Гвоздів, Вільшанська, Новоселиця, Яцьки, Лосятин,

Путрівка, Здорівка, Плесецьке, Барахти, Луб'янка, Погреби, Варовичі, смт. Калинівка Васильківського, по вул. С. Білого, 50, вул. Гетьманська, 9, вул. Цьопича 6, вул. Європейська, 12 в м. Фастів, сіл Пилипівка, М. Снітинка, М. Офірна, В. Снітинка, смт. Кожанка Фастівського, сіл Загальці, Новий Корогод, Блиставиця, Небрат, Майданівка, Вишняки, Шибене, Качали, Озера, смт. Пісківка Бородянського, по вул. Довга, 55 смт. Макарів, сіл Мотижин, Колонщина, Королівка, Забуяння Макарівського, сіл Горбовичі, Віта Поштова, Петрушки, Петропавлівська-Борщагівка, м. Боярка Києво-Святошинського районів та по вулицях Гризодубової, 15, 85 та 65, Раскової, 24, 50, Робоча, 20/1, Томилівська, 30/1, Ставищанська, 35 в м. Біла Церква.

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Радіаційний стан водних об'єктів басейну Дніпра у 2018 р., як і в інші роки після аварії на Чорнобильській АЕС, визначався переважно за концентраціями техногенних радіонуклідів, що змиваються із водозборів, які були забруднені внаслідок аварійних викидів. Одним із основних чинників, що суттєво впливають на формування вторинного радіоактивного забруднення поверхневих вод, є особливості гідрометеорологічних умов на забрудненій території.

На теперішній час головним шляхом надходження радіонуклідів до Київського водосховища (з подальшою міграцією по каскаду дніпровських водосховищ) залишаються води р. Прип'ять, тому умови формування поверхневого стоку на території її водозбору (насамперед у межах зони відчуження) мають вирішальний вплив на радіаційний стан всього Дніпровського каскаду.

У 2018 р. гідрометеорологічні умови, що спостерігались у 30-км зоні відчуження, не привели до ускладнень радіаційної ситуації на водних об'єктах зони та дніпровської водної системи. Весняне водопілля на пригирловій ділянці Прип'яті розпочалося 18—20 березня, максимуми весняного водопілля сформувалися на початку другої декади квітня. За висотою максимальні рівні води були нижчі за середні багаторічні показники. Встановлені критичні відмітки, за яких відбувається затоплення найзабрудненіших, не захищених водоохоронними дамбами ділянок заплави, перевищені не були.

Такі гідрологічні умови сприяли тому, що вміст радіонуклідів у воді р. Прип'ять у створі м. Чорнобиль протягом 2018 р. був одним із найменших за весь період спостережень після аварії. За даними ДСП «Екоцентр» ДАЗВ України, об'ємна активність стронцію-90 у воді річки коливалася від 28 до 260 Бк/м³ за середнього значення 93 Бк/м³ (у 2017 р. - 68 Бк/м³); об'ємна активність цезію-137 була в межах 12-164 Бк/м³ за середнього значення 49 Бк/м³ (у 2017 р. - 35 Бк/м³).

При проходженні забруднених прип'ятських вод від м. Чорнобиля до верхнього б'єфа Київської ГЕС середнє значення концентрації стронцію-90 у воді зменшилось у 2,7 раза, концентрації цезію-137 - у 6,0 разів. У Київському водосховищі в створі верхнього б'єфа ГЕС (м. Вишгород) об'ємна активність

стронцію-90 коливалась у межах 30-40 Бк/м³ і в середньому становила 35 Бк/м³ (у 2017 р. - 35 Бк/м³); цезію-137 - в межах 2,4-15 Бк/м³ за середнього значення 8,2 Бк/м³ (у 2017 р. - 9,9 Бк/м³)

За довжиною Дніпровського каскаду водосховищ унаслідок процесів седиментації і розбавлення дніпровської води чистішими водами бокових приток вміст радіонуклідів зменшується.

4.4 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

У 2018 році відповідно до Обласна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року проводились роботи по реалізації 6 заходів, що становить 37,5 % до передбаченого на рік.

Басейновим правлінням водних ресурсів середнього Дніпра проведено низку заходів за рахунок коштів Державного бюджету, а саме:

У межах заходу «Забезпечення експлуатації загальнодержавних та міжгосподарських державних і внутрішньогосподарських меліоративних систем» проведено роботи пов'язані з відновленням гідрологічного режиму меліоративної системи з метою захисту від підтоплення і затоплення територій громад сіл Артемівка, Кірове, Сулимівка та М. Стариця Бориспільського району Київської області, на загальну суму 1199,759 тис. грн.

У рамках заходу «Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд» проведено капітальний ремонт: Покращення гідрологічного режиму частини Дибинецького водосховища в межах Мисайлівської сільської ради Богуславського району, Київської області, на суму 35,054 тис. грн.

У межах заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» проведено наступні роботи:

- Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарного стану р. Рось на території Синяківської сільської ради Рокитнянського району, на суму 2998,174 тис. грн.;

- Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарного стану р. Рось на території Синяківської сільської ради Рокитнянського району, на суму 1110,329 тис. грн;

- Поліпшення технічного та екологічного стану Дибинецького водосховища на р. Рось з метою захисту від підтоплення сільськогосподарських угідь, на суму 568,698 тис. грн;

- Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного стану та благоустрою водойми в районі вулиці Миру в с. Леонівка Кагарлицького району Київської області, на суму 925,321 тис. грн;

- Покращення технічного та екологічного стану та благоустрою водойм р. Стугна з метою захисту від підтоплення та затоплення територій в межах Великоснітинської сільської ради Фастівського району, на суму 1041,591 тис. грн

- Роботи пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водойми з метою захисту від підтоплення с. Володимирівка Володзарського району Київської області, на суму 909,672 тис. грн.;

- Заходи із захисту від підтоплення с. Руде Село Володарського району, на суму 1061,172 тис. грн.;

- Розчищення р. Здвиг з метою захисту від підтоплення присадибних ділянок на території смт Макарів, на суму 6308,0 тис. грн.

У рамках заходу «Проведення проектно-вишукувальних робіт на об'єкта захисту від шкідливої дії вод та прибережних захисних смуг вздовж річок і водойм» виконано Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного, санітарного та гідрологічного стану Білоцерківського верхнього водосховища на території Фурсівської об'єднаної територіальної громади Київської області, на суму 256,603 тис. грн., а також, Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного, санітарного та гідрологічного стану Матюшанського водосховища на території Фурсівської об'єднаної територіальної громади Київської області, на суму 125,25 тис. грн.

До того ж, Білоцерківською міською радою за рахунок коштів Державного бюджету у рамках заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» реалізовано частково проект «Здійснення заходів із захисту від підтоплення і затоплення територій в м. Біла Церква» на його виконання освоєно 6 718,508 тис. грн.

Разом з тим, за наданою інформацією районними державними адміністраціями за рахунок коштів місцевих бюджетів були виконані наступні заходи:

У рамках заходу «Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд» проведено реконструкцію гідротехнічної споруди водойми №1 в с. Ничипорівка Яготинського району. В результаті освоєно 190,0 тис. грн. та заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» проведено захід щодо екологічного покращення водойм в с. Озера Бородянського району, на суму 511,5 тис. грн.

У межах заходу «Реконструкція інженерної інфраструктури осушувальних систем» проведено захід спрямований на регулювання водного режиму на осушувальних землях в с. Ничипорівка Яготинського району, на суму 3,60 тис. грн. та заходу «Проведення проектно-вишукувальних робіт на об'єкта захисту від шкідливої дії вод та прибережних захисних смуг вздовж річок і водойм» виконано проектні роботи з капітального ремонту існуючої водойми, захист від підтоплення вул. Квітневої с. П'ятигори, Тетіївського району на суму 28,4 тис. грн.

Окрім цього, за наданою інформацією за рахунок інших джерел у рамках заходу «Будівництво та реконструкція берегоукріплювальних споруд» виконано укріплення берега ставка в с. Мовчанівка Сквирського району та освоєно 20,0 тис. грн.

У 2018 році відповідно до Програми охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2017-2018 роки

Департаментом регіонального розвитку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища проведено роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Березань 2,5 тис.м³/добу та реконструкції каналізаційного колектора з прокладанням третьої гілки від КНС - 2 по вул. Шолом-Алейхема, 13/1 до колодязя-гасника по бульв. Незалежності, 12 м. Бровари Київської області, на загальну суму 9 480,542 тис. грн.

Також Департаментом екології та природних ресурсів Київської облдержадміністрації реалізовувались Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходи для боротьби з шкідливою дією вод. У межах даного заходу освоєно 3392,682 тис. грн. на реалізацію 3 проектів, а саме:

- Роботи пов'язані з поліпшенням технічного, екологічного та санітарного стану Володарського водосховища з метою захисту від підтоплення і затоплення смт Володарка Київської області. Проведено підготовчі роботи для розчищення водойми та освоєно 306,773 тис. грн.

- Відновлення гідрологічного режиму та покращення екологічного стану річки Леглич в місті Ржищів Київської області. Проведено роботи з розчистки річки протяжність 622 м та загальною площею 2,12 га на проведення зазначених робіт освоєно 3085,909 тис. грн.

З метою впровадження проекту «Заходи із захисту від підтоплення в смт. Калинівка Васильківського району Київської області» Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації проведено 4 процедури держзакупівель та за результатами останньої укладено договір на виконання відповідних робіт протягом 2018-2019 років. У звітному році захід не фінансувався.

Роботи, пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водойм.

У межах даного заходу освоєно 2271,774 тис. грн. на реалізацію 2 заходів, а саме:

- Поліпшення гідрологічного режиму ставу в центральній частині с. Тадіївка Володарського району Київської області. У звітному році проведено розчищення ставу - 6210 м³ та освоєно 1491,774 тис. грн. Загалом проектом передбачається провести розчищення водойми - 19906 м³ завершення робіт планується у кінці 2019 року.

- Розроблення проектної документації з відновлення гідрологічного режиму та екологічного стану водойм по вул. Набережна в селі Софіївська Борщагівка Київської області. На розроблення проектної документації освоєно 780,0 тис. грн.

Організація і встановлення меж земель водного фонду та водоохоронних зон. У Бородянському районі на р. Здвиж встановлено 27,438 км меж земель водного фонду та водоохоронних зон. Мінімальна ширина водоохоронної зони 25 м, максимальна ширина – 106 м, середня ширина становить 60 м. Внутрішня межа водоохоронної зони зберігається з мінімальним рівнем води у р. Здвиж.

Встановлено водоохоронну та прибережну захисну смугу з обох боків річки. Освоєно 2360,194 тис. грн.

Також проводяться роботи по заходу «Паспортизація водних об'єктів з відображенням їх на інтерактивній мапі». Проведено паспортизацію 31 водного об'єкту у межах Тетіївського, Володарського та Білоцерківського районів, загальною площею 386,9826 га та освоєно 3227,9 тис. грн.

РОЗДІЛ 5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Збереження біо - та ландшафтного різноманіття - це багатоаспектний процес, який передбачає законодавче, науково-методичне, соціально-економічне забезпечення програм і заходів у цій сфері. Один з перспективних напрямів втілення стратегії збереження біо - та ландшафтного різноманіття пов'язаний із розбудовою екологічної мережі.

Екомережа – це єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Офіційне формування екологічної мережі на території України розпочато після набуття чинності Закону України від 21 вересня 2000 року № 1989-III «Про затвердження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 року».

Формування екологічної мережі передбачає зміни у структурі земельного фонду області шляхом віднесення частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.

В контексті виконання законодавства про екологічну мережу, Департаментом здійснюються заходи щодо формування (розвитку) екомережі на території Київської області.

Основними напрямками роботи з питань формування екомережі є:

- організація і проведення наукових досліджень;
- реалізація заходів програм, що стосуються екомережі;

- розробка і впровадження нормативно-правових документів на державному і регіональному рівнях;
- здійснення державного управління та контролю за структурними елементами екомережі.

При формуванні екологічної мережі збільшення її площі може бути здійснено за рахунок наступних заходів:

1. Створення об'єктів природно-заповідного фонду високих категорій заповідання, як основних ядер елементів екомережі (природних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків).

2. Збереження природних ландшафтів на ділянках, що мають історико-культурну цінність.

3. Запровадження особливого режиму використання водоохоронних та прибережних захисних смуг.

4. Створення захисних насаджень та полезахисних лісових смуг, залуження земель.

5. Збереження природних ландшафтів на землях промисловості, транспорту, зв'язку, оборони.

6. Екологічно доцільне збільшення площі лісів.

Реальне збереження та відновлення ключових екосистем та середовищ існування видів рослин і тварин забезпечується лише у тому випадку, коли вони потрапляють у систему заповідних об'єктів.

Для підтримки «Державної програми регіонального розвитку України на період до 2020 року» та Регіональної схеми екологічної мережі Київської області здійснюється робота по створенню нових об'єктів, що стануть складовими елементами екомережі Київської області.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Багатотисячолітня господарська діяльність значно змінила природне середовище області, як наслідок, зазнали змін майже всі компоненти ландшафтної сфери – рослинний і тваринний світ, ґрунти, ґрунтові і підземні води. Серед антропогенних чинників, які вкрай негативно впливають на структурні елементи екомережі, біологічного і ландшафтного різноманіття у цілому, на сучасному етапі слід відмітити розорювання прибережних захисних смуг, створення монокультур в лісових системах, не регульований випас домашніх тварин на ділянках зі степовою і лучною рослинністю.

Таким чином, первинна природна рослинність збереглася лише в окремих важкодоступних місцях, зокрема у заболочених місцях заплави, на крутих каньйоноподібних схилах річкових долин, на певних ділянках пристигаючих і перестійних лісів. Під впливом антропогенних чинників відбувається суттєва зміна середовища існування об'єктів рослинного та тваринного світу, що значним чином впливає на видовий та кількісний склад флори і фауни на території області.

З метою створення дієвої та ефективної екологічної мережі області, як складової частини національної екологічної мережі, Інститутом зоології ім. І.І. Шмальгаузена Національної академії наук України було розроблено Регіональну схему екологічної мережі Київської області, яку затверджено рішенням Київської обласної ради від 07.11.2014 № 849-43-VI.

Узагальнена інформація щодо регіональної схеми екологічної мережі Київської області наведені нижче у таблиці.

Узагальнена інформація щодо РСЕМ Київської області

Таблиця 5.1

Категорії елементів РСЕМ	Кількість	Площа, га
Ключові території загальнодержавного значення	2	331000
Ключові території регіонального значення	3	159300,4
Ключові території місцевого значення	9	60000
Природних коридорів загальнодержавного значення	3	266973,9
Природних коридорів регіонального значення	4	453149,6
Природних коридорів міжрегіонального значення	4	24702,27
Територій перспективного відновлення	1	24702,27
ВСЬОГО	28	1295126

Головні сучасні загрози біорізноманіттю пов'язані з діяльністю людини, що зумовлює необхідність оцінки впливів на стан біорізноманіття при плануванні, розміщенні, забудові та розвитку населених пунктів, підприємств, виконанні заходів що можуть негативно вплинути на стан біорізноманіття.

Негативні впливи на біорізноманіття у процесі планової діяльності суспільства мають бути компенсовані за належної управлінської, економічної та фінансової підтримки.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Біорізноманіття - різноманітність рослин, тварин, грибів і мікроорганізмів, що перебувають у наземних, морських та інших водних екосистемах та екологічних комплексах території України, в яких вони є складовими частинами; воно включає різноманіття в межах видів, між видами та між екосистемами. Залежить від їжі, води, кисню, відповідного середовища існування тощо. Це запорука стійкості, втривалості як окремих екосистем, так і біосфери у цілому. Екологічні взаємодії різних видів живих істот із довкіллям формують екосистеми, від стану яких залежить життя людей.

Ландшафтне різноманіття - це формальне визначення існуючих у певний час чисельних зв'язків між індивідумом або суспільством та топографічно визначеною територією, наявність яких є результатом дій природних та людських факторів та їхніх комбінацій протягом певного часу.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, задеклароване на всесвітньому екологічному форумі у Ріо-де-Жанейро (Конвенція Ріо-92) та конференцією міністрів довкілля країн Європи у Софії у 1995 році (Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття), є вимогою часу з огляду на песимістичні тенденції розвитку

природно-антропогенної ситуації у ландшафтній оболонці Землі. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» всі об'єкти рослинного і тваринного світу підлягають державній охороні, а їх використання здійснюється на основі спеціальних дозволів і за плату. Спеціальні питання з охорони, використання і відтворення об'єктів тваринного світу регулюються Законом України «Про тваринний світ», а щодо охорони і регулювання використання рослин - Законом України «Про рослинний світ». Питання збереження біологічного та ландшафтного різноманіття у межах територій природно-фонду висвітлені у Законі «Про природно-заповідний фонд України», а щодо рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин — у Положенні про Червону книгу України.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття – це складна, комплексна проблема. Вона пов'язана із цілою системою юридичних, наукових, організаційних, фінансових, етичних, виховних заходів, охоплює біорізноманітність на всіх її рівнях. Завдання щодо збереження біорізноманітності входять до глобальної концепції стратегії й тактики виживання людства. Це:

- планування й збалансоване використання земельних ресурсів;
- боротьба зі зменшенням площі лісів;
- невиснажливе використання природних систем;
- невиснажливе ведення сільського господарства;
- зниження рівня техногенних забруднень води, ґрунту, і повітря;
- раціональне використання ресурсів моря та ін.

З метою збереження біологічного та ландшафтного різноманіття та розширення мережі об'єктів і територій природно-заповідного фонду області у 2018 році Київською обласною радою було оголошено лісовий заказник місцевого значення «Чернечий ліс», площею – 442,0 га, флора якого налічує більше 300 видів рослин та найвищу цінність становлять популяції рідкісних видів рослин: лілії лісової, сону широколистого, що охороняються згідно Додатку I до Бернської конвенції і сону чорніючого, занесеного до Червоної книги України.

Так, на території Київської області існує 226 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які займають більше 293 тис.га.

Одним з найбільш важливих елементів екологічної мережі Київської області є Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник, дендрологічний парк загальнодержавного значення «Олександрія», національні природні парки «Залісся» у Броварському районі та «Білоозерський» у Переяслав-Хмельницькому районі. Саме ці території є тим природним регіоном, що забезпечить у повній мірі збереження біорізноманіття та середовища існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів рослин і тварин при невиснажливому використанні наявних природних ресурсів у рекреаційних цілях.

Також проводилась відповідна робота по розробці проектів створення нових природно-заповідних об'єктів місцевого значення.

Дослідженнями, які пов'язані з вивченням і розробкою заходів для збереження біологічного різноманіття, зайняті наукові установи та центри Національної академії наук України, насамперед інститути ботаніки, зоології, гідробіології, географії, біології південних морів, екології Карпат, молекулярної біології, мікробіології, клітинної біології та генетичної інженерії. Ряд питань, пов'язаних з науковим пошуком і управлінням в цій сфері, вирішують наукові інститути та установи.

Все активніше у природоохоронній діяльності бере участь громадськість. Проявом цього стало створення багатьох громадських організацій, асоціацій, об'єднань і груп екологічного напрямку. Для забезпечення взаємодії з ними при Київській обласній державній адміністрації створено Комітет з питань екології, екобезпеки, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Громадської ради.

Українськими дослідниками фундаментальним чином проаналізовано проблему біорізноманіття, зокрема ними були здійснені розробки «Перспективна мережа заповідних територій», «Зелена книга України», «Продромус рослинності України», а також розроблена методологія інвентаризації об'єктів живої природи, складено Червону книгу України, визначники рослин, в т. ч. водоростей, грибів, різних груп тварин. Серії наукових монографій охопили систематичні, геоботанічні та екологічні аспекти природи України

5.1.4 Формування регіональної екомережі

На виконання Закону України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» та Закону України «Про екологічну мережу України» у 2011 році відповідно до Програми «Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів Київської області на період до 2011 року» затвердженої рішенням Київської обласної ради від 06.11.2007 № 198-13-V, Інститутом зоології ім. І.І. Шмальгаузена Національної академії наук України було розроблено Регіональну схему екологічної мережі Київської області, яку затверджено рішенням Київської обласної ради від 07.10.2014 № 849-43-VI.

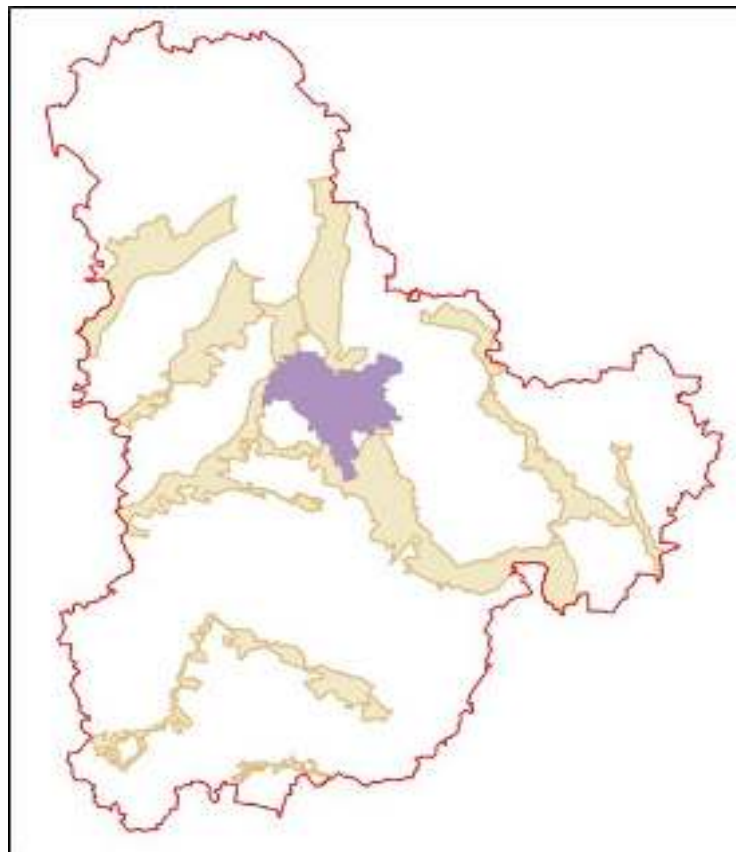
До складу регіональної екомережі Київщини включено дві ключові території загальнодержавного значення, що мають між регіональний та транскордонний характер і посідають визначне місце у схемі Національної екомережі України, а також три ключові території регіонального значення. Кожна з спроектованих ключових територій включає переважаючу частку природних ландшафтів та репрезентує окремі типи природних екосистем. Всі ключові території також мають у своєму складі важливі та великі за площею існуючі та спроектовані території природно-заповідного фонду.

Ключові території, які виділяються на більш низькому, регіональному рівні, можуть входити до складу екологічних коридорів загальнодержавного значення.

Екологічні коридори регіонального рівня виконують сполучні функцію між ключовими територіями та забезпечують зв'язки між ділянками природних ландшафтів, що збільшує їх стійкість до впливу різних негативних факторів і покращує умови для збереження біологічного різноманіття. Екокоридори Київської регіональної схеми екологічної мережі виділено не лише на основі долин річок, оскільки річкові долини історично є місцями концентрації населених пунктів. Сполучна функція може виконуватись лише долинами річок, до яких примикають лісові та інші природні масиви. Проектування екологічних коридорів відбувається на основі контурів природних елементів ландшафтів, але у деяких випадках, ширина пропонованих коридорів менш ніж ширина. Це обумовлено тим, що з одного боку це полегшує подальшу імплементацію екологічної мережі зокрема узгодження з землекористувачами та землевласниками), а з іншого боку ширина коридорів достатня для міграцій та дисперсії тварин.

При проектуванні регіональної схеми екологічної мережі Київщини виділено також зони перспективного відновлення. До складу т. з. зон перспективного відновлення включають пошкоджені, техногенно перетворені природні території, які потребують відновлення.

Для перспективного відновлення запропоновано території, які не втратили остаточно свого природного стану і не мають ефективного господарського використання. Це комплекс заболочених територій на лівобережній частині Київщини, що простягаються значним масивом з півночі на південь у Броварському, Бориспільському та Переяслав-Хмельницькому районах. Сьогодні ці території меліоровані і використовуються як орні землі та для інших потреб агропромислового комплексу. Проте заболоченість дається взнаки і повноцінного господарського використання ці території не мають. Доцільним є відновлення на них природних болотних масивів.

Рис.5.2 Складові структурних елементів екологічної мережі в розрізі одиниць адміністративно-територіального устрою регіону

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» визначено термін «біологічна безпека» – це стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини.

Одним з проблемних питань у формуванні механізмів розвитку екологічно безпечного довкілля є поширення генетично модифікованих організмів.

Генетично модифікований організм (ГМО) - це організм, генотип якого було змінено за допомогою методів генної інженерії. Генетичні зміни, як правило, здійснюються в наукових та сільськогосподарських цілях. Генетична модифікація відрізняється від природного та штучного мутагенезу саме направленою зміною генотипу. При цьому генетичний матеріал переносять з одного організму в інший, використовуючи технологію рекомбінантних ДНК. Якщо при цьому ДНК, яку переносять, походить з іншого виду, отримані організми називають трансгенними.

Правове регулювання забезпечення біологічної та генетичної безпеки як складових екологічної безпеки - це один із нових, водночас актуальних напрямів еколого-правової науки та законодавства. Формування зазначеної групи норм викликано бурхливим розвитком біологічних та медичних досліджень наприкінці ХХ ст. та досягнутими ними результатами. Це дало можливість широко використовувати досягнення генетики в процесі виробництва сільськогосподарської продукції, харчовій та фармацевтичній промисловості завдяки генетично-інженерним модифікованим рослинам, тваринам та мікроорганізмам, при застосуванні трансгенних організмів для зниження хімічних навантажень на навколишнє середовище, а також у медицині у цілях генетичної терапії. Одночасно все це викликає стурбованість у спеціалістів і громадськості, оскільки йдеться про неконтрольовані і непрогнозовані ризики впливу генетично змінених організмів на навколишнє середовище, на генетичну структуру людини, його біологічну та генетичну безпеку. У зв'язку з цим у законодавстві України, закріплюються принципи державної політики, системи правових засобів, здатних запобігти появі зазначених негативних наслідків.

У січні 2000 року на Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття було схвалено Протокол про біобезпеку, відомий як Картахенський протокол. Документ набрав чинності у 2003 році після того, як його ратифікували 50 країн світу. Україна приєдналася до нього у 2002 році. Метою протоколу є встановлення міжнародних правил для країн, що його ратифікували, стосовно безпечного перевезення, обробки та використання «живих змінених організмів», які отримують методом генетичної інженерії.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу.

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу.

Київська область розташовується на стику природних зон Полісся та Лісостепу, тому тут поєднуються характерні для цих природних зон типи рослинності. Окремою складовою є також інтрозональна рослинність річкових долин, зокрема Дніпра, Десни, Тетерева, Ірпеня, Росі та інших менших дніпрових приток.

Рослинність Полісся сформована переважно рослинністю хвойних, широколистяних та мішаних лісів, площі яких раніше були значно більшими. Великі території, що залишилися після вирубування лісів, нині використовуються як сільськогосподарські угіддя. Особливості ґрунтового покриву, незважаючи на знищення лісів, не змінилися. Серед широколистяних порід найбільш поширеним є дуб звичайний, серед хвойних — сосна звичайна. Також ростуть граб, береза, вільха, осика, липа тощо.

На півночі Київського Полісся порівняно великі площі займає береза. Лісистість збільшується у північному і західному напрямках. Найбільші поліські лісові масиви в межах області сконцентровані на півночі області в Іванівському районі, а також вздовж річок Здвиж та Тетерів.

Окрім лісової рослинності у межах Поліської природної зони звичайними є болотяні рослинні комплекси представлені верховими (сфагновими) та

низинними (осоково-гіпновими) болотами. Широке поширення мають в межах сучасного Полісся рослинність після лісових лук на піщаних ґрунтах, за участі ксерофільних видів.

В межах лісостепу натомість можна виділити також лісову рослинність представлену бореальними сосновими та сосново-дубовими лісами (головним чином на піщаних надзаплавних терасах річок), а також рослинність неморальних листяних лісів, представлених грабово-дубовими, грабовими та липово-кленовими варіантами. Для такого типу лісів характерними є цілий ряд чагарників та неморальних трав'янистих рослин. Найбільші площі такого типу лісів збереглися на південь від Києва, вздовж Дніпра у Обухівському районі, на Трахтемирівському півострові, по р. Рось у районі Білої Церкви та Рокитного.

Окрему складову рослинності Лісостепу становить лучно-степова рослинність, яка найчастіше є похідною від первинної лісової, та представлена на схилах яружно-балочних систем правобережного Київського лесового плато, чи штучних фортифікаційних, поховальних чи інших спорудах.

Наразі рослинність Київської області сильно трансформована багатотисячолітньою діяльністю людини. Зважаючи на це домінуючим рослинним комплексом на Київщині наразі є агророслинність.

Широко представленою є також сегетальна та рудеральна рослинність, що займає закинуті поля та сильно-порушені ділянки.

У складі рослинності Київської області наявні численні рослинні асоціації занесені до Зеленої книги України, зокрема група асоціацій дубових лісів з дуба звичайного ліщинових, група асоціацій дубово-соснових лісів ліщинових, асоціації грабово-дубових лісів волосисто-осокових, формація ковили дніпровської, формація сальвінії плаваючої, формація альдрованди пухирчастої, формація водяного горіха плаваючого, формація латаття білого, формація латаття сніжно-білого, формація глечиків жовтих та ін.

Сучасний обсяг флори Київської області на сьогоднішній день точно не оцінений. Для Середнього Придніпров'я (Київської та Черкаської областей) наводиться 2009 видів судинних рослин, які відносяться до 667 родів та 129 родин.

Флора Полісся характеризується специфікою, зокрема наявністю специфічнобореального елементу. В складі рослинності Лісостепу наявні характерні для східної Європи види, присутня і досить чисельна фракція раритетної неморальної флори.

Необхідно зазначити, що долина Дніпра (низка островів та заплавних урочищ) у межах Київської області становить собою дещо специфічний регіон у якому поєднуються як бореальні так і неморальні елементи флори. Цілий ряд рослин представлених тут мають широке поширення на Україні, в Європі чи світі загалом. Специфічна, характерна тільки для цього природного комплексу флора тут відсутня, проте присутні численні рідкісні види флори, зокрема козельці українські та жовтозілля дніпровське, характерні саме для таких біотопів.

До Червоної книги України у межах Київської області включено 129 видів флори.

Флора Київської області характеризується відсутністю ендемічних чи вузько ареальних видів, натомість наявний цілий ряд видів, характерних для більш ранніх геологічних епох – реліктів. Це зокрема водяний горіх плаваючий, сальвінія, вовчі ягоди борові, багаторядник Брауна та загострений тощо. У зв'язку з значним ступенем антропогенної трансформованості значна її частина рекомендована до включення до Червоного списку області, який нажалі досі не прийнятий.

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів

Станом на 01.01.2019 рік загальна площа земель лісового фонду становить 648,7 га, у тому числі вкритих лісовою рослинністю на площі 592,8 тис.га. Лісовий фонд Київської області закріплений за значною кількістю постійних лісокористувачів.

Загальний запас деревини становить 91733,92 тис.м³. За площею насаджень переважають хвойні - 61 % і твердолистяні - 25%, мяколистяні займають 14%. Переважаючими в складі наведених груп порід є сосна звичайна, дуб звичайний, береза, вільха. Площа лісів за останні роки суттєво зменшується по причині вилучення лісів для не лісогосподарських потреб.

Спеціальне використання лісових ресурсів у Київській області за 2018 рік: затверджена розрахункова лісосіка у кількості 623,3 тис. м³, фактично зрубано - 576,5 тис. м³.

Лісовідновлення та лісорозведення в області проведено на площі - 4 440,3 га.

Важливим завданням розвитку лісогосподарського комплексу області є забезпечення максимальної координації фінансово-економічних, організаційно-правових, відомчо-управлінських ресурсів, їх концентрованої мобілізації на пріоритетних напрямках – лісовирощуванні та лісорозведенні.

5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

У Київській області здійснюється охорона рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та типових природних рослинних угруповань. Відповідно до Закону «Про рослинний світ» рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин, які зростають у природних умовах на території України підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України та міжнародних червоних списків.

Інформацію щодо охорони невиснажливого використання та відтворення рослин представлено в таблицях.

Види рослин та грибів, що охороняються

Таблиця 5.2

Види рослин та грибів	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4
Загальна кількість видів рослин та грибів регіону, од.	400	400	400
Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	120	120	120
Кількість видів рослин, занесених до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території регіону, од.	281	281	281
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, од.	2	2	2
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	30	30	30

Перелік видів рослин та грибів, що підлягають особливій охороні на території області (станом на 01.01.2019 року)

Таблиця 5.3

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально-рідкісні види	CITES	Європейський червоний список	Червоний список МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Вищі судинні рослини						
Авринія скельна – <i>Aurinia saxatilis</i>			+			
Аконіт дібровний – <i>Aconitum nemorosum</i>			+			
Аконіт протиотруйний – <i>Aconitum anthora</i>			+			
Альдрованда пухирчаста <i>Aldrovanda vesiculosa</i> -	III		+			
Андромеда багатоліста – <i>Andromeda polifolia</i>			+			
Анемона лісова – <i>Anemone sylvestris</i>			+			
Арум Бессеріва – <i>Arum besserianum</i> Schott			+			
Аспленій волосовидний – <i>Asplenium trichomanes</i>			+			
Аспленій північний – <i>Asplenium septentrionale</i>			+			
Аспленій пристінний – <i>Asplenium ruta-muraria</i>			+			
Астрагал піщаний - <i>Astragalus arenarius</i> .	II					
Астрагал шерстистоквітковий – <i>Astragalus dasyanthus</i>	II				I	

1	2	3	4	5	6	7
Багатоніжка звичайна – <i>Polypodium vulgare</i>			+			
Багаторядник Брауна – <i>Polystichum braunii</i>			+			
Багаторядник списовидний – <i>Polystichum lonchitis</i>			+			
Багаторядник шипуватий – <i>Polystichum aculeatum</i>			+			
Баранець звичайний – <i>Hyperzia selago (L.)</i>	II					
Белевалія сарматська – <i>Bellevalia sarmatica</i>			+			
Береза низька - <i>Betula humilis Schrank</i>	II					
Береза темна - <i>Betula obscura A.Kotula</i>	III					
Билинець довгорогий - <i>Gymnadenia conopsea</i>	II			I		
Билинець найзапашніший - <i>Gymnadenia odoratissima</i>	I			I		
Билинець щільноквіткова - <i>Gymnadenia densiflora</i>	II			I		
Білозір болотний – <i>Parnassia palustris</i>			+			
Блісмус стиснутий – <i>Blysmus compressus</i>			+			
Блітум лободовидний – <i>Blitum chenopodioides</i>			+			
Борідник паростковий - <i>Jovibarba sobolifera</i>	III					
Брандушка різнобарвна - <i>Bulbocodium versicolor</i>	IV					
Булатка великоквіткова - <i>Cephalanthera damasonium</i>	III					
Булатка довголиста - <i>Cephalanthera longifolia</i>	III					
Булатка червона - <i>Cephalanthera rubra</i>	III					
Верблюдка Маршалова – <i>Corispermum marschallii</i>			+			
Верба лапландська - <i>Salix lapponum</i>	II					
Верба Старке, верба сиза - <i>Salix starkeana</i>	II					
Верба чорнична - <i>Salix myrtilloides.</i>	II					
Вероніка Пачоського – <i>Veronica paczoskiana</i>			+			
Вишня степова – <i>Cerasus fruticosa</i>			+			
Відкасник осотоподібний - <i>Carlina cirsioides</i>	II				I	
Вільха сіра – <i>Alnus incana</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Вовче лико пахуче (боровик) – <i>Daphne sneorum L.</i>	II		+			
Водяний горіх плаваючий <i>Trapa natans L. s.l.</i>	IV					гелод
Водяний жовтець Ріона – <i>Batrachium rionii</i>			+			
Водяний жовтець розчепірений – <i>Batrachium divaricatum</i>			+			
Вольфія безкоренева – <i>Wolffia arrhiza</i>			+			
Вужачка звичайна – <i>Ophioglossum vulgatum</i>			+			
Гадюча цибулька занедбана – <i>Muscari neglectum</i>			+			
Гвоздика стиснуточашечкова– <i>Dianthus stenocalyx</i>			+			
Герань темна – <i>Geranium phaeum</i>			+			
Гіацинтик білий – <i>Hyacinthella leucophaea</i>			+			
Глевчак однолистяний - <i>Malaxis monophyllos</i>	II			I		
Глід Липського – <i>Crataegus lipskyi</i>			+			
Глід п'ятистовпчиківий – <i>Crataegus pentagyna</i>			+			
Гніздівка звичайна - <i>Neottia nidus-avis</i>	IV			I		
Голокучник дубовий – <i>Gymnocarpium dryopteris</i>			+			
Горделімум європейський – <i>Hordelymus europaeus</i>			+			
Горицвіт весняний - <i>Adonis vernalis</i>	IV			I		
Гронянка багатороздільна - <i>Botrychium multifidum</i>	III					
Гронянка віргієвська - <i>Botrychium virginianum</i>	I					
Гронянка півмісяцева - <i>Botrychium lunaria</i>	II					
Грушанка зеленоцвіта – <i>Pyrola chlorantha</i>			+			
Грушанка середня – <i>Pyrola media</i>			+			
Гудієра повзуча - <i>Goodyera repens</i>	II			I		
Дзаннікеллія болотна – <i>Zannichellia palustris</i>			+			
Дзвінка лілієцвіта – <i>Adenophora lilifolia</i>			+			
Дзвоники оленячі – <i>Campanula cervicaria</i>			+			
Дихостиліс Мікелі – <i>Dichostylis micheliana</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Дрік германський – <i>Genista germanica</i>			+			
Дуб скельний – <i>Quercus petraea</i>			+			
Жировик Льозеля - <i>Liparis loeselii</i>	II	I		I		
Егоніхон фіолетово-голубий – <i>Aegonychon purpureo-caeruleum</i>			+			
Еремогоне скельна – <i>Eremogone saxatilis</i>			+			
Зелениця сплюснута – <i>Diphasiastrum complanatum</i>	III					
Зелениця Цайллера - <i>Diphasiastrum zeilleri</i>	I					
Зимолюбка зонтична – <i>Chimaphila umbellata</i>			+			
Зіновать Блоцького – <i>Cytisus blockianus</i>			+			
Зірочки низенькі – <i>Gagea pusilla</i>			+			
Зірочки Пачоського – <i>Gagea paczoskii</i>			+			
Змієголовник Рюйша - <i>Dracocephalum ruyschiana</i>	IV	I				
Зміївка болгарська – <i>Cleistogenes bulgarica</i>			+			
Зміячка низька – <i>Scorzonera humilis</i>			+			
Зміячка пурпурова – <i>Scorzonera purpurea</i>			+			
Зозулинець шоломоносний - <i>Orcitis militaris</i>	II			I		
Зозулині сльози яйцеподібні - <i>Listera ovata</i>	IV			I		
Зозулині черевички справжні - <i>Cypripedium calceolus</i>	II			I		
Зозульки бузинові (Пальчатокорінник бузиновий)- <i>Dactylorhiza sambucina</i>	III			I		
Зозульки м'ясочервоні (Пальчатокорінник м'ясочервоний)- <i>Dactylorhiza incarnata</i>	II			I		
Зозульки плямисті (Пальчатокорінник плямистий)- <i>Dactylorhiza maculata</i>	II			I		
Зозульки травневі (Пальчатокорінник травневий)- <i>Dactylorhiza majalis</i>	III			I		
Зозульки Траунштейнера (Пальчатокорінник Траунштейнера)- <i>Dactylorhiza traunsteineri</i>	III			I		
Зозульки Фукса (Пальчатокорінник Фукса)- <i>Dactylorhiza fuchsia</i>	IV			I		

1	2	3	4	5	6	7
Їжача голівка маленька – <i>Sparganium minimum</i>			+			
Кадило сарматське – <i>Melittis sarmatica</i>			+			
Кальдезія білозоролиста - <i>Caldesia parnassifolia</i>	I					
Катран Татарський - <i>Crambe tataria</i>	II					
Китятки Вольфганга – <i>Polygala wolfgangiana</i>			+			
Клопогін європейський – <i>Cimicifuga europaea</i>			+			
Ковила волосиста, тирса - <i>Stipa capillata</i>	IV					
Ковила дніпровська - <i>Stipa borysthena</i>	II					
Ковила пірчаста - <i>Stipa pennata</i>	II					
Комонничок зігнутий <i>Succisella inflexa</i>	III					
Костриця найвища – <i>Festuca altissima</i>			+			
Котячі лапки дводомні – <i>Antennaria dioica</i>			+			
Коральковець тричі надрізаний – <i>Corallorhiza trifida Châtel.</i>	III			I		
Короличка пізня - <i>Leucanthemella serotina</i>	I					
Коручка болотяна - <i>Epipactis palustris</i>	II			I		
Коручка темно-червона - <i>Epipactis atrorubens</i>	II			I		
Коручка чемерникоодібна - <i>Epipactis helleborine</i>	IV			I		
Косарики тонкі – <i>Gladiolus tenuis M.Bieb.</i>	II					
Косарики черепитчасті - <i>Gladiolus imbricatus</i>	II					
Кринітарія волохата – <i>Crinitaria villosa</i>			+			
Кропива київська – <i>Urtica kioviensis</i>			+			
Куга чорноплода – <i>Schoenoplectus melanospermus</i>			+			
Купальниця європейська – <i>Trollius europaicus</i>			+			
Кушир донський – <i>Ceratophyllum tanaiticum</i>			+			
Латаття біле – <i>Nymphaea alba</i>			+			
Латаття сніжно-біле – <i>Nymphaea candida</i>			+			
Лафангіум жовто-білий – <i>Laphangium luteoalbum</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Листовик сколопендровий – <i>Phyllitis scolopendrium</i>			+			
Лілія лісова - <i>Lilium martagon</i>	IV					
Ліндернія простерта – <i>Lindernia procumbens</i>			+			
Лобода кленолиста – <i>Chenopodium acerifolium</i>			+			
Ломикамінь болотний - <i>Saxifraga hirculus L.</i>	II					
Ломиніс суцільнолистий – <i>Clematis integrifolia</i>			+			
Любка дволиста - <i>Platanthera bifolia</i>	IV			I		
Любка зелено квіткова - <i>Platanthera chlorantha</i> ‘	IV			I		
Льон жовтий – <i>Linum flavum</i>			+			
Льон шорсткий – <i>Linum hirsutum</i>			+			
Маріскус маленький – <i>Mariscus hamulosus</i>			+			
Мигдаль степовий – <i>Amygdalus nana</i>			+			
Міддендорфія дніпровська – <i>Middendorfia borysthena</i>			+			
Молочка приморська – <i>Glaux maritima</i>			+			
Мучниця звичайна – <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>			+			
М’якух болотний <i>Hammarbya paludsa</i>	I			I		
Надбородник безлистий <i>Eriopogon aphyllum</i>	I			I		
Наперстянка велика – <i>Digitalis grandiflora</i>			+			
Недорісток найменший – <i>Centunculus minimus</i>			+			
Неотіанта каптурувата - <i>Neottianthe cucullata</i>	I			I		
Неотінея обпалена - <i>Neotinea ustulata</i>	I			I		
Образки болотні – <i>Calla palustris</i>			+			
Одноквітка звичайна – <i>Moneses uniflora</i>			+			
Омела австрійська – <i>Viscum album</i>			+			
Орлики звичайні – <i>Aquilegia vulgaris</i>			+			
Осока багнова – <i>Carex limosa</i>			+			
Осока богемська - <i>Carex bohémica</i>	II					

1	2	3	4	5	6	7
Осока Буксбаума - <i>Carex buxbaumii.</i>	II					
Осока волотиста – <i>Carex paniculata</i>			+			
Осока дводомна - <i>Carex dioica</i>	II					
Осока двотичинкова – <i>Carex diandra</i>			+			
Осока житня - <i>Carex secalina</i>	II					
Осока затінкова - <i>Carex umbrosa</i>	IV					
Осока низька – <i>Carex humilis</i>			+			
Осока остюкова – <i>Carex atherodes</i>			+			
Осока піхвова - <i>Carex vaginata</i>	I					
Осока повисла – <i>Carex flacca</i>			+			
Осока тонкокореневищна <i>Carex chordorrhiza</i>	II					
Осока трясучковидна – <i>Carex brizoides</i>			+			
Первоцвіт весняний – <i>Primula veris</i>			+			
Первоцвіт високий – <i>Primula elatior</i>			+			
Перлівка трансільванська – <i>Melica transsilvanica</i>			+			
Печіночниця звичайна – <i>Hepatica nobilis</i>			+			
Півники борові - <i>Iris pineticola</i>	II					
Півники карликові – <i>Iris pumila</i>			+			
Півники сибірські - <i>Iris sibirica</i>	II					
Підсніжник білосніжний - <i>Galanthus nivalis</i>	IV			I		
Пізноцвіт осінній - <i>Colchicum autumnale</i>	IV					
Плаунець заплавний - <i>Lycopodiella inundata</i>	II					
Плаун річний - <i>Lycopodium annotinum</i>	II					
Плаун булавовидний – <i>Lycopodium clavatum</i>			+			
Плодоріжка блощична - <i>Anacamptis coriopora</i>	II			I		
Плодоріжка болотна - <i>Anacamptis palustris</i>	II			I		
Плодоріжка салепова - <i>Anacamptis morio</i>	II					

1	2	3	4	5	6	7
Подорожник Корнута – <i>Plantago cornuti</i>			+			
Подорожник солончаковий – <i>Plantago salsa</i>			+			
Проліска дволиста – <i>Scilla bifolia</i>			+			
Проліска сибірська – <i>Scilla sibirica</i>			+			
Пухівка струнка – <i>Eriophorum gracile</i>			+			
Пухирник малий - <i>Utricularia minor</i>	II					
Пухирник середній - <i>Utricularia intermedia</i> Hayne	II					
Рдесник альпійський – <i>Potamogeton alpinus</i>			+			
Рдесник довгий – <i>Potamogeton praelongus</i>			+			
Рдесник маленький – <i>Potamogeton pusillus</i>			+			
Рдесник червонуватий – <i>Potamogeton rutilus</i>			+			
Ринхоспора біла – <i>Rhynchospora alba</i>			+			
Рівноплідник рутвицелистий – <i>Isopyrum thalictroides</i>			+			
Рододендрон жовтий – <i>Rhododendron luteum</i>			+			
Росичка англійська - <i>Drosera anglica</i>	II					
Росичка круглolistа – <i>Drosera rotundifolia</i>			+			
Росичка середня - <i>Drosera intermedia</i>	II					
Рябчик шаховий – <i>Fritillaria meleagris</i> L.	II					
Рябчик руський - <i>Fritillaria ruthenica</i>	II					
Ряска горбата – <i>Lemna gibba</i>			+			
Ряст Маршалла – <i>Coridalis marshalliana</i>			+			
Рястка зонтична – <i>Ornithogalum umbellatum</i>			+			
Сальвінія плаваюча <i>Salvinia natans</i> (L.) All.	IV					
Синюха голуба – <i>Polemonium caeruleum</i>			+			
Ситник Бульбистий - <i>Juncus bulbosus</i>	II					
Ситник головчастий – <i>Juncus capitatus</i>			+			
Ситник мілководний – <i>Juncus tenageia</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Ситник розчепірений – <i>Juncus squarrosus</i>			+			
Ситняк карніолійський - <i>Eleocharis carniolica</i>	II					
Скереда м'яка – <i>Crepis mollis</i>			+			
Скополія карніолійська - <i>Scopolia carniolica</i>	IV					
Смілка литовська - <i>Silene lithuanica</i>	IV					
Сон великий - <i>Pulsatilla grandis.</i>	II					
Сон розкритий - <i>Pulsatilla patens</i>	IV					
Сон лучний - <i>Pulsatilla pratensis</i>	II					
Сонцецвіт звичайний – <i>Helianthemum chamaecistus</i>			+			
Страусове перо звичайне – <i>Mateuccia strutiopteris</i>			+			
Таволга зарубчаста – <i>Spiraea crenata</i>			+			
Тирлич звичайний – <i>Gentiana pneumonanthe</i>			+			
Тирлич хрещатий – <i>Gentiana cruciata</i>			+			
Тирличничок гіркуватий – <i>Gentianella amarella</i>			+			
Тирличничок язичковий – <i>Gentianella lingulata</i>			+			
Тризубець болотний – <i>Triglochin palustre</i>			+			
Тризубець морський – <i>Triglochin maritimum</i>			+			
Тюльпан дібровний – <i>Tulipa quercetorum</i>	II					
Фегоптерис з'єднуючий – <i>Phegopteris connectilis</i>			+			
Фіалка багнова – <i>Viola uliginosa</i>			+			
Фіалка висока – <i>Viola elatior</i>			+			
Фіалка ставкова – <i>Viola stagnina</i>			+			
Фітеума колосиста – <i>Phyteuma spicatum</i>			+			
Хвощ великий – <i>Equisetum telmateia</i>			+			
Хвощ строкатий – <i>Equisetum variegatum</i>			+			
Цибуля ведмежа - <i>Allium ursinum</i>	IV					
Цибуля савранська – <i>Allium savranicum</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Цирцея альпійська – <i>Circaea alpina</i>			+			
Чемериця Лобелієва – <i>Veratrum lobelianum</i>			+			
Шавлія буквицелиста – <i>Salvia betonicaefolia</i>			+			
Шафран сітчастий - <i>Crocus reticulatus</i>	IV					
Шехйцерія болотна - <i>Scheuchzeria palustris</i>	II					
Шипшина Горенка – <i>Rosa gorenkensis</i>			+			
Шипшина найколючіша – <i>Rosa spinosissima</i>			+			
Шипшина Юджила – <i>Rosa jundzillii</i>			+			
Шолудивник болотний – <i>Pedicularis palustris</i>			+			
Шолудивник Кауфмана – <i>Pedicularis kaufmannii</i>			+			
Шолудивник королівський - <i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i>	II					
Щебрик черговолистий – <i>Peplis alternifolia</i>			+			
Щитник гребенястий – <i>Dryopteris cristata</i>			+			
Юринея вапнякова – <i>Jurinea calcarea</i>			+			
Язичок зелений - <i>Coeloglossum viride</i>	III					
Ялина європейська – <i>Picea abies</i>			+			
Ялівець звичайний – <i>Juniperus communis</i>			+			
Мохоподібні						
Гелодій Бландова - <i>Helodium blandowii</i>	II					
Гігрогіпн брудножовтий – <i>Hygrophypnum luridum</i>			+			
Дикранодонцій оголений – <i>Dicranodontium denudatum</i>			+			
Дрепаноклад Зендтнера – <i>Drepanocladus sendtneri</i>			+			
Калієргон гігантський – <i>Calliergon giganteum</i>			+			
Маннія запашна – <i>Mannia fragrans</i>			+			
Меезія довгоніжкава - <i>Meesia longiseta Hedw.</i>	зниклий					
Меезія тригранна - <i>Meesia triquetra</i>	I					
Некера Бессера – <i>Neckera besseri</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Некера сплюснена – <i>Neckera complanata</i>			+			
Палудела відстовбурчена - <i>Paludella squarrosa</i>	I					
Псевдокалієргон плауноподібний - <i>Pseudocalliergon lycopodioides</i>	II					
Псевдокалієргон трирядний - <i>Pseudocalliergon trifarium</i>	I					
Птилідій війчастий – <i>Ptilidium ciliare</i>			+			
Річія жолобкувата – <i>Riccia canaliculata</i>			+			
Сфагн скручений – <i>Sphagnum contortum</i>			+			
Сфагн бурий – <i>Sphagnum fuscum</i>			+			
Сфагн великий – <i>Sphagnum majus</i>			+			
Сфагн Руссова – <i>Sphagnum russowii</i>			+			
Сфагн Варнсторфа – <i>Sphagnum warnstorffii</i>			+			
Томентипн блискучий – <i>Tomentopnum nitens</i>			+			
Трихоколея вовниста – <i>Trichocolea tomentella</i>			+			
Фонтиналіс протипожежний – <i>Fontinalis antipyretica</i>			+			
Цинодонцій борлакуватий – <i>Cynodontium strumiferum</i>			+			
Водорості						
Акутодесмус правильний – <i>Acutodesmus regularis</i>			+			
Бамбузіна Бребіссона – <i>Bambusina brebissonii</i>	III					
Батрахоспермум драглистий <i>Batrachospermum gelatinosum (L.)</i>	III					
Батрахоспермум зовнішньоплідний - <i>Batrachospermum ectocarpum Sirodot</i>	II					
Гетеронема голчаста – <i>Heteronema acus</i>			+			
Гонгрозіра інкрустована – <i>Gongrosira incrustans</i>			+			
Гоніум красивий – <i>Gonium formosum</i>			+			
Десмідіум Бейлі – <i>Desmidium baileyi</i>	III					
Десмодесмус помітний – <i>Desmodesmus insignis</i>			+			
Евастропсіс – <i>Pixmpera Euastropsis richteri</i>	II					
Едогоніум вузьконасінний – <i>Oedogonium stictospermum</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Едогоніум Содіро – <i>Oedogonium sodiroanum</i>			+			
Ендоклоніум поліморфний – <i>Endoclonium polymorphum</i>			+			
Космаріум синьоозерний – <i>Cosmarium cyaneilacustre</i>			+			
Космаріум сітчастий – <i>Cosmarium reticulatum</i>			+			
Ліхнотамнус бородатий – <i>Lychnothamnus barbatus</i>			+			
Нітела гнучка – <i>Nitella flexilis</i>			+			
Нітела гострокінцева – <i>Nitella mucronata</i>			+			
Нітелопсіс притуплений – <i>Nitellopsis obtusa</i>	III					
Роя англійська – <i>Roya anglica</i>	II					
Спірогіра дніпровська – <i>Spirogyra borysthenica</i>			+			
Спірогіра дніпровська (різновидність колючоспора) – <i>Spirogyra borysthenica</i>			+			
Спірогіра найбільша (форма Воронихина) – <i>Spirogyra maxima</i>			+			
Спірогіра псевдовудса – <i>Spirogyra pseudowoodsii</i>			+			
Спірогіра псевдогранульована – <i>Spirogyra pseudogranulata</i>			+			
Схізогоніум настінний – <i>Schizogonium murale</i>			+			
Сценедесмус поліський – <i>Scenedesmus polessicus</i>			+			
Торея найрозгалуженіша – <i>Thorea ramosissima Bory</i>	III					
Трахеломонас Віслоуха – <i>Trachelomonas wislouchii</i>			+			
Уронема конфервна (різновидність кручкувата) – <i>Uronema confervicolum</i>			+			
Хара гололиста – <i>Chara gymnophylla</i>			+			
Хара дрібношипувата – <i>Chara aculeolata</i>			+			
Хара збігаюча – <i>Chara connivens Salzm</i>			+			
Хара звичайна – <i>Chara vulgaris</i>			+			
Хара ламка – <i>Chara fragilis</i>			+			
Хара протилежна – <i>Chara contraria</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Хара узбецька – <i>Chara uzbekistanica</i>			+			
Хламідомонас багатовакуольний – <i>Chlamydomonas plurivacuolatum</i>			+			
Хламідомонас український – <i>Chlamydomonas ucrainica</i> Demchenko			+			
Хроодактилон розгалужений - <i>Chroodactylon ramosum</i>	III					
Целаструм перетягнутий – <i>Coelastrum morus</i>			+			
Лишайники						
Агонімія безлопатинкова – <i>Agonimia allobata</i>			+			
Бацидіна бурувата – <i>Bacidina phacodes</i>			+			
Вріорія псевдобурувата – <i>Bryoria pseudofuscescens</i>			+			
Гіпогімнія стрічкова – <i>Hypogymnia vittata</i>			+			
Гіпотрахіна відігнута – <i>Hypotrachyna revoluta</i>			+			
Гіпоценоміце антракотовий – <i>Hypocenomyce anthracophila</i>			+			
Гіпоценоміце сороносний – <i>Hypocenomyce sorophora</i>			+			
Дімерелла соснова – <i>Dimerella pineti</i>			+			
Ікмадофіла пустищна – <i>Ictadophila ericetorum</i>			+			
Каліцій кам'яний – <i>Calicium salicinum</i>			+			
Калоплака короноподібна – <i>Caloplaca coronata</i>			+			
Кладонія здута – <i>Cladonia turgida</i>			+			
Коллема кучерява – <i>Collema crispum</i>			+			
Коллемопсидій головчастий – <i>Collemopsidium iocarpum</i>			+			
Леканія Олександрі – <i>Lecania alexandrae</i>			+			
Лобарія легеневоподібна – <i>Lobaria pulmonaria</i> (L.)	II					
Меласпілея Окснера – <i>Melaspilea oxneri</i>			+			
Пахіфіале букове – <i>Pachyphiale fagicola</i>			+			
Пелтігера горизонтальна – <i>Peltigera horizontalis</i>			+			
Пелтігера м'яка – <i>Peltigera malacea</i>			+			
Пертузарія напівсферична – <i>Pertusaria hemisphaerica</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Пертузарія потріскана – <i>Pertusaria trachythallina</i>			+			
Плацинтійум чорний – <i>Placynthium nigrum</i>			+			
Склерофора сніжна – <i>Sclerophora nivea</i>			+			
Сфінктрина трубчаста – <i>Sphinctrina turbinata</i>			+			
Телокарпон Лаурера – <i>Telocarpon laureri</i>			+			
Тукерманнопсис війчастий – <i>Tuckermannopsis ciliaris</i>			+			
Уснея заголена – <i>Usnea glabrescens</i>			+			
Уснея лапландська – <i>Usnea lapponica</i>			+			
Уснея квітчастенька – <i>Usnea subfloridana</i>			+			
Уснея пухкувата – <i>Usnea sublaxa</i> Vainio			+			
Хенотека зерниста – <i>Chaenotheca furfuracea</i>			+			
Хенотека темноглова – <i>Chaenotheca phaeocephala</i>			+			
Цетрарія вересова – <i>Cetraria ericetorum</i>			+			
Цетрелія чернеча – <i>Cetrelia monachorum</i>			+			
Цифелій Нотариза – <i>Cyphelium notarisii</i>			+			
Юлелла обманлива – <i>Julella fallaciosa</i>			+			
Гриби						
Альбатрел гребінчастий – <i>Albatrellus cristatus</i>			+			
Білопечериця Бедхема – <i>Leucoagaricus badhamii</i>			+			
Білопечериця дівоча <i>Leucoagaricus nymphaeum</i>	III					
Білий трюфель – <i>Choiromyces venosus</i>			+			
Верпа богемська – <i>Verpa bohemica</i>			+			
Вольваріелла хвойна – <i>Volvariella hypopithys</i>			+			
Вольваріелла Тейлора – <i>Volvariella taylorii</i>			+			
Гельвела монашка <i>Helvella monachella</i>	III					
Гельвелла чорна – <i>Helvella atra</i>			+			
Гельвелла великонога – <i>Helvella macropus</i>			+			

1	2	3	4	5	6	7
Герицій вусиковий – <i>Hericium cirrhatum</i>			+			
Герицій їжаківий – <i>Hericium erinaceum</i>			+			
Герицій коралоподібний - <i>Hericium coralloides</i>	II					
Гігроцибе багрянний – <i>Hygrocybe coccinea</i>			+			
Гігроцибе дрібноніжковий – <i>Hygrocybe miniata</i>			+			
Гігроцибе конічний – <i>Hygrocybe conica</i>			+			
Гнойовик загострений – <i>Coprinus acuminatus</i>			+			
Гнойовик зменшений – <i>Coprinus deminutus</i>			+			
Гнойовик кошлатий – <i>Coprinus flocculosus</i>			+			
Гомф булавоподібний - <i>Gomphus clavatus</i>	I					
Грифола листувата – <i>Grifola frondosa</i>	II					
Дісціна щитоподібна – <i>Discina ancilis</i>			+			
Дісцитіс венозний – <i>Disciotis venosa</i>			+			
Елафокордицепс офіоглосовий – <i>Elaphocordyceps ophioglossoides</i>			+			
Ентолома смердюча - <i>Entoloma nidorosum</i>	III					
Зморшок степовий - <i>Morchella steppicola Zerova</i>	III					
Зморшок товстоногий - <i>Morchella crassipes</i>	III					
Зірочник квіткоподібний – <i>Geastrum floriforme</i>			+			
Клавариадельф товкачиковий - <i>Clavariadelphus pistillaris</i>	III					
Коноцибе злаковий – <i>Conocybe graminis</i>			+			
Коноцибе лобауський – <i>Conocybe lobauensis</i>			+			
Кордицепс військовий – <i>Cordyceps militaris</i>			+			
Лаковиця кручена – <i>Laccaria tortilis</i>			+			
Листочня кучерява <i>Sparassis crispa</i>	I					
Мітрофора гібридна – <i>Mitrophora semilibera</i>			+			
Мутин собачий - <i>Mulinus caninus</i>	III					
Мухомор щетинистий - <i>Amanita solitaria</i>	I					

1	2	3	4	5	6	7
Отідея мушлеподібна – <i>Otidea cochleata</i>			+			
Павутинник гарнозбарвлений – <i>Cortinarius calochrous</i>			+			
Павутинник мінливий – <i>Cortinarius multiformis</i>			+			
Павутинник синюватий – <i>Cortinarius coerulescens</i>			+			
Павутинник червонуватий – <i>Cortinarius purpurascens</i>			+			
Печериця Бенеша – <i>Agaricus benesii</i>			+			
Печериця взута – <i>Agaricus subperonatus</i>			+			
Печериця глинисто-жовта – <i>Agaricus lutosus</i>			+			
Печериця несправжньоолучна – <i>Agaricus pseudopratisensis</i>			+			
Печериця прибережна – <i>Agaricus litoralis</i>			+			
Печериця Романьезі <i>Agaricus romagnesii</i>	I					
Плутей оксамитовоніжковий – <i>Pluteus plautus</i>			+			
Порфірел пурпуровоспоровий – <i>Porphyrellus pseudoscaber</i>			+			
Родот пальчастий – <i>Rhodotus palmatus</i>			+			
Саркосома куляста <i>Sarcosoma globosum</i>	III					
Строчок гігантський – <i>Gyromitra gigas</i>			+			
Строчок Слоневського <i>Gyromitra slonovskii</i>	III					
Телефора чорніюча – <i>Thelephora atra</i>			+			
Трихоломopsis гарний – <i>Tricholomopsis decora</i>			+			
Трутовик бульбастий – <i>Polyporus tuberaster</i>			+			
Тулостома луската – <i>Tulostoma squamosum</i>			+			
Фелодон повстистий – <i>Phellodon tomentosus</i>			+			
Феолепіота золотиста - <i>Phaeolepiota aurea</i>	II					
Флавосціфа лисичкова – <i>Flavoscypha cantharella</i>			+			
Фоліотіна синьоніжкова – <i>Pholiotina cyanopus</i>			+			
Хлорофіл печерицевий – <i>Chlorophyllum agaricoides</i>			+			
Хрящ-молочник золотисто-жовтий - <i>Lactarius chrysorrheus</i>	II					

1	2	3	4	5	6	7
Хрящ-молочник ліловіючий – <i>Lactarius uvidus</i>			+			
Цистодермелла кіноварно-червона – <i>Cystoderrella cinnabarina</i>			+			
Усього	129	2	281	30	2	

Примітки:

1. Категорії охорони за Червоною книгою України:

I – зникаючі: види, що знаходяться під загрозою зникнення, збереження яких є малоімовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан;

II – вразливі: види, які у найближчому можуть бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан.

III – рідкісні: види, популяції яких невеликі, які у даний час не відносяться до категорії «зникаючих» чи «вразливих», хоча їм і загрожує небезпека.

2. Категорії охорони за Європейським Червоним Списком:

R – рідкісні: види, світові популяції яких невеликі і які зараз не належать до категорії «зникаючих» чи «вразливих», але їм також загрожує небезпека зникнення.

I – невизначені: види, про які відомо, що вони належать до «зникаючих», «вразливих» або «рідкісних», але відсутня достовірна інформація, яка давала б змогу визначити, до якої із зазначених категорій вони належать.

З метою забезпечення належних умов та відтворення рослинного світу Департаментом у 2015 році спільно з університетом біоресурсів і природокористування України (кафедра ботаніки: керівник – д.б.н, проф. зав. кафедри Якубенко Б.Є., відповідальний виконавець – асистент Чурілов А.М.) здійснена робота щодо виявлення раритетних видів рослин, що зростають у лісах південної частини Київського Полісся. Зокрема, зазначаємо перелік раритетних рослин, що зростають у лісах південної частини Київського Полісся: Плаун річний (*lycopodium annotinum* L.) – родина плаунові (*lycopodiaceae*). Гронянка багатороздільна (*botrychium multifidum* (s.g. Gmel.) Rupr.) – родина гронянкові (*botrychiceae*). Лілія лісова (*lilium martagon* L.) – родина лілійні (*liliaceae*). Коручка чемерниковидна (*epipactis helleborine* (L.) Crantz) – родина зозулинцеві (*orchidaceae*). Пальчатокорінник м'ясочервоний (*dactylorhiza incarnata* (L.) Soó) – родина зозулинцеві (*orchidaceae*). Пальчатокорінник плямистий (*dactylorhiza maculata* (L.) Soó) – родина зозулинцеві (*orchidaceae*). Сон широколистий (*pulsatilla patens* (L.) Mill.) – родина жовтецеві (*ranunculaceae*). Багатоніжка звичайна (*polypodium vulgare* L. S.I.) – родина багатоніжкові (*polypodiaceae*). Осока низька (*carex humilis* leys.) – родина осокові (*cyperaceae*). Рододендрон жовтий (*rhododendron luteum* sweet) – родина вересові (*ericaceae*)

5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також

невиснажливе використання. Охорона рослинного світу забезпечується шляхом: створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду; організацією наукових досліджень, спрямованих на забезпечення здійснення заходів щодо охорони та відтворення об'єктів рослинного світу; створення системи державного обліку та здійсненням державного контролю за охороною, використанням та відтворенням рослинного світу; занесення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин до Червоної книги України та рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань – до Зеленої книги України.

На території Київської області популяцій видів рослин, занесених до Зеленої книги України, що представлена в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4 Перелік рідкісних рослинних угруповань, що зростають на території Київської області та занесені до Зеленої книги України

Назва синтаксонів	Категорія рідкості	Поширення в регіоні	Місце зростання
Формація ковили дніпровської – <i>Stipaborysthenicae</i>	Знаходяться під загрозою зникнення	На пісках борової тераси Дніпра	РЛП «Трахтемирів»
Формації глечиків жовтих - <i>Nuphareta luteae</i>	Рідкісні мало поширені угруповання	Широколистянолісова, лісостепова і степова зони (в озерах, ріках, заплавних водоймах)	РЛП «Трахтемирів»

Умовні позначення та скорочення: РЛП – регіональний ландшафтний парк

5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

З метою поліпшення стану навколишнього природного середовища, благоустрою, озеленення населених пунктів та прилеглих до них територій в Київській області працівниками Департаменту спільно з керівниками органів місцевого самоврядування, органів державної влади, депутатами міської та районної ради, керівниками підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, студентами, учнями, громадськими активістами, ЗМІ проведено екологічні заходи «Посади дерево» та «День довкілля» в смт Рокитне та с. Зеленьки Миронівського району.

Під час проведення даних заходів висаджено 677 дерев та кущів.

Екологічні заходи «Посади дерево» та «День довкілля» були покликані не лише озеленити населені пункти, а й привернути увагу до екологічних проблем міста, підвищити інтерес бережливого ставлення до навколишнього природного середовища, збереження та примноження природної спадщини, формування екологічної свідомості та патріотизму.

Також, у 2018 році висаджено 1210 дерев та кущів на території 11 населених пунктів Поліського, Рокитнянського, Богуславського, Миронівського та Кагарлицького районів.

Загалом у 2018 році органами державної влади, постійними лісокористувачами та власниками лісів Київської області було відновлено 4 440,3 га лісу, з яких:

- 3624,3 га – посадка лісу;
- 31 га – посів лісу;
- 785 га – природне відновлення.

З метою охорони цінних природних комплексів, відтворення та охорони тваринного та рослинного світу Департаментом здійснюється робота по створенню нових об'єктів природно-заповідного фонду Київської області.

Території та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні, порядок здійснення якої визначається положенням щодо кожної з таких територій чи об'єктів, яке відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та законодавства України про охорону пам'яток історії та культури затверджується центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади в галузі культури.

5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі України

Чужорідні рослини — рослин, що за нормальних умов не характерні певній асоціації і потрапили в угруповання випадково, у результаті заносу людиною, тваринами або іншими чинниками поширення діаспор.

Антропогенна діяльність призводить до знищення рослинного покриву Землі і порушує динамічну рівновагу планети. Одночасно із збідненням, уніфікацією регіональних флор інтенсивно відбувається вторгнення сторонніх (чужорідних) видів, які найчастіше натуралізуються у порушених екотопах. Саме чужорідні є невід'ємним компонентом флори міст і їх дослідження з метою прогнозу змін, моделювання розвитку та оптимізації рослинного блоку урбоекосистеми є надзвичайно актуальними. У теперішній час вивчення чужорідних видів необхідне згідно з вимогами Конвенції про збереження біорізноманіття (Rio de Janeiro, 1992), Конвенції ООН з проблеми неаборигенних видів (UN/Norway Conference on Alien Species, Trondheim, 1996), Міжнародного форуму з екологічних проблем фітоінвазій (4 th International Conference on Ecology of Invasione of Alien Plants, Berlin, Germany, 1997) та відповідної міжнародної стратегії (Global Strategy on Invasive Alian Spesies Montreal, 2001).

Чужорідні види - це явище небажане, з яким потрібно «боротися», оскільки чужорідна флора «забруднює» генофонд, витісняє аборигенні види із рослинних угруповань, веде до космополітизації флори.

До негативних характеристик відноситься і те, що серед них багато злісних бур'янів, видів, шкідливих для тварин, отруйних, та таких, що викликають алергію у людей. Але серед адвентів є і цінні у господарському відношенні види. Це – кормові, лікарські, декоративні рослини, хороші

медоноси, біоіндикатори та ін. Значна кількість адвентивних видів є важливими компонентами рослинності техногенних екотопів і піонерами заселення.

Інформація щодо співвідношення географо-генетичних груп чужорідних видів флори представлена в таблиці.

Співвідношення географо-генетичних груп чужорідних видів флори

Таблиця 5.4

<i>Географо-генетичні групи антропофітів</i>	<i>Число антропофітів</i>	<i>% від всіх антропофітів</i>	<i>Число ксенофітів</i>	<i>% від всіх ксенофітів</i>
Європейська	17	18,1	40	27,0
Південноєвропейсько-азіатська	11	11,7	32	21,6
Східноєвропейсько-азіатська				
Азіатська	29	30,7	35	23,7
Американська	33	35,1	30	20,3
Африканська			1	0,7
Невизначеного походження	4	4,3	10	6,8

На території Київської області чимало адвентивних бур'янів потрапило з насінням різних культур. Це в основному типові для всієї України види рослин. З чужорідних рослин, що є карантинними на території області, зареєстровано - амброзію полинолисту.

Під час геоботанічних досліджень науковцями відмічаються найбільш поширені території амброзії полинолистої – узлісся масивів, які контактують із с/г ділянками, узбіччя доріг.

Методи контролю складаються із застосування агротехнічних, хімічних заходів, заходів фітоценотичного контролю (створення штучних фітоценозів із багаторічних трав) та найпростіший економічно та екологічно вигідний – це проведення запобіжних заходів.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

Тваринний світ є національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей.

На території Київської області обліковується 88 видів безхребетних тварин внесених до третього видання Червоної книги України. Їх перелік наведено у наступній таблиці.

Перелік безхребетних тварин Київської області, включених до Червоної книги України

Таблиця 5.5

N	Латинська назва	Українська назва	Статус виду	Нов.	Стар.
1.	<i>Chromadorina bioculata</i>	Хромадоріна двоока	Зникаючий		+
2.	<i>Colpocyclops dulcis</i>	Кольпоциклоп прісноводний	Вразливий	+	
3.	<i>Polydesmus montanus</i>	Багатозв'яз гірський український	Рідкісний		+
4.	<i>Leptojulius semenkevitshi</i>	Лептоюлюс Семенкевича	Рідкісний		+
5.	<i>Scutigera coleoptrata</i>	Мухоловка звичайна	Рідкісний	+	
6.	<i>Calopteryx virgo</i>	Красуня діва	Вразливий	+	+
7.	<i>Anax imperator</i>	Дозорець-імператор	Вразливий	+	+
8.	<i>Cordulegaster boltoni</i>	Кордулегастер кільчастий	Вразливий		+
9.	<i>Leucorrhinia albifrons</i>	Левкоринія білолоба	Зникаючий		+
10.	<i>Sympetrum pedemontanum</i>	Бабка перев'язана	Вразливий	+	
11.	<i>Poecilimon ukrainicus</i>	Пилкохвіст український	Вразливий	+	+
12.	<i>Saga pedo</i>	Дибка степова	Рідкісний		+
13.	<i>Porphyropha polonica</i>	Кошеніль польська	Недостатньо відомий		+
14.	<i>Calosoma (s.str.) sycophanta</i>	Красотіл пахучий	Вразливий		+
15.	<i>Carabus (Carabus) menetriesi</i>	Турун Менетріє	Рідкісний		+
16.	<i>Emus hirtus</i>	Стафілін волохатий	Рідкісний	+	+
17.	<i>Bolbelasmus unicornis</i>	Большелязм однорогий	Вразливий	+	+
18.	<i>Osmoderma barnabita</i>	Жук-самітник	Вразливий	+	+
19.	<i>Lucanus cervus cervus</i>	Жук-олень	Рідкісний	+	+
20.	<i>Cerambyx cergo</i>	Вусач великий дубовий	Вразливий	+	+
21.	<i>Rosalia alpina</i>	Вусач альпійський	Вразливий		+
22.	<i>Purpuricenus kaehleri</i>	Вусач червонокрил Келлера	Вразливий		+
23.	<i>Dorcadion equestre</i>	Вусач земляний-хрестоносець	Вразливий	+	+
24.	<i>Aromia moschata</i>	Вусач мускусний	Вразливий	+	+
25.	<i>Buprestis splendens</i>	Златка блискуча	Зник в Україні		+
26.	<i>Eurythyrea aurata</i>	Евритірея золотиста	Рідкісний	+	
27.	<i>Neopristilophus depressus</i>	Ковалик сплющений	Рідкісний		+
28.	<i>Cucujus cinnabarinus</i>	Плоскотілка червона	Вразливий	+	+
29.	<i>Mantispa styriaca</i>	Мантіспа штирійська	Рідкісний	+	
30.	<i>Ctenophora festiva</i>	Ктенофора прикрашена	Зникаючий	+	
31.	<i>Boreus westwoodi</i>	Льодовичник Вествуда	Неоцінений	+	+
32.	<i>Papilio machaon</i>	Махаон	Вразливий	+	+
33.	<i>Iphiclides podalirius</i>	Подалірій	Вразливий		+
34.	<i>Zerynthia polyxena</i>	Поліксена	Вразливий	+	+
35.	<i>Parnassius apollo</i>	Аполлон	Зникаючий		+
36.	<i>Parnassius mnemosyne</i>	Мнемозина	Вразливий	+	+

37.	<i>Hipparchia statilinus</i>	Сатир залізний	Рідкісний	+	
38.	<i>Hamearis lucina</i>	Люцина	Вразливий	+	+
39.	<i>Limenitis populi</i>	Стрічкарка тополева	Вразливий	+	+
40.	<i>Apatura iris</i>	Райдужниця велика	Вразливий	+	+
41.	<i>Coenonympha hero</i>	Сінниця Геро	Вразливий		+
42.	<i>Polyommatus boisduvalii</i>	Синявець Буадюваля	Зникаючий		+
43.	<i>Acherontia atropos</i>	Бражник мертва голова	Рідкісний	+	+
44.	<i>Marumba quercus</i>	Бражник дубовий	Рідкісний		+
45.	<i>Hemaris tityus</i>	Бражник скабіозовий	Рідкісний	+	+
46.	<i>Proserpinus proserpina</i>	Бражник прозерпіна	Рідкісний	+	+
47.	<i>Saturnia pyri</i>	Сатурнія велика	Вразливий	+	+
48.	<i>Eudia pavonia</i>	Сатурнія мала	Рідкісний		+
49.	<i>Eudia spini</i>	Сатурнія середня	Зникаючий		+
50.	<i>Aglia tau</i>	Сатурнія руда	Вразливий	+	
51.	<i>Lemonia taraxaci</i>	Шовкопряд кульбабовий	Вразливий		+
52.	<i>Endromis versicolora</i>	Ендроміс березовий	Вразливий	+	+
53.	<i>Catocala fraxini</i>	Стрічкарка блакитна	Вразливий	+	
54.	<i>Catocala sponsa</i>	Стрічкарка орденська малинова	Рідкісний		+
55.	<i>Cucullia argentea</i>	Каптурниця срібна	Рідкісний	+	
56.	<i>Staurophora celsia</i>	Совка розкішна	Рідкісний	+	
57.	<i>Periphanes delphinii</i>	Совка сокиркова	Вразливий	+	+
58.	<i>Zygaena laeta</i>	Красик веселий	Зникаючий	+	+
59.	<i>Pericallia matronula</i>	Ведмедиця велика	Вразливий	+	
60.	<i>Callimorpha dominula</i>	Ведмедиця –господиня	Вразливий	+	+
61.	<i>Blasticotoma filicet</i>	Бластикотома папоротева	Рідкісний	+	+
62.	<i>Orussus abietinus</i>	Орусус паразитичний	Рідкісний	+	
63.	<i>Janus femoratus</i>	Янус червононогий	Вразливий	+	
64.	<i>Caenolyda reticulata</i>	Ценеліда сітчаста	Вразливий	+	
65.	<i>Abia nitens</i>	Абія блискуча	Рідкісний	+	
66.	<i>Arge beckeri</i>	Агре Беккера	Рідкісний	+	
67.	<i>Siobla sturmi</i>	Сіобла Бальзамінова	Рідкісний	+	
68.	<i>Megarhyssa superba</i>	Мегариса рогахвостова	Рідкісний	+	+
69.	<i>Megarhyssa perlata</i>	Мегариса перлата	Рідкісний	+	
70.	<i>Bryodemella tuberculata</i>	Тріскачка ширококрила	Зникаючий	+	
71.	<i>Archirilleya inopinata</i>	Архірілея чорна	Рідкісний	+	
72.	<i>Ibalia rufipe</i>	Горіхотворка велетенська	Рідкісний	+	
73.	<i>Polochrum repandum</i>	Сапіга-полохрум	Рідкісний	+	
74.	<i>Megascolia maculata</i>	Сколія-гігант	Неоцінений	+	
75.	<i>Discoelius zonalis</i>	Дисцелія зональна	Рідкісний	+	+
76.	<i>Anoplius samariensis</i>	Аноплій самарський	Рідкісний	+	+
77.	<i>Larra anathema</i>	Лярра анафемська	Неоцінений	+	
78.	<i>Melitturga (Melitturga) clavicornis</i>	Мелітурга булавовуса	Вразливий		+

79.	Poecilimon schmidtii	Пилкохвіст лісовий	Вразливий	+	
80.	Xylocopa (Xylocopa) valga	Ксилокопа звичайна	Рідкісний	+	+
81.	Xylocopa (Xylocopa) violacea	Ксилокопа фіолетова	Рідкісний		+
82.	Bombus (Bombus) muscorum	Джміль моховий	Рідкісний	+	+
83.	Bombus (Subterraneobombus) fragrans	Джміль пахучий	Зникаючий		+
84.	Bombus (Megabombus) argillaceus	Джміль глинистий	Вразливий	+	
85.	Bombus (Thoracobombus) pomorum	Джміль яскравий	Вразливий		+
86.	Bombus (Megabombus) ruderatus	Джміль червонуватий	Рідкісний		+
87.	Satanas gigas	Ктир велетенський	Вразливий		+
88.	Asilus crabroniformis	Ктир шершенеподібний	Рідкісний		+

Список хребетних тварин Київської області включає 432 вида. Перелік *міног і променеперих риб* області складається з близько 60 видів з фауни області після спорудження каскаду водосховищ випали прохідні види (осетер російський, севрюга), деякі реофільні (марена дніпровська). З'явився ряд інтродукованих видів (білий амур, чебачок амурський, строкатий і білий товстолобики, сонячний окунь звичайний, ротань-головешка), окремі з яких розповсюджені дуже локально (чорний амур, гупі). Зміна біотопів через гідробудівництво, розорювання та забудову берегів, забруднення побутовими, сільськогосподарськими і промисловими стоками призводить до поступових трансформацій рибного населення річок Київської області. В основному це відбувається в напрямку збільшення кількості видів невеликих розмірів, що не мають промислової цінності.

В умовах, коли Дніпро перетворений на каскад водосховищ, особливої ваги для збереження аборигенної іхтіофауни набувають великі притоки, особливо на півночі області, що ще зберігають річковий режим, а саме Прип'ять, Десна, Тетерів. В них трапляється ряд видів, занесених до нового видання «Червоної книги України» (мінога українська, стерлядь, ялець звичайний, бистянка російська, інші). Всього в області знайдено 15 видів міног і риб, занесених до ЧКУ Один вид включено до Європейського Червоного списку, 5 – до Червоного списку МСОП, по три – до Додатків Бонської і Вашингтонської конвенцій, 23 – до Додатку 3 Бернської конвенції. Щоправда, деякі з перелічених видів (осетер російський, севрюга, марена дніпровська) вже зникли на Київщині.

Для Київській області налічується 6 видів *амфібій* та 8 видів *рептилій*. Найбільш вразливими при збереженні слід вважати види, які знаходяться під охороною конвенцій та червоних списків природоохоронних організацій та червоних книг. Так до списку видів, які охороняються Бернською конвенцією і є такими, що підлягають особливій охороні (2 додаток до Конвенції) входять 6 земноводних та 4 види плазунів.

До Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП,

IUCN Red List of Threatened Species. Version 2010.4.), як близький до стану загрози зникнення занесено один вид плазунів - *Emys orbicularis*. До Червоної книги України (ЧКУ, 2009) належить три види рептилій - *Lacerta viridis*, *Coronella austriaca*, *Vipera nikolskii*.

У результаті досліджень останніх років було виявлено новий червонокнижний вид для Київської області - гадюку Нікольського *Vipera nikolskii*. Стосовно гадюки степової *Vipera renardi* було тільки дві знахідки на лівому березі у межах Київської обл.: на території ядра – 1993 р., с. Старе (навпроти м. Ржищів, полігон) знайшов Рабцевич Ю.Н. та на прилеглий території – 1971 р., між с. Старе та Кальне знайшов Яценя О.В. (Доценко, 2003). Є також інформація стосовно однієї знахідки на правому березі, у р-ні Ржищева. Після 1993 р. гадюки не було знайдено, тому дослідження необхідно продовжувати.

Амфібії та рептилії поширенні на території, що досліджується нерівномірно, а у залежності від типу біотопу, ступеню впливу антропогенних чинників та інших факторів. Відповідно до біотопів види герпетофауни утворюють 5 основних герпетокомплексів - водно-болотний (гідрофільно-плавневий), лучний, деревно-чагарниковий, псамофільно-аренний, синантропний.

Найбільш чутливі до антропогенного пресу амфібії та плазуни Київської області: *T. cristatus*, *Pelobates fuscus*, *B. bufo*, *B. bombina*, *H. arborea*, представник *Pelophylax esculentus* complex - *P. lessonae*, *Anguis fragilis*, *Zootoca vivipara* та червонокнижні види: *Lacerta viridis*, *Coronella austriaca*, *Vipera nikolskii*.

Відповідно до наявної інформації, на території Київської області зустрічається 281 видів *ptaxiv*, з них 161 на гніздуванні, інші під тільки під час міграцій, або зимівлі (Табл. 5.6). В цілому, кількість видів які відносяться до різних охоронних категорій відповідно складає: Червона книга України - 49, Європейський список - 20, МСОП - 13, Боннська конвенція– 133, Бернська конвенція– 269.

Список птахів

Таблиця 5.6

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Вопл	Вепл	Оселий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуочий	Злітний
1.	<i>Gavia stellata</i>	Гагара червоношия				2*	2			н	р	
2.	<i>Gavia arctica</i>	Гагара чорношия		VU		2*	2			н	р	
3.	<i>Gavia immer</i>	Гагара полярна				2*	2					р
4.	<i>Gavia adamsii</i>	Гагара білодзьоба				2*	2					р
5.	<i>Podiceps ruficollis</i>	Пірникоза мала					2		н	н	р	
6.	<i>Podiceps nigricollis</i>	Пірникоза чорношия					2		р	зв		

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	ІСН	Воп	Веп	Ослий	Гніздуочий	Міруочий	Зимуочий	Залітний
7.	<i>Podiceps auritus</i>	Пірникоза червоношия				2*	2			р		
8.	<i>Podiceps grisegena</i>	Пірникоза сірощока				2*	2		р	р	р	
9.	<i>Podiceps cristatus</i>	Пірникоза велика					3		зв	зв	н	
10.	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Баклан великий					3		н	н	р	
11.	<i>Botaurus stellaris</i>	Бугай				2*	2		н	зв	р	
12.	<i>Ixobrychus minutus</i>	Бугайчик				2*	2		зв	зв		
13.	<i>Nycticorax nycticorax</i>	Квак					2		н	р		
14.	<i>Egretta alba</i>	Чепура велика				2*	2		н	р	р	
15.	<i>Egretta garzetta</i>	Чепура мала					2		р	р		
16.	<i>Ardea cinerea</i>	Чапля сіра					3		н	н		
17.	<i>Ardea purpurea</i>	Чапля руда				2*	2		н	н		
18.	<i>Ciconia ciconia</i>	Лелека білий				2*	2		зв	зв		
19.	<i>Ciconia nigra</i>	Лелека чорний	РД			2*	2		р	р		
20.	<i>Branta bernicla</i>	Казарка чорна		VU		1,2*	3					др
21.	<i>Rufibrenta ruficollis</i>	Казарка червоновола	ВР	VU	EN	1,2*	2					др
22.	<i>Anser anser</i>	Гуска сіра				1,2*	3		р	зв	р	
23.	<i>Anser albifrons</i>	Гуска білолоба				1,2*	3			зв	р	
24.	<i>Anser fabalis</i>	Гуменник				1,2*	3			зв		
25.	<i>Chen caerulescens</i>	Гуска біла				1,2	3					др
26.	<i>Cygnus olor</i>	Лебідь-шипун				1,2*	3		н	н	р	
27.	<i>Cygnus cygnus</i>	Лебідь-кликун				1,2*	2			р	р	
28.	<i>Cygnus bewickii</i>	Лебідь малий	РД	VU		1,2*	2					др
29.	<i>Tadorna ferruginea</i>	Огар	ВР	VU		1,2*	2					др
30.	<i>Tadorna tadorna</i>	Галагаз				1,2*	2					др
31.	<i>Anas platyrhynchos</i>	Крижень				1,2*	3		зв	зв	зв	
32.	<i>Anas crecca</i>	Чирянка мала				1,2*	3		р	зв	р	
33.	<i>Anas strepera</i>	Нерозень	РД			1,2*	3		р	р		
34.	<i>Anas penelope</i>	Свищ				1,2*	3		р	зв	н	
35.	<i>Anas acuta</i>	Шилохвіст				1,2*	3		р	н		
36.	<i>Anas querquedula</i>	Чирянка велика				1,2*	3		зв	зв	н	
37.	<i>Anas clypeata</i>	Лироконіска				1,2*	3		н	н	р	
38.	<i>Aythya ferina</i>	Попелюх				1,2*	3		зв	зв	зв	
39.	<i>Aythya nyroca</i>	Чернь білоока	ВР	VU	NT	1,2*	3		др	др		
40.	<i>Aythya fuligula</i>	Чернь чубата				1,2*	3		н	зв	зв	

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	ІСОН	Вомп	Вепп	Осілий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
41.	<i>Aythya marila</i>	Чернь морська		EN		1,2*	3			н	р	
42.	<i>Clangula hyemalis</i>	Морянка				1,2*	3			р	р	
43.	<i>Bucephala clangula</i>	Гоголь	РД			1,2*	3			зв	зв	
44.	<i>Melanitta nigra</i>	Синьга				1,2*	3					др
45.	<i>Melanitta fusca</i>	Турпан				1,2*	3					др
46.	<i>Mergus albellus</i>	Крех малий				1,2*	2			н	н	
47.	<i>Mergus serrator</i>	Крех середній	ВР			1,2*	3			р	р	
48.	<i>Mergus merganser</i>	Крех великий				1,2*	3			р	н	
49.	<i>Pandion haliaetus</i>	Скопа	ЗК			2	2			р		
50.	<i>Pernis apivorus</i>	Осоїд				1,2	2		н	зв		
51.	<i>Milvus migrans</i>	Шуліка чорний	ВР	VU		1,2	2		р	н		
52.	<i>Circus cyaneus</i>	Лунь польовий	РД			1,2	2			н	н	
53.	<i>Circus pygargus</i>	Лунь лучний	ВР			1,2	2		н	н	р	
54.	<i>Circus aeruginosus</i>	Лунь очеретяний				1,2	2		зв	зв	р	
55.	<i>Accipiter gentilis</i>	Яструб великий				1,2	2		н	зв	н	
56.	<i>Accipiter nisus</i>	Яструб малий				1,2	2		н	зв		
57.	<i>Buteo lagopus</i>	Зимняк				1,2	2			зв	зв	
58.	<i>Buteo rufinus</i>	Канюк степовий	РД	VU		1,2	2		р	р	др	
59.	<i>Buteo buteo</i>	Канюк звичайний				1,2	2		зв	зв	н	
60.	<i>Circaetus gallicus</i>	Змієїд	РД			1,2	2		р	н		
61.	<i>Hieraetus pennatus</i>	Орел-карлик	РД			1,2	2		р	р		
62.	<i>Aquila clanga</i>	Підорлик великий	РД	EN	VU	1,2	2		др	р		
63.	<i>Aquila pomarina</i>	Підорлик малий	РД			1,2	2		н	н		
64.	<i>Aquila heliaca</i>	Могильник	РД		VU	1,2	2			р		
65.	<i>Aquila chrysaetos</i>	Беркут	ВР			1,2	2			р	р	
66.	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Орлан-білохвіст	РД			1,2	2		р	р	р	
67.	<i>Gyps fulvus</i>	Сип білоголовий	ВР			1,2	2					др
68.	<i>Falco rusticolus</i>	Кречет				2	2					др
69.	<i>Falco cherrug</i>	Балабан	ВР	EN	EN	2	2		др	др		
70.	<i>Falco peregrinus</i>	Сапсан	РД			2	2		др	др	др	
71.	<i>Falco subbuteo</i>	Підсоколик великий				2	2		н	зв		
72.	<i>Falco columbarius</i>	Підсоколик малий				2	2			н	н	
73.	<i>Falco vespertinus</i>	Кібчик		VU	NT	2	2		р	р		
74.	<i>Falco tinnunculus</i>	Боривітер звичайний				2	2		н	зв		
75.	<i>Lagopus lagopus</i>	Куріпка біла					3					др

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	ІСН	Воп	Веп	Ослий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
76.	<i>Lyrurus tetrix</i>	Тетерук	ЗК				3		р		р	
77.	<i>Tetrao urogallus</i>	Глушець	ЗК				2		р		р	
78.	<i>Tetrastes bonasia</i>	Орябок	ВР				3		р		р	
79.	<i>Perdix perdix</i>	Куріпка сіра		VU			3		н		н	
80.	<i>Coturnix coturnix</i>	Перепілка				2	3		н	н		
81.	<i>Grus grus</i>	Журавель сирій	РД			1,2*	2		р	н		
82.	<i>Rallus aquaticus</i>	Пастушок					3		н	р	р	
83.	<i>Porzana porzana</i>	Погонич звичайний				2*	2		н	н		
84.	<i>Porzana parva</i>	Погонич малий				2*	2		р	р		
85.	<i>Crex crex</i>	Деркач			NT		2		н	н		
86.	<i>Gallinula chloropus</i>	Курочка водяна					3		зв	зв	р	
87.	<i>Fulica atra</i>	Лиска				2*	3		зв	зв	н	
88.	<i>Burhinus oedicnemus</i>	Лежень	НО	VU		2	2		р	р		
89.	<i>Pluvialis squatarola</i>	Сивка морська				2*	3			др		
90.	<i>Pluvialis fulva</i>	Сивка бурокрила				2	3			др		
91.	<i>Pluvialis apricaria</i>	Сивка звичайна				2*	3			др		
92.	<i>Charadrius hiaticula</i>	Пісочник великий	РД			2*	2		др	р		
93.	<i>Charadrius dubius</i>	Пісочник малий				2*	2		н	н		
94.	<i>Eudromias morinellus</i>	Хрустан				2*	2			р		
95.	<i>Vanellus vanellus</i>	Чайка		VU		2*	3		зв	зв		
96.	<i>Arenaria interpres</i>	Крем'яшник				2*	2			р		
97.	<i>Haematopus ostralegus</i>	Кулик-сорока	ВР				3		н	н		
98.	<i>Tringa ochropus</i>	Коловодник лісовий				1,2*	2		н	н		
99.	<i>Tringa glareola</i>	Коловодник болотяний				1,2*	2		р	н		
100.	<i>Tringa nebularia</i>	Коловодник великий				1,2*	3			н		
101.	<i>Tringa totanus</i>	Коловодник звичайний				1,2*	3		н	н		
102.	<i>Tringa erythropus</i>	Коловодник чорний				1,2*	3			р		
103.	<i>Tringa stagnatilis</i>	Коловодник ставковий	ЗК			1,2*	2		др	р		
104.	<i>Actitis hypoleucos</i>	Набережник				1,2*	2		н	н		
105.	<i>Xenus cinereus</i>	Мородунка				1,2*	2		р	р		
106.	<i>Phalaropus lobatus</i>	Плавунець круглодзьобий				2*	2					др

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Вом	Веп	Ослий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
107.	<i>Philomachus pugnax</i>	Брижач				1,2*	3		р	зв		
108.	<i>Calidris minuta</i>	Побережник малий				1,2*	2			р		
109.	<i>Calidris temminckii</i>	Побережник білохвостий				1,2*	2			др		
110.	<i>Calidris ferruginea</i>	Побережник червоногрудий				1,2*	2			р		
111.	<i>Calidris alpina</i>	Побережник чорногрудий				1,2*	2			н		
112.	<i>Calidris canutus</i>	Побережник ісландський				1,2*	3					р
113.	<i>Calidris alba</i>	Побережник білий				1,2*	2			р		
114.	<i>Limicola falcinellus</i>	Побережник болотяний				1,2*	2			р		
115.	<i>Lymnocyptes minimus</i>	Баранець малий				1,2*	3			р		
116.	<i>Gallinago gallinago</i>	Баранець звичайний				1,2*	3		н	н	р	
117.	<i>Gallinago media</i>	Баранець великий	ЗК		NT	1,2*	2			р		
118.	<i>Scolopax rusticola</i>	Слуква				1,2	3		н	н		
119.	<i>Numenius arquata</i>	Кульон великий	ЗК		NT	1,2*	3			р		
120.	<i>Limosa limosa</i>	Грицик великий		VU	NT	1,2*	3		н	н		
121.	<i>Limosa lapponica</i>	Грицик малий				1,2*	3			р		
122.	<i>Stercorarius skua</i>	Поморник великий					3					др
123.	<i>Stercorarius pomarinus</i>	Поморник середній					3					р
124.	<i>Stercorarius parasiticus</i>	Поморник короткохвостий					3			р		
125.	<i>Stercorarius longicaudatus</i>	Поморник довгохвостий					3					р
126.	<i>Larus ichthyaetus</i>	Мартин каспійський	ЗК			2*	3					р
127.	<i>Larus minutus</i>	Мартин малий					2		р	зв		
128.	<i>Larus ridibundus</i>	Мартин звичайний					3		н	зв	зв	
129.	<i>Larus fuscus</i>	Мартин чорнокрилий								н		
130.	<i>Larus argentatus</i>	Мартин сріблястий								р		
131.	<i>Larus cachinnans</i>	Мартин жовтоногий							н	н	н	
132.	<i>Larus marinus</i>	Мартин морський										р
133.	<i>Larus canus</i>	Мартин сивий					3		р	зв	зв	
134.	<i>Rissa tridactyla</i>	Мартин трипалій					3					р

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Вопп	Вепп	Осілий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
135.	<i>Chlidonias niger</i>	Крячок чорний				2*	2		н	н		
136.	<i>Chlidonias leucopterus</i>	Крячок білокрилий				2*	2		р	р		
137.	<i>Chlidonias hybrida</i>	Крячок білощокий					2		н	н		
138.	<i>Gelochelidon nilotica</i>	Крячок чорно-дзьобий		VU		2*	2					др
139.	<i>Hydroprogne caspia</i>	Крячок каспійський	ВР			2*	2			р		
140.	<i>Sterna hirundo</i>	Крячок річковий				2*	2		зв	зв		
141.	<i>Sterna paradisaea</i>	Крячок полярний				2*	2					др
142.	<i>Sterna albifrons</i>	Крячок малий	РД			2*	2		р	р		
143.	<i>Columba palumbus</i>	Припутень							н	зв		
144.	<i>Columba oenas</i>	Голуб-синяк	ВР				3		р	н		
145.	<i>Columba livia</i>	Голуб сизий					3	ч				
146.	<i>Streptopelia decaocto</i>	Горлиця садова					3	н				
147.	<i>Streptopelia turtur</i>	Горлиця звичайна					3		н	н		
148.	<i>Cuculus canorus</i>	Зозуля					3		зв	н		
149.	<i>Nyctea scandiaca</i>	Сова біла					2					др
150.	<i>Bubo bubo</i>	Пугач	РД				2	др				
151.	<i>Asio otus</i>	Сова вухата					2		зв	зв		
152.	<i>Asio flammeus</i>	Сова болотяна	РД				2		др	р		
153.	<i>Aegolius funereus</i>	Сич волохатий	РД				2					др
154.	<i>Athene noctua</i>	Сич хатній					2	н				
155.	<i>Glaucidium passerinum</i>	Сичик-горобець	ВР				2					др
156.	<i>Surnia ulula</i>	Сова яструбина					2					др
157.	<i>Strix aluco</i>	Сова сіра					2	н				
158.	<i>Strix nebulosa</i>	Сова бородата	РД				2					др
159.	<i>Tyto alba</i>	Сипуха	ЗК				2					др
160.	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Дрімлюга					2		зв	н		
161.	<i>Apus apus</i>	Серпокрилець чорний					3		зв	н		
162.	<i>Coracias garrulus</i>	Сиворакша	ЗК	VU	NT	2	2		р	р		
163.	<i>Alcedo atthis</i>	Рибалочка					2		н	н		
164.	<i>Merops apiaster</i>	Бджолоїдка				2	2		зв	зв		
165.	<i>Upupa epops</i>	Одуд					2		н	н		
166.	<i>Jynx torquilla</i>	Крутиголовка					2		н	н		
167.	<i>Picus canus</i>	Жовна сива					2	н		р		
168.	<i>Dryocopus</i>	Жовна чорна					2	н		р		

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Вопп	Вепп	Осілий	Гніздуючий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
	martius											
169.	Dendrocopos major	Дятел звичайний					2	зв		н		
170.	Dendrocopos syriacus	Дятел сирійський					2	н		р		
171.	Dendrocopos medius	Дятел середній					2	н		р		
172.	Dendrocopos leucotos	Дятел білоспинний	РД				2	др		др		
173.	Dendrocopos minor	Дятел малий					2	н		р		
174.	Picoides tridactylus	Дятел трипалий	ВР				2					др
175.	Riparia riparia	Ластівка берегова					2		зв	зв		
176.	Hirundo rustica	Ластівка сільська					2		зв	зв		
177.	Delichon urbica	Ластівка міська					2		зв	зв		
178.	Galerida cristata	Посмітюха					3		н	н	н	
179.	Calandrella cinerea	Жайворонок малий					3		др			
180.	Melanocorypha leucoptera	Жайворонок білокрилий					2					др
181.	Melanocorypha yeltoniensis	Жайворонок чорний		EN			2					р
182.	Eremophila alpestris	Жайворонок рогатий					2				н	
183.	Lullula arborea	Жайворонок лісовий					3		зв	зв		
184.	Alauda arvensis	Жайворонок польовий					3		зв	зв		
185.	Anthus campestris	Щеврик польовий					2		р	р		
186.	Anthus trivialis	Щеврик лісовий					2		зв	н		
187.	Anthus pratensis	Щеврик лучний					2		р	р		
188.	Anthus cervinus	Щеврик червоногрудий					2			р		
189.	Motacilla flava	Плиска жовта					2		н	н		
190.	Motacilla citreola	Плиска жовтоголова					2		р	р		
191.	Motacilla cinerea	Плиска гірська					2					др
192.	Motacilla alba	Плиска біла					2		н	н		
193.	Lanius collurio	Сорокопуд терновий					2		зв	н		
194.	Lanius minor	Сорокопуд чорнолобий					2		р	р		
195.	Lanius excubitor	Сорокопуд сирій	РД				2		р	р	н	
196.	Oriolus oriolus	Вивільга					2		зв	н		
197.	Sturnus vulgaris	Шпак звичайний							зв	зв	р	

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Вопп	Вепп	Осілий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
198.	<i>Garrulus glandarius</i>	Сойка						ЗВ		ЗВ		
199.	<i>Pica pica</i>	Сорока						ЗВ				
200.	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	Горіхівка					2					р
201.	<i>Corvus monedula</i>	Галка						ЗВ		р		
202.	<i>Corvus frugilegus</i>	Грак							ЗВ	ЗВ	ЗВ	
203.	<i>Corvus cornix</i>	Ворона сіра						ЗВ				
204.	<i>Corvus corax</i>	Крук					3	Н				
205.	<i>Bombycilla garrulus</i>	Омелюх					2			Н	ЗВ	
206.	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Волове очко					2		Н	Н		
207.	<i>Prunella modularis</i>	Тинівка лісова					2			р		
208.	<i>Locustella luscinioides</i>	Кобилочка солов'їна					2		Н	Н		
209.	<i>Locustella fluviatilis</i>	Кобилочка річкова					2		Н	Н		
210.	<i>Locustella naevia</i>	Кобилочка-цвіркун					2		р	р		
211.	<i>Acrocephalus paludicola</i>	Очеретянка прудка	ЗК	VU	VU		2		др			
212.	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Очеретянка лучна					2		ЗВ	ЗВ		
213.	<i>Acrocephalus palustris</i>	Очеретянка чагарникова					2		Н	Н		
214.	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Очеретянка ставкова					2		Н	р		
215.	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Очеретянка велика					2		ЗВ	Н		
216.	<i>Hippolais icterina</i>	Берестянка звичайна					2		Н	Н		
217.	<i>Sylvia nisoria</i>	Кропив'янка рябогруда					2		Н	Н		
218.	<i>Sylvia atricapilla</i>	Кропив'янка чорноголова					2		ЗВ	ЗВ		
219.	<i>Sylvia borin</i>	Кропив'янка садова					2		Н	Н		
220.	<i>Sylvia communis</i>	Кропив'янка сіра					2		ЗВ	ЗВ		
221.	<i>Sylvia curruca</i>	Кропив'янка прудка					2		р	р		
222.	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Вівчарик весняний					2		ЗВ	Н		
223.	<i>Phylloscopus collybita</i>	Вівчарик-ковалик					2		ЗВ	ЗВ		
224.	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Вівчарик жовтобровий					2		ЗВ	Н		

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	ІСН	Воп	Веп	Осілий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
225.	<i>Regulus regulus</i>	Золотомушка жовточуба					2			н	зв	
226.	<i>Regulus ignicapillus</i>	Золотомушка червоначуба	НО				2					др
227.	<i>Ficedula hypoleuca</i>	Мухоловка строката				2	2		зв	н		
228.	<i>Ficedula albicollis</i>	Мухоловка білошия				2	2		зв	н		
229.	<i>Ficedula parva</i>	Мухоловка мала				2	2		н	р		
230.	<i>Muscicapa striata</i>	Мухоловка сіра				2	2		зв	н		
231.	<i>Saxicola rubetra</i>	Трав'янка лучна				2	2		зв	н		
232.	<i>Saxicola torquata</i>	Трав'янка чорноголова				2	2		н	р		
233.	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Кам'янка звичайна				2	2		н	р		
234.	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Горихвістка звичайна				2	2		н	н		
235.	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Горихвістка чорна				2	2		зв	р		
236.	<i>Erithacus rubecula</i>	Вільшанка				2	2		зв	зв	р	
237.	<i>Luscinia luscinia</i>	Соловейко східний				2	2		зв	зв		
238.	<i>Luscinia svecica</i>	Синьошийка				2	2		н	р		
239.	<i>Turdus pilaris</i>	Чикотень				2	3		зв	зв	зв	
240.	<i>Turdus merula</i>	Дрізд чорний				2	3		зв	зв	р	
241.	<i>Turdus iliacus</i>	Дрізд білобровий				2	3		р	н		
242.	<i>Turdus philomelos</i>	Дрізд співочий				2	3		зв	зв		
243.	<i>Turdus viscivorus</i>	Дрізд-омелюх				2	3		н	н	р	
244.	<i>Panurus biarmicus</i>	Синиця вусата					2		р	р	р	
245.	<i>Aegithalos caudatus</i>	Синиця довгохвоста					3		н	н	н	
246.	<i>Remiz pendulinus</i>	Ремез					2		н	н		
247.	<i>Parus palustris</i>	Гаїчка болотяна					2	н		н		
248.	<i>Parus montanus</i>	Гаїчка-пухляк					2	р		р		
249.	<i>Parus cristatus</i>	Синиця чубата					2	н		р		
250.	<i>Parus ater</i>	Синиця чорна					2	р		н		
251.	<i>Parus caeruleus</i>	Синиця блакитна					2	зв		зв		
252.	<i>Parus major</i>	Синиця велика					2	зв		зв		
253.	<i>Sitta europaea</i>	Повзик					2	н		р		
254.	<i>Certhia familiaris</i>	Підкоришник звичайний					2	н		др		
255.	<i>Certhia brachydactyla</i>	Підкоришник короткопалий					2					др

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	ЧКУ	ЕС	IUCN	Воп	Веп	Осілий	Гніздуочий	Мігруючий	Зимуючий	Залітний
256.	<i>Passer domesticus</i>	Горобець хатній						зв		р		
257.	<i>Passer montanus</i>	Горобець польовий					3	зв		н		
258.	<i>Fringilla coelebs</i>	Зяблик					3		зв	зв	р	
259.	<i>Fringilla montifringilla</i>	В'юрок					3			зв	н	
260.	<i>Serinus serinus</i>	Щедрик					2		н	р		
261.	<i>Chloris chloris</i>	Зеленяк					2		зв	зв	н	
262.	<i>Spinus spinus</i>	Чиж					2			зв	зв	
263.	<i>Carduelis carduelis</i>	Щиглик					2		н	н	н	
264.	<i>Acanthis cannabina</i>	Коноплянка					2		н	н	н	
265.	<i>Acanthis flavirostris</i>	Чечітка гірська					2					др
266.	<i>Acanthis flammea</i>	Чечітка звичайна					2			зв	н	
267.	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Чечевиця					2		р	р		
268.	<i>Carpodacus roseus</i>	Чечевиця сибірська					3					др
269.	<i>Loxia pytyopsittacus</i>	Шишкар сосновий					2					др
270.	<i>Loxia curvirostra</i>	Шишкар ялиновий					2					р
271.	<i>Loxia leucoptera</i>	Шишкар білокрилий					2					др
272.	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Снігур					3			зв	зв	
273.	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Костогрив					2		зв	зв	р	
274.	<i>Emberiza calandra</i>	Просянка					3		н	н	р	
275.	<i>Emberiza citrinella</i>	Вівсянка звичайна					2		зв	зв	н	
276.	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Вівсянка очеретяна					2		н	н	р	
277.	<i>Emberiza pusilla</i>	Вівсянка-крихітка					2					др
278.	<i>Emberiza aureola</i>	Вівсянка лучна			VU	1,2	2					др
279.	<i>Emberiza hortulana</i>	Вівсянка садова					3		р	р		
280.	<i>Calcarius lapponicus</i>	Подорожник лапландський					2					р
281.	<i>Plectrophenax nivalis</i>	Пуночка					2			н	н	

Відкриті ділянки трав'яної рослинності.

Серед птахів цієї груп найбільш численними є жайворонок польовий *Alauda arvensis*, просянка *Emberiza calandra* та трав'янка лучна *Saxicola*

rubetra. Інші види - плиска біла *Motacilla alba*, плиска жовта *Motacilla flava*, трав'янка чорноголова *Saxicola torquata* – менш численні. Наступні шість видів - куріпка сіра *Perdix perdix*, перепілка *Coturnix coturnix*, деркач *Crex crex*, лунь лучний *Circus pygargus*, плиска жовтоголова *Motacilla citreola*, кам'янка звичайна *Oenanthe oenanthe* зустрічаються на гніздуванні спорадично. Цю групу птахів можливо значно розширити за рахунок видів, які мешкають на узліссях або дуже розріджених насадженнях (сорокопуди, щеврики, вівсянки), або харчуються на відкритих ділянках трав'яної рослинності (шпаки, канюки тощо), але на наш погляд, більш правильно віднести їх до наступної групи.

Ділянки вкриті деревно-чагарниковою рослинністю

Ділянки вкриті деревно-чагарниковою рослинністю представлені, як великими лісовими масивами, так і розрідженою рослинністю з поодинокими деревами та кущами, так і лісосмугами. Серед найбільш численних видів цієї групи є зяблик *Fringilla coelebs*, дрізд чорний *Turdus merula*, синиця велика *Parus major*, сорокопуд терновий *Lanius collurio*, шпак звичайний *Sturnus vulgaris*, кропив'янка сіра *Sylvia communis*, соловейко східний *Luscinia luscinia*, вільшанка *Erithacus rubecula*, щиглик *Carduelis carduelis*, вівсянка звичайна *Emberiza citrinella*, зозуля *Cuculus canorus*, горобець польовий *Passer montanus*, дрізд співочий *Turdus philomelos*, мухоловка строката *Ficedula hypoleuca*, дятел звичайний *Dendrocopos major*. Звичайними видами гніздування яких зв'язано з деревно-чагарниковою рослинністю у балках є канюк звичайний *Buteo buteo*, припутень *Columba palumbus*, щеврик лісовий *Anthus trivialis*, вивільга *Oriolus oriolus*, сойка *Garrulus glandarius*, сорока *Pica pica*, ворона сіра *Corvus cornix*, синиця блакитна *Parus caeruleus*, зеленяк *Chloris chloris*, коноплянка *Acanthis cannabina*. Інші види - шуліка чорний *Milvus milvus*, підорлик малий *Aquila romana*, яструб великий *Accipiter gentiles*, яструб малий *Accipiter nisus*, горлиця звичайна *Streptopelia turtur*, крутиголовка *Jynx torquilla*, жовна сива *Picus canus*, дятел сирійський *Dendrocopos syriacus*, сорокопуд чорнолобий *Lanius minor*, кропив'янка рябогруда *Sylvia nisoria*, вівчарик-ковалик *Phylloscopus collybita*, мухоловка білошия *Ficedula albicollis*, костогриз *Coccothraustes coccothraustes*, вівсянка садова *Emberiza hortulana* – зустрічаються рідше.

Водно-болотні угіддя.

Чисельність та видовий склад птахів водно-болотних значною мірою залежить від розміру водойм та їх специфічних характеристик. Найбільш численними видами є пірникоза велика *Podiceps cristatus*, лиска *Fulica atra*, крижень *Anas platyrhynchos* чапля сіра *Ardea cinerea*, очеретянка велика *Acrocephalus arundinaceus*. Звичайними є пірникоза мала *Podiceps ruficollis*, бугайчик *Ixobrychus minutus*, чепура велика *Egretta alba*, чапля руда *Ardea purpurea*, лелека білий *Ciconia ciconia*, лебідь-шипун *Cygnus olor*, крижень *Anas platyrhynchos*, чирянка велика *Anas querquedula*, мартин звичайний *Larus ridibundus*, лунь очеретяний *Circus aeruginosus*, рибалочка *Alcedo atthis*, очеретянка лучна *Acrocephalus schoenobaenus*, очеретянка ставкова *Acrocephalus scirpaceus*, очеретянка чагарникова *Acrocephalus palustris*, вівсянка

очеретяна *Emberiza schoeniclus*. Набагато рідше гніздяться хохотунья *Larus cachinnans*, бугай *Botaurus stellaris*, чайка *Vanellus vanellus*, пастушок *Rallus aquaticus*, погонич звичайний *Porzana porzana*, набережник *Actitis hypoleucos*, синьошийка *Luscinia svecica*, ремез *Remiz pendulinus*.

Для Київської області на сьогоднішній день підтверджено перебування 69 видів. Із них до різних охоронних категорій відносяться 48 видів, що становить близько 70% від загального числа: Червона книга України - 26 (37,7%), Європейський червоний список - 5, червоний список МСОП - 6, CITES – 4, директиви щодо збереження природних середовищ існування (“*Habitat directive*”) – 12 (додаток IV) та 2 (додаток V), Бонська конвенція – 16 (додаток II), Бернська конвенція - 18 (додаток II) та 29 (додаток III).

Таке видове багатство передусім обумовлене розміщенням даної території на стику лісової та лісостепової зон.

5.3.2 Стан і ведення мисливського та рибальського господарств

Станом на 01.01.2019 року мисливське господарство у Київській області веде 68 користувачів мисливських угідь різної форми власності на площі близько 1862 тис.га. Це державні мисливські та лісомисливські господарства, господарства Українського товариства мисливців і рибалок та користувачі іншої форми власності.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин)

Таблиця 5.7.

Види мисливських тварин	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Лось	801	922	980
Олень європейський	1750	3235	2828
Козуля	9303	10726	11259
Кабан	266	31	545
Заєць-русак	32374	35963	38538

Добування основних видів мисливських тварин (особин)

Таблиця 5.8

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
2016	Лось	79	71	52	16	
	Олень європ.	155	132	69	14	
	Кабан	-	-	23	-	
2017	Козуля	895	891	685	117	
	Лось	38	36	28	2	
	Олень європ.	212	161	119	51	
2018	Кабан	-	-	-	-	
	Козуля	964	867	694	97	
	Лось	-	-	-	-	
	Олень європ.	252	174	142	17	
	Кабан	13	11	2	9	
	Козуля	1040	905	761	85	

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.9

	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Виявлено фактів браконьєрства (мисливство)	184	227	309

Рибна галузь Київської області відіграє значну роль для розвитку продовольчого комплексу регіону, і є одним з основних постачальників повноцінного харчового білку. Крім того, у Київській області рибне господарство є одним із вагомих джерел зайнятості населення.

Сучасний стан ведення рибного господарства в Україні визначається, перш за все, складною загальною економічною ситуацією, яка, до того ж, ускладнюється через суттєві екологічні наслідки антропогенного характеру.

Внаслідок розвитку промисловості, сільського господарства, розширення населених пунктів навантаження на водойми постійно зростає, і ця тенденція продовжується, що впливає на стан іхтіофауни, її розмаїття. У зв'язку з цим до збереження розмаїття корінної іхтіофауни, як національного надбання, потрібні нові підходи, які враховували б позитивні й негативні наслідки господарювання на водоймах, його сучасні реалії.

Недосконалим є законодавче та нормативно-правове забезпечення рибогосподарської галузі. У першу чергу це стосується питань платного використання запасів водних живих ресурсів, одержання та використання квот на право їх видобування, а також компенсаційних та штрафних коштів за шкоду, завдану цим ресурсам і рибному господарству, надання у користування та експлуатації рибогосподарських водних об'єктів, здійснення рибництва і діяльності колективних рибогосподарських підприємств.

З метою здійснення заходів поліпшення умов природного відтворення водних біоресурсів користувачами водних біоресурсів Київського водосховища спільно з Громадською організацією «Асоціація рибалок-промисловиків», у 2018 році виготовлено та встановлено 700 штучних екологічно чистих нерестовищ («гнізд»), які були встановлені у Київське водосховище відповідно до науково-біологічного обґрунтування.

Застосування штучних нерестовищ є одним із традиційних заходів із покращення умов природного відтворення водних біоресурсів. Практичний досвід застосування штучних нерестовищ свідчить про те, що вони досить ефективно використовуються рибами для відкладання ікри.

За даними Науково-біологічного обґрунтування, розробленого Інститутом рибного господарства НААН, термін встановлення штучних нерестовищ - друга декада квітня - перша декада травня. Оптимальна кількість для Київського водосховища (у межах Київської області) 2, 5 тис "гнізд". Місце встановлення уздовж бетонної дамби Київського водосховища від урочища Гористе у напрямку до с Лебедівка.

На Канівському водосховищі в затоці «Сосни» встановлення штучних нерестових гнізд проводили ГО «Чистий Дніпро» під контролем представників

Київського рибоохоронного патруля. Також раз на тиждень здійснювалась промивка та обслуговування штучних нерестовищ під контролем Київського рибоохоронного патруля.

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.10

Рік	Назва водного об'єкта	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
1	2	3	4
2016	Київське водосховище	1279	1464,51
	Канівське водосховище	624,0	649,293
2017	Київське водосховище	607,0	768,81
	Канівське водосховище	1224,0	1695,464
2018	Київське водосховище	1235	1381,570
	Канівське водосховище	604	821,916

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.11

	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Виявлено фактів браконьєрства (рибальство)	652	2983	2917

У сучасних умовах розв'язання проблем розвитку рибної галузі вимагає виваженої політики з боку держави, регулювання і підтримки виробництва рибної продукції. Причому таку підтримку слід здійснювати переважно економічними методами, які повинні стати невід'ємною частиною сучасної політики розвитку аквакультури. Необхідно забезпечити формування нової аграрної політики, яка б визначала роль і місце держави у забезпеченні сталого розвитку аквакультурного виробництва, а також форми, методи й механізми економічного регулювання і фінансової бюджетної підтримки підприємств, які займаються відтворенням, вирощуванням, виловом риби і виробництвом продукції аквакультури.

5.3.3 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підлягають під дію міжнародних договорів

Охорона тваринного світу на Україні проводиться у відповідності з Законом України «Про тваринний світ» та Законом України «Про Червону книгу України» (для рідкісних і зникаючих видів). Тваринний світ, який є одним із компонентів навколишнього природного середовища, є національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень та важливою базою для одержання промислової і лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних благ.

Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом:

- встановлення особливого правового статусу видів тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх охорони під час

розробки законодавчих та інших нормативних актів;

- систематичної роботи щодо виявлення місць їх перебування та зростання, проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення;

- створення на територіях, де вони оселені, та на шляхах міграції, системи заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються. Постійне чи тимчасове у процесі міграції перебування або зростання на певній території видів тварин чи рослин, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення;

- створення банків їх генофонду, розведення у спеціально створених умовах (зоологічних парках, розплідниках тощо);

- врахування спеціальних вимог щодо охорони цих видів під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розробки проектної та проектно-планіровочної документації, екологічної експертизи;

- проведення широкої виховної роботи серед населення;

- встановлення підвищеної кримінальної, адміністративної та матеріальної відповідальності за знищення чи пошкодження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України;

- розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері та за рахунок здійснення інших заходів.

Тваринний світ за своїми біологічними та екологічними ознаками є складовою навколишнього природного середовища, зокрема біологічного різноманіття. З ним пов'язане функціонування екологічних систем, оскільки тваринний світ є необхідним компонентом у процесі кругообігу речовин і енергії природи, який активно впливає на функціонування природних угруповань, структуру і природну родючість ґрунтів, формування рослинного покриву, біологічні властивості води і якість навколишнього природного середовища в цілому.

Україна є стороною більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, які стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття. Серед них Конвенція про біологічне різноманіття і Картахенський протокол про біобезпеку до неї, Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення та угоди до неї, Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, Всеєвропейська стратегія збереження біотичного різноманіття, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та інші.

Серед дикої природи області зустрічаються багато тварин, занесених до Червоної книги України (2009), серед яких ссавці: видра річкова, норка

європейська, рись, горностаї; птахи: лелека чорний, лунь польовий, лунь степовий, зміїд, орел-карлик, підорлик малий, орлан-білохвіст, журавель сірий, поручайник; риби: стерлядь, марена дніпровська, ялець звичайний, карась звичайний, йорж носар, мінога українська.

У Київській області налічується 170 видів тварин занесених до Червоної книги України.

5.3.4 Інвазійні чужорідні види тварин у фацні України

Чужорідними називають види тварин, випадково занесених людиною в нові для них регіони, де вони успішно приживаються, починають розмножуватись і захоплювати нові території. Інвазивні види негативно впливають на місцеву флору і фауну, відчого стають шкідниками і карантинними об'єктами.

Поява чужорідних видів розглядається у якості екосистемної мутації, яка призводить до перебудови структури угруповань.

Іноді чужорідні види тварин поширюються завдяки захопленню спортивним полюванням і рибалкою, за рахунок використання для наживки особливих видів організмів. Також дикими можуть стати звичайні домашні тварини - кішки, кози, свині і папуги. Таке явище може призвести до різкого скорочення популяції типових представників тваринного і рослинного світу або навіть їх зникнення взагалі.

Інформація про чужорідні види тварин

Таблиця 5.12

<i>Назва виду (українська і латинська (наукова))</i>	<i>Результати досліджень, заходи контролю чисельності</i>
<i>Муфлон (Ovis musimon Linnaeus)</i>	-

5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1 Стан перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Станом на 01.01.2019 року на території Київської області налічується 226 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею – 293206,1522 га, що становить 10,41 % від адміністративної площі Київської області, при необхідних 11,7 % у 2021 році.

Розширення території природно-заповідного фонду Київської області є одним з пріоритетних напрямів роботи Департаменту.

Проведені заходи щодо збереження та збільшення природно-заповідного фонду.

Так, з метою реалізації державної політики у сфері розвитку заповідної справи на території Київської області, підвищення ролі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у збереженні біотичного та ландшафтного різноманіття області, розроблено Регіональну програму розвитку природно-заповідного фонду Київської області «Київщина заповідна» на 2017-2020 роки

(далі – Програма), яку затверджено рішенням Київської обласної ради сьомого скликання від 19.05.2017 № 300-14-VII.

Протягом 2018 року створено 12 територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме: регіональний ландшафтний парк «Яготинський імені Гетьмана Кирила Розумовського» (131,5673 га); ландшафтні заказники «Ружківські яри» (238,1 га), «Хоцьківський» (400,0 га); ботанічні пам'ятки природи «Батьківський ясен» (0,01 га), «Дуб-довгожитель», «Вікові дерева дуба звичайного», «Таценківські дуби-велетні», «Гашанський дуб» (0,02 га), «Дуб кохання» (0,02 га), «500-річний дуб» (0,005 га), «Адоніс» (0,3 га); лісовий заказник «Чернечий ліс» (442,0 га).

З метою реалізації державної політики у сфері розвитку заповідної справи на території Київської області, підвищення ролі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у збереженні біотичного та ландшафтного різноманіття області, розроблено Регіональну програму розвитку природно-заповідного фонду Київської області «Київщина заповідна» на 2017-2020 роки, яку затверджено рішенням Київської обласної ради сьомого скликання від 19.05.2017 № 300-14-VII (зі змінами).

На виконання Програми проведено роботу по виконанню наступних природоохоронних заходів:

- виготовлено й встановлено 17 охоронних знаків та інформаційних аншлагів на 8 об'єктах ПЗФ місцевого значення Київської області;

- розроблено проекти землеустрою з організації та встановлення меж 14 територій природно-заповідного фонду місцевого значення на площі 4271,0 га;

- розроблено проект організації території регіонального ландшафтного парку «Пташиний рай» його охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів.

Департаментом продовжується робота по створенню нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме: ландшафтного заказника місцевого значення «Прибірський» (250,5071 га); ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Катюжанський дуб» (0,01 га); ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Софіївський ясен» (0,01 га); ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Северинівський дуб» (0,02 га); ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дуб козацької слави» (0,01 га); ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Вітяно-Трипільський» (0,01 га).

Динаміка структури природно-заповідного фонду Київської області

Таблиця 5.13

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2018		На 01.01.2019	
	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га
1	8	9	10	11
Природні заповідники	--	--	--	--
Біосферні заповідники	1	226964,7	1	226964,7
Національні природні парки	2	17206,72	2	17206,72
Регіональні ландшафтні парки	3	5623	4	5754,5673
Заказники загальнодержавного значення	16	63276,9	16	63584,3
Заказники місцевого значення	86	26416,24	89	27842,5352
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	92,0	2	92,0
Пам'ятки природи місцевого значення	72	365,665	80	366,065
Заповідні урочища	17	1571,7	17	1571,7
Ботанічні сади загальнодержавного значення	--	--	--	--
Ботанічні сади місцевого значення	--	--	--	--
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	405,8	1	405,8
Дендрологічні парки місцевого значення	--	--	--	--
Зоологічні парки загальнодержавного значення	--	--	--	--
Зоологічні парки місцевого значення	--	--	--	--
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	3	488,5	3	488,5
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	11	185,8747	11	185,8747
РАЗОМ	214	342597,0997	226	344462,7622
Фактична площа ПЗФ *	214	290726,87	226	293206,1522
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	--	10,33	--	10,41

**Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) за їх значенням, категоріями та типами
(станом на 01.01.2019 року)**

Таблиця 5.14.

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ									% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом			
	кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		кількість, од.	площа, га		
усього		у тому числі надана в постійне користування	усього		у тому числі надана в постійне користування	усього		у тому числі надана в постійне користування		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Біосферні заповідники	1	226 964,7	-				1	226964,7	-	65,9
Національні природні парки	2	17 206,72	-				2	17206,72	-	5,0
Регіональні ландшафтні парки			-	4	5754,5673	5148,7	4	5754,5673	5148,7	1,7
Заказники, усього	16	63 584,3	X	89	27 842,5352	X	105	91426,8352	X	26,5
у тому числі:										
ландшафтні	6	5612,0	X	34	19 683,6132	X	40	25295,6132	X	
лісові	3	2296,5	X	13	1880,892	X	16	4177,392	X	
ботанічні	-	-	X	22	1760,03	X	22	1760,03	X	
загальнозоологічні	1	48 870,0	X	1	212,0	X	2	49082,0	X	
орнітологічні	2	489,7	X	6	506,1	X	8	995,8	X	
ентомологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
іхтіологічні	-	-	X	2	605,0	X	2	605,0	X	
гідрологічні	4	6316,1	X	11	3194,9	X	15	9511,0	X	
загальногеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
палеонтологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
карстово-спелеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
Пам'ятки природи, усього	2	92,0	X	80	366,065	X	82	458,065	X	0,13
у тому числі:										
комплексні	-	-	X	6	14,9	X	6	14,9	X	
ботанічні	2	92,0	X	65	143,69	X	67	235,69	X	
зоологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
гідрологічні	-	-	X	4	181,725	X	4	181,725	X	
геологічні	-	-	X	5	25,75	X	5	25,75	X	
Заповідні урочища	-	-	X	17	1571,7	X	17	1571,7	X	0,46
Ботанічні сади	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Дендрологічні парки	1	405,8	-	-	-	-	1	405,8	-	0,12
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	3	488,5	-	11	185,8747	-	14	674,3747	-	0,19
Зоологічні парки	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
РАЗОМ	25	308 742,02	-	201	35 720,7422	5148,7	226	344 462,7622	5148,7	100

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Згідно законодавства України водно-болотним угіддям, які мають міжнародне значення, надається особливий природоохоронний статус. Насамперед, це пов'язано з тим, що 29 жовтня 1996 р. Україна ратифікувала Рамсарську конвенцію – перший міжнародний договір про охорону та раціональне використання водно-болотних угідь та їх ресурсів.

На виконання зобов'язань України у рамках Рамсарської конвенції Кабінет Міністрів України постановою «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» (№ 935 від 23.11.1995 р.) затвердив перелік з 22 водно-болотних угідь України міжнародного значення загальною площею 650 тис. га. У 1998 р. Бюро Рамсарської конвенції включило ці угіддя до офіційного Переліку рамсарських угідь. Так було започатковано формування в Україні мережі водно-болотних угідь міжнародного значення.

Під «водно-болотними угіддями» розуміють райони маршів, боліт, драговин, торфовищ або водойм – природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відпливу не перевищує шість метрів. Вони відіграють велику роль у кругообігу води та багатьох важливих хімічних елементів у природі. Болота, або як їх ще часто називають «світовою холодильною установкою», завдяки своїх природнім властивостям можуть поглинати та утримувати вуглекислий газ із атмосфери під час повільного розкладання органіки, а також одночасно протидіяти так званому «парниковому ефекту».

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1287 (зі змінами від 16 червня 2004 р.) було затверджено Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення. Такий статус може бути надано цінним природним комплексам боліт, заплавних лук і лісів, а також водних об'єктів - природних або штучно створених, постійних чи тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих чи солоних, у тому числі морським акваторіям, що знаходяться у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, земель водного та лісового фонду України.

Статус водно-болотних угідь міжнародного значення може бути надано за чотирма групами критеріїв: 1) за типовістю, рідкісністю або унікальністю; 2) за видами рослин і тварин, які перебувають під загрозою зникнення в усьому світі; 3) за регулярним перебуванням водно-болотних птахів; 4) за станом іхтіофауни.

Визначення водно-болотних угідь, які можуть бути заявленими для надання їм статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, здійснюється Мінприроди за поданням наукових установ, громадських організацій, інших заінтересованих підприємств, установ, організацій та громадян.

На всі водно-болотні угіддя міжнародного значення складаються паспорти, ведення яких покладається на адміністрації установ природно-заповідного фонду, у межах яких знаходяться ці угіддя, а у разі їх знаходження за межами територій природних заповідників, біосферних заповідників і національних природних парків - на територіальні органи Мінприроди за

погодженням з користувачами (власниками) земельних ділянок та інших природних ресурсів. Структуру, зміст та порядок заповнення паспорта визначає Мінприроди.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1287 «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» Мінприроди та його територіальні органи за погодженням з користувачами (власниками) земельних ділянок та інших природних ресурсів забезпечують установлення спеціальних знаків на межах водно-болотних угідь міжнародного значення. Ці межі наносяться на плани та карти відповідних земельних ділянок.

Охорона і використання природних ресурсів водно-болотних угідь (їх ділянок) міжнародного значення, що перебувають у межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду, здійснюються відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України».

29 липня 2004 р. Бюро Рамсарської конвенції прийняло рішення про надання міжнародного статусу ще 11 водно-болотних угіддям України, які знаходяться у межах територій природно-заповідного фонду України.

На території Київської області створено гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Болото Перевід» загальною площею - 516,0 га на території Згурівського району Київської області, який оголошено Указом Президента України від 27 липня 2016 року № 312/2016 «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення», іхтіологічний заказник місцевого значення «Косівський» площею 42,0 га, на території Зрайківської, Завадівської та Рачківської сільських рад Володарського району Київської області та гідрологічну пам'ятку природи місцевого значення «Володимира криниця» площею 0,30 га, в межах с. Малі Дмитровичі Великодмитровицької сільської ради Обухівського району Київської області.

Перспективними водно-болотними угіддями для визнання міжнародною Рамсарською конвенцією визначено ділянку р. Дніпро між м. Києвом та м. Українка площею 25 000 га.

5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

На території Київської області Указом Президента України від 26 квітня 2016 року № 174/2016 створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник площею 226 964,7 га на території зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення Іванківського та Поліського районів Київської області.

Заповідник створено з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів Полісся, забезпечення підтримки та підвищення бар'єрної функції Чорнобильської зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення, стабілізації гідрологічного режиму та реабілітації територій, забруднених радіонуклідами, організації та проведення міжнародних наукових досліджень.

Основними завданнями Чорнобильського біосферного заповідника є:

- забезпечити комплексне збереження унікальної природної території, яка утворилася за період обмеженого доступу до території Чорнобильської зони відчуження і безумовного (обов'язково) відселення (далі – Зона), об'єднавши частину підприємств, які функціонують у зоні на цей час в одну організаційну структуру;

- здійснювати фоновий екологічний моніторинг, забезпечити вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів;

- створити умови для зв'язування парникових газів, стабілізації гідрологічного режиму та реабілітації територій, забруднених радіонуклідами;

- відновлювати, за можливості, традиційне землекористування, лісокористування, водокористування та інші види господарської діяльності з врахуванням особливостей функціонування Зони, забезпечити збереження осередків національних духовних і культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини;

- міжнародне співробітництво;

- екологічна освіта та інформування.

Згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України» на території заповідника здійснюватимуться природоохоронна, наукова, еколого-освітня діяльність, а також діяльність, спрямована на відновлення радіаційно забруднених земель.

При обґрунтуванні функціональних зон було враховано природні умови, розташування та особливості природних угруповань, просторову диференціацію, особливо цінних з точки зору збереження та вивчення природних ділянок, ступінь радіаційного забруднення, ступінь і характер збережених ландшафтів, пейзажні якості ландшафтів, необхідність санітарно-гігієнічних заходів, сучасне використання території, розміщення інженерних споруд та комунікацій, розташування масивів зелених насаджень та лісів тощо.

Таке зонування близьке до зонування за «Концепцією реалізації державної політики у сфері розвитку діяльності в окремих зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та еколого-лісівничого зонування, тобто дає можливість виконувати на території біосферного заповідника усі потрібні еколого-лісівницькі заходи, здійснювати постійний радіаційний та протипожежний догляд. При цьому площа зони регульованого заповідання є максимально можливою і на її території дозволяється проведення заходів, передбачених у Концепції зони відчуження, враховуючи особливості зони як радіаційно-небезпечного територіально-адміністративного об'єкта.

З метою зменшення ризиків катастрофічних лісових пожеж будуть проведені широкомасштабні заходи з протипожежного облаштування лісів, створені мінералізовані смуги та просіки, протипожежні розриви і водні резервуари, здійснюватиметься утилізація сухостою пошкодженого лісу, боротьба зі шкідниками. Взагалі діяльність біосферного заповідника охоплює велику кількість напрямків сталого господарювання і дозволить виконувати всі функції Зони відчуження.

Чорнобильський біосферний заповідник разом з природним заповідником «Древлянський» (Житомирська область) та Поліським державним радіаційно-екологічним заповідником (Республіка Білорусь) стануть унікальною та однією із найбільших природоохоронних територій Європи.

Подальша міжнародна перспектива передбачає створення в рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» транскордонного українсько-білоруського біосферного резервату загальною площею близько 500 тис. га з включенням до його

складу окрім створюваного у Київській області Чорнобильського біосферного заповідника, природного заповідника «Древлянський» (Житомирська область) та Поліського державного радіаційно-екологічного заповідника (Республіка Білорусь).

5.4.4 Формування української частини Смарагдової мережі Європи

Смарагдова мережа Європи – ряд територій особливого природоохоронного значення, які визначають і зберігають біологічне різноманіття країн Євросоюзу, Східної Європи і деяких африканських держав. Створена рішенням Бернської конвенції 1979 р. і підтримується державами - членами Ради Європи.

Мета даного масштабного проекту – виділити і взяти під охорону місця проживання рідкісних видів тваринного і рослинного світу. При оцінці території для включення до Смарагдової мережі Європи враховується: чи мешкають тут види рослин і тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, чи представляє вона собою важливий пункт зупинки на шляхах міграції тварин чи птахів, чи відрізняється високим рівнем біорізноманіття, чи зустрічається тут унікальне місцепроживання.

Робота по ідентифікації потенційних Смарагдових об'єктів була здійснена у 2009-2011 роках Благодійною організацією Інтерекоцентр у рамках впровадження проекту Ради Європи та ЄС «Підтримка для впровадження Програми робіт щодо природно-заповідних територій Конвенції про біологічне різноманіття в рамках політики Сусідства ЄС на сході та Росії: Розширення реалізації принципів мережі ЄС Natura 2000 через Смарагдову мережу». Впровадження проекту здійснювалося під науковим, методологічним і організаційним керівництвом Ради Європи та Мінприроди (Мінекоресурсів)

України. Одночасно робота по ідентифікації Смарагдових об'єктів також виконувалася у Росії, Білорусії, Молдові, Грузії, Вірменії та Азербайджані. Проект Ради Європи та ЄС дозволив визначити та описати 146 потенційних об'єктів Смарагдової мережі в Україні. П'ять Смарагдових об'єктів було визначено і описано в рамках теми «Визначення територій спеціального інтересу щодо їх збереження в межах та за межами природно-заповідного фонду України згідно з Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі», яка виконувалася Інтерекоцентром та фінансувалась Міністерством України у 2011 році.

Згідно Закону України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» від 29 жовтня 1996 року № 436/96-ВР Україна стала Договірною Стороною «Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі», укладеної у Берні, 19 вересня 1979 року (Бернська конвенція) і взяла на себе зобов'язання виконувати конвенцію. Ця Конвенція має на меті охорону дикої флори та фауни і їхніх природних середовищ існування (оселищ). Особлива увага приділяється видам, яким загрожує зникнення та вразливим видам, включаючи мігруючі види, яким загрожує зникнення чи які є вразливими. Для здійснення нагляду за застосуванням зазначеної Конвенції Договірними Сторонами створений Постійний комітет (ПК).

Реалізація Смарагдової мережі в Україні почалася в 2001 році з наданням Радою Європи за фінансової підтримки ЄС пілотного проекту для апробації процедури та визначення перших п'ятнадцяти Смарагдових об'єктів в Україні.

Антропогенні зміни природного середовища призвели до негативних наслідків для природного середовища майже на всій території України. У зв'язку з цим особливу тривогу викликають факти, які свідчать про неспроможність самовідновлення популяцій рідкісних і зникаючих видів до їхнього первинного стану. Звідси питанням збереження видового біорізноманіття природної флори України на сучасному етапі приділяється значна увага. В усіх регіонах країни проводяться наукові дослідження, створюються кадастри рослинного світу та нові заповідні об'єкти, проводяться популяційні дослідження раритетних видів тощо. Це пов'язано з тим, що саме рідкісні види являються найменш конкурентоздатними і при несприятливих умовах першими зникають з рослинних угруповань. Важливою умовою збереження видового різноманіття України є ведення кадастру біорізноманіття, Червоної книги, складання списків видів рослин та охорона цих видів, у тому числі тих, що потребують охорони, не лише на державному рівні, а й на міжнародному.

Виконуючи оцінку наявності видів флори і фауни в потенційних Смарагдових об'єктах, а також враховуючи іншу інформацію, науковці дійшли до висновку, що в Україні знаходяться, проживають або тимчасово перебувають види рослин та тварин, що зазначені в наведеній таблиці.

Список видів рослин і тварин із резолюції №6 (1998) Бернської конвенції, які зустрічаються в Україні

Таблиця 5.15

Код	Назва виду латинню	Назва виду українською
Вищі рослини		
1381	<i>Dicranum viride</i>	Дикран зелений
1386	<i>Buxbaumia viridis</i>	Букобаумія зелена
1389	<i>Meesia longiseta</i>	Меезія довгоніжка
1393	<i>Drepanocladus vernicosus</i>	Гаматокауліс глянсуватий
1428	<i>Marsilea quadrifolia</i>	Марсилія чотирилиста
1437	<i>Thesium ebracteatum</i>	Льонолісник безприквітковий
1477	<i>Pulsatilla patens</i>	Сон розлогий
1516	<i>Aldrovanda vesiculosa</i>	Альдрованда пухирчаста
1528	<i>Saxifraga hirculus</i>	Ломикамінь болотний
1617	<i>Angelica palustris</i>	Маточник болотний
1689	<i>Dracocephalum austriacum</i>	Змієголовник австрійський
1758	<i>Ligularia sibirica</i>	Язичник сибірський
1805	<i>Jurinea cyanoides</i>	Юринея волошковидна
1832	<i>Caldesia parnassifolia</i>	Кальдезія білоторолиста
1898	<i>Eleocharis carniolica</i>	Ситняг карніолійський
1902	<i>Cypripedium calceolus</i>	Зозулині черевички звичайні
1903	<i>Liparis loeselii</i>	Жировик Лозеля
1939	<i>Agrimonia pilosa</i>	Парило волосисте
2064	<i>Rheum rhaponticum</i>	Ревінь чорноморський
2073	<i>Dianthus hypanicus</i>	Гвоздика бузька
2078	<i>Moehringia hypanica</i>	Мерингія південнобузька
2081	<i>Silene cretacea</i>	Смілка крейдяна
2093	<i>Pulsatilla grandis</i>	Сон великий
2098	<i>Paeonia tenuifolia</i>	Півонія тонколиста
2107	<i>Brassica sylvestris</i>	Капуста кримська
2109	<i>Cochlearia polonica</i>	Ложечниця польська
2110	<i>Crambe koktebelica</i>	Катран коктебельський
2115	<i>Lepidium turczaninowii</i>	Хрінниця Турчанінова
2116	<i>Schivereckia podolica</i>	Шивереція подільська
2135	<i>Astragalus setosulus</i>	Астрагал щетинистий
2136	<i>Astragalus tanaiticus</i>	Астрагал донський
2139	<i>Genista tetragona</i>	Дрік чотиригранний
2174	<i>Cyclamen kuznetzovii</i>	Цикламен Кузнецова
2186	<i>Syringa josikaea</i>	Бузок угорський
2201	<i>Onosma polyphylla</i>	Громовик багатолістий
2238	<i>Achillea glaberrima</i>	Деревій голий
2256	<i>Centaurea pseudoleucolepis</i>	Волошка несправжньооблідолускова
2264	<i>Dendranthema zawadskyi</i>	Дендрантема Завадського
2267	<i>Lagoseris purpurea</i>	Лагозерис пурпуровий
2271	<i>Serratula tanaitica</i>	Серпій донський
2280	<i>Allium regelianum</i>	Цибуля Регеля
2287	<i>Colchicum fominii</i>	Пізньоцвіт фоміна
2292	<i>Fritillaria montana</i>	Рябчик гірський
2303	<i>Narcissus angustifolius</i>	Нарцис вузьколистий
2316	<i>Poa granitica</i>	Тонконіг Дейла
2319	<i>Stipa syreistschikowii</i>	Ковила Сирейщикова
2333	<i>Steveniella satyrioides</i>	Стевеніела сатириовидна

Код	Назва виду латинню	Назва виду українською
Птахи		
A001	<i>Gavia stellata</i>	Гагара червоношия
A002	<i>Gavia arctica</i>	Гагара чорношия
A007	<i>Podiceps auritus</i>	Пірнікоза червоношия
A019	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	Пелікан рожевий
A020	<i>Pelecanus crispus</i>	Пелікан кучерявий
A021	<i>Botaurus stellaris</i>	Бугай
A022	<i>Ixobrychus minutus</i>	Бугайчик
A023	<i>Nycticorax nycticorax</i>	Квак
A024	<i>Ardeola ralloides</i>	Чапля жовта
A026	<i>Egretta garzetta</i>	Чепура мала
A027	<i>Egretta alba</i>	Чепура велика
A029	<i>Ardea purpurea</i>	Чапля руда
A030	<i>Ciconia nigra</i>	Лелека чорний
A031	<i>Ciconia ciconia</i>	Лелека білий
A032	<i>Plegadis falcinellus</i>	Коровайка
A034	<i>Platalea leucorodia</i>	Косар
A037	<i>Cygnus columbianus bewickii</i>	Лебідь малий
A038	<i>Cygnus cygnus</i>	Лебідь-кликун
A042	<i>Anser erythropus</i>	Гуска мала
A060	<i>Aythya nyroca</i>	Чернь білоока
A068	<i>Mergus albellus</i>	Крех малий
A071	<i>Oxyura leucocephala</i>	Савка
A072	<i>Pernis apivorus</i>	Осоїд
A073	<i>Milvus migrans</i>	Шуліка чорний
A074	<i>Milvus milvus</i>	Шуліка рудий
A077	<i>Neophron percnopterus</i>	Стерв'ятник
A078	<i>Gyps fulvus</i>	Сип білоголовий
A079	<i>Aegyptius monachus</i>	Гриф чорний
A080	<i>Circaetus gallicus</i>	Зміїд
A081	<i>Circus aeruginosus</i>	Лунь очеретяний
A082	<i>Circus cyaneus</i>	Лунь польовий
A083	<i>Circus macrourus</i>	Лунь степовий
A084	<i>Circus pygargus</i>	Лунь лучний
A089	<i>Aquila pomarina</i>	Підорлик малий
A090	<i>Aquila clanga</i>	Підорлик великий
A091	<i>Aquila chrysaetos</i>	Беркут
A092	<i>Hieraetus pennatus</i>	Орел-карлик
A095	<i>Falco naumanni</i>	Боривітер степовий
A097	<i>Falco vespertinus</i>	Кібчик
A098	<i>Falco columbarius</i>	Підсоколик малий
A103	<i>Falco peregrinus</i>	Сапсан
A119	<i>Porzana porzana</i>	Погонич звичайний
A120	<i>Porzana parva</i>	Погонич малий
A121	<i>Porzana pusilla</i>	Погонич-крихітка
A122	<i>Crex crex</i>	Деркач
A124	<i>Porphyrio porphyrio</i>	Султанка
A127	<i>Grus grus</i>	Журавель сирій
A128	<i>Tetrax tetrax</i>	Тетерук
A129	<i>Otis tarda</i>	Дрохва
A131	<i>Himantopus himantopus</i>	Кулик-довгоніг

Код	Назва виду латинню	Назва виду українською
A132	<i>Recurvirostra avosetta</i>	Чоботар
A133	<i>Burhinus oediconemus</i>	Лежень
A135	<i>Glareola pratincola</i>	Дерихвіст лучний
A139	<i>Charadrius morinellus</i>	Хрустан
A140	<i>Pluvialis apricaria</i>	Сивка звичайна
A154	<i>Gallinago media</i>	Баранець великий
A157	<i>Limosa lapponica</i>	Грицик малий
A159	<i>Numenius tenuirostris</i>	Кульон тонкодзьобий
A166	<i>Tringa glareola</i>	Коловодник болотяний
A167	<i>Xenus cinereus</i>	Мородунка
A170	<i>Phalaropus lobatus</i>	Плавунець круглодзьобий
A171	<i>Phalaropus fulicarius</i>	Плавунець плоскодзьобий
A176	<i>Larus melanocephalus</i>	Мартин середземноморський
A180	<i>Larus genei</i>	Мартин тонкодзьобий
A189	<i>Gelochelidon nilotica</i>	Крячок чорнодзьобий
A190	<i>Sterna caspia</i>	Крячок каспійський
A193	<i>Sterna hirundo</i>	Крячок річковий
A195	<i>Sterna albifrons</i>	Крячок малий
A197	<i>Chlidonias niger</i>	Крячок чорний
A198	<i>Chlidonias leucopterus</i>	Крячок білокрилий
A215	<i>Bubo bubo</i>	Пугач
A216	<i>Nyctea scandiaca</i>	Сова біла
A217	<i>Glaucidium passerinum</i>	Сичик-горобець
A220	<i>Strix uralensis</i>	Сова довгохвоста
A222	<i>Asio flammeus</i>	Сова болотяна
A223	<i>Aegolius funereus</i>	Сич волохатий
A224	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Дрімлюга
A229	<i>Alcedo atthis</i>	Рибалочка
A231	<i>Coracias garrulus</i>	Сиворакша
A234	<i>Picus canus</i>	Жовна сива
A236	<i>Dryocopus martius</i>	Жовна чорна
A238	<i>Dendrocopos medius</i>	Дятел середній
A239	<i>Dendrocopos leucotos</i>	Дятел білоспинний
A241	<i>Picoides tridactylus</i>	Дятел трипалий
A242	<i>Melanocorypha calandra</i>	Жайворонок степовий
A246	<i>Lullula arborea</i>	Жайворонок лісовий
A255	<i>Anthus campestris</i>	Щеврик польовий
A272	<i>Luscinia svecica</i>	Синьошийка
A294	<i>Acrocephalus paludicola</i>	Очеретянка прудка
A307	<i>Sylvia nisoria</i>	Кропив'янка рябогруда
A320	<i>Ficedula parva</i>	Мухоловка мала
A321	<i>Ficedula albicollis</i>	Мухоловка білошия
A338	<i>Lanius collurio</i>	Сорокопуд терновий
A339	<i>Lanius minor</i>	Сорокопуд чорнолобий
A379	<i>Emberiza hortulana</i>	Вівсянка садова
A393	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	Баклан малий
A397	<i>Tadorna ferruginea</i>	Огар
A398	<i>Histrionicus histrionicus</i>	Каменярка
A402	<i>Accipiter brevipes</i>	Яструб коротконогий
A403	<i>Buteo rufinus</i>	Канюк степовий
A404	<i>Aquila heliaca</i>	Могильник

Код	Назва виду латинню	Назва виду українською
A417	<i>Charadrius asiaticus</i>	Пісочник каспійський
A418	<i>Hoplopterus spinosus</i>	Чайка шпорова
A429	<i>Dendrocopos syriacus</i>	Дятел сирійський
A456	<i>Surnia ulula</i>	Сова яструбина
A457	<i>Strix nebulosa</i>	Сова бородата
A515	<i>Glareola nordmanni</i>	Дерихвіст степовий
A525	<i>Melanocorypha yeltoniensis</i>	Жайворонок чорний
Ссавці		
1303	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Підковоніс малий
1304	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Підковоніс великий
1307	<i>Myotis blythii</i>	Нічниця гостровуха
1308	<i>Barbastella barbastellus</i>	Широковух європейський
1310	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Довгокрил звичайний
1318	<i>Myotis dasycneme</i>	Нічниця ставкова
1321	<i>Myotis emarginatus</i>	Нічниця триколірна
1323	<i>Myotis bechsteinii</i>	Нічниця довговуха
1324	<i>Myotis myotis</i>	Нічниця велика
1335	<i>Spermophilus citellus</i>	Ховрах європейський
1337	<i>Castor fiber</i>	Бобёр європейський
1349	<i>Tursiops truncatus</i>	Афаліна
1351	<i>Phocoena phocoena</i>	Морська свиня (азовка)
1352	<i>Canis lupus</i>	Вовк
1354	<i>Ursus arctos</i>	Ведмідь бурий
1355	<i>Lutra lutra</i>	Видра річкова
1356	<i>Mustela lutreola</i>	Норка європейська
1361	<i>Lynx lynx</i>	Рись
1366	<i>Monachus monachus</i>	Тюлень-монах
1910	<i>Pteromys volans</i>	Політуха сибірська
2604	<i>Desmana moschata</i>	Хохуля руська
2608	<i>Spermophilus suslicus</i>	Ховрах крапчастий
2612	<i>Microtus tatricus</i>	Полівка татринська
2613	<i>Spalax graecus</i>	Сліпак буковинський
Земноводні		
1166	<i>Triturus cristatus</i>	Тритон гребенястий
1171	<i>Triturus karelinii</i>	Тритон Кареліна
1188	<i>Bombina bombina</i>	Кумка червоночерева
1193	<i>Bombina variegata</i>	Кумка жовточерева
1993	<i>Triturus dobrogicus</i>	Тритон дунайський
2001	<i>Triturus montandoni</i>	Тритон карпатський
Плазуни		
1220	<i>Emys orbicularis</i>	Черепаша болотяна
1279	<i>Elaphe quatuorlineata</i>	Полоз чотиризмугий
1293	<i>Elaphe situla</i>	Полоз леопардовий
1298	<i>Vipera ursinii</i>	Гадюка степова
Безхребетні		
1078	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Ведмедиця Гера
1042	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Білоноска (бабка) болотяна, левкорнія лісова
1037	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	Офігомфус Цецилія
1085	<i>Vuprestis splendens</i>	Златка блискуча
1086	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	Плоскотілка червона
1080	<i>Carabus olympiae</i>	Турун Олімпія

Код	Назва виду латинню	Назва виду українською
1081	<i>Dytiscus latissimus</i>	Плавунець широкий
1083	<i>Lucanus cervus</i>	Рогач звичайний, жук-олень
1082	<i>Graphoderus bilineatus</i>	Плавунець дволінійний
1087	<i>Rosalia alpina</i>	Розалія альпійська
1071	<i>Coenonympha oedippus</i>	Сінниця Едіп, Прочанок Едіп
1065	<i>Euphydryas aurinia</i>	Рябець Аврінія, аврінія скабіоза
1074	<i>Eriogaster catax</i>	Коконопряд золотистий
1060	<i>Lycaena dispar</i>	Дукачик непарний, синявець (червінець) непарний
1061	<i>Maculinea nausithous</i>	Синявець чорноватий
1059	<i>Maculinea teleius</i>	Синявець Телей
1084	<i>Osmoderma eremita</i>	Самітник звичайний
1088	<i>Cerambyx cerdo</i>	Вусач великий
1089	<i>Morimus funereus</i>	Морімум темний
1044	<i>Coenagrion mercuriale</i>	Стрілка Меркурія
Риби		
1101	<i>Acipenser sturio</i>	Осетр атлантичний
1103	<i>Alosa fallax</i>	Фінта середземноморська
1098	<i>Eudontomyzon danfordi</i>	Мінога карпатська
1105	<i>Hucho hucho</i>	Лосось Дунайський (головатиця)
1122	<i>Gobio uranoscopus</i>	Пічкур дунайський
1124	<i>Gobio albipinnatus</i>	Білоперий пічкур дніпровський
1130	<i>Aspius aspius</i>	Жерех звичайний
1131	<i>Leuciscus souffia</i>	Ялець-андруга європейський
1134	<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	Гірчак європейський
1138	<i>Barbus meridionalis</i>	Марена дунайсько-дністровська
1141	<i>Chalcalburnus chalcoides</i>	Шемая
1145	<i>Misgurnus fossilis</i>	В'юн звичайний
1146	<i>Sabanejewia aurata</i>	Золотиста щипавка
1149	<i>Cobitis taenia</i>	Щипавка звичайна
1157	<i>Gymnocephalus schraetzer</i>	Йорж смугастий
1160	<i>Zingel streber</i>	Чоп малий
1163	<i>Cottus gobio</i>	Бабець європейський
2491	<i>Alosa pontica</i>	Оселедець чорноморсько-азовський прохідний

Серед природно-заповідних об'єктів Київської області до потенційних Смарагдових об'єктів України віднесений загально зоологічний заказник загальнодержавного значення «Чорнобильський спеціальний».

Провідною організацією, яка відповідає за розбудову даної мережі, є Міністерство екології та природних ресурсів України.

5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду

Київська область у силу свого географічного положення та особливостей історичного розвитку має всі необхідні ресурси для розвитку туризму. Сприятливі кліматичні умови, наявність численних водних об'єктів, а також джерел мінеральних вод, багатство культурно-історичних пам'яток визначають роль Київської області як важливого рекреаційного регіону.

Київщина по праву є туристичними воротами нашої держави, колискою древніх цивілізацій та скарбницею віковичних надбань історії і культури українського народу. Її геополітичне положення, багата історико-культурна спадщина, рідкісні і цінні природні та екоресурси, розвинута сучасна інфраструктура у своїй системі генерують постійно зростаючий попит серед вітчизняних і іноземних туристів та цілком спроможні сформувати конкурентоздатний на світовому ринку турпродукт.

Одним із туристичних осередків Київщини є дендрологічний парк «Олександрія» Національної академії наук України, розташований в м. Біла Церква, який поєднує в собі функції науково-дослідних робіт, центру інтродукції, мобілізації та акліматизації рослинного різноманіття Правобережного лісостепу України, навчально-виховної бази, туристичної установи, музею садово-паркового мистецтва.

Необхідність гармонійного співіснування суспільства і природи є очевидною вимогою часу, на чому наголошують ряд міжнародних угод. Одним із втілень цих прагнень є створення об'єктів природно-заповідного фонду, які мають забезпечити необхідний баланс у системі співіснування суспільства та природи. На сьогодні є надзвичайно важливою така функція природоохоронних об'єктів як екологічна освіта та виховання. Екологічна освіта, як складова природоохоронної пропаганди, має формувати екологічну культуру та свідомість суспільства, без яких не можливе впровадження засад сталого розвитку.

Дендрологічний парк «Олександрія» має значний потенціал для розвитку еколого-освітньої діяльності. Він є місцем проведення різноманітних еколого-пропагандистських, наукових та освітніх заходів, а також місцем впровадження так званої неформальної (позашкільної) екологічної освіти, що здійснюється з метою забезпечення підтримки природно-заповідної справи широкими верствами населення, підвищення екологічної свідомості і розвитку екологічної культури населення.

Так, на базі дендропарку «Олександрія» проводились наступні заходи:

- «Еко Забіг» спільно з ГО «Зміни Білу Церкву»;
- легкоатлетичний крос та змагання зі спортивного туризму для учнів ЗОШ міста, а також легкоатлетичний пробіг «Тропа над Россю» спільно з управлінням фізичної культури і спорту м. Біла Церква;
- відкритий чемпіонат ДЮСШ «Олімп» з легкоатлетичного кросу;
- фестиваль повітряних куль «Олександрійська феєрія» та «Олександрійський бал» спільно з ГО «Біла Церква туристична»;
- Всеукраїнський фестиваль «Шпора Фест» спільно з управлінням молодіжної політики та національно-патріотичного виховання КОДА, ВО асоціацією воїнів АТО «Київська Русь», ГО «Учасники АТО «ЩАСЛИВЕ-ПРОЛІСКИ»;
- пісенний конкурс «Олександрійські хорали»; квест-гра для ознайомлення з історією парку «Олександрія» (ГО «Люди»); презентація мистецького арт-проекту «Дендрологічний парк «Олександрія» - перлина

України». Разом з Відділом культури і туризму БЦМР проведено відкритий фестиваль хорової музики «Пісенна веселка «Олександрії» спільно з благодійним фондом Костянтина Єфименка.

- лекції на природоохоронну та історичну тематику для членів Академії пенсіонерів м. Біла Церква, учасників АТО і членів їх сімей, вихованців Центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Злагода», інвалідів з Центру комплексної реабілітації «Шанс»;

- міжнародна наукова конференція «Збереження різноманіття рослинного світу у ботсадах та дендропарках: традиції, сучасність, перспективи, присвячену 230-річчю дендропарку «Олександрія» НАН України.

Також, на території Київської області Указом Президента України від 26 квітня 2016 р №174-2016 на території Іванківського та Поліського районів Київської області в межах зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення (ЗВіЗБ(О)В) створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник.

З метою цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку і діяльність відвідувачів стосовно збереження природної спадщини країни, природних комплексів територій та об'єктів Заповідника, забезпечення підтримки природоохоронної діяльності Заповідника шляхом поширення знань і підвищення обізнаності щодо цінностей біологічної та ландшафтної різноманітності, формування екологічної свідомості та виховання поваги до природи Заповідником здійснюється наступна екологічна освітньо-виховна робота:

- лекції, тренінги, майстер-класи для дітей Іванківського, Поліського районів та м. Києва. За рік проведено більше 200 інфозаходів за участі понад 9 000 дітей різних вікових категорій;

- інформаційна робота з населенням в «депресивній зоні»: центри зайнятості Поліського та Іванківського району, тематичні зустрічі з громадськістю з питань (профілактика пожежної небезпеки, радіологічна безпека, функціонування Заповідника);

- просвітницька робота в районних бібліотеках (тематичні зустрічі, забезпечення інформаційними матеріалами);

- участь у виставках, відкритих заходах, прес-конференціях, семінарах тощо;

- започаткування ведення веб-сайту Заповідника, підтримка сайту Проекту ГЕФ(ЮНЕП), відкриття сторінки Фейсбук (понад 220 публікацій у період з лютого по грудень 2018 року);

- публікація статей в наукових збірниках та журналах «Надзвичайна ситуація+ (регулярно), «Пожежна та техногенна безпека», «Лісова газета», «Природа і суспільство», «Лісовий і мисливський журнал» тощо;

- організація та проведення виїзних семінарів для педагогів природничого циклу в зону відчуження;

- видання і подальше розповсюдження поліграфічної продукції: фотоальбом «Заповідник» (укр+анг версії), Розмальовка «Дерево життя», буклети «Водні екосистеми», «Птахи», «Рослинний світ», «Тваринний світ», «Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник»,

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 №878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України» на території Київської області розташовано вісім історичних місць - м. Біла Церква (1032 рік); м. Богуслав (1195 рік); м. Васильків (988 рік); м. Вишгород (946 рік); м. Переяслав-Хмельницький (907 рік); смт. Ржищів (XI-XII століття); м. Фастів (1390 рік); м. Яготин (1552 рік).

На території Київської області під охороною держави знаходяться біля 6 000 пам'ятників археології, історії, архітектури та ін. Проводиться постійна робота з підтримки об'єктів культурної спадщини у належному стані, ремонтні, реставраційні роботи, наукові дослідження. Значний вклад у зазначену роботу вносять розташовані на території області Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Національний музей-заповідник «Битва за Київ, у 1943 році», Вишгородський історико-культурний заповідник, 6-х обласних, 19 районних та міських музеїв.

Київська область забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму і курортів, розвитку туристичної та курортно-рекреаційної індустрії. На сьогодні Київщина представляє собою туристично розвинений регіон із стрімко зростаючим позитивним іміджем не лише у межах нашої держави, а й за кордоном. Якісно розвивається сектор туристичного бізнесу, а галузь туризму і курортів набуває дедалі більш вагомого значення в соціально-економічному та культурному житті столичного регіону. Сучасна Київщина характеризується високою концентрацією туристичних ресурсів на її території.

В цілому туристично-екскурсійний потенціал регіону включає біля 6 тисяч об'єктів історико-культурної спадщини, з яких: 2010 – пам'ятки археології, 1 164 – пам'ятки історії, 164 – пам'ятки архітектури, більшість з яких – це культові споруди XVI-XIX століть.

Предметом особливої гордості для Київщини є Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (м. Переяслав-Хмельницький), який налічує 23 музеї, саме вони є основною передумовою для активного розвитку екскурсійної справи у регіоні та культурно-пізнавального, етнографічного, дитячого (шкільного), молодіжного видів туризму, і Центр культури та історії Древньої Русі «Парк Київська Русь» (Обухівський район, с. Копачів). Він вже сьогодні є відомим туристичним місцем, яке відвідують люди з різних країн світу та став популярним серед любителів історії, культури, мистецтва та активного відпочинку.

Продовжує розвиватися сільський зелений туризм. У селах Білоцерківського, Богуславського, Вишгородського, Кагарлицького, Переяслав-Хмельницького районів та місті Ржищів функціонує 27 садиб сільського туризму (агросадиб), що пропонують туристам широкий спектр можливостей для сімейного відпочинку та активного дозвілля.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ГРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

У загальній площі земель сільськогосподарські угіддя становлять 1658,9 тис.га (58,9 %), забудовані землі – 137,4 тис.га (4,9 %), відкриті заболочені землі – 49,5 (1,8 %), відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями) – 17,5 (0,6 %), ліси та лісовкриті площі – 648,7 тис.га (23,0%), внутрішні водойми - 175,1 тис.га (6,2%), інші землі – 129,1 (4,6%).

Основним видом діяльності у Київській області є сільське господарство. У структурі сільськогосподарських угідь на рілля припадає – 48,1 %, перелоги – 0,4 %, сіножаті 4,1 % і пасовища – 4,7 %, багаторічні насадження – 1,6 %. Динаміка структури земельного фонду області наведена в табл. 6.1.

Структура земельного фонду регіону

Таблиця 6.1

Основні види земель та угідь	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	2816,2	100	2816,2	100	2816,2	100	2816,2	100
у тому числі:								
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	1658,92	58,9	1658,9	58,9	1658,9	58,9	1658,9	58,9
рілля	1353,7	48,1	1353,7	48,1	1353,7	48,1	1353,7	48,1
перелоги	11,69	0,4	11,7	0,4	11,7	0,4	11,7	0,4
багаторічні насадження	46,25	1,6	46,2	1,6	46,2	1,6	46,2	1,6
сіножаті	114,8	4,1	114,8	4,1	114,8	4,1	114,8	4,1
пасовища	132,5	4,7	132,5	4,7	132,5	4,7	132,5	4,7
2. Ліси та інші лісовкриті площі	648,67	23,0	648,7	23,0	648,7	23,0	648,7	23,0
з них вкриті лісовою рослинністю	631,84	22,4	592,8	21,0	592,8	21,0	592,8	21,0
3. Забудовані землі	137,4	4,9	137,4	4,9	137,4	4,9	137,4	4,9
4. Відкриті заболочені землі	49,52	1,8	49,5	1,8	49,5	1,8	49,5	1,8
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем,	17,53	0,6	17,5	0,6	17,5	0,6	17,5	0,6

галькою, голими скелями)								
б. Інші землі	129,1	4,6	129,1	4,6	129,1	4,6	129,1	4,6
Усього земель (суша)	2641,14	93,8	2641,2	93,8	2641,2	93,8	2641,2	93,8
Території, що покриті поверхневими водами	175,07	6,2	175,1	6,2	175,1	6,2	175,1	6,2

За даними Головного управління Держгеокадастру у Київській області

6.1.2 Стан ґрунтів

Київська область займає особливе місце серед областей України, як за соціально-політичним значенням, так і складністю та неоднорідністю природних умов завдяки її географічному положенню на межі Полісся і Лісостепу. Вагоме господарське значення регіону як виробника сільськогосподарської продукції, переважання у ґрунтовому покриві родючих ґрунтів зумовили провідну роль земельного фонду Київщини як одного з найважливіших ресурсів національного багатства.

Надмірне навантаження на земельні угіддя області, у тому числі високий ступінь сільськогосподарської освоєності і розораності території, є однією з причин, що спричиняють активізацію ряду негативних процесів. У структурі земельного фонду Київщини значні площі займають ґрунти з незадовільними властивостями – змиті, дефльовані, засолені, солонцюваті, перезволожені тощо.

Результати систематичних спостережень за агрохімічним обстеженням земель Київщини відображені у таблицях 6.2. - 6.5.

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Таблиця 6.2

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
дуже низький < 1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий > 5,0	
1	2	3	4	5	6	7
1	16	33	39	10	1	2,98

За даними ДУ «Держґрунтохорона» Х туру обстеження 2011-2015 рр., площа обстеження 761,36 тис.га

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Таблиця 6.3

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький < 100	низький 101,0-150,0	середній 151,0-200,0	підвищений > 200	
1	2	3	4	5
24	57	17	1	124,0

За даними ДУ «Держґрунтохорона» Х туру обстеження 2011-2015 рр., площа обстеження 764,96 тис.га

Останніми роками спостерігається тенденція до зниження вмісту в ґрунтах рухомого фосфору, і нині основна частина орних земель характеризується середнім та підвищеним його вмістом.

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору

Таблиця 6.4

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21-50	середній 51-100	підвищений 101-150	високий 151-200	дуже високий > 200	
1	2	3	4	5	6	7
0,4	4	26	44	22	3	121

За даними ДУ «Держґрунтохорона» Х туру обстеження 2011-2015 рр., площа обстеження 764,96 тис.га

Також спостерігається тенденція до погіршення умов калійного живлення сільськогосподарських культур: площі ґрунтів з низьким та дуже низьким вмістом калію в цілому по області зменшилися до 9% від обстеженої ріллі. До груп середнього та підвищеного рівня забезпеченості K_2O належить 57% орних земель, а середньообласний показник вмісту обмінного калію становить нині 103 мг/кг ґрунту.

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію

Таблиця 6.5

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький ≤ 20	низький 21-40	середній 41-80	підвищений 81-120	високий 121-180	дуже високий > 180	
1	2	3	4	5	6	7
1	8	20	37	32	2	103

За даними ДУ «Держґрунтохорона» Х туру обстеження 2011-2015 рр., площа обстеження 764,96 тис.га

З метою призупинення подальшого падіння родючості ґрунтів та стабілізації екологічної ситуації в землеробстві області необхідно повністю компенсувати дефіцит органічної речовини та елементів живлення у ґрунті, що досягається внесенням оптимальних норм мінеральних і органічних добрив, проведенням у необхідних обсягах хімічної меліорації у поєднанні із широким залученням елементів біологічного землеробства до традиційного способу ведення сільського господарства.

6.1.3 Деградація земель

Діяльність людини в поєднанні з природними явищами може викликати процеси деградації земель, для яких характерно зниження чи втрата біологічної і економічної продуктивності і складової структури орних земель. В процесі землекористування природна чи антропогенна зміна ландшафту, приводить до погіршення стану, складу та властивостей і функцій земель. Так, площа земель з деградованими та малородючими ґрунтами у Київській області складає 1,05 тис. га (0,08% від всієї площі ріллі).

Інтенсивність землекористування в поєднання із несприятливими природними явищами є передумовою для поширення ерозійних процесів. Серед освоєних земель найбільш схильні до ерозії орні землі, що обумовлено глибокими, часто необоротними перетвореннями рослинного і ґрунтового покриву в процесі сільськогосподарського виробництва. Ерозійні процеси

руйнують родючий горизонт ґрунтів, знижують вміст в ньому органічних речовин, зменшують вміст азоту, фосфору, калію, мікроелементів та ін. Серед генетичних груп ґрунтів найбільш еродовані чорноземи, не дивлячись на значну їх протиерозійну стійкість

Проблема деградації ґрунтів Київщини загострилась і є актуальною особливо в умовах економічної кризи і в період реформування земельних відносин. Збільшення техногенного навантаження на довкілля Київщини в останні десятиліття викликало зміни характеру прояву ерозійних процесів. Встановлено активацію цих процесів при зрошенні, добуванні корисних копалин, неорганізованому скиданні на схили промислово-побутових стоків, різних видах будівництва, прокладанні підземних комунікацій, на побережжі Дніпровських водосховищ та при інших видах інженерно-господарської діяльності людини (техногенна ерозія). Ці види ерозії, порівняно слабо впливаючи на стан ґрунтового покриву в цілому, на окремих ділянках в ландшафтах нестійких до техногенного навантаження, можуть мати негативні екологічні наслідки.

Особливою проблемою регулювання ерозійних процесів на Київщині є боротьба з ярами, яка потребує значних затрат і довготривалих наукових досліджень У межах Київської області яри найбільш часто розвиваються в породах лесової формації і значно рідше в інших відкладах. Боротьба з техногенною ерозією супроводжується значними труднощами технологічного, організаційного і методологічного порядку.

Одним із основним, якщо не головних, заходів по відновленню еродованих земель на сучасному етапі є консервація деградованих, в тому числі, еродованих малопродуктивних орних земель. Суть її полягає у створенні умов для відновлення родючості деградованих ґрунтів та захисту їх від негативних процесів.

Станом на 01.01.2019 прочесу консервації потребують землі, площа яких становить 1,9 тис. га (0,068 % від загальної площі області).

Консервація деградованих і малопродуктивних земель за звітний рік

Таблиця 6.6

Види земель	Усього земель на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації		Перебувають у стані консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9
деградовані	0,2088	0,007	-	-	0,2088	0,007	-	-
малопродуктивні	0,8378	0,030	-	-	0,8378	0,030	-	-
техногенно-забруднені	0,8783	0,031	-	-	0,8783	0,031	-	-

При консервації-трансформації деградовані та малородючі ґрунти необоротно вилучаються з ріллі. Зважаючи на те, що соціально-економічні

проблеми можуть поставити питання про повернення земель до попереднього використання такі підходи не в змозі ефективно попередити чи значно знизити процеси деградації земель.

Враховуючи обмеженість земельних ресурсів, придатних для землеробства, здійснення значних програм протиерозійних заходів на ерозійнонебезпечних сільськогосподарських землях і в той же час невпинне розширення земель несільськогосподарського призначення, можна прогнозувати, що з часом фронт ерозії буде зміщуватися з сільськогосподарських земель на техногенні.

При розробці протиерозійних заходів на землях несільськогосподарського призначення найбільш доцільне застосування ландшафтного підходу, який ґрунтується на всебічному врахуванні всіх основних факторів ерозії та необхідності комплексного впливу як на окремі елементи, так і на ландшафт в цілому. В сільському господарстві протиерозійні заходи повинні бути пов'язані з оптимізацією співвідношення природних екосистем та агроекосистем, реконструкцією агроландшафтів на екологічній основі, протиерозійною організацією території на рівні окремих сівозмінних масивів.

Таким чином, попередження ерозійних процесів та боротьба з деградацією ґрунтів різного призначення найбільш ефективною може бути тільки при розробці комплексної системи збалансованого природокористування, зокрема адаптивного землекористування в сільському господарстві.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси залишаються сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність.

Зокрема, формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найбільш нестійкими в екологічному відношенні є ті райони, в яких розорані землі значно переважають над умовно стабільними угіддями.

Проблеми відтворення і підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів. Разом з природними факторами, розвитку ерозійних процесів сприяють висока ступінь розораності території.

З огляду на екологічну доцільність необхідно провести оптимізацію структури ґрунтового покриву лукопасовищних угідь. Ці угіддя традиційно приурочені до менш родючих, відносно ріллі, ґрунтів, які мають певні

обмеження щодо використання під польові культури, але цілком придатні для використання трав.

Реалізація запропонованих заходів щодо консервації деградованих, малородючих ґрунтів орних земель та трансформації лукопасовищних угідь дозволить отримати в першому наближенні екологічно оптимізовану структуру земельного фонду.

Оптимізація співвідношення ріллі, сіножатей і пасовищ має велике значення тому, що це найдешевший спосіб регулювання екологоекономічних взаємозв'язків у природно-антропогенних відносинах.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

6.3 Охорона земель

Основним напрямком з охорони земель, підвищення родючості ґрунтів і економії енергоресурсів повинні стати впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі ґрунтозахисних та 118 енергозберігаючих, проведення робіт по вилученню з інтенсивного обробітку малопродуктивних, ерозійно-небезпечних земель, впровадження ґрунтозахисно-меліоративної та агроландшафтної організації території.

Україна належить до держав з дуже високим рівнем антропогенних та техногенних навантажень на земельні ресурси.

Незважаючи на те, що останнім часом внесення мінеральних добрив значно скоротилося, сільськогосподарські угіддя перенасичені пестицидами та отрутохімікатами, тобто надмірна інтенсифікація сільськогосподарського виробництва супроводжується максимально можливим освоєнням земельного фонду.

Значні площі сільськогосподарських угідь розміщені вздовж шляхів з інтенсивним рухом машин і забруднюються важкими металами.

Отже, вирішення проблеми охорони землі в сучасних умовах є дуже нагальними.

Питання збереження і охорони землі посідають значне місце в законодавстві України, яке враховує специфіку земель як засобу виробництва та умови життєдіяльності людей, об'єктивну обмеженість землі у просторі, незмінність її розташування, нерозривний зв'язок з природним середовищем.

Завданнями охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Охорона земель включає:

- обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування;

- захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

У порівнянні з іншими областями України Київська область на корисні копалини бідна. Її мінерально-сировинна база на 16,4% складається з паливно-енергетичних корисних копалин (торф), на 50,5% - із сировини для виробництва будівельних матеріалів, решта – це руди рідкісних металів, питні, технічні та мінеральні води.

В області розташовано 32 родовища торфу. З обліку Державного балансу виключено 22 родовища в Поліському та Чорнобильському районах, де поклади торфу забруднені радіонуклідами. Торф використовується як добриво в сільському господарстві та як паливо.

В Іванківському та Вишгородському районах відомо два родовища сапропелю.

Київська область має добре розвинену сировинну базу будівельних матеріалів. На її території знаходиться 184 родовищ і 4 об'єкти обліку з 7 видів корисних копалин, які застосовуються у будівництві.

Державним балансом враховано 5 родовищ кварцового піску для виробництва скла. Найбільш перспективним до промислової розробки є Кодринське родовище.

Камінь облицювальний представлений єдиним Богуславським родовищем граніту. Слід зазначити, що значна кількість облицювального каменю на територію Київської області завозиться із Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Кіровоградської та Черкаської областей.

Державним балансом враховується 22 родовища каменю будівельного.

Більшість родовищ каменю будівельного характеризуються невеликою кількістю розвіданих запасів, які не можуть забезпечити у повній мірі виробничі потужності кар'єрів на амортизаційний термін їх дії. Крім того, значна кількість запасів розташована на високопродуктивних орних землях.

Керамзитова сировина представлена 3-ма родовищами.

У достатній кількості область забезпечена будівельними пісками. На її території виявлено і розвідано 38 родовищ і 3 об'єкти обліку, де пісок розглядається як супутня корисна копалина у комплексі з основною.

Видобутий пісок повністю забезпечує потреби Київської області, а також частково вивозиться в Кіровоградську, Хмельницьку, Черкаську та інші області України.

Цегельно-черепична сировина представлена 110 родовищами.

Виробництво керамічної цегли може бути значно збільшене за рахунок використання резервних розвіданих родовищ, а також розвідки нових родовищ і раціонального використання видобутої сировини.

Питні та технічні підземні води в Києві та Київській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 88 ділянках.

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

Моніторинг геологічного середовища – система спостережень, збирання, оброблення, передавання, зберігання та аналізу інформації про стан геологічного середовища, прогнозування його змін, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття відповідних рішень.

За даними служби геології та надр України спостережна мережа системи моніторингу підземних вод державного рівня затверджена у 2006 році, яка станом на 01.01.2019 р. складалась із 37 остережних пунктів, зокрема на ґрунтові води -12 с. п., на міжпластові - 6, на опорних полігонах по вивченню умов формування експлуатаційних запасів підземних вод -19 с. п.

За результатами проведеної у 2018 році інвентаризації свердловин державного моніторингу підземних вод по Київській області нараховується 5 діючих свердловин.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Основні водоносні горизонти підземних мінеральних вод Київської області приурочені до тріщинуватих кристалічних порід докембрію, представлених переважно гранітами, а також до тріасових та палеогенових відкладів, представлених різнозернистими пісками.

На території Київської області розвідано і взято на облік балансові експлуатаційні запаси підземних мінеральних вод, які затверджені в ДКЗ СРСР, УТКЗ, ДКЗ України по 4 родовищах, що включають 6 ділянок підземних мінеральних вод, з них розроблялись 1 ділянка, не розроблялись 5. Балансові експлуатаційні запаси розвіданих родовищ складають 2637,0 м³/добу за сумою категорій А+В+С₁. Мінеральні води, що розробляються, відносяться до типу радонових, маломінералізованих без специфічних компонентів і властивостей та природно-столових. Балансові експлуатаційні запаси мінеральних лікувальних вод становлять 2292,0 м³/добу за сумою категорій А+В+С₁; природно-столових - 345,0 м³/добу за сумою категорій А+В+С₁.

Величина видобутку у 2018 році склала 7,734 м³/добу.

Розподіл розвіданих ділянок підземних мінеральних вод по території Київської області наведений в таблиці 7.1.

*Балансові експлуатаційні запаси та видобуток мінеральних підземних вод по адміністративних районах
Київської області на 01.01.2019 р.*

Таблиця 7.1

№ з/п	Адміністративні райони	Кількість		Балансові експлуатаційні запаси, м ³ /добу					Видобуток, м ³ /добу	
		Всього	у т.ч. розроб	A	B	C1	A+B+C1	C2	Всього	Використано
1	Переяслав-Хмельницький	0	0							
2	Баришівський	1	0		345,0		345,0			
3	Білоцерківський	2	1	500,0	285,0	700,0	1485,0		2,762	2,762
4	Бориспільський	0	0							
5	Броварський	1	0		384,0		384,0			
6	Вишгородський	0	0							
7	Кагарлицький	0	0							
8	Києво-Святошинський	0	0		54,0					
9	Миронівський	2	1	232,0	1068,0	137,0	423,0		8,4	8,4
	Всього по області	6	2	732,0	1068,0	837,0	2637,0		11,162	11,162

На території Київської області розташоване Броварське родовище, яке згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 456 від 7 березня 2000 р. віднесено до категорії рідкісних мінеральних підземних вод.

Так як експлуатаційні запаси підземних мінеральних вод Київської області використовуються лише на 0,42%, то можна вважати, що всі неосвоєні експлуатаційні, а також оцінені запаси, що не пройшли державну експертизу, є перспективними на подальше використання. Перспективними для розробки є неосвоєні запаси категорій А+В ділянки Миронівська 2 родовища Миронівське з запасами – 97,000 м³/добу.

Балансові запаси та використання підземних вод

Таблиця 7.2

№ з/п	Корисна копалина	Кількість родовищ (ділянок)		Одиниця виміру	Балансові запаси на 01.01.2018				Погашено запасів	
		Всього	Розробляється		всього		що розробляються		Видобуток	Втрати
					А+В+С1	С2	А+В+С1	С2		
1	Води питні і технічні	110	53	тис.м ³ /добу	958,021	236,0	352,155		76,034	8,629
2	Води мінеральні	6	1	м ³ /добу	2637,0		274,0		7,734	

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод), зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів; тісно пов'язані з ендегенними процесами.

Освоєння територій без урахування закономірностей розвитку екзогенних геологічних процесів може викликати ланцюгову реакцію в їх активізації та привести до катастрофічних наслідків. В області спостерігається тенденція переважно техногенної активізації цих несприятливих процесів.

У межах Київської області набули розвитку екзогенних геологічних процесів природного та техногенного походження, такі як зсуви карст, підтоплення, просідання лесових ґрунтів.

За даними Державної служби геології та надр України зафіксовано у Київській області 707 зсувів. Площа поширення зсувів складає 18,3 км², ураженість 0,065%.

Підтоплення спостерігається у 82 населених пунктах та на площі 20,78 км², ураженість території області складає 0,07 %

Карст на території області поширюється на площі 18,8 тис. км² ураженість становить 64,8 %, а лесові ґрунти, що здатні до просідання поширені на площі 12,47 тис. км², ураженість становить 43,13%.

*Поширення екзогенних геологічних процесів на території
Київської області*

Таблиця 7.3

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1	2	3	4	5
1	Зсуви	18,3	707	0,065
2	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них:	18800	-	64,8
	покритого типу	10,0		0,03
	перекритого типу	18790		64,8
3	Підтоплення	20,78	82*	0,07
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них:	12 470		43,1
	I типу	12030		41,6
	II типу	440		1,5
5	Переробка берегів:			
	Київське вдсх. Канівське вдсх.	10 пог. км 75 пог. км		

* - у випадку прояву процесу підтоплення об'єктом є населений пункт

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Дозвільні процедури у сфері надрокористування є складовими загальних дозвільних процедур та підпадають під регулювання Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Детальний порядок надання дозволів визначений Порядком надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615 (в разі отримання спеціального дозволу без проведення аукціону) та Порядком проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 (в разі отримання спеціального дозволу за процедурою продажу з аукціону).

Процедура погодження отримання спецдозволу на користування надрами розпочинається з погодження місцевими органами влади (обласна рада, для корисних копалин місцевого значення – районна).

З подачею документів на обласну раду є можливість водночас погоджувати отримання спецдозволу в Міністерстві екології та природних ресурсів України. Процедура погодження регламентується Наказом Мінприроди № 262 від 26.07.11р. Процес погодження відбувається наступним чином: пакет документів подається до Мінприроди, проходить перевірку та підготовку до відправки на державну екологічну інспекцію в області. ДЕІ готує екологічну картку (виключно на підставі листа Мінприроди), Мінприроди в свою чергу розглядає пакет документів з екологічною картою (в якій зазначено доцільність надання надр у користування) на комісії.

Погодження Державною службою гірничого нагляду та промислової безпеки України (в разі отримання спеціального дозволу на геологічне вивчення, в т.ч. дослідно-промислово розробку, або видобування корисних

копалин) відбувається на підставі подачі заяви та пакету документів, копії погодження місцевих органів самоврядування, копії або оригіналу позитивного висновку територіального управління Держгірпромнагляду в області.

Після отримання всіх необхідних погоджень формується пакет документів до Державної служби геології та надр України відповідно до додатку 1 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615. В робочому порядку проводиться перевірка документів на комплектність, у разі відсутності зауважень документи передаються до ДНВП «Геоінформ України» для проведення експертизи наданих геологічних матеріалів.

У разі позитивного висновку щодо підготовленості об'єкту для заявленого виду користування надрами, питання виноситься на комісію Держгеонадр. У разі позитивного рішення надати спецдозвіл на користування надрами, Держгеонадр надсилає лист до УкрДГРІ щодо обрахування початкової вартості спецдозволу. Також, умовою отримання спецдозволу є отримання права на користування геологічною інформацією, що передбачає собою написання листа до Держгеонадр про можливість надання права на користування геологічною інформацією щодо об'єкта надрокористування.

Для отримання спецдозволу необхідно підготувати Угоду про умови користування надрами, що є невід'ємною частиною спецдозволу.

Упродовж 2018 року Держгеонадрами надано 9 спеціальних дозволів на користування надрами, ділянки яких розташовані на території Київської області, а саме:

- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою геологічного вивчення пісків ділянки Глибока, строком дії 3 роки;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки питних і технічних підземних вод водозабору ТОВ «Біг енергоресурс», строком дії 5 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування питних і технічних підземних вод Ірпінського родовища, строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування питних і технічних підземних вод водозабору родовища «Аква Віта», строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування суглинків Ненадихівського родовища, строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування питних і технічних підземних вод водозабору родовища Неданчичі, строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування глини Чистогалівського родовища, строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування пісків родовища «Конча-Заспа», строком дії 20 років;
- спеціальний дозвіл на користування надрами з метою видобування пісків Піщанського-2 родовища, строком дії 20 років.

Перелік спецдозволів на користування надрами, зареєстрованих в Геоінформ відображені в табл.7.4

Перелік спецдозволів на користування надрами, зареєстрованих в ГЕОІНФОРМ

Таблиця 7.4

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
1	2	3	4	5	6	7
Геологічне вивчення надр						
1	4788	22.09.2016/ 22.09.2019	Пісок	Родовище - "Деснянське - Центральне"	м.Вишгород,	39491506, ТОВ "НАДРА РЕСУРС"
2	4789	22.09.2016/ 22.09.2019	Пісок	Ділянка - Витачівська	м. Обухів,	39491506, ТОВ "НАДРА РЕСУРС"
3	4906	21.06.2018/ 21.06.2021	Пісок	Ділянка - Глибока	м. Бориспіль	35145068, ТОВ "ГЛОБУС АЛЬЯНС ПЛЮС"
Геологічне вивчення надр, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення						
4	4471	12.12.2013/ 12.12.2018	Води питні і технічні	Водозабір - підприємства КП "Вишнівськ-водоканал"	м. Вишневе	20593491, ДЕРЖАВНЕ КП "ВИШНІВСЬК-ВОДОКАНАЛ"
5	4523	28.04.2014/ 28.04.2019	Води питні і технічні	Водозабір – КП "Тараща-водоканал"	м. Тараща	32254684, КП "ТАРАЩАВОДОКАНАЛ"
6	4540	26.06.2014/ 26.06.2019	Води питні і технічні	Водозабір - підпр.СТОВ "Старинська птахофабрика" в Бориспільському та Переяслав-Хмельницькому районах	м. Бориспіль/ м. Переяслав-Хмельницький	30925770, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВ "СТАРИНСЬКА ПТАХОФАБРИКА"
7	4577	28.08.2014/ 28.08.2019	Води питні і технічні	Водозабір - КП Переяслав-Хмельницьке ВУКГ	м. Переяслав-Хмельницький	5473594, КП ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКЕ ВИРОБНИЧЕ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
8	4591	20.10.2014/ 20.10.2019	Води питні і технічні	Водозабір - КЖЕП Глевахівської селищної ради	м. Васильків	33018727, КОМУНАЛЬНЕ ЖИТЛОВО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО ГЛЕВАХІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ
9	4592	20.10.2014/ 20.10.2019	Торф	Родовище - "Великівське"	м. Бровари	34395389, ПП "БУК-2006"
10	4611	05.12.2014/ 05.12.2019	Води питні і технічні	Водозабір - ПАТ "Агрокомбіна т "Калита"	м. Бровари	857290, ПАТ "АГРОКОМБІНАТ "КАЛИТА"
11	4629	26.12.2014/ 26.12.2019	Води питні і технічні	Водозабір - №3 СП ТОВ "Нива Переяславщини"	сmt. Згурівка	25564175, СПІЛЬНЕ УКРАЇНСЬКО-ВЕЛИКОБРИТАНСЬКЕ ТОВ "НИВА ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ "
12	4630	26.12.2014/ 26.12.2019	Води питні і технічні	Ділянка - водозабору №2 СП ТОВ "Нива Переяславщини"	м. Переяслав-Хмельницький	25564175, СПІЛЬНЕ УКРАЇНСЬКО-ВЕЛИКОБРИТАНСЬКЕ ТОВ "НИВА ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ "
13	4631	26.12.2014/ 26.12.2019	Води питні і технічні	Водозабір - СП ТОВ "Нива Переяславщини"	сmt. Баришівка	25564175, СПІЛЬНЕ УКРАЇНСЬКО-ВЕЛИКОБРИТАНСЬКЕ ТОВ "НИВА ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ "
14	4632	29.12.2014/ 29.12.2019	Глина	Ділянка - Хамбиківська	м. Васильків	32269046, ТОВ "КЕРАМ-ЕТАЛОН"
15	4641	28.01.2015/ 28.01.2020	Води питні і технічні	Водозабір – підприємства ПАТ "Переяславський ЕКЗП"	м. Переяслав-Хмельницький	951787, ПАТ "ПЕРЕЯСЛАВСЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТАЛ ь-НИЙ КОМБІНАТ ХЛІБОПРОДУКТІВ"
16	4663	05.06.2015/ 05.06.2020	Води питні і технічні	Водозабір - ТОВ "Орієнтир-Буделемент"	м. Бровари	36108100, ТОВ "ОРІЄНТИР-БУДЕЛЕМЕНТ"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
17	4665	16.06.2015/ 16.06.2020	Води питні і технічні	Ділянка - надр, де розташований водозабір ДП "Міжнародний аеропорт "Бориспіль"	м. Бориспіль	20572069, ДП "МІЖНАРОДНИЙ АЕРОПОРТ "БОРИСПІЛЬ"
18	4678	06.08.2015/ 06.08.2020	Води питні і технічні	Водозабір - ТОВ "Українська молочна компанія"	смт. Згурівка	34099131, ТОВ "УКРАЇНСЬКА МОЛОЧНА КОМПАНІЯ"
19	4680	18.08.2015/ 18.08.2020	Води питні і технічні	Водозабір - ДП "Антонов"	м. Київ	14307529, ДП "АНТОНОВ"
20	4694	14.09.2015/ 14.09.2020	Води питні і технічні	Ділянка - водозабору Трипільської ТЕС	м. Обухів	22927045, ПАТ "ЦЕНТРЕНЕРГО"
21	4734	10.03.2016/ 10.03.2021	Води питні і технічні	Ділянка - водозабору підприємства у смт. Ставище	смт. Ставище	3346704, СТАВИЩЕНСЬКЕ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО
22	4832	11.03.2016/ 11.03.2021	Води питні і технічні	Водозабір - Українське водопровідно-каналізаційне підприємство	м. Обухів	20574660, УКРАЇНСЬКЕ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
23	4832	17.07.2017/ 17.07.2022	Води питні і технічні	Водозабір - Стадницьке МПД	м. Тетіїв	37199618, ДП СПИРТОВОЇ ТА ЛКЕРО-ГОРІЛЧАНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ "УКРСПИРТ"
24	4899	06.03.2018/ 06.03.2023	Води питні і технічні	Водозабір - ТОВ "Біг енергоресурс"	с. Святопетрівське Києво-Святошинський р-н	39278125, ТОВ "БІГ ЕНЕРГОРЕСУРС"
25	6051	29.05.2015/ 29.05.2020	Води питні і технічні	Водозабір - підприємства КП "Яготинське ВУ ВКГ"	м. Яготин	19422525, КП "ЯГОТИНСЬКЕ ВИРОБНИЧЕ УПРАВЛІННЯ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА"

Видобування корисних копалин (промислова розробка родовищ)

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
26	672	05.11.1996/ 05.11.2036	Пісок	Родовище - Ново-Українське	м. Обухів	3150071, ПАТ "КИЇВСЬКИЙ РІЧКОВИЙ ПОРТ"
27	674	05.11.1996/ 05.11.2036	Граніт	Родовище - Синявське	сmt. Рокитне	5408680 ТДВ "РОКИТНЯНСЬКИЙ СПЕЦКАР'ЄР"
28	732	28.12.1996/ 28.12.2036	Граніт	Родовище - Богуславське	сmt. Богуслав	292497, ПАТ "БОГУСЛАВСЬКИЙ КАР'ЄР"
29	818	17.03.1997/ 17.03.2037	Граніт	Родовище - Богуславське	сmt. Богуслав	38658854, ТОВ "ТД КОМЕТА"
30	1333	15.04.1998/ 15.04.2029	Торф	Родовище - Клопотівське	м. Обухів	13715462, ТОВ "РОСТОК"
31	1448	26.06.1998/ 08.04.2036	Суглинок	Родовище - Узинське	м. Біла Церква	372536, ТДВ "УЗИНСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ КОМБІНАТ"
32	1941	29.07.1999/ 29.07.2019	Води питні і технічні	Родовище - Фастівське	м. Фастів	3346549, КП "КІЇВОБЛ-ВОДОКАНАЛ"
33	2017	05.11.1999/ 05.11.2019	Вода мінеральні радонова	Родовище - Миронівське	м. Миронівка	1994474, КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД КОР "ОБЛАСНА ЛІКАРНЯ ВІДНОВНОГО ЛІКУВАННЯ"
34	2064	21.12.1999/ 20.10.2036	Граніт	Родовище - Білоцерківське	м. Біла Церква	292480, ТДВ "БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ КАР'ЄР"
35	2709	06.06.2002/ 06.06.2032	Пісок	Родовище - Улашівське	с. Чернин, Тарашанський район	31543258, ТОВ "ПРОМБУД"
36	2733	17.06.2002/ 17.06.2020	Граніт	Родовище - Острівське	сmt. Рокитне	37066418, ТОВ "РОКИТНЯНСЬКИЙ ГРАНКАР'ЄР"
37	2760	27.08.2002/ 27.08.2032	Суглинок	Родовище - Сквирське	м. Сквир	5521718, СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЗАВОД БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ
38	2922	06.02.2003/ 06.02.2032	Суглинок	Родовище - Володарське	м. Володарка	13709504 ТОВ "КЕРАМІК"
39	2993	12.05.2003/ 12.05.2020	Граніт	Родовище - Карапишівське	м. Миронівка	19425966, ТОВ "ДОРОЖНИК"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
40	3190	02.10.2003/ 02.10.2033	Суглинок	Родовище - Крив'янське (Таращанське)	м. Тараща	728173, ТАРАЩАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ ТА ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ, ТДТЕПК
41	3275	30.10.2003/ 16.05.2020	Пісок	Родовище - Гартівське	м. Бориспіль	31722996, ТОВ "ТОРГІВЕЛЬНА ВИРОБНИЧА ФІРМА "Г. АРТ"
42	3281	30.10.2003/ 30.10.2033	Суглинок	Родовище - Обухівське	м. Обухів	30444510, ТОВ "ОБУХІВСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ"
43	3296	15.12.2003/ 15.12.2019	Води питні і технічні	Ділянка - Завадівська	смт. Володарка	24891239 КП "ВОЛОДАРКА-ВОДОКАНАЛ"
44	3311	19.12.2003/ 06.05.2033	Граніт	Родовище - Тептіївське	м. Богуслав	31583505, ТОВ ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО "БОГУСЛАВСЬКИЙ ГРАНІТНИЙ КАР'ЄР"
45	3328	19.12.2003/ 16.05.2033	Пісок	Родовище - Гнідинське 2	м. Бориспіль	32054612, ДОЧІРНЄ ПІДПРИЄМСТВО "АГРОБУД"
46	3635	31.12.2004/ 10.12.2034	Граніт	Родовище - Кошіївське	м. Фастів	32981239, ТОВ "СПАН"
47	3828	31.05.2006/ 31.05.2036	Граніт	Родовище - Шамраївське	м. Сквиря	31890057, ТОВ "ШАМРАЇВСЬКЕ"
48	3852	06.06.2006/ 06.06.2033	Граніт	Родовище - Ольшаницьке	смт. Рокитне	33801194, ТОВ "КСЛ"
49	3871	09.06.2006/ 09.06.2019	Граніт	Родовище - Плисецьке	м. Васильків	3577160, ТОВ "ПЛИСЕЦЬКИЙ ГРАНІТНИЙ КАР'ЄР"
50	3989	09.08.2006/ 09.08.2026	Граніт	Родовище - Рудосільське	смт. Володарка	31269862, ТОВ "РЕСУРС"
51	4021	12.09.2006/ 12.09.2026	Води питні і технічні	Родовище - Таценківське	м. Обухів	31115202, ДОЧІРНЄ ПІДПРИЄМСТВО "РАДПОЛ"
52	4075	18.10.2006/ 18.10.2026	Суглинок	Родовище - Старинське	м. Бориспіль	33483971, ПП "СТАРИНСЬКИЙ ЦЕГЕЛЬНИЙ ЗАВОД"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
53	4225	22.02.2007/ 22.02.2038	Води питні і технічні	Родовище - Велико-Димерське	м. Бровари	21651322, ІНОЗЕМНЕ ПІДПРИЄМСТВО "КОКА-КОЛА БЕВЕРІДЖИЗ УКРАЇНА ЛІМІТЕД"
54	4251	14.05.2007/ 31.03.2038	Наглинок	Родовище - Озернівське	сmt. Бородянка	38029157, ТОВ "ГІРНИЧОДОБУВНА КОМПАНІЯ-СБК"
55	4444	23.10.2007/ 23.10.2027	Граніт	Родовище - Соснівське	сmt. Макарів	30782182, ТОВ "ЕНЕРГЕТИЧНА ГРУПА"
56	4531	06.12.2007/ 24.02.2019	Води питні і технічні	Родовище - Бородянське	сmt. Бородянка	33710516, КП КОР "БОРОДЯНКА-ТЕПЛОДОПОСТАЧАННЯ"
57	4771	11.11.2008/ 11.11.2028	Пісок	Родовище - Трушківське-Південне	м. Біла Церква	31820943, ТОВ "ФАСАД"
58	4811	05.12.2008/ 05.12.2028	Суглинок	Родовище - Переяславське	м. Переяслав-Хмельницький	5474955, КОЛЕКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ЦЕГЕЛЬНИЙ ЗАВОД"
59	4931	25.02.2009/ 25.02.2029	Суглинок	Родовище - Копачівське	м. Обухів	16476986, ТОВ "СОБІ"
60	4953	27.03.2009/ 27.03.2029	Пісок	Родовище - Садове	м. Бровари	38250397, ТОВ "АЖУР-Д"
61	5005	03.09.2009/ 03.09.2029	Пісок	Родовище - Спаське	м. Бровари	32658487, ТОВ "БУДІНДУСТРІЯ-СЕРВІС ЛТД"
62	5058	26.11.2009/ 26.11.2029	Води питні і технічні	Родовище - "Чиста вода"	с. Мила Києво-Святошинський р-н	30059069, ТОВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ "ЧИСТА ВОДА"
63	5101	14.01.2009/ 14.01.2030	Пісок	Родовище - Бірюківське	сmt. Рокитне	34019150, ПП "НАДРА-СЕРВІС"
64	5146	10.02.2010/ 10.02.2030	Пісок	Родовище - Ратуське	сmt. Володарка	2155022367, ЛІЩЕНКО МАРІЯ ВІКТОРОВНА
65	5196	11.10.2010/ 11.10.2030	Вода мінеральна радонова	Родовище - Білоцерківське	м. Біла Церква	36484852, ТОВ "САНАТОРІЙ-ПРОФІЛАКТОРІЙ "ДІБРОВА"
66	5277	10.01.2011/ 10.01.2022	Пісок	Родовище - Броварське	м. Бровари	35335961, ТОВ "АЛЬФА-БУДІНВЕСТ"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
67	5290	13.01.2011/ 01.01.2033	Води питні і технічні	Родовище - Ірпінське	м. Ірпінь	3362471, КП "ІРПІНЬВОДОКАНАЛ"
68	5309	13.01.2011/ 13.01.2027	Пісок	Родовище - Деснянське-нижнє	м. Бровари/ м. Вишгород	16476986, ТОВ"СОБІ"
69	5310	13.01.2011/ 13.01.2027	Пісок	Родовище - Деснянське-верхнє	м. Бровари/ м. Вишгород	16476986, ТОВ"СОБІ"
70	5316	13.01.2011/ 13.01.2026	Граніт	Родовище - Ярошівське 2	м. Фастів	35628696, ТОВ "АЛАС ФАСТІВ"
71	5353	13.01.2011/ 13.01.2031	Гранодіорит	Родовище - Острівське	смт. Рокитне	36826562, ТОВ "ЄВРОГРАН"
72	5471	27.01.2012/ 21.01.2032	Розсипи цирконово-рутилово-ільменітові	Родовище - Тарасівське	смт. Володарка	33512635, ТОВ "РУТИЛ-ІЛЬМЕНІТОВА КОМПАНІЯ"
73	5500	26.03.2012/ 26.03.2032	Пісок	Родовище - Гребенянське	м. Кагарлик	35486576, ТОВ"ТРАНСФЛОТ"
74	5510	10.04.2012/ 10.04.2032	Пісок	Родовище - Трипільське	м. Обухів	32077949, ТОВ "ЦЕГЛА ВАШОГО ДОМУ"
75	5623	10.08.2012/ 10.08.2024	Пісок	Родовище - Стечанське	смт. Іванків	14310862, ДСП "ЧОРНОБИЛЬСЬКА АЕС"
76	5694	27.12.2012/ 27.12.2032	Води питні і технічні	Родовище - Київське	м. Вишневе	445937, ПАТ "ВІММ-БІЛЛЬ-ДАНН УКРАЇНА"
77	5730	07.02.2013/ 07.02.2033	Води питні і технічні	Родовище - Київське	м. Бровари	30839534, ТОВ"АСКАНІЯ-ФЛОРА"
78	5821	29.07.2013/ 29.07.2033	Пісок	Родовище - Миронівське	м. Миронівка	19425966, ТОВ "ДОРОЖНИК"
79	5833	19.08.2013/ 19.08.2030	Пісок	Родовище - Осещинське	м. Бровари/ м. Вишгород	34429737, ТОВ "УКРБУДТРЕСТСЕРВІС"
80	5838	09.09.2013/ 09.09.2033	Води питні і технічні	Водозабір - КП ВКГ "Бориспіль-водоканал"	м. Бориспіль	20578712 КП ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА М. БОРИСПІЛЬ "БОРИСПІЛЬ-ВОДОКАНАЛ"
81	5873	20.11.2013/ 20.11.2033	Води питні і технічні	Родовище - Чорнобильське	смт. Іванків	14310862, ДСП "ЧОРНОБИЛЬСЬКА АЕС"
82	5960	08.07.2014/ 08.07.2034	Пісок	Родовище - Таращанське	м. Тараща	36178492, ТОВ "ТАРШІК"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
83	6021	29.01.2015/ 29.01.2035	Води питні і технічні	Родовище - Боярське	м. Боярка	30687118, КП "БОЯРКА-ВОДОКАНАЛ"
84	6031	12.03.2015/ 12.03.2032	Суглинок	Родовище - Черкаське	м. Біла Церква	36596812, ТОВ "БІЛОЦЕРКІВСЬКІ БУДМАТЕРІАЛИ"
85	6072	03.08.2015/ 03.08.2035	Води питні і технічні	Родовище - Яготинське 1	м. Яготин	32395764, ТОВ "РОЗПОДІЛЬЧИЙ ЦЕНТР "ПЛЮС"
86	6108	17.03.2016/ 17.03.2036	Суглинок	Родовище - Богуславське 1	м. Богуслав	32167927, ТОВ "БОГУСЛАВ КЕРАМІК"
87	6128	26.05.2016/ 26.05.2036	Води питні і технічні	Родовище - Слобідське	смт. Макарів	30641031, ТОВ "СЛОБОДА КО"
88	6145	17.10.2016/ 17.10.2036	Пісок	Родовище - Стайківське	м. Кагарлик	39755966, ТОВ "ДНПРОВСЬКІ ПІСКИ"
89	6186	20.02.2017/ 20.02.2037	Води питні і технічні	Родовище - Яготинське 2	м. Яготин	446003 ТДВ "ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД"
90	6188	10.03.2017/ 10.03.2037	Води питні і технічні	Родовище - Вишгородське 1	м. Вишгород	21685172 ТОВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ "ХЕНКЕЛЬ БАУТЕХНІК (УКРАЇНА)"
91	6193	23.03.2017/ 23.03.2037	Води питні і технічні	Родовище - Київське	м. Вишгород	36832644, ТОВ "ЧПСИ ЛЮКС"
92	6203	18.05.2017/ 18.05.2034	Пісок	Родовище - "Кручі"	смт. Баришівка	35694748, ТОВ "БК-ПРОМБУДРЕСУРС"
93	6204	17.07.2017/ 17.07.2037	Води питні і технічні	Родовище - Вишгородське	м. Вишгород	3346615 ВИШГОРОДСЬКЕ МІСЬКЕ КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ВОДОКАНАЛ"
94	6209	18.07.2017/ 18.07.2037	Води питні і технічні	Родовище - Тарасівське	с. Тарасівка Києво-Святошинський р-н	33794685, ТОВ "БЕТОН-МЛ"
95	6233	13.11.2017/ 13.11.2037	Води питні і технічні	Родовище - Буківське	м. Сквиря	37348902, ТОВ "МВ"
96	6241	28.12.2017/ 28.12.2037	Пісок	Родовище - Стугнівське	м. Обухів	30150542, ТОВ "ТРИПІЛЬСЬКА КОЛОТА ЦЕГЛА"
97	6243	02.02.2018/ 02.02.2038	Води питні і технічні	Родовище - Ірпінське	м. Ірпінь	33092952, ПП "УКРАЇНСЬКИЙ ВОДНИЙ СЕРВІС"

№ п.п	№ спец. дозволу	Дата видачі/ Дата закінчення	Корисна копалина	Назва об'єкту	Місце-знаходження об'єкту	Власник спецдозволу
98	6252	15.02.2018/ 15.02.2038	Води питні і технічні	Родовище - "Аква Віка"	м. Бориспіль	2482400073, БСЛОВ В.В
99	6263	06.03.2018/ 06.03.2038	Суглинок	Родовище - Ненадихівське	м. Тетіїв	31970357, ТОВ "АГРО-ДІБРІВКА"
100	6312	29.12.2018/ 29.12.2038	Пісок	Родовище - Піщанське-2	м. Біла Церква	3755377 ТОВ "ПІЩАНСЬКЕ"
101	6278	29.08.2018/ 29.08.2038	Глина	Родовище - Чистогалівське	м. Чорнобиль	37197046 ДЕРЖАВНЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ПІДПРИЄМСТВО З УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛЬНИМ БУДІВНИЦТВОМ ЗОНИ ВІДЧУЖЕННЯ
102	6266	06.03.2018/ 06.03.2038	Води питні і технічні	Родовище - Неданчічі	м. Славутич	40972700 КП "СЛАВУТИЧ-ВОДОКАНАЛ"
103	6304	20.12.2018/ 20.12.2038	Пісок	Родовище - "Конча-Заспа"	с. Прліски Бориспільський р-н	42046283 ТОВ "СЛАВУТИЧБУДПОСТАЧ"

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Статтею 61. Кодексу України «Про надра» визначено органи, що здійснюють державний контроль і нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, відповідно:

- державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;

- державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.

- державний контроль за використанням і охороною надр у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Упродовж 2018 року Департаментом державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України на території Київської області проведено 38 перевірок надрокористувачів, в тому числі: планові - 37 перевірок; позапланові - 1 перевірка.

За видами користування надрами проведені перевірки: видобування корисних копалин - 26 перевірок;

геологічне вивчення, в т.ч. дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин - 12 перевірок.

За корисними копалинами розподіл перевірок наступний:

глина - 1 перевірка;

граніт - 7 перевірок;

гранодіорит - 1 перевірка;

пісок - 7 перевірок;

питні підземні води - 14 перевірок;

суглинок - 6 перевірок;

торф - 2 перевірки.

Порушення виявлені під час проведення 22 перевірок. Найбільш поширеними порушеннями є:

відсутність робочого проекту розробки родовища корисних копалин або його корегування, відсутність погодження робочого проекту відповідно до вимог законодавства;

порушення термінів проведення робіт, визначених Програмою робіт;

не виконання вимог проектних документів;

порушення особливих умов спеціального дозволу не користування надрами;

недопущення до проведення перевірки.

За результатами перевірок надрокористувачам надано 33 приписи щодо усунення порушень вимог законодавства у сфері надрокористування.

За результатами перевірок, проведених у 2018 році, відповідно до статті 57 Кодексу України про адміністративні правопорушення складено 5 протоколів про адміністративні правопорушення.

8. ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Проблема твердих побутових відходів є актуальною й досить гострою для Київської області. Утворення відходів з року в рік зростає, тоді як значна частка цих відходів видаляється на полігони та сміттєзвалища, які експлуатуються неналежним чином, внаслідок чого створюють негативний вплив на навколишнє природне середовище та здоров'я людей. Проблеми твердих побутових відходів частково вирішуються в містах, однак стають досить актуальними для сільської місцевості. У сільських населених пунктах майже не проводиться організований вивіз ТПВ, в більшості населених пунктів відсутні програми поводження з твердими побутовими відходами та схеми санітарної очистки населених пунктів, не ведуться реєстри об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів і місць їх видалення, все це призводить до утворення стихійних сміттєзвалищ та погіршує санітарний стан населених пунктів.

Також, слід відзначити, що з 37 місць видалення відходів більшість полігонів ТПВ не відповідає санітарним вимогам з експлуатації полігонів, а значна кількість полігонів вже вичерпала свій ресурс і стала фактором антропогенного навантаження на довкілля.

Поводження з ТПВ в Київській області є одним з пріоритетних і найважливіших напрямків як господарської, так і природоохоронної діяльності.

Воно включає в себе дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, перероблення, утилізацію і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями захоронення.

Співвідношення обсягів ТПВ, що утворюються в міській та сільській місцевості складає 71,2 та 28,8 % відповідно. Проте, якщо міста практично повністю охоплені системою збирання та вивезення побутових відходів, то у сільській місцевості цей показник не перевищує 60-70%.

На сьогоднішній день ТПВ представляють собою суміш, яка складається з різноманітного непотребу. Але більш прискіпливий аналіз показує, що вона складається з харчових відходів, паперу, картону, деревини, металобрухту чорних і кольорових металів, кісток, шкіри, гуми, текстилю, скла, полімерних матеріалів. Але разом з тим, в цій суміші можна знайти солі ртуті з батарей, фосфоро-карбонати з флуоресцентних ламп, токсичні хімікати, які містяться в залишках фарб та розчинників, лаків та аерозолів, акумуляторах, тощо.

Морфологічний склад твердих побутових відходів, які утворюються на території області в залежності від відстані населених пунктів до м. Києва

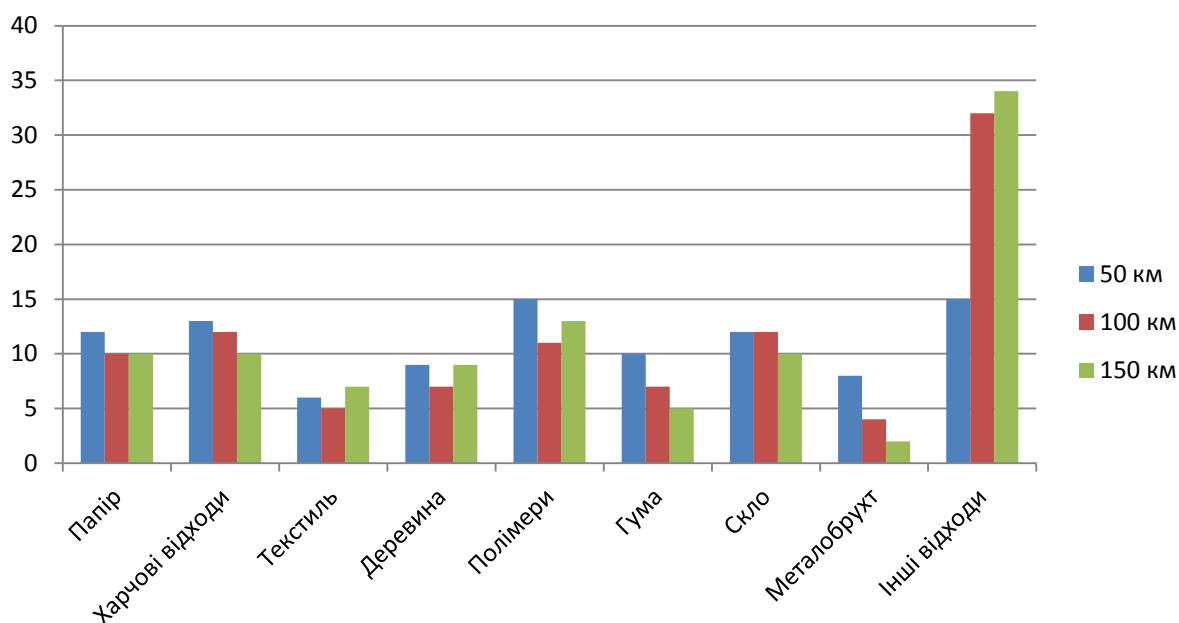

Рис. 8.1 Морфологічний склад твердих побутових відходів

Охоплення населених пунктів системою збирання та вивезення ТПВ

Таблиця 8.1

№	Райони, міста	Охоплення населення послугами з вивезення ТПВ, %	№	Райони, міста	Охоплення населення послугами з вивезення ТПВ, %
1.	Баришівський	50	19.	Рокитнянський	50
2.	Білоцерківський	59,6	20.	Сквирський	40
3.	Богуславський	93	21.	Ставищанський	10,5
4.	Бориспільський	82	22.	Таращанський	75
5.	Бородянський	73	23.	Тетіївський	20
6.	Броварський	72	24.	Фастівський район	33
7.	Васильківський	70	25.	Яготинський район	43
8.	Вишгородський	75	26.	м. Березань	85
9.	Володарський	93	27.	м. Біла Церква	59,6
10.	Згурівський	78,3	28.	м. Бориспіль	82
11.	Іванківський	33	29.	м. Бровари	84
12.	Кагарлицький	92	30.	м. Буча	83
13.	Києво-Святошинський	85	31.	м. Васильків	70
14.	Макарівський	75	32.	м. Ірпінь	60
15.	Миронівський	48	33.	м. Обухів	82
16.	Обухівський	98	34.	м. Переяслав-Хмельницький	50
17.	Переяслав-Хмельницький	80	35.	м. Ржищів	24
18.	Поліський	10	36.	м. Славутич	100
			37.	м. Фастів	50

Зростанню кількості ТПВ сприяють товари одноразового використання; товари народного споживання з короткочасним терміном служби людині, які населення купує, споживає та викидає, не дивлячись на їх залишкову вартість.

Сприяє росту потоку сміття і тара, яка, до того ж, видозмінює його. Так за останні п'ятдесят років в твердих побутових відходах зменшилась кількість скла та жерстяних банок, в той же час, значно зросла кількість пластику та інших полімерних матеріалів. На сучасному етапі розвитку суспільства кожна людина, за даними статистики, в середньому за місяць створює від 2 до 2,2 м³ твердих побутових відходів, що мають тенденцію до постійного зростання.

Отже, проблема відходів вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоемних багатовідходних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики.

Так, у 2018 році за статистичними даними Головного управління статистики в Київській області на території області утворено 1148,5 тис. тонн відходів I-IV класу небезпеки, статистична інформація щодо утворення та поводження з відходами за категоріями матеріалів, наведена в табл. 8.2.

Утворення та поводження з відходами I-IV класів небезпеки за категоріями матеріалів у 2018 році

Таблиця 8.2

	Утворено	Утилізовано	Спалено	У т.ч. з метою		Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти
				отримання енергії	теплого перероблення	
Усього	1148,5	33,8	21,5	3,3	18,2	1348,4
Використані розчинники	0,3	-	0,5	-	0,5	-
Відходи кислот, лугів чи солей	0,2	-	-	-	-	-
Відпрацьовані оливи	0,3	6,2	0,2	0	0,2	-
Хімічні відходи	0,1	-	0,1	-	0,1	0
Осад промислових стоків	50,6	0	0	-	0	12,5
Шлами та рідкі відходи очисних споруд	6,2	-	0	-	0	0,8
Відходи чорних металів	10,3	-	0	-	0	0,1
Відходи кольорових металів	2,8	-	0	-	0	-
Змішані відходи чорних та кольорових металів	0,8	-	-	-	-	-
Скляні відходи	12,1	-	-	-	-	0,3

Паперові та картонні відходи	14,7	–	0	–	0	0,5
Гумові відходи	1,1	–	0,1	–	0,1	0
Пластикові відходи	3,9	0,3	0	–	0	0,7
Деревні відходи	10,2	1,9	4,9	3,3	1,6	0,2
Текстильні відходи	0,3	–	0	–	0	0
Непридатне обладнання	0,1	0	–	–	–	0
Відходи акумуляторів та батарей	0,1	–	–	–	–	–
Відходи тваринного походження та змішані харчові відходи	13,7	9,2	0,4	0	0,4	1,2
Відходи рослинного походження	116,6	1,7	15,2	–	15,2	5,3
Тваринні екскременти, сеча та гній	140,2	5,8	–	–	–	–
Побутові та подібні відходи	464,5	8,7	0,0	–	0	1033,5
Змішані та недиференційовані матеріали	1,5	–	0	–	0	4,0
Залишки сортування	4,4	–	–	–	–	–
Звичайний осад	10,3	–	–	–	–	8,2
Мінеральні відходи будівництва та знесення об'єктів, у т. ч. змішані будівельні відходи	18,5	–	–	–	–	16,7
Інші мінеральні відходи	0,8	–	0	–	0	0,2
Відходи згоряння	262,4	–	–	–	–	262,6
Ґрунтові відходи	0,0	–	0	–	0	1,6
Затверділі, стабілізовані або засклянілі відходи; мінеральні відходи, що утворюються після переробки	1,5	–	–	–	–	–

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Згідно статистичних даних, протягом 2018 року на території області утворено 1148,5 тис. тонн відходів, на кінець звітної року у сховища

організованого складування (поховання) направлено 1348,4 тис. тонн, динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки на території області наведено в табл. 8.3.

*Динаміка основних показників поводження з відходами
I-IV класів небезпеки, тис. т*

Таблиця 8.3

№ з/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік*
1	2	3	4	5
1	Утворено	1561,3	977,3	1148,5
2	Одержано від інших підприємств	1171,5	1264,5	1290,2
3	Спалено	19,9	4,5	21,5
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	5,7	1,3	3,4
4	Використано (утилізовано)	53,9	20,2	33,8
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	1393,2	1247,6	1348,4
6	Передано іншим підприємствам	772,3	-	593,4
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	14,3	-	-
8	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	45429,3	43140,0**	45499,1**

Примітка: * Попередні дані Головного управління статистики у Київській області.

** - Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах економічно активних підприємств і організацій.

Розвиток сучасних технологій стримують низькі податки за забруднення навколишнього природного середовища, що робить захоронення побутових відходів найдешевшим методом поводження з ТПВ. Не існує універсального методу поводження з ТПВ, який би задовольняв сучасним екологічним та економічним вимогам.

Найкращим із методів є шлях по елементному збиранню відходів, який дає змогу оптимально вирішувати проблему їх утилізації та всебічного використання вторинних ресурсів сировини та матеріалів.

Другим шляхом утилізації ТПВ, є їх вивіз до санітарних зон, де вони сортуються для одержання вторинної сировини і спалюють в спеціальних печах для отримання енергії.

Третім шляхом утилізації ТПВ, є їх захоронення на спеціальних сміттєзвалищах або полігонах.

До розміщення та функціонування сучасних санітарних полігонів включають наступні вимоги:

- геологічні (не допускається розміщення полігону на тектонічних розломах та сейсмічно небезпечній зоні);
- гідрологічні (віддаленість від відкритих водоймищ, низький рівень ґрунтових вод, не затоплені їх території паводковими водами);

- санітарні (будівництво та експлуатація полігону згідно санітарних правил та вимог);
- екологічні (не допустити розміщення полігону в природоохоронній зоні, екологічна експертиза проекту, експлуатація полігону, функціонування його згідно екологічних норм і правил, зменшення його впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людей, державна реєстрація його як джерела екологічного лиха, план виводу його з експлуатації та рекультивації земель зайнятих під ним, контроль і моніторинг навколишнього природного середовища на полігоні і його санітарній зоні);
- фінансові (надання фінансових гарантій безпечного функціонування полігону, страхування на випадок екологічного лиха).

Компанії, що займаються збором, вивезенням та утилізацією відходів, повинні дотримуватися встановлених правил, відповідати новим нормам, що з кожним роком потребує все більших витрат та інвестицій. У той же час йде постійне дорожчання самого процесу збору, утилізації та видалення відходів. Так, наприклад, тільки перенесення полігонів далеко за межі населених пунктів тягне за собою збільшення витрат, пов'язаних з транспортуванням відходів до місця їх видалення.

Будь-яка компанія, що діє в сфері поводження з відходами, повинна діяти в межах розробленої стратегії розвитку для того, щоб кожна інвестиція стала ще одним кроком до поставленої мети:

- зменшити обсяг захоронення твердих побутових і негабаритних відходів шляхом їх сортування та відправлення на подальшу переробку;
- забезпечити облік ТПВ шляхом встановлення автомобільних ваг вантажопідйомністю 30 т;
- впровадження сучасного обладнання в сфері поводження з відходами,
- створити умови для сортування ТПВ (на стадії збору, шляхом придбання спеціальних контейнерів для їх роздільного накопичення);
- підвищити якість збору та вивезення побутових відходів шляхом придбання сучасного спеціалізованого транспорту;
- продовження терміну експлуатації полігону ТПВ.

Основними проблемами Київської області у сфері поводження з відходами є:

- Застаріла система збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації відходів, зношеність машин та контейнерів;
- Невідповідність існуючим санітарно-гігієнічним нормам та вимогам екологічної безпеки більшості сміттєзвалищ та полігонів;
- Недостатнє впровадження потужностей з перероблення ТПВ, роздільного збирання, сортування та вилучення ресурсоцінної сировини;
- Недосконалість законодавства та системи державного регулювання;
- Низькі ціни на тарифи з вивезення та розміщення твердих побутових відходів;

- Недостатнє охоплення сільської місцевості системою збирання і вивезення ТПВ.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів

Екологічний контроль при транскордонному перевезенні відходів здійснюється відповідно до «Положення про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 № 1120.

8.4 Державна політика у сфері поводження з відходами

Україна як сучасна правова держава обрала для себе одним із пріоритетних напрямів розвитку спрямованість на ЄС, тобто приведення українського законодавства у відповідність до європейських та міжнародних стандартів, адаптацію положень нормативно-правових актів, зокрема щодо відходів. Тому вирішення проблеми поводження з відходами на державному рівні має здійснюватись насамперед шляхом упровадження ефективного законодавчого регулювання, яке повинно будуватись з урахуванням національних особливостей та позитивного досвіду закордонного законодавства. Однак для визначення спрямованості державної політики у сфері поводження з відходами на європейський вектор необхідно обов'язково враховувати особливості стану даної сфери в Україні.

Водночас потрібно все ж таки акцентувати увагу на тому, що у країнах ЄС визначальну роль у сфері поводження з відходами відведено саме державній політиці, а її цілі, завдання та напрями визначають пріоритети розвитку даної сфери.

Державна політика у сфері поводження з відходами – це комплекс законодавчо визначених цілей, завдань та напрямів діяльності відповідних компетентних органів, які направлені на охорону елементів навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів, розроблення можливих програм використання відходів як вторинної сировини, надання державної підтримки приватним суб'єктам, які виконують відповідні операції у сфері поводження з відходами, здійснення проектувальної діяльності стосовно створення відходо-переробних підприємств та визначення можливостей реалізації програм державно-приватного партнерства у даній сфері.

Державна політика у сфері поводження з відходами виконує такі функції:

- екологічну – забезпечення охорони навколишнього природного середовища та життя і здоров'я населення від шкідливого впливу відходів;
- біологічну – забезпечує збереження елементів екосистеми;
- економічну – створення можливостей використання відходів як вторинної сировини.

Статтею 5 Закону України «Про відходи» визначено основні принципи та напрями державної політики у сфері поводження з відходами: пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання

матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів, науково обгрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо утворення та використання відходів з метою забезпечення його сталого розвитку.

До основних напрямів державної політики щодо реалізації зазначених принципів належить:

- забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;

- зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;

- забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;

- сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого повторного чи альтернативного використання ресурсно-цінних відходів;

- забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів поводження з відходами;

- організація контролю за місцями чи об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;

- здійснення комплексу науково-технічних та маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;

- сприяння створенню об'єктів поводження з відходами;

- забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у сфері поводження з відходами;

- обов'язковий облік відходів на основі їх класифікації та паспортизації;

- створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом запровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання;

- сприяння залученню недержавних інвестицій та інших позабюджетних джерел фінансування у сферу поводження з відходами.

Уповноваженими органами виконавчої влади у сфері поводження з відходами є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, а на території Автономної

Республіки Крим - орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, інші органи виконавчої влади відповідно до їх компетенції.

Варто зазначити, що для забезпечення екологічно безпечного поводження з відходами необхідно використовувати такі дії:

а) попередження і скорочення утворення відходів, їх залучення в повторний господарський оборот за допомогою максимально повного використання вихідної сировини і матеріалів, запобігання утворенню відходів в джерелі їх утворення, скорочення обсягів утворення та зниження рівня небезпеки відходів, використання утворилися відходів шляхом переробки, регенерації, рекуперації, рециклінгу;

б) впровадження і застосування маловідходних і ресурсозберігаючих технологій та обладнання;

в) створення і розвиток інфраструктури екологічно безпечного видалення відходів, їх знешкодження та розміщення;

г) поетапне введення заборони на захоронення відходів, які не пройшли сортування, механічну і хімічну обробку, а також відходів, які можуть бути використані в якості вторинної сировини (металобрухт, папір, скляна і пластикова тара, автомобільні шини і акумулятори та інші);

д) встановлення відповідальності виробників за екологічно безпечне видалення виробленої ними продукції, представленої готовими виробами, такими, що втратили свої споживчі властивості, а також пов'язаної з ними упаковки;

е) забезпечення екологічної безпеки при зберіганні і похованні відходів і проведення робіт з екологічного відновлення територій об'єктів розміщення відходів після завершення експлуатації зазначених об'єктів.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Екологічна безпека є органічним складовим компонентом національної безпеки. Її зміст полягає у тому, щоб забезпечити прогресивний розвиток життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави через здійснення управління реальними або потенційними загрозами та небезпеками, які є наслідком функціонування антропогенних, природних та техногенних систем.

Екологічна безпека є невід'ємним атрибутом розвитку сучасних держав і потребує докорінної зміни імперативів і цінностей сучасної цивілізації, їх бачення в екологічному ракурсі. Це, насамперед, відмова від традиційного мислення, але також формування нового світосприйняття та стратегії розвитку постіндустріального суспільства в умовах все більшої взаємозалежності одних держав від інших. Основу розробки системою забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки сучасних механізмів відвертання загроз та ліквідації їх наслідків повинні становити фундаментальні еколого-соціальні та біосферні закономірності, що мають комплексний характер і тісно пов'язані з різними сферами соціального життя. Вивчення ролі сучасних держав, органів публічного управління в системі забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки, державно-управлінських механізмів здійснення державної політики у сфері екологічної безпеки є дуже актуальною проблемою сучасності.

Проблема екологічної безпеки, враховуючи наслідки аварії на ЧАЕС, набула в Україні безпрецедентних масштабів. Екологічна безпека виступає як заперечення екологічної загрози, що знаходить прояв у локальних, регіональних і глобальних масштабах як екологічні стихії, соціальні кризи та техногенні катастрофи. Забезпечення екологічної безпеки - основний спосіб розв'язання екологічних проблем, який гарантує громадянам України розвиток і проживання в біосферосумісній формі.

Державне управління у сфері екологічної безпеки є найважливішою складовою частиною управління суспільством і має за мету забезпечення раціонального використання природних ресурсів, проведення ефективних комплексних заходів щодо охорони навколишнього середовища, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів і організацій щодо проведення екологічних заходів та контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки. Отже, зазначена мета досягається шляхом досконалого виконання уповноваженими державними органами комплексу державних управлінських функцій. Даними функціями є основні види діяльності відповідних органів, які необхідні заради оптимальної організації раціонального використання, відтворення та захисту природних об'єктів та охорони довкілля в цілому.

Екологічна безпека Київської області пов'язана передусім, з обсягами впливу на природне середовище розташованих на території області об'єктів різного призначення, їх потенційною загрозою довкіллю, життю та здоров'ю населення.

9.2 Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Будь-який об'єкт, де використовується, виготовляється, переробляється чи транспортується небезпечна речовина вважається таким, що може становити загрозу мешканцям прилеглих територій та навколишньому середовищу, або потенційно небезпечним об'єктом.

Перелік екологічно небезпечних об'єктів (забруднювачів довкілля)

Таблиця 9.1

№ з/п	Підприємства (найбільші забруднювачі)	Вид економічної діяльності	Відомча належність (форма власності)	Примітка
1	2	3	4	5
Забруднювачі атмосферного повітря				
1	ПАТ Центренерго Трипільська ТЕС	Виробництво електроенергії	Публічне акціонерне товариство	
2	Товариство з додатковою відповідальністю «Терезине»	Розведення великої рогатої худоби молочних порід	Товариство з додатковою відповідальністю	
3	СТОВ «Старинська птахофабрика»	Розведення свійської птиці	Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю	
4	ПАТ «Укртрансгаз» Яготинське ЛВУМГ	Трубопровідний транспорт	Публічне акціонерне товариство	
5	ПАТ «Акціонерна компанія «Київводоканал» мулові поля №1 та №2	Забір, очищення та постачання води	Публічне акціонерне товариство	
6	ПрАТ «Ветропак Гостомельський Склозавод»	Виробництво порожнистого скла	Приватне акціонерне товариство	
7	ТОВ «Комплекс Агромарс»	Розведення свійської птиці	Товариство з обмеженою відповідальністю	
8	ПАТ «Укртрансгаз» УМГ «Черкаситрансгаз» Золотоніське ЛВУМГ	Трубопровідний транспорт	Публічне акціонерне товариство	
Забруднювачі за обсягом скидів зворотніх вод та забруднюючих речовин у водні об'єкти				
1	ТОВ «Білоцерківвода»	Водопостачання; каналізація	Товариство з обмеженою відповідальністю	3
2	КП «Броваритепловодоенергія»	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
3	КП «Васильківська шкірфірма»	Водопостачання, каналізація	Колективна	
4	КП Переяслав-Хмельницьке ВУКГ	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
5	КП «Боярка-Водоканал»	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
6	КП КОР «Фастівводоканал»	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
7	КЖЕП смт. Глеваха	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
8	КП "Узинводоканал"	Водопостачання, каналізація	Комунальна	
9	КП «Яготинську ВУВКГ»	Водопостачання,	Комунальна	

1	2	3	4	5
		каналізація		
10	КП «Іванківводоканал»	Водопостачання; каналізація	Комунальна	
Найбільші утворювачі відходів				
1	Трипільська ТЕС ПАТ "Державна енергогенеруюча компанія "Центенерго"	Виробництво електроенергії	Публічне акціонерне товариство	
2	ТОВ "Ясенвіт"	Розведення свійської птиці	Товариство з обмеженою відповідальністю	
3	ПрАТ«Миронівський завод по виготовленню круп і комбікормів»	Виробництво м'ясних продуктів	Приватне акціонерне товариство	
4	ПАТ "Київський картонно- паперовий комбінат"	Виробництво гофрованого паперу та картону, паперової та картонної тари	Публічне акціонерне товариство	
4	ДП спиротової та лікєро- горілчаної промисловості "Укрспирт"	Виробництво інших основних органічних речовин	Державне підприємство	
5	ЗАТ "Агрофірма Березанська птахофабрика"	Розведення свійської птиці	Закрите акціонерне товариство	
6	ТОВ «Перший столичний хлібзавод»	Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	Товариство з обмеженою відповідальністю	
7	ДП "Міжнародний аеропорт "Бориспіль"	Допоміжне обслуговування авіаційного транспорту	Державне підприємство	
8	ТОВ «Основа»	Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	Товариство з обмеженою відповідальністю	
9	ТОВ «Трипільський пакувальний комбінат»	Виробництво гофрованого паперу та картону, паперової та картонної тари	Товариство з обмеженою відповідальністю	
10	ДП ЗАТ "Оболонь "Пивоварня Зіберта"	Виробництво пива	Дочірнє підприємство закритого акціонерного товариства	

9.3 Радіаційна безпека

9.3.1 Стан радіаційного забруднення Київської області

Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС понад 12,37 тис.км² (44,02%) території Київської області залишаються віднесеними до різних зон радіоактивного забруднення. З них:

- перша зона відчуження - 2,15 тис.км²;

- друга зона безумовного (обов'язкового) відселення – 0,92 тис. км².
- третя зона гарантованого добровільного відселення – 1,25 тис. км².
- четверта зона - посиленого радіоекологічного контролю – 8,05 тис. км².

На радіоактивно забруднених територіях розташовано 560 населених пунктів з них:

- у першій – зоні відчуження – 69 населених пунктів.
- у другій – зоні безумовного (обов'язкового) відселення – 20 населених пунктів,
- у третій – зоні гарантованого добровільного відселення – 33 населених пунктів,
- у четвертій – зоні посиленого радіоекологічного контролю – 438 населених пунктів.

Характеризуючи радіаційний стан на території Київської області слід відмітити за період, що минув після Чорнобильської катастрофи, відбулися значні зміни радіоекологічної ситуації на території Київщини.

Потужність дози гамма-випромінювання на поверхні ґрунту в порівнянні з 1986 року знизилася в сотні разів. На територіях, в межах яких виконувалися дезактиваційні заходи III – IV зон радіоактивного забруднення, гамма-фон зменшився на два-три порядки. Після розпаду в 1986 - 1988 роках коротко-середньоіснуючих радіонуклідів, їх фіксації та заглиблення, самоочищення рослинності тощо, радіаційна ситуація стабілізувалася і зараз змінюється повільно. На цей час на території Київщини, за винятком території зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення, гамма-фон на поверхні ґрунту складає у середньому 10 - 24 мкР/годину, що істотно не перевищує доаварійні показники.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Поводження з радіоактивними відходами - це всі види діяльності (включаючи діяльність, пов'язану із зняттям з експлуатації), що стосуються оперування, попередньої обробки, обробки, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів.

Законом України «Про поводження з радіоактивними відходами» визначено основні принципами державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами до яких віднесено:

- пріоритет захисту життя та здоров'я персоналу, населення та навколишнього природного середовища від впливу радіоактивних відходів згідно з державними нормами радіаційної безпеки;
- розмежування функцій державного контролю та управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;
- реалізація державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами шляхом розробки та виконання довгострокової Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами;
- забезпечення мінімального рівня утворення радіоактивних відходів, якого можна досягти на практиці;

- недопущення неконтрольованого накопичення радіоактивних відходів;
- забезпечення державного нагляду за поводженням з радіоактивними відходами;
  - прийняття рішень щодо розміщення нових сховищ радіоактивних відходів з участю громадян, їх об'єднань, а також місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування;
  - гарантування надійної ізоляції радіоактивних відходів від навколишнього природного середовища при обґрунтуванні безпеки сховищ радіоактивних відходів;
  - зберігання радіоактивних відходів у виробників відходів обмежений час з наступною передачею спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами;
  - відповідальність виробників радіоактивних відходів за безпеку під час поводження з радіоактивними відходами до передачі їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами;
  - заборона проведення робіт по захороненню радіоактивних відходів юридичним і фізичним особам, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи та які поставляють і використовують радіоактивні речовини, ядерні установки;
  - міжнародне співробітництво у сфері поводження з радіоактивними відходами;
  - активна науково-дослідницька діяльність у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Експлуатація атомних електростанцій та пунктів захоронення радіоактивних відходів (ПЗРВ)

Таблиця 9.2

№ з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці (область, район), назва АЕС та підприємства	Кількість ядерних та радіаційно небезпечних об'єктів (усього), од.	АЕС		Підприємства, що здійснюють захоронення радіоактивних відходів (РАВ)		
			кількість реакторів, од.	радіаційний фон в 30-кілометровій зоні АЕС, мкЗв/год	кількість ПЗРВ, од.	кількість РАВ, м ³ загальна активність, Бк	радіаційний фон на території ПЗРВ, мкЗв/год
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Державне спеціалізоване підприємство «Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами»	13	-	-	4	Поводження з твердими радіоактивними відходами (ТРАВ) середньої та низької активності. Загальна активність невідома	-
2	ПуСО	-	-	-	6	Нізькоактивні	Від 0,10 до 2,9 на відстані 1м.
3	ПЗВД	-	-	-	16	Загальна активність невідома. Технічний стан незадовільний.	Задовільний
4	ДСП «Чорнобильська АЕС»	21 об'єкт, які призначені для поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом; сховища для тимчасового зберігання радіоактивних відходів	-	0,2-13,0	-	-	-
5	Центральне сховище РР ІПБ АЕС НАНУ	-	-	-	-	1. Відкриті ДІВ: Нуклідний склад: ²³⁸ Pu, ²³⁹ Pu, ²⁴¹ Pu, ⁹⁰ Sr, ²⁴⁰ U, ²³⁸ U, ²⁴¹ Am, ¹³⁷ Cs. 2. Закриті ДІВ: 183ипии СО, П9, ОСГИ, ОСИАИ, ИГЦ, ИБН-12 Загальна активність невідома	-

9.3.3 Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення

Потужність еквівалентної дози (далі – ПЕД) зовнішнього опромінення у зоні відчуження (далі - ЗВ) зараз майже повністю формується гамма-випромінюванням ^{137}Cs , що виникає внаслідок його радіоактивного розпаду. Основним джерелом випромінювання є верхній шар ґрунтів, де запаси цього радіонукліду знаходяться в динамічній рівновазі завдяки його включення в кругообіг речовини «ґрунт – рослина – ґрунт». Доля ^{137}Cs , який мігрує до інших середовищ (повітря, вода, біологічні об'єкти), порівняно невелика – її внеском у формування ПЕД можна знехтувати.

Найбільші рівні ПЕД спостерігаються на проммайданчику ЧАЕС та на територіях, які розташовані на «слідах» аварійних випадків радіонуклідів.

У таблиці 9.2 наведені характеристики потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання (ПЕД), що реєструвалися на постах моніторингу АСКРС протягом 2018 року у порівнянні з середньорічними значеннями за 2017 рік та контрольними рівнями (далі - КР).

Таблиця 9.2

№ п/п	Назва пункту	Мінімальне значення	Середнє значення	Максимальне значення	Середнє значення за 2017 рік	Контрольний рівень
Промисловий майданчик ДСП «ЧАЕС»						
1	ДГС-2	3900	7800	8700	8500	29000
2	ВЗС-2	3600	6300	7700	6650	21000
3	СРТВ	2400	3400	4200	3500	18400
4	Нафтобаза	2900	5300	6600	5600	13500
5	СВЯП	1600	2300	2900	2400	9200
6	БНС	920	1900	2200	2000	5000
7	Пожежне депо	1400	1900	2100	1900	4800
8	ВРП – 750	810	1230	2700	1250	4500
9	АПК-1	310	470	560	480	1400
10	Відвідний канал	220	410	500	430	1100
11	ВОС № 3	140	280	430	300	800
12	СВЯП - 2	140	220	290	230	550
5 – км зона						
13	Чистоголівка	430	830	1000	900	2300
14	Копачі	310	670	810	720	1900
15	Станція Янів	330	640	800	680	1700
16	Прип'ять	270	580	980	570	1500
10 – км зона						
17	Буряківка	1300	2600	3100	2860	7500
18	Усів	570	1200	1500	1300	3600
19	Машево	400	820	1020	870	2200
20	Зимовище	340	770	970	810	2100
21	Красне	310	710	900	760	2000
22	*Крива Гора	240	350	440	-	1200
23	ПЗРВ «Буряківка»	270	490	590	530	1100
24	Чорнобиль-2	170	320	410	345	840

№ п/п	Назва пункту	Мінімальне значення	Середнє значення	Максимальне значення	Середнє значення за 2017 рік	Контрольний рівень
25	Ст. Шепеличі	150	280	350	290	740
26	Бенівка	110	230	290	240	600
27	Старосілля	110	190	260	190	460
28	Вектор	90	120	350	123	270
30 – км зона						
29	Діброва	160	270	390	280	700
30	Вільча	110	130	160	130	470
31	Іловниця	90	150	210	140	380
32	Іллінци	70	110	180	111	260
33	Корогод	70	110	170	110	260
34	Паришів	70	110	170	109	250
35	Дитятки	60	100	170	99	220
36	Купувате	60	100	170	104	220
м. Чорнобиль						
37	Поліклініка	120	210	310	220	550
38	РУЗОД	110	160	220	160	370
За межами зони відчуження						
39	Славутич	110	140	190	138	300

Примітка 1. АПК-І - Адміністративно-побутовий корпус першої черги ЧАЕС; ДГС - дизель-генераторна станція ЧАЕС; ВЗС - водозабірна станція ЧАЕС; ВОС № 3 - водоохоронна споруда; СРТВ - сховище рідких та твердих радіоактивних відходів ЧАЕС.

Примітка 2.* - на пункті проводяться профілактичні роботи.

На ряді пунктів спостереження, які знаходяться поблизу об'єкту «Укриття» – ДГС-2, СРТВ, СВЯП – зафіксовано зниження ПЕД у порівнянні з 2017 роком. Причиною цього є комплекс факторів пов'язаних із будівництвом та встановленням нового безпечного конфайнменту: екрануюча дія споруди, дезактивація місцевості, трансформація ґрунтового покриву.

Радіаційний стан ґрунтового покриву

Контроль за вмістом радіонуклідів у ґрунті за звітний період здійснювався у місцях виробничої діяльності:

- ПЗРВ «Буряківка»;
- ПЗРВ «Підлісний»;
- м. Прип'ять;
- м. Чорнобиль;
- водойма-охолоджувач ЧАЕС.

Результати визначення щільності забруднення ґрунтового покриву за звітний період наведені у таблиці 9.3.

Щільність забруднення ґрунту радіонуклідами у місцях виробничої діяльності, кБк/м²

Таблиця 9.3

Пункти контролю	Радіонукліди							
	¹³⁷ Cs		⁹⁰ Sr		²³⁹⁺²⁴⁰ Pu		²⁴¹ Am	
	Мінім.	Макс.	Мінім.	Макс.	Мінім.	Макс.	Мінім.	Макс.
ПЗРВ «Буряківка» (за шаром 0-50 см)	130	2300	9	240	0,34	4,1	1,9	90
ПЗРВ «Підлісний» (за шаром 0-50 см)	2600	99900	660	64300	5,0	550	21	160
м. Прип'ять (за шаром 0-30 см)	250	1300	73	430	1,3	13	8,1	39
м. Чорнобиль (за шаром 0-30 см)	260	475	48	170	1,2	5,0	7,4	14
Водойма-охолоджувач (за шаром 0-50 см)	28	9330	0,51	410	0,007	11	0,12	59

Моніторинг радіаційного стану приземного шару атмосфери

Відбір проб у 2018 році на пунктах мережі спостереження здійснювався за допомогою аспіраційних пристроїв АУРА 02.11. Проби радіоактивних аерозолів відбиралися шляхом безперервного прокачування повітря через фільтри з тканини Петрянова (ФПП-15-1,5) і заміною їх через кожні 5-7 діб.

Згідно з Регламентом проби випадінь з атмосфери відбиралися на пунктах спостереження АСКРС, в точках реперної мережі 5-км зони, на ПЗРВ, ПуСО «Лелів» та майданчику СВЯП-2. Для відбору проб випадінь з атмосфери використовувалися планшети, встановлені на висоті 1 м над поверхнею ґрунту з марлевим фільтруючим матеріалом. Час експозиції планшетів – від 10 до 20 діб. Проби в кожному пункті відбиралися 2 рази на місяць і всі надходили на гамма-спектрометричний аналіз.

Інтервали зміни та середні значення об'ємної активності ¹³⁷Cs у повітрі районів розміщення кожного пункту спостереження протягом 2018 року наведені в таблиці 9.4.

Радіаційний стан приземного шару атмосфери ЗВ протягом більшої частини 2018 року, в основному в зимові та осінні місяці, визначався метеорологічними умовами, які перешкождали розвитку дефляційних процесів, і характеризувався низькими показниками об'ємної активності радіонуклідів у повітрі та вузькими діапазонами їх змін. Вклад у забруднення приземного шару атмосфери вносили організовані та неорганізовані викиди ДСП «ЧАЕС» та об'єкту «Укриття».

Об'ємна активність ^{137}Cs у приземному шарі атмосфери на пунктах контролю мережі РЕМ ДСП «Екоцентр» у 2018 році, Бк/м³

Таблиця 9.4

Пункт контролю	Віддаленість, азимут	Об'ємна активність		
		Мінімальна	Середня	Максимальна
Ближня зона				
ВРП-750	0,8 км; 180°	5,0E-05	7,3E-03	5,7E-03
Нафтобаза	2 км; 330°	2,7E-05	2,2E-04	1,3E-03
Прип'ять	3,1 км; 290°	7,3E-06	7,7E-04	5,7E-03
БНС	2,6 км; 85°	9,8E-06	9,5E-04	6,5E-04
Дальня зона				
Машеве	11 км; 19°	2,6E-06	8,7E-05	1,6E-04
Зимовище	7 км; 60°	9,7E-06	3,5E-05	2,7E-04
Старосілля	9 км; 119°	4,4E-05	2,9E-05	2,8E-04
Копачі	5 км; 155°	1,6E-06	6,7E-05	9,0E-04
Чорнобиль	16 км; 147°	3,8E-06	2,9E-05	3,8E-04
Дитятки	32 км; 175°	9,5E-06	1,1E-05	2,5E-04
Чистогалівка	7 км; 240°	2,9E-06	1,3E-04	2,5E-04
Бенівка	10 км; 306°	2,9E-06	4,4E-05	6,6E-04
Буряківка	13 км; 268°	3,1E-06	8,0E-05	9,5E-04

Примітка: * в таблиці запис вигляду 5,3E-05 означає $5,3 \times 10^{-5}$.

Серед пунктів контролю дальньої зони найвищі значення об'ємної активності радіонуклідів фіксувалися на тих пунктах, які характеризуються високим поверхневим забрудненням, в районі яких велися роботи або ж спостерігався інтенсивний рух автотранспорту, а також коли сильний вітер певного напрямку збігався з періодом інтенсивних будівельних робіт на об'єкті «Укриття».

Інтенсивність випадінь ^{137}Cs з атмосфери у пунктах спостереження ближньої зони в 2018 р. знаходилася в діапазоні 0,02 – 22 Бк/(м²×добу), в середньому по зоні – 0,87 Бк/(м²×добу), із найбільшим її значенням на пункті спостереження «3 км південний захід у серпні».

Інтенсивність випадінь ^{137}Cs з атмосфери у пунктах спостереження дальньої зони протягом року знаходилася в межах від 0,01 до 4,5 Бк/(м²×добу), у середньому по зоні – 0,21 Бк/(м²×добу), із найбільшим її значенням на пункті спостереження «Чистогалівка» у червні.

В порівнянні з минулим роком середня величина інтенсивності випадінь ^{137}Cs із приземного шару атмосфери на пунктах спостереження ЗВ у 2018 році у ближній зоні залишилися приблизно на тому ж рівні, у дальній зоні була в 1,4 рази більше.

03.05.2018 у кварталі 325 Луб'янського лісництва виникло загоряння лісової підстилки на площі 1,8 га. Пізніше пожежа поширилась на площу, зайняту горілим лісом і склала 2,5 га. Об'ємна активність ^{137}Cs у повітрі в районі пожежі склала 5,6E-03 Бк/м³, що не перевищує значення контрольних рівнів, встановлених гігієнічними нормами «Основні контрольні рівнів, рівні

звільнення та рівні дії щодо радіоактивного забруднення об'єктів зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення» ($KP=1,0E-02$ Бк/м³ по ¹³⁷Cs). Пожежа носила локальний характер. В ЗВ та на прилеглих територіях погіршення радіаційного стану не відбулося.

05-08.06.2018 на території 10-кілометрової зони (район ВРП-330 ДСП «ЧАЕС», СВЯП-2, 10 квартал Корогодського лісництва) виникли пожежі. Всього, за даними ДСНС, вогнем було охоплено близько 15 га. У повітрі в районі пожежі, на лінії вогню спостерігалось перевищення контрольних рівнів об'ємної активності радіонуклідів: ¹³⁷Cs – від 3,7 до 27 разів, ⁹⁰Sr – від 1.5 до 500 разів. Внаслідок помірного та сильного вітру переважно північних напрямків забруднене продуктами горіння повітря поширилось на суміжні території та спричинило погіршення радіаційного стану на пунктах АСКРС Копачі, Чорнобиль (включаючи селитебну зону м. Чорнобиль) і КДП «Дитятки». При цьому 06.06.2018 відбулося перевищення контрольних рівнів в повітрі міста Чорнобиль. Об'ємна активність була в межах від $2,2E-04$ Бк/м³ до $4,7E-03$ Бк/м³. Станом на 08.06.2018 після ліквідації пожежі, радіаційна ситуація стабілізувалась, об'ємна активність ¹³⁷Cs у повітрі м. Чорнобиль становила $2,0E-05$ Бк/м³ та не перевищувала контрольні рівні. На межі зони відчуження (пункт АСКРС Дитятки КР) в період пожежі не були перевищені, максимальне значення ¹³⁷Cs в повітрі зафіксовано на рівні $2,7E-05$ Бк/м³. В результаті пожежі (05-08.06.2018) на прилеглих територіях погіршення радіаційного стану не відбулося. Це пояснювалось, перш за все своєчасністю прийнятих заходів щодо припинення поширення пожежі.

Моніторинг поверхневих вод

Моніторинг радіаційного стану поверхневих вод здійснюється в 22 пунктах. Особлива увага приділяється р. Прип'ять, через яку здійснюється надходження радіонуклідів з території ЗВ до Київського водосховища (таблиця 9.5).

У 2018 році середні та максимальні значення вмісту ⁹⁰Sr у воді р. Прип'ять у створі м. Чорнобиль склали 87 Бк/м³ та 260 Бк/м³ відповідно, ¹³⁷Cs – 53 та 210 Бк/м³, що не перевищує встановлені нормативним документом ДР-2006 допустимі рівні вмісту радіонуклідів для питної води (2000 Бк/м³).

Винос ⁹⁰Sr з водою р. Прип'ять у створі м. Чорнобиль у 2018 році склав 1,15 ТБк (у минулому році – 0,72 ТБк, у 1999 р. – 10,2 ТБк).

У воді малопроточних та замкнених водойм вміст ⁹⁰Sr досягав 120 – 360 кБк/м³ (оз. Азбучин, оз. Глибоке), ¹³⁷Cs – до 120 кБк/м³ (відвідний канал 3-ї черги ЧАЕС).

Об'ємна активність (кБк/м³) та винос ¹³⁷Cs та ⁹⁰Sr (ТБк) р. Прип'ять у створі м. Чорнобиль в 2009-2018 рр.

Таблиця 9.5

Рік	Середня річна витрата води, м ³ /с	Радіонукліди				Винос	
		¹³⁷ Cs		⁹⁰ Sr		¹³⁷ Cs	⁹⁰ Sr
		Середня	Максим.	Середня	Максим.		
2009	483	0,03	0,10	0,11	0,36	0,50	1,51
2010	512	0,05	0,15	0,11	0,39	0,87	2,21
2011	453	0,05	0,15	0,10	0,17	0,68	1,40
2012	351	0,04	0,09	0,08	0,18	0,44	0,87
2013	642	0,07	0,34	0,17	0,68	1,89	5,01
2014	352	0,06	0,32	0,11	0,54	0,56	1,08
2015	170	0,04	0,09	0,09	0,16	0,22	0,41
2016	273	0,04	0,10	0,09	0,18	0,24	0,66
2017	273	0,03	0,07	0,06	0,14	0,40	0,72
2018	406	0,05	0,21	0,09	0,26	0,63	1,15
1986-2018	414	0,18	18	0,37	12	136	184

Примітка: в таблиці запис подається у ТБк, де 1ТБк = 10¹² Бк.

Моніторинг підземних вод

Моніторинг вмісту радіонуклідів проводився на трьох водоносних комплексах – четвертинному (145 свердловин), еоценовому (водозабір ЧАЕС, м. Прип'ять) та сеноман-нижньокрейдовому (водозабір м. Чорнобиль та міський водопровід).

Забруднення еоценового та сеноман-нижньокрейдового комплексів достовірно не зафіксовано. Вміст ¹³⁷Cs та ⁹⁰Sr у воді водозаборів ЧАЕС та м. Чорнобиль не перевищував 21 Бк/м³ (ДР-2006 для питної води – 2000 Бк/м³).

Максимальні значення об'ємної активності ⁹⁰Sr у воді спостережних свердловин були зафіксовані в районах Семиходського затону, Янівського затону, старої Будбази та озера Азбучин і становили 73, 150, 220 та 290 кБк/м³ відповідно. В районі с. Лісового у воді свердловин К-13Д і 172/Q₂ максимальна об'ємна активність ¹³⁷Cs досягла 59 кБк/м³ і 45 кБк/м³ відповідно (таблиця 9.6).

Об'ємна активність – радіонуклідів у воді свердловин, Бк/м³

Таблиця 9.6

Свердловина	Радіонукліди			
	¹³⁷ Cs		⁹⁰ Sr	
	Максимум	Середнє	Максимум	Середнє
св. К-3 (Семиходський затон)	130	82	73000	48000
св. 1/2 (Стара Будбаза)	16	13	220000	160000
св. 2/2 (Стара Будбаза)	310	245	120000	47000
св. К-7 (Янівський затон)	26	12	150000	110000
св. К-13Д (р-н с. Лісового)	59000	54000	35000	25000
св. 172/Q ₂ (р-н с. Лісового)	45000	41000	5500	3900
св. 3А (озеро Азбучин)	260	84	290000	160000

Стабільно високі значення концентрації ¹³⁷Cs у воді цих свердловин спостерігаються після затоплення у 2013 році території приповерхневих

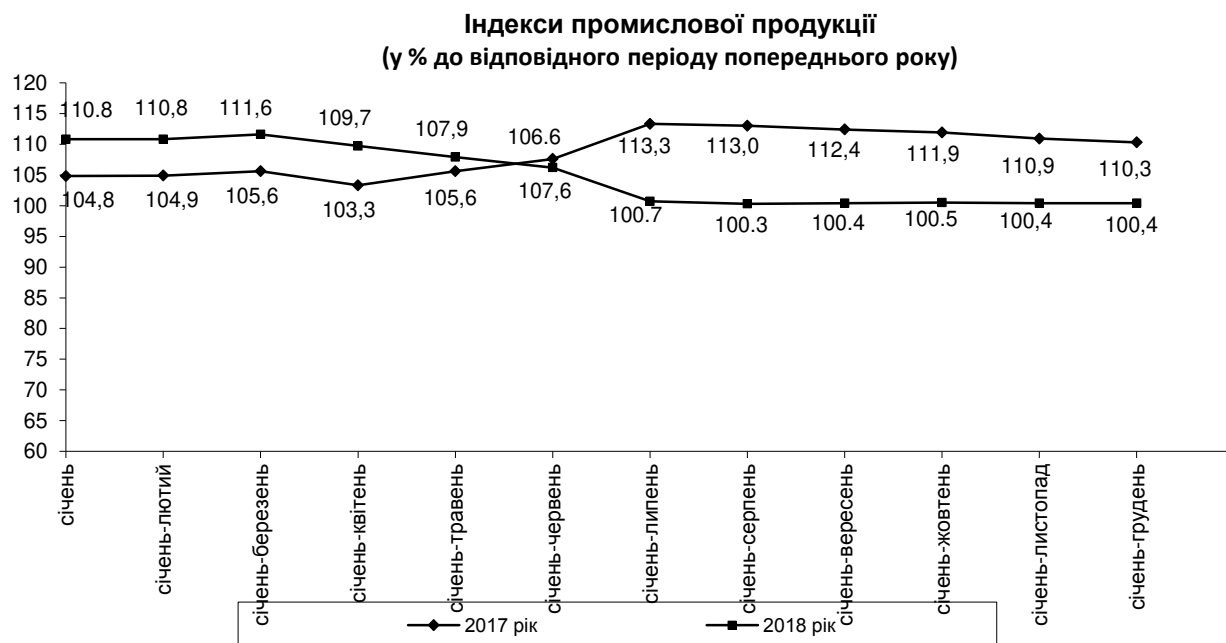
захоронень ПТЛРВ талими та дощовими водами. Свердловина К-13Д експлуатується з 1993 року (25 років), а свердловина 172/Q₂ з 1997 року (21 рік). За цей час, завдяки впливу сезонних змін температури, атмосферних опадів та іонізуючого випромінювання, експлуатаційні характеристики свердловин знизилися, в певні міри відбуваються процеси фізичного руйнування, що могло сприяти локальному потраплянню радіонуклідів через затрубний простір свердловини у горизонт, з якого відбираються проби води (інтервал глибини встановлення фільтру у свердловині К-13Д – 17,0-29,0 м; у свердловині 172/Q₂ – 19,0-20,4 м), під час затоплення; іншою умовою виникнення високих значень об'ємної активності радіонуклідів у воді є значне забруднення водоносного горизонту. Наразі достовірні причини встановлення високих концентрацій радіонуклідів у воді свердловин, показники яких перевищують встановлені контрольні рівні – невідомі, а ці свердловини можуть нести потенційну загрозу для довкілля. Тому в місцях розташування зазначених свердловин слід виконати комплекс робіт з визначення їх придатності для радіаційно-екологічного моніторингу. У разі непридатності свердловин К-13Д і 172/Q₂ для виконання завдання з моніторингу радіаційного стану підземних вод – ці свердловини підлягають ліквідації, згідно з чинним законодавством.

Поза площами захоронень радіоактивних відходів переважна більшість значень вмісту ⁹⁰Sr знаходяться в межах 100–400 Бк/м³, ¹³⁷Cs – 20–40 Бк/м³. Радіаційний стан ґрунтових вод в межах ПЗРВ «Буряківка», «Підлісний», «3-я черга ЧАЕС» відзначається певною сталістю без виражених тенденцій зростання вмісту ⁹⁰Sr як основного забруднювача. У вимірних пробах вміст ⁹⁰Sr змінювався від 24 до 2500 Бк/м³.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

За даними Головного управління статистики у Київській області у грудні 2018р. порівняно з попереднім місяцем та груднем 2017р. індекс промислової продукції становив відповідно 96,6% та 101,4%, за підсумками січня–грудня 2018р. – 100,4%.

У добувній промисловості і розробленні кар'єрів проти січня–грудня 2017р. обсяг виробництва продукції становив 87,8%.

На підприємствах переробної промисловості у січні–грудні 2018р. порівняно з попереднім роком індекс промислової продукції зменшився на 1,9%.

На підприємствах із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів порівняно з січнем–груднем 2017р. спостерігалось збільшення випуску продукції на 5,3%, у т.ч. у виробництві продуктів борошномельно–круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів – на 13,9%, переробленні та консервуванні фруктів і овочів – на 13,9%, виробництві олії та тваринних жирів – на 8,5%, виробництві готових кормів для тварин – на 6,8%, виробництві інших харчових продуктів – на 6,3%, виробництві хліба, хлібобулочних і борошняних виробів – на 5,1%, виробництві молочних продуктів – на 4,5%.

*Динаміка промислового виробництва за основними видами діяльності
(відсотків)*

Таблиця 10.1

	Грудень 2017р. до листопада 2017р.	Грудень 2017р. до грудня 2016р.	Січень– грудень 2017р. до січня– грудня 2016р.
Промисловість	94,5	101,8	107,9
Добувна та переробна промисловість	92,9	104,5	112,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	74,7	115,6	89,8
Переробна промисловість	93,1	104,4	112,6
з неї			
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	90,6	111,0	105,3
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	92,6	85,6	87,3
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	93,3	93,9	99,9
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	...1	...1	...1
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	95,1	94,3	96,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	76,1	96,1	87,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції	90,7	81,7	91,1
Металургійне виробництво. Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	99,1	67,6	84,7
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	105,2	102,2	106,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	124,7	127,5	124,2

¹ Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України “Про державну статистику” щодо конфіденційності інформації.

Виробництво основних видів продукції

Таблиця 10.2

	Вироблено за		Грудень 2018р. у % до		Січень– грудень 2018р. у % до січня– грудня 2017р.
	січень– грудень 2018р.	грудень 2018р.	листопада 2018р.	грудня 2017р.	
1	2	3	4	5	6
Яловичина і телятина, свіжі чи охолоджені – туші, напівтуші, четвертини необвалені, т	3306	272	101,1	62,0	66,8
Свинина свіжа чи охолоджена – туші, напівтуші (уключаючи оброблені сіллю чи консервантами для тимчасового зберігання), т	17777	1894	111,6	155,5	127,4
Кури, курчата (тушки) свіжі чи охолоджені, т	89176	7052	95,9	100,3	97,4
Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки, т	2596	227	103,2	95,8	94,4
Ковбаси напівкопчені, т	1100	68	107,9	47,9	111,2
Продукти готові та консервовані з м'яса чи субпродуктів, інші (уключаючи продукти з крові тварин; крім виробів ковбасних та подібних продуктів, гомогенізованих продуктів, виробів з печінки та страв готових), т	24188	1906	93,7	105,8	114,6
Олії соняшникова та сафлорова нерафіновані та їх фракції (крім хімічно модифікованих), т	109197	9810	109,4	125,7	105,9
Молоко та вершки не згущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6% у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2л, т	129268	11015	95,4	93,4	109,8
Масло вершкове жирністю не більше 85%, т	4641	330	85,5	67,8	84,4
Спреди та суміші жирів, що містять масову частку загального жиру від 50% до 85%, у тому числі молочного жиру в жировій фазі не менше, ніж 25%, т	4825	468	87,5	89,7	110,0
Сир свіжий неферментований (недозрілий і невитриманий; включаючи сир із молочної сироватки та кисломолочний сир), т	13240	1212	96,6	122,9	113,7
Молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти, т	72262	5128	98,0	87,4	99,3

1	2	3	4	5	6
Борошно пшеничне чи пшенично – житнє, т	168136	14280	102,6	105,8	104,8
Зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці, лущені, обрушені, різані або подрібнені (крім рису), т	38170	3748	95,5	121,9	126,3
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання, т	92155	8438	103,0	97,9	93,7
Печиво солодке (уключаючи сендвіч-печиво; крім частково чи повністю покритого шоколадом або іншими сумішами, що містять какао), т	34798	2822	98,2	115,7	116,5
Цукор білий кристалічний, т	167122	9846	18,4	144,3	113,6
у т.ч. буряковий, т	167122	9846	18,4	144,3	113,6
Корми готові (крім преміксів) для годівлі сільськогосподарських тварин – для свійської птиці, т	892692	64319	84,5	95,8	108,8
Води з додаванням цукру і речовин підсолоджувальних чи ароматизуючих інших, тобто напої безалкогольні типу лимонаду, оранжаду (уключаючи мінеральні й газовані), тис.дал	37573,3	3598,4	168,1	126,0	108,1

У січні–грудні 2018р. порівняно з січнем–груднем 2017р. спостерігалось збільшення виробництва свинини свіжої чи охолодженої – туш, напівтуш (уключаючи оброблені сіллю чи консервантами для тимчасового зберігання) – на 3828 т (на 27,4%), зерна зернових культур плющених, перероблених в пластівці, лущених, обрушених, різаних або подрібнених (крім рису) – на 7946 т (на 26,3%), печива солодкого (уключаючи сендвіч-печиво; крім частково чи повністю покритого шоколадом або іншими сумішами, що містять какао) – на 4917 т (на 16,5%), продуктів готових та консервованих з м'яса чи субпродуктів, інших (уключаючи продукти з крові тварин; крім виробів ковбасних та подібних продуктів, гомогенізованих продуктів, виробів з печінки та страв готових) – на 3086 т (на 14,6%). Водночас спостерігалось зменшення виробництва яловичини і телятини, свіжих чи охолоджених – туш, напівтуш, четвертин необвалених – на 1644 т (на 33,2%), масла вершкового жирністю не більше 85% – на 861 т (на 15,6%), хліба та виробів хлібобулочних, нетривалого зберігання – на 6188 т (на 6,3%), виробів ковбасних варених, сосисок, сардельок – на 153 т (на 5,6%).

У текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів у січні–грудні 2018р. індекс промислової продукції становив 87,3%.

Виробництво основних видів продукції легкої промисловості

Таблиця 10.3

	Вироблено за		Грудень 2018р. у % до		Січень– грудень 2018р. у % до січня– грудня 2017р.
	січень– грудень 2018р.	грудень 2018р.	листопада 2018р.	грудня 2017р.	
Комплекти і костюми чоловічі та хлопчачі з тканини бавовняної або з волокон синтетичних або штучних, виробничі та професійні, тис.шт	21,1	1,9	118,8	45,2	50,7
Футболки, майки й подібні вироби, трикотажні машинного або ручного в'язання, тис.шт	405,8	15,1	104,9	40,8	96,2
Взуття, призначене для носіння на вулиці, з верхом зі шкіри натуральної чоловіче, тис. пар	153,8	2,1	91,3	10,3	69,9

У виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності за січень–грудень 2018р. індекс промислової продукції становив 99,9%.

Випуск окремих видів продукції з деревини, виробництво поліграфічної продукції

Таблиця 10.4

	Вироблено за		Грудень 2018р. у % до		Січень– грудень 2018р. у % до січня– грудня 2017р.
	січень– грудень 2018р.	грудень 2018р.	листопада 2018р.	грудня 2017р.	
Деревина із сосни уздовж розпиляна чи розколота, розділена на шари чи лущена, завтовшки більше 6 мм, тис.м ³	58,9	5,2	81,3	136,8	156,2
Двері та їх коробки і пороги, з деревини, шт	23377	1677	92,4	73,4	170,7
Піддони плоскі та обичайки, з деревини, тис.шт	434,3	33,4	113,2	154,6	137,4
Коробки та ящики, з паперу та картону гофрованих, тис.м ²	381200,6	29467,2	94,3	79,3	91,3

У виробництві хімічних речовин і хімічної продукції індекс продукції за січень–грудень 2018р. склав 96,9%, у т.ч. на підприємствах з виробництва мила та мийних засобів для чищення та полірування, парфумних і косметичних засобів – 87,4%, виробництва фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик – 93,5%.

У виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів індекс промислового виробництва за січень–грудень 2018р. склав 87,9%.

У виробництві гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції індекс промислового виробництва за січень–грудень 2018р. зменшився на 8,9%.

Виробництво гумових і пластмасових виробів

Таблиця 10.5

	Вироблено за		Грудень 2018р. у % до		Січень– грудень 2018р. у % до січня– грудня 2017р.
	січень– грудень 2018р.	грудень 2018р.	листопада 2018р.	грудня 2017р.	
Труби, трубки та шланги, жорсткі, з полімерів етилену, т	5939	360	50,7	83,9	105,3
Плити, листи, плівка, фольга і стрічки, з полімерів етилену, неармовані або не з'єднані з іншими матеріалами, завтовшки 0,125 мм і менше, т	7520	616	93,2	12,7	21,6
Мішки та пакети (у т.ч. конусоподібні), з полімерів етилену, (не включаючи із синтетичних текстильних матеріалів), т	7666	525	81,4	83,2	89,1
Блоки та цегла з цементу, бетону або каменю штучного для будівництва, млн.шт.ум.цегли	1124,0	93,6	92,6	96,3	97,2
Розчини бетонні, готові для використання, тис.т	1307,2	104,0	77,0	85,2	84,0

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів крім машин і устаткування за підсумками січня–грудня 2018р. випуск продукції зменшився на 15,3%.

Виробництво окремих видів продукції металургії

Таблиця 10.6

	Вироблено за		Грудень 2018р. у % до		Січень– грудень 2018р. у % до січня– грудня 2017р.
	січень– грудень 2018р.	грудень 2018р.	листопада 2018р.	грудня 2017р.	
Листи профільовані (ребристі) холоднодеформовані, зі сталі нелегованої, т	23051	1735	77,1	91,5	98,3
Панелі виключно або переважно виготовлені з листів залізних або сталевих, які складаються з двох стінок, виготовлених з гофрованого(ребристого) листа з ізоляційним наповнювачем (крім конструкцій будівельних збірних), т	3788	250	58,0	44,3	86,3
Конструкції збірні будівельні з чавуну чи сталі, т	4765	491	203,7	115,5	123,0

У машинобудуванні, крім ремонту і монтажу машин і устаткування у січні–грудні 2018р. індекс промислового виробництва склав 106,7%.

На підприємствах з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря обсяг виробництва продукції за січень–грудень 2018р. порівняно з відповідним періодом попереднього року склав 124,2%.

За січень–грудень 2018р. вироблено 3738,1 млн.кВт годин електроенергії, що на 1394,4 млн.кВт годин (на 59,5%) більше, ніж у січні–грудні 2017р.

Промисловими підприємствами області за січень–листопад 2018р. реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на 102345,2 млн.грн, із неї за межі України – на 10287,8 млн.грн.

Найбільша частка реалізованої продукції припадала на підприємства переробної промисловості, у тому числі із виробництва харчових продуктів і напоїв та тютюнових виробів (31,2%), виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (17,3%), виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (10,2%).

Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) за основними видами промислової діяльності за січень–листопад 2018р.

Таблиця 10.7

	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу	
	тис.грн	у % до всієї реалізованої продукції
Промисловість	102345170,7	100,0
Добувна та переробна промисловість	79671222,1	77,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	803335,8	0,8
Переробна промисловість	78867886,3	77,0
з неї		
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	31902096,6	31,2
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	676973,9	0,7
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	10400765,3	10,2
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	167282,5	0,2
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	1765147,4	1,7
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	1661702,3	1,6

Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	17731080,1	17,3
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	6053504,9	5,9
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	6676561,5	6,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	21391338,1	20,9
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1282610,5	1,3

Примітка. Дані за видами промислової діяльності сформовані за функціональним принципом (по однорідних продуктах).

Серед районів і міст області найбільший обсяг реалізованої продукції був у Києво-Святошинському (19,5%), Вишгородському (9,4%), Броварському (7,8%) районах та містах Біла Церква (9,5%), Обухів (міськрада) (7,5%).

Обсяг реалізованої промислової продукції по містах та районах за січень–листопад 2018 року

Таблиця 10.8

	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу	
	тис.грн	у % до всієї реалізованої продукції
Київська область	102345170,7	100,0
м.Біла Церква	9725147,7	9,5
м.Березань	1159548,7	1,1
м.Бориспіль	1937652,2	1,9
м.Бровари	5216421,5	5,1
м.Васильків	1232741,3	1,2
м.Буча	507185,2	0,5
м.Ірпінь (міськрада)	4329790,9	4,2
м.П.-Хмельницький	1182339,6	1,2
м.Фастів	3092941,0	3,0
м.Ржищів	104222,4	0,1
м.Славутич	471096,6	0,5
м.Обухів (міськрада)	7700299,7	7,5
райони		
Баришівський	134431,0	0,1
Білоцерківський	1786810,5	1,7
Богуславський	454674,5	0,4
Бориспільський	1891255,6	1,8
Бородянський	1332003,3	1,3
Броварський	7974804,3	7,8
Васильківський	2237807,4	2,2
Володарський	351875,2	0,3
Вишгородський	9590463,6	9,4
Згурівський	605988,2	0,6
Іванківський	62862,2	0,1
Кагарлицький	621521,7	0,6
К.-Святошинський	20000224,8	19,5
Макарівський	1164479,6	1,1
Миронівський	5319345,3	5,2
Обухівський	5576621,7	5,4
П.-Хмельницький	827163,9	0,8
Поліський	–	–
Рокитнянський	296271,5	0,3
Сквирський	1566026,1	1,5
Ставищенський	92517,3	0,1
Таращанський	127114,3	0,1
Тетіївський	336038,3	0,3
Фастівський	450938,3	0,4
Яготинський	2884545,3	2,8

Примітка. Дані сформовано на підставі короткострокової звітності, якою охоплені великі, середні та вагомні за обсягами реалізованої промислової продукції малі підприємства.

10.2 Вплив на довкілля

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Гірничопромисловий комплекс, як один із видів економічної діяльності, виступає серйозним забруднювачем навколишнього природного середовища, що проявляється в трьох основних напрямках; порушення земної поверхні, викиди в атмосферне повітря газових та пилових шкідливих речовин, забруднення водних ресурсів рідкими відходами гірничих підприємств.

Найбільшим фактором негативного впливу на довкілля є порушення земної поверхні при розробці родовищ корисних копалин, що призводить до зміни структури і погіршення якості, або взагалі зникнення родючого шару, до зміни форм рельєфу, ландшафтних порушень. Це викликає, в свою чергу, загибель або деградацію рослинного та тваринного світу

Значні порушення земної поверхні відбуваються при проведенні відкритих гірничих та розкривних робіт і видобуванні корисних копалин в кар'єрах.

Випереджуючим процесом при цьому є селективне (роздільне, розмежоване) зняття ґрунтового шару, перед яким проводяться підготовчі роботи: вирубка лісу, корчування пнів, збирання і видалення валунів, вирізання чагарників тощо. Відкриті розробки родовищ корисних копалин характеризуються значними ландшафтними порушеннями, форми яких мають декілька класифікацій.

Окрім перерахованих порушень земної поверхні, зумовлених відкритими гірничими роботами, значні земельні ділянки займаються відвалами і сухих хвостів збагачення і хвостосховищами. Результатом таких розробок є появи западин та виїмок на земній поверхні, що призводить до зміни водного режиму і, як наслідок, заболочування місцевості, а залишені без рослинного покриву порушені відслонення породи - до інтенсивної водної та вітрової ерозії. Значні площі земельних відводів під розробку родовищ порушуються в'їзними та розрізними траншеями, характеристика яких визначається геометричними параметрами виробок. Крім того, кожна ділянка землі, порушена при відкритій розробці родовищ, спричиняє шкідливий вплив на ділянку приблизно такої ж площі прилеглої території.

Відводи земель під гірниче виробництво пов'язані з вилученням більшої чи меншої земельної ділянки у землекористувачів на певний період часу, і, відповідно, скороченням земельних ресурсів країни. Характерно те, що вилучені у інших землекористувачів і порушені землі стають малоприсадибними для продуктивного використання в сільському і лісовому господарстві, та для інших цілей. При цьому процеси природного відновлення рослинних покривів, ґрунтів і рельєфів порушених земель протікають повільно або взагалі не відбуваються. Самі ж порушення земної поверхні, як правило, не зникають і стають сталими техногенними формуваннями, тому такі землі підлягають штучному відновленню. Для вирішення проблеми техногенних порушень ландшафтів використовують різні способи і методи рекультивації земель. Головна мета рекультивації – повернути до активного народногосподарського

використання землі, порушені внаслідок гірничих і деяких інших специфічних робіт, створити на них сільськогосподарські, лісові та інші угіддя, поліпшити умови навколишнього середовища.

Вітчизняний і зарубіжний досвід показав, що успішна рекультивация з гармонічним поєднанням господарської діяльності і природних закономірностей можлива тільки при комплексному підході до її проведення рекультивация земель як галузь діяльності людини в нашій країні належить до порівняно молодих. На сучасному етапі існують усі можливості й передумови всебічного розширення і поглиблення рекультивацийних робіт.

10.2.2 Металургійна промисловість

Для виробництва металу та інших видів металевої продукції, підприємства використовують енергетичні та сировинні ресурси. На металургійному заводі використовуються такі види сировини: вугілля, вапняк, доломіт, руда, кокс, окатиші, агломерат, феросплави, нікель. Ці ресурси частково витрачаються, а частково залишаються у якості відходів. Незначна кількість відходів повертається у виробництво для одержання вторинної продукції, що дозволяє зменшити використання існуючих природних ресурсів. Більша частина відходів складається у відвалах на певному місці. Велика кількість забруднюючих речовин викидається в атмосферу та водоймища.

На кількісний та якісний склад викидів в атмосферу впливають технологічні процеси в окремих цехах металургійних підприємств. Усі неорганізовані викиди в атмосферу відбуваються через аераційні ліхтарі, організовані - викидаються через димарі. Димові гази містять у своєму складі такі забруднюючі речовини як оксиди азоту, діоксид сірки, оксид вуглецю. Утворення діоксиду азоту знаходиться в залежності від теплового навантаження печі, надлишку кисню. Викиди діоксиду сірки з димовими газами супроводжується в період зливу рідкого чавуна. При сортопрокатному і листопрокатному виробництві в атмосферу викидаються оксиди азоту, діоксид сірки, оксид вуглецю. Процеси виготовлення виливків у ливарному цеху, супроводжуються виділенням пилу і газів. Основною складовою пилу є діоксид кремнію (SiO_2). У результаті випалу вапняку в шахтних печах, в атмосферу викидаються: пил вапна, оксид вуглецю, оксид азоту.

Металургійні підприємства є одними з великих споживачів води. Стічні води, які скидаються заводами у водоймища, вміщують хлориди, сульфати, нафтопродукти, залізо, азот амонійний, нітроти, фосфати, хром, марганець, феноли, середні концентрації яких значно перевищують ГДК.

Ґрунт є ефективним поглиначем багатьох хімічних речовин. В ґрунтах біля металургійних заводів накопичується багато хімічних елементів. Важкі метали зв'язуються вже у верхньому шарі, глибина якого не перевищує 20 см. Але, при сильному забрудненні, вони здатні проникати на глибину до 160 см, і надходити до ґрунтових вод. Більшість хімічних елементів зазвичай, утримуються в поверхневому, родючому шарі. Значний вміст металів у ґрунтах спостерігається на відстані 1 – 5 км від джерела забруднення, яка визначається

як зона впливу підприємства. Ґрунти, що розташовані поза зоною впливу підприємств, як правило, мають рівномірний розподіл важких металів, нижчий за гранично допустимі концентрації. Специфічною особливістю забруднення ґрунтів важкими металами є дуже низька швидкість їх самоочищення.

Для зменшення негативного впливу металургійного виробництва на природне середовище необхідне вжиття таких заходів:

- розробка нових механізмів для зниження рівня техногенного навантаження на об'єкти підвищеної небезпеки, насамперед, шляхом удосконалення дозвільної діяльності з обов'язковим страхуванням техногенних ризиків;
- впровадження новітніх екологічно безпечних технологій;
- виведення з експлуатації застарілих, екологічно небезпечних виробництв;
- оснащення джерел викидів шкідливих речовин ефективним обладнанням, заміна морально та фізично застарілих очисних споруд і обладнання на нові, підвищення рівня технічного стану та ефективності діючого обладнання.

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

Джерелом істотного забруднення довкілля є хімічна промисловість, яка поступається тут лише перед енергетикою, металургійним комплексом і автомобільним транспортом. Номенклатура продукції, що випускає хімічна промисловість, є вельми різноманітною. Як наслідок в довкілля надійшло близько 3 млн нових речовин і сполук, які невластиві біосфері; серед них є надзвичайно шкідливі для нормального функціонування живої клітини.

В основній хімічній промисловості найбільшу кількість твердих відходів дають виробництва мінеральних добрив і сірчаної кислоти. У виробництві мінеральних добрив головною є переробка фосфоритів та апатитів.

Практично кожне підприємство хімічної промисловості є серйозним забруднювачем довкілля. Так, нафтопереробний завод розсіює викиди основних забруднень – вуглеводів у радіусі до 25 км.

У хімічній і нафтохімічній промисловості щорічно утворюється значна кількість твердих відходів, які потребують утилізації. Тільки до 30% із них використовуються як вторинні ресурси. До 40% невикористаних твердих відходів знищують (спалюють або вивозять на звалища), а решту складають у спеціально відведених місцях. Основні тверді відходи галузі — фосфогіпс, кубові залишки, вапнякові та гіпсові відходи, шлам дистильованої суспензії, галітові залишки флотаційного збагачення хлориду кальцію тощо.

Основним напрямом боротьби із забрудненням довкілля в хімічній промисловості є удосконалення існуючих і розроблення нових технологічних процесів.

10.2.4 Харчова промисловість

Харчова промисловість, як і будь-яка інша, має вплив на екологію. За обсягом відходів агропромислове виробництво значно випереджає багато галузей.

Проте варто зазначити, що за останні роки у справі використання харчової промисловості відбулися суттєві зміни, що розроблені і пройшли апробацію в промислових умовах багатьох високоефективних технологічних процесів та організаційно-економічних систем, які дозволяють досягти більш повної утилізації відходів. Але загальне становище змінюється повільно, і однією з найбільш суттєвих проблем, яка потребує вирішення вже в найближчій перспективі, є забезпечення промислової переробки відходів перед передачею їх іншим галузям.

Промислові комплекси по виробництву м'яса є джерелами забруднення атмосферного повітря. Над територіями, прилеглими до приміщень утримання худоби та птиці, в атмосферному повітрі розповсюджуються на значні відстані аміак, сірководень та інші шкідливі гази. Також атмосферне повітря забруднюється різними пестицидами, які використовуються для протруювання насіння на складах.

На багатьох харчових виробництвах стоять величезні холодильні установки. В них використовуються синтезовані людиною хімічні речовини, які дістали назву хлорфторвуглеці. Ці сполуки дуже руйнують озоновий шар. Інертні, негорючі, неядучі, нескладні у виробництві, ці сполуки отримали широке розповсюдження. Зокрема, вони використовуються як охолоджуючі рідини в холодильниках та кондиціонерах. Найнебезпечнішою з цих сполук є бромистий метил. Бромистий метил використовується як дезінфікуюча речовина для товарів (включаючи карантинну обробку деяких продуктів для міжнародної торгівлі). З бромистого метилу вивільняється бром, який в 30–60 разів більш руйнівний для озону, ніж хлор. Інші хімічні сполуки, які руйнують озоновий шар, використовуються при виготовленні полістиролових стаканчиків і сучасних упаковок для фасовки продуктів та напівфабрикатів. Найчастіше як паливо в харчовій промисловості використовується природний газ. Перевагами цього виду палива є висока економічна та промислова ефективність його застосування, а також те, що під час його спалювання за нормального перебігу процесу горіння надходження в атмосферу шкідливих речовин є мінімальним. Основними забруднювачами атмосферного повітря під час роботи на природному газі є оксиди азоту.

Також підприємства харчової промисловості забруднюють воду. У стічних водах органічні речовини в забрудненнях складають 58%, мінеральні речовини – 42%. Крім того, тут є бактеріальні та біологічні забруднювачі. Мінеральні забруднювачі – це пісок, глинисті частки, які потрапляють у воду після миття багатьох овочів (картоплі, цукрового буряку та ін.).

Органічні речовини поділяються на рослинні та тваринні. Рослинні органічні забруднення – це залишки рослин, плодів, овочів та злаків, олії тощо. Забруднення тваринного походження – клейові речовини, залишки тканин

тварин, фекалії. Бактеріальне та біологічне забруднення вноситься головним чином зі стоками біофабрик і підприємств мікробіологічної промисловості. Воду забруднюють синтетичні поверхневоактивні речовини, особливо у складі миючих засобів. Шкідливий вплив на здоров'я людини мають харчові продукти, які не відповідають нормативним вимогам за санітарно-хімічними показниками (вміст вологи, нітратів, нітритів, солей важких металів, афлатоксинів та ін.). Багато харчових продуктів містять сторонні речовини, такі як свинець, мідь, цинк. Концентрації цих елементів часто перевищують припустимі рівні.

Процесу екологізації виробництва у харчовій промисловості повинні передувати передусім розробка програми екологізації виробництва і формування механізму природоохоронної діяльності. Серед основних завдань програми екологізації виробництва можна виділити такі:

- вироблення теоретичної, методологічної та методичної основи екологізації виробництва за різних форм власності;
- створення можливостей для екологізації виробничого потенціалу харчових підгалузей виробництва, вивчення передумов переведення господарських навантажень з природних комплексів на техногенні та економічні;
- раціоналізація розміщення продуктивних сил харчової промисловості з урахуванням можливостей для самовідновлення екологічного стану природного середовища;
- створення передумов для функціонування соціально-екологічної стабільності території та соціально-екологічного захисту населення від негативного впливу діяльності підприємств;
- формування і функціонування економічного механізму фінансування охорони навколишнього середовища;
- організація ефективної системи екологічної освіти та виховання, формування екологічного світогляду у працівників харчової промисловості.

Також процес природокористування в харчовій промисловості має ґрунтуватися не лише на використанні природних ресурсів, а й на створенні можливостей їх охорони та відтворення. Для цього потрібно створити цілісну систему природокористування, яка стимулювала б ліквідацію наслідків негативного впливу на стан навколишнього природного середовища та виробництво високоякісної екологічно безпечної для споживання харчової продукції.

10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва

Сьогодні під екологізацією розуміють процес поступового і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд з покращенням або хоча б збереженням якості природного середовища. В соціально-економічному плані екологізація повинна спиратися на перехід до

природозберігаючих методів господарювання, а в технічному – на екологізацію технологій виробництва і природокористування.

Основні напрямки екологізації виробництва:

- розроблення ефективних засобів очищення промислових, комунальних стічних вод і промислових та транспортних викидів в атмосферу;
- зменшення або повна ліквідація шкідливих відходів, що забруднюють довкілля;
- утилізація, тобто повторне використання відходів;
- збалансування темпів експлуатації екосистеми природокористування з інтенсивністю самовідтворення цих екосистем;
- екологічна стандартизація і сертифікація технологій, техніки і продукції;
- економія енергії, зміна її джерел на екологічно «чисті», ресурсозбереження.

Також слід зазначити, що екологія навколишнього середовища насамперед залежить від ставлення людей до проблем та питань з її охорони, від розуміння всієї серйозності та важливості цих питань. Тому екологія буде тим чистіше, чим швидше людина навчиться розуміти всю їх важливість.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Агропромисловий комплекс є одним з найбільших секторів економіки області, в якому формується основна частина продовольчих ресурсів.

Наявність у межах області такого міста, як Київ, формує найбільший ринок продовольства в Україні і є додатковим стимулом для розвитку тих секторів сільськогосподарського виробництва, для яких характерна висока додана вартість.

Київщина зі своїми сприятливими кліматичними умовами та інвестиційним потенціалом може нарощувати сільськогосподарське виробництво, тим самим забезпечуючи зростаючі потреби населення області та міста Києва у сільськогосподарській продукції.

Частка області у загальному виробництві валової продукції сільського господарства в Україні за звітний період склала 6,4 %. Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу складає 1688,0 грн.

В структурі продукції сільського господарства за категоріями виробників переважає частка сільськогосподарських підприємств. У 2018 році їх питома вага склала 68,6%. Це пояснюється наявністю в області великих підприємств з потужними виробничими комплексами, зокрема тваринницькими, які орієнтуються на столичний ринок.

Київщина зі своїми сприятливими кліматичними умовами та інвестиційним потенціалом нарощує сільськогосподарське виробництво, тим самим забезпечує зростаючу власну потребу та потребу м. Києва у сільськогосподарській продукції.

Київська область займає одну з провідних позицій у виробництві валової продукції сільського господарства. Рівень виробництва валової продукції у 2018 році перевищено на 20,7% порівняно з 2017 роком.

Київщина лідирує по видачі аграрних розписок серед регіонів. Місцеві господарства за 2018 рік видали 33 аграрні розписки на загальну суму 300,0 млн. грн. Це переважно фінансові аграрні розписки. У заставу передано майбутній урожай пшениці, кукурудзи, ріпаку, соняшнику та сої.

11.2 Вплив на довкілля

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Під урожай 2018 року внесено мінеральних добрив на загальну площу 756,3 тис.га, з них під сільськогосподарські культури – 756,1 тис.га, в тому числі зернові та зернобобові – 431,6 тис.га.

Площа оброблених пестицидами 754,7 тис.га в тому числі: сільськогосподарські культури – 754,5 тис.га, зернові та зернобобові – 432,2 тис.га.

Сади (багаторічні): удобрена площа – 124,5 га, внесено пестицидів – 217,8 кг. діючих речовин.

Внесено органічних добрив 1178213 тонн, з них: під сільськогосподарські культури – 1178013 тонн, під багаторічні насадження не вносились.

11.2.2 Використання пестицидів

У сучасній Україні приділяється велика увага проблемам охорони навколишнього середовища від хімічних забруднень. Одна з них – це використання пестицидів – токсичних речовин, призначених для боротьби з різного роду шкідниками – бур'янами, комахами, гризунами тощо. Використання пестицидів, які посилюють негативний вплив на ґрунт, воду, повітря на корисну флору і фауну, прискорює процес порушення біологічної рівноваги в природному середовищі. Попри так звану користь для врожаю, пестициди несуть значно більший негативний вплив на довкілля та на життя і здоров'я людини. Гинуть від пестицидів комахи. Цілими сім'ями вимирають бджоли, які є індикатором чистого довкілля.

Особливо небезпечно неправильне або надмірне використання пестицидів. Безконтрольне застосування пестицидів призводить до забруднення навколишнього середовища, що загрожує здоров'ю людини, тому правові відносини, пов'язані з державною реєстрацією, виробництвом, закупівлею, транспортуванням, зберіганням, реалізацією та безпечним для здоров'я людини і навколишнього природного середовища застосуванням пестицидів і агрохімікатів, урегульовані Законом України «Про пестициди і агрохімікати» від 2 березня 1995 р. та виданими відповідно до нього підзаконними нормативно-правовими актами.

Відповідно до Закону України «Про пестициди та агрохімікати», виробництво, реалізація, застосування пестицидів та агрохімікатів можливе

лише після проведення їх державних випробувань та державної реєстрації. У чинному законодавстві передбачено обов'язкове проведення державних випробувань пестицидів і агрохімікатів вітчизняного та іноземного виробництва з метою біологічної, токсиколого – гігієнічної та екологічної оцінки і розроблення регламентів їх застосування відповідно до Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 1996 р. № 295. Порушення законодавства України про пестициди і агрохімікати тягне за собою цивільну, господарсько-правову, матеріальну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

На території Київської області під урожай 2018 року внесено пестицидів: 1292 тонн, в тому числі: фунгид: 225 тонн, гербіцидів – 946 тонн, інсектицидів – 77 тонн, регуляторів росту – 41 тонна, інших – 3 тонни.

Обсяг внесених пестицидів в розрахунку на 1 гектар – 1,538 кг. діючої речовини.

11.2.3. Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

Площа засолених ґрунтів становить - 72,5 тис.га, солонцюватих – 5,0 тис.га, 573,0 тис.га кислих ґрунтів, в т.ч. 23,4 тис.га – сильно кислих; 35,0 тис.га – перезволожених та 83,3 тис.га – заболочених земель.

В результаті проведених ґрунтових обстежень встановлено, що в межах сільськогосподарських угідь Київщини біля 75,0 тис.га земель віднесені до середньо - та сильно змитих, біля 5% цих земель – розмиті, які повністю втратили родючий шар ґрунту.

Також, в господарствах області забороняється розорювання схилів крутизною понад 7 градусів. На схилах від 3-х до 7 градусів обмежується розміщення просапних культур.

Еродовані схилі землі господарствам області рекомендується відводити під залуження сумішками бобово-злакових багаторічних трав. Частина сильнозмитих та розмитих ґрунтів схилів земель Київщини відведено під заліснення.

Власників та орендарів земель зобов'язано здійснювати заходи щодо охорони родючості ґрунтів при веденні сільськогосподарського виробництва.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Станом на 01 липня 2019 року в тваринницьких господарствах спостерігається наступна тенденція: в області чисельність великої рогатої худоби скоротилася на 7,1 тис. голів і становила 125,2 тис. голів. В сільськогосподарських підприємствах області поголів'я великої рогатої худоби становило 82,7 тис. голів.

Поголів'я корів, у в усіх категоріях господарств складало 60,9 тис. голів, в тому числі 32,7 тис. голів. в сільськогосподарських підприємствах.

Стосовно поголів'я свиней, відповідно становило 552,8 тис. голів, в тому числі в сільгосп підприємствах – 458,9 тис. гол. (+ 53,1 тис. гол. до минулого року). За чисельністю поголів'я свиней Київська область займає 1 місце по Україні.

Поголів'я птиці в області становило 29640,5 тис. голів, з них в сільськогосподарських підприємствах 19168,5 тис. голів. Виробництво яєць становить 1631,2 млн. шт. (+ 48,5 млн. шт. до мин. року), з них 1295,6 млн. шт. (- 3,1 млн. шт. до мин. року) в сільськогосподарських підприємствах.

За чисельністю поголів'я птиці по всіх категоріях господарств та сільськогосподарських підприємствах Київська область займає 3 місце. По обсягам виробництва яєць 1 місце.

Чисельність овець та кіз збільшилося на 0,8 тис. гол та становило 39,9 тис. голів, в сільськогосподарських підприємства 10,0 тис. голів (+ 0,6 тис. гол. до минулого року).

Реалізовано на забій сільськогосподарських тварин у живій масі по всіх категоріях господарств 134,4 тис. тонн. В сільськогосподарських підприємствах – 95,2 тис. тонн.

Виробництво молока за станом по всіх категоріях господарств в області становило 199,3 тис. тонн. По сільськогосподарських підприємствах 109,3 тис. тонн.

11.3 Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство - це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та цикли, адаптовані до місцевих умов, а не на використання ресурсів з несприятливими наслідками. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації та науку в інтересах спільного середовища і сприяє справедливим відносинам і хорошій якості життя для всіх учасників.

Органічне землеробство складається з кількох ключових аспектів, включаючи використання природних добрив, таких як компост, сівозміни, висадка пермакультур, природний контроль шкідників та інших ознак органічного землеробства. На відміну від звичайного землеробства, органічне вирощує продукти харчування, не покладаючись на шкідливі синтетичні, хімічні речовини.

Розвиток органічного виробництва має низку явних екологічних та економічних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. Вимоги до органічного сільського господарства включають не тільки питання дотримання екологічних норм чистоти продуктів, а й навколишнього середовища. Воно забезпечує збалансований стан екосистеми, що є запорукою сталого розвитку економічної та соціальної сфери всього суспільства. Екологічні продукти харчування не завдають негативного впливу на навколишнє середовище й здоров'я населення, а, навпаки, сприяють йому. Органічне сільське господарство економічно ефективніше за традиційне за рахунок усунення втрат сільськогосподарської продукції при замкненому циклі виробництва,

вивільненні величезних обсягів природних резервів без скорочення фонду споживання.

Одним із потужних сільськогосподарських підприємств, що займається органічним виробництвом на території області є ТОВ «Фемілі Гарден». Дане підприємство вирощує ягоду на 155 га плантацій, якість якої підтверджено сертифікатами «Organic Standard» та Global G.A.P. і є однією з найбільш органічних плантацій лохини в Європі. Продукція ТОВ «Фемілі Гарден» експортна орієнтовна.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

12.1 Структура виробництва та використання енергії

На сьогодні у Київській області обліковується 1385 котелень загальною потужністю 2019,05 Гкал/год. (включаючи котельні бюджетної сфери. Обсяг виробленої теплової енергії за I півріччя 2019 року, крім Трипільської та Білоцерківської ТЕЦ, складає 1152,2 тис.Гкал., з яких – 146,3 тис.Гкал. теплової енергії вироблено на альтернативних видах палива, включаючи біомасу, вторинні ресурси та ін.

Із загальної кількості котелень:

949 працюють на газі;

47 – на вугіллі;

34 – електричні;

355 – працює на альтернативних видах палива, зокрема:

320 – на деревному паливі;

18 – на паливі з відходів сільського господарства;

13 – на вторинних енергетичних ресурсах;

4 – на інших альтернативних видах палива.

Станом на 20.07.2019 року в області 355 котелень переведено на альтернативні види палива (проти 338 за аналогічний період 2018 року), що на 5,03 % більше ніж за аналогічний період минулого року. Тобто, має місце позитивна динаміка впровадження заходів із заміщення споживання природного газу.

Наразі у Київській області наявне скорочення споживання природного газу. Так, станом на 01.06.2019 року спожито 849,6 млн.м³, що на 181,4 млн.м³ менше, ніж за аналогічний період минулого року. Це пов'язано, перш за все, із сприятливими погодними умовами, враховуючи те, що одним з найбільших споживачів природного газу є населення Київської області. Проте, наразі наявне скорочення споживання природного газу усіма категоріями споживачів.

Варто зазначити, що у 2019 році теплопостачальними підприємствами Київської області усіх форм власності заплановано скорочення споживання природного газу в обсязі 254, 5 тис. м³ та заміщення в обсязі 862,6 тис. м³.

Ці заходи планується здійснити за рахунок модернізації, реконструкції, технічного переоснащення, дооснащення котелень, заміни котлів та котельного обладнання, а також встановлення нових котлів, будівництва нових котелень на альтернативних видах палива.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

З метою забезпечення ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, підвищення енергоефективності в бюджетній сфері та житлово-комунальному господарстві, скорочення видатків бюджетних коштів та коштів громадян на оплату енергоресурсів, збільшення обсягів інвестицій у енергоефективну модернізацію, рішенням сесії Київської обласної ради від 30.05.2019 №572-28-VII було внесено зміни до Програми енергозбереження (підвищення енергоефективності) Київської області на 2017-2020 роки на 2019 рік, де передбачено 500 тис. грн. на відшкодування частини кредитів, залучених фізичними особами на здійснення енергозберігаючих заходів.

У 2016 році між Київською облдержадміністрацією та Держенергоефективності підписано Меморандум про партнерство у сфері енергоефективності житлових будинків. Метою співробітництва є об'єднання зусиль в частині інституційної організації та фінансової підтримки населення на впровадження енергоефективних заходів в житлових будинках шляхом здешевлення кредитних ресурсів за рахунок бюджетів відповідних рівнів.

Відповідно до обласної Програми енергозбереження (підвищення енергоефективності) Київської області «теплими кредитами» упродовж 2017-2018 років скористались 3812 фізичних осіб, які отримали від області відшкодування на суму майже 10,6 млн.грн.

У 2019 році Програмою передбачено 500 тис. грн. на відшкодування частини кредитів, залучених фізичними особами на здійснення енергозберігаючих заходів.

Крім того, з огляду на попередній досвід стосовно реалізації енергозберігаючих заходів в бюджетній сфері, з метою раціонального використання бюджетних коштів і уникнення майбутніх необґрунтованих витрат паливно-енергетичних ресурсів, змінами до Програми передбачено термомодернізацію об'єктів бюджетної сфери (заміна та установка енергозберігаючих вікон і дверей, утеплення стін, дахів, підвалів та інше), необхідною умовою для здійснення якої є проведення енергетичних аудитів об'єктів енергоспоживання з визначенням потенціалу енергозбереження, енергетичного балансу будівель, обсягу робіт, розміру необхідних інвестицій, об'єктів та пріоритетних заходів з енергозбереження з визначенням потенціалу економії енергоресурсів та розрахунком термінів їх окупності.

Необхідно зауважити, що змінами до Програми у 2019 році передбачено також сертифікацію об'єктів енергоаудитів. Сертифікація енергетичної ефективності – це вид енергетичного аудиту під час якого здійснюється аналіз інформації щодо фактичних або проектних характеристик огорожувальних конструкцій та інженерних систем, оцінюється відповідність розрахункового рівня енергетичної ефективності встановленим мінімальним вимогам до енергетичної ефективності будівель та надаються рекомендації щодо підвищення рівня енергетичної ефективності будівель, що враховують місцеві кліматичні умови і є технічно та економічно обґрунтованими. Енергетичний

сертифікат будівлі являється складовою будівельного паспорта об'єкта будівництва, строк дії якого становить 10 років.

Також, у рамках Програми у 2019 році, заплановано розробку енергоефективних та екологічно ефективних схем тепlopостачання населених пунктів, що є одним із основних напрямів державної політики, державного управління та господарювання у сфері тепlopостачання.

Одним із найбільш важливих напрямів енергетичної політики нашої держави, спрямованої на заощадження традиційних паливно-енергетичних ресурсів та поліпшення стану оточуючого природного середовища, є використання відновлюваних джерел енергії, що також знайшло відображення у змінах до Програми на 2019 рік. Збільшення обсягів використання відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі Київської області дасть змогу підвищити рівень диверсифікації джерел енергоносіїв, що сприятиме зміцненню енергетичної незалежності держави.

Крім того, у поточному році буде продовжено роботу з реконструкції та капітального ремонту систем вуличного освітлення, заміна ламп на енергоефективні.

Разом з тим, з метою підвищення енергетичної ефективності будівель бюджетних установ, з кінця 2017 року у Київській області функціонує обласна автоматизована система «Київщина енергоефективна», яка дозволяє вести чіткий, оперативний та достовірний облік використання енергоресурсів, обробляє дані щодо споживання всіх ресурсів з великої кількості будівель та допомагає визначити будівлі або споруди, де можливо оптимізувати споживання.

В Департаменті житлово-комунального господарства та енергоефективності Київської облдержадміністрації, структурних підрозділах райдержадміністрацій та міст обласного значення визначено відповідальних працівників, на яких покладено додаткові обов'язки щодо організації обліку споживання енергоресурсів по будівлях.

Система надає можливість:

- розробки та впровадження у бюджетних установах заходів з налагодження достовірного обліку енергоресурсів;
- розробки пропозицій щодо впровадження ефективних принципів використання енергоресурсів, що заохочує до економії енергії;
- створити умови для реального зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами;
- розробки пропозицій щодо впровадження заходів з енергозбереження у бюджетних установах Київської області за результатами аналізу даних моніторингу.

Наразі в системі архівуються та зберігаються дані по споживанню паливно-енергетичних ресурсів 2787 об'єктів бюджетної сфери.

В той же час, в Київській області з 2017 року впроваджено систему енергетичного менеджменту та моніторингу енергоспоживання у бюджетній сфері. В усіх районах і містах обласного значення розроблені окремі місцеві

Програми енергозбереження (підвищення енергоефективності, передбачені заходи з впровадження системи енергетичного менеджменту та моніторингу енергоспоживання, створення в районах і містах служб (введення штатних одиниць) енергетичного менеджменту та проходження фахівцями навчань з курсу енергоменеджменту (з отриманням відповідного диплому).

Протягом травня-червня 2017 року централізовано на рівні області на базі Інституту енергоменеджменту та енергоаудиту НТУ «КПІ» ім.Сікорського Департаментом організовано проведення у два етапи навчань енергоменеджерів з районів і міст.

Таким чином, в усіх райдержадміністраціях та міськвиконкомах (міст обласного значення та у Тетіївській ОТГ утворені служби енергоменеджменту (призначені 78 енергоменеджерів/відповідальних осіб).

З метою підвищення рівня знань та навичок у сфері енергоощадності та управління системою енергоменеджменту на замовлення Департаменту у 2017 році створено навчальний простір дистанційного навчання для енергоменеджерів та для підвищення кваліфікації у сфері енергозбереження для місцевих органів влади. Дистанційний курс має функцію оновлення у зв'язку з змінами в законодавстві.

12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля

Електроенергетичні об'єкти мають значний вплив на довкілля. Характерними рисами такого впливу є постійна та всезростаюча інтенсивність, багатоплановість (одночасний вплив на різні компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу), різноманітність (відчуження територій, порушення природних ландшафтів, хімічне та радіоактивне забруднення, теплові, радіаційні, акустичні та інші фізичні впливи) та масштабність (прояв не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабі).

Екологічний вплив на довкілля електроенергетичних об'єктів можна розподілити за такими категоріями:

– забруднення повітря шкідливими речовинами і сполуками, включаючи діоксид сірки, окисли азоту, тверді частинки та важкі метали, за їх впливом на людське здоров'я, флору, фауну тощо;

– викиди парникових газів, включаючи вуглекислий газ, метан, закис азоту, що сприяють глобальним змінам клімату;

– зміна природного режиму водовикористання та негативний вплив на якість води через теплове і хімічне забруднення та вплив гідроелектростанцій;

– зміна природного режиму землевикористання через розміщення електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та ядерні відходи.

Фактори екологічного впливу об'єктів електроенергетики можна розподілити на дві групи – це фактори безпосереднього впливу (прямої дії) та фактори опосередкованого впливу.

До факторів безпосереднього екологічного впливу належать ті, що пов'язані з експлуатацією самих об'єктів і систем електроенергетики, а до

опосередкованих – ті, що виникають при створенні умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, ТЕЦ та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, в свою чергу, можна розділити на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики, групові, які властиві певним групам об'єктів електроенергетики, а також специфічні, які властиві лише окремим електроенергетичним об'єктам.

До загальних факторів екологічного впливу належать відчуження та механічні порушення земельних ресурсів, до групових можна віднести теплове та хімічне забруднення води, акустичний вплив, що властиво як для ТЕС, так і АЕС, до специфічних належать викиди забруднюючих речовин і парникових газів, утворення золівідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких і газоподібних радіоактивних відходів для АЕС, утворення зон підвищеної напруженості електромагнітного поля для ліній електропередач.

Вплив теплоелектростанцій. Взаємодія енергетичного підприємства з навколишнім середовищем відбувається на всіх стадіях добування та використання палива, перетворення та передачі енергії.

ТЕС активно споживають повітря. Продукти згоряння, які утворюються, передають основну частину теплоти робочому тілу енергетичної установки, частина теплоти розсіюється в навколишнє середовище, а частина виноситься з продуктами згоряння крізь димову трубу в атмосферу, де містяться оксиди нітрогену NO_x, Карбону CO_x, Сульфору SO_x, вуглеводні, пару води та інші речовини у твердому, рідкому та газоподібному стані.

Основними факторами впливу ТЕС на літосферу є осадження на її поверхні твердих часток та рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, споживання ресурсів літосфери, в тому числі вирубування лісів, добування палива, вилучення з сільськогосподарського обороту орних земель та луків під будівництво ТЕС та золо відвалів. Наслідком цих перетворень є зміна ландшафту.

Характерні забруднення ТЕС: золіві поля, теплові та хімічні забруднення водних басейнів, шумовий вплив на найбільші житлові райони (особливо у великих містах), електромагнітне випромінювання та ін.

Термодинамічна особливість виробництва електроенергії на ТЕС полягає в тому, що близько 2/3 теплової енергії з технологічного циклу відводиться в навколишнє середовище. Відвід теплової енергії потребує річок, природних водойм або створення ставків-охолоджувачів, тобто з потреб народного господарства відбираються додаткові площі, призначені для інших цілей використання.

Вплив атомних електростанцій. При нормальному експлуатуванні АЕС дають значно менше шкідливих викидів в атмосферу, ніж ГЕС, які працюють

на органічному паливі. Робота АЕС не впливає на вміст кисню і вуглекислого газу в атмосфері, не змінюючи їх хімічного складу.

Основний фактор забруднення – радіоактивність. Радіоактивність контура ядерного реактора обумовлена активністю продуктів корозії і проникнення продуктів поділу в теплоносії. Це стосується майже всіх речовин, які взаємодіють з радіоактивним випромінюванням. Прямий вихід радіоактивних відходів попереджається багатоступеневою системою захисту.

Найбільшу небезпеку становлять аварії АЕС і безконтрольне розповсюдження радіації. Аварія на ЧАЕС призвела до глобальної катастрофи, наслідки якої відомі всім і детально описані в науковій, технічній та популярній літературі.

Друга проблема експлуатації АЕС – теплове забруднення. Основне тепловиділення відбувається в конденсаторах паротурбінних установок. Скид охолоджувальної води ядерних енергетичних установок не виключає їх радіаційного впливу на водне середовище. Використання повітря на АЕС визначається необхідністю розбавлення забруднюючих викидів і забезпечення нормальних умов роботи персоналу.

Важливими особливостями впливу АЕС на довкілля є переробка радіоактивних відходів, також необхідність їх демонтажу і захоронення елементів обладнання.

Вплив гідроелектростанцій. Основні фактори, які впливають на водні об'єкти при гідротехнічному будівництві, є водний режим, гідродинамічні та морфо метричні характеристики, термічний режим, а також об'єм та вміст різних речовин, що знаходять з водами, які охолоджують теплові та атомні енергооб'єкти. Вони діють на абіотичні параметри та біоту водних екосистем, викликаючи гідрофізичні, гідрохімічні та гідро біотичні зміни, дуже впливаючи на процеси, що визначають якість води та біопродуктивність.

Наслідки впливу гідротехнічного будівництва на екосистеми водних об'єктів можна поділити на такі групи: морфометричні, гідрофізичні, гідрохімічні, токсикоекологічні та радіоекологічні, гідробіологічні та біопродуктивні параметри та параметри якості води.

Зміни гідрофізичних та морфо метричних факторів дуже впливають на структурно – функціональні характеристики суспільств гідро біонтів, процеси біологічного самоочищення та забруднення, що призводить до зміни показників якості води, біопродуктивності, а виходячи з цього – і умов господарського використання річок.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

В Київській області за «зеленим тарифом» вже працюють 24 об'єкти загальною потужністю 66,65 МВт:

- 1 ВЕС потужністю 0,45 МВт;

- 13 СЕС загальною потужністю 34,4 МВт (2 СЕС загальною потужністю 15,8 МВт введені у I кварталі 2019 року);

- 3 малих ГЕС загальною потужністю 2,0 МВт;
- 2 електростанції на біомасі загальною потужністю 23 МВт;
- 5 електростанцій на біогазі загальною потужністю 6,8 МВт.

На території області працюють 63 об'єкти, які відпускають теплову енергію з біомаси, загальною потужністю майже 65 МВт.

Частка сумарної потужності котелень, що працюють у Київській області на альтернативних видах палива становить 355 МВт, тобто 16,3% до загальної потужності котелень області (за 2018 рік).

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1 Транспортна мережа Київської області

Особливості географічного положення області, знаходження в її центрі столиці держави визначають значну густоту шляхів сполучення і особливості її конфігурації. Транспортна мережа Київської області забезпечує міжобласні та міждержавні зв'язки.

Провідним видом транспорту Київщини в наш час є автомобільний. Він в основному перевозить пасажирів, продукцію агропромислового комплексу, промислову сировину і готову продукцію. Значне місце належить транзитним вантажам.

Інфраструктура автомобільних доріг області складається з мережі доріг загального користування Київської області, протяжність якої становить 8611,7 км, у тому числі 2484,7 км доріг державного значення (міжнародних – 428,6 км, національних – 249,5 км, регіональних – 855,6 км, територіальних – 951,0 км) та 6127,0 км доріг місцевого значення (обласних – 3923,3 км, районних – 2203,7 км), 485 мостів та шляхопроводів загальною протяжністю 15082 погонних метри.

Друге місце за значенням в області належить залізничному транспорту. Більше 60 % усіх перевезень залізницею становлять транзитні вантажі. Усі магістралі ведуть до Києва і від нього. Найбільшим залізничним вузлом області є Фастів.

Також важливу роль в області відіграють річкові перевезення по Дніпру, Прип'яті й Десні.

У м. Борисполі знаходиться найбільший аеропорт країни.

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Підприємствами транспорту за 2018 рік перевезено 11381,9 тис.т вантажів, що становить 113,3% від обсягу перевезень вантажів за 2017 рік. Вантажооборот склав 8836,2,0 млн ткм (94,2% від обсягу 2017 року).

За 2018 рік послугами пасажирського транспорту скористалися 125,7 млн пасажирів (на 5,1% менше у порівнянні з 2017 роком), у тому числі автомобільним транспортом (з урахуванням перевезень фізичними особами-підприємцями) - 83,9 млн пасажирів, залізничним транспортом - 35,1 млн пасажирів, тролейбусним - 6,1 млн пасажирів, авіаційним (вітчизняними авіакомпаніями) - 552,1 тис. пасажирів. Авіаційним транспортом з аеропортів області всіма авіакомпаніями відправлено 6,3 млн пасажирів. Пасажирооборот становив 7805,8 млн пас.км або 109,1% до

обсягів 2017 року.

Вантажооборот та обсяг перевезених вантажів у 2018 році

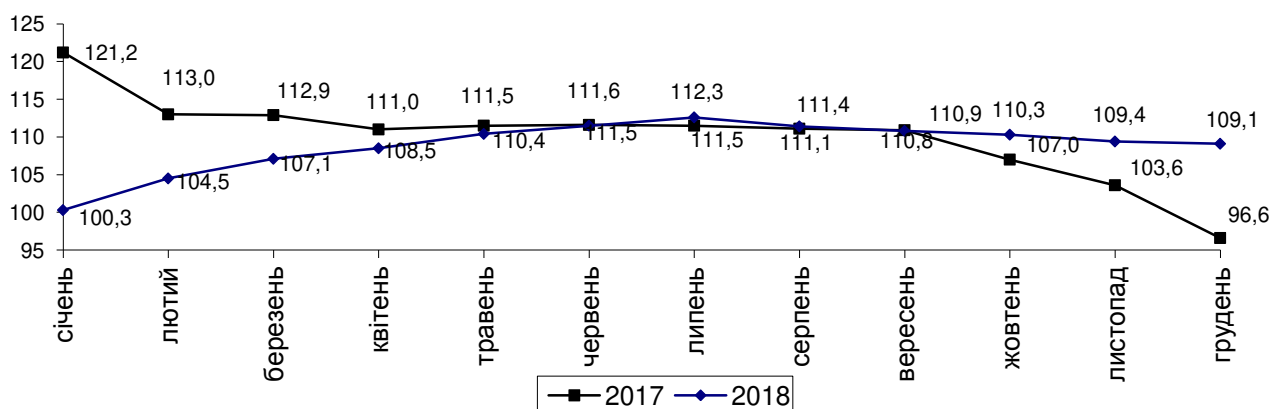
Таблиця 13.1

	Вантажооборот		Обсяг перевезених вантажів	
	млн.ткм	у % до 2017р.	тис.т	у % до 2017р.
Транспорт	8836,2	94,2	11381,9	113,3
залізничний ¹	6918,1	90,6	3155,9	99,7
автомобільний	1917,1	110,0	8224,6	119,6
авіаційний	1,0	82,6	1,4	58,5

¹ Обсяг відправлених вантажів, за даними виробничого підрозділу Київської дирекції залізничних перевезень ПАТ "Укрзалізниця".

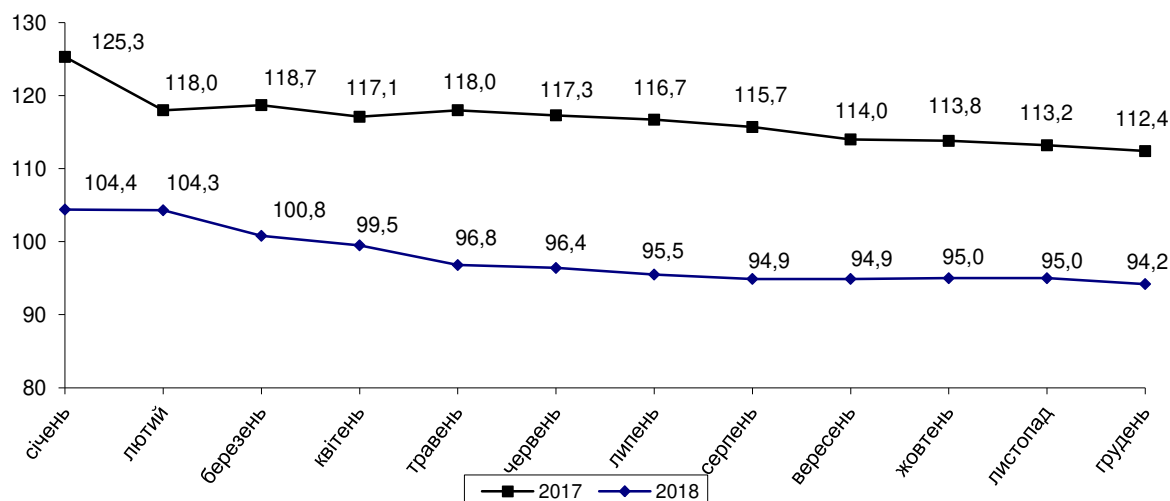
У 2018р. усіма видами транспорту виконано пасажирооборот в обсязі 7805,8 млн.пас.км, що становить 109,1% від обсягу 2017р.

Пасажирооборот підприємств транспорту
(у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

У 2018р. вантажооборот підприємств транспорту становив 8836,2 млн.ткм, або 94,2% від обсягу 2017р.

Вантажооборот підприємств транспорту
(у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

У 2018 році проведено заходи із капітального, поточного та середнього ремонту автомобільних доріг місцевого значення на суму 641427,9 тис. грн та влаштовано близько 630 тис.кв.м (майже 90 км) дорожнього покриття, а також відремонтовано 48 км доріг загального користування державного значення на суму 338117,0 тис. гривень.

На фінансування дорожнього господарства області на 2018 рік, згідно з розпорядженням голови Київської обласної державної адміністрації від 03.07.2018 № 379 "Про затвердження Переліку об'єктів будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонтів автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам за бюджетною програмою 3131090 у 2018 році" передбачено обсяг фінансування за рахунок субвенції у сумі 548968,3 тис.грн, з них на капітальний ремонт та реконструкцію доріг комунальної власності – 109793,0 тис. грн, експлуатаційне утримання доріг загального користування місцевого значення – 439175,3 тис. гривень. У межах зазначеного напрямку у звітному періоді виконано дорожньо-будівельних та ремонтних робіт на 50 дорогах та вулицях населених пунктів області і при цьому укладено майже 145,1 тис.кв.м дорожнього покриття.

У рамках виконання заходів Програми будівництва, реконструкції та ремонту об'єктів інфраструктури Київської області на 2016-2019 роки (затверджена рішенням Київської обласної ради від 07.06.2016 № 129-05-VII (зі змінами) виконані роботи з будівництва, реконструкції та ремонту 76 об'єктів дорожнього господарства на суму 122984,7 тис. грн (влаштовано понад 140 тис.кв.м дорожнього покриття та тротуарів).

Протягом 2018 року тривала робота з вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з будівництвом ВКАД. Наразі, розроблено та подано для проходження комплексної державної експертизи в ДП "Укрдержбудекспертиза" проектну документацію двох ділянок ВКАД. Це ділянка автомобільної дороги М-07 Київ-Ковель до автомобільної дороги М-06 Київ-Чоп та ділянка автомобільної дороги М-06 Київ-Чоп до автомобільної дороги М-05 Київ–Одеса, що проходить по Васильківському, Києво-Святошинському, Макарівському та Бородянківському районах. Загальна вартість проектних робіт складає 169,4 млн гривень. Було проведено низку розширених нарад за участю керівників райдержадміністрацій, Державної архітектурно-будівельної інспекції у Київській області, Головного управління Держгеокадастру у Київській області, Служби автомобільних доріг у Київській області, на яких обговорено та затверджено план виконання робіт щодо першочергових заходів з вирішення земельних питань та самовільного будівництва у 500 метровому коридорі ВКАД. Крім цього, було організовано і проведено комісійне виїзне обстеження для визначення місць забудови ділянок ВКАД.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 09.02.2018 № 52 "Про утворення робочої групи з вивчення і вирішення проблемних питань

щодо будівництва великої кільцевої автомобільної дороги навколо м. Києва". Направлено листи до Прем'єр-міністра України, Міністерства інфраструктури України щодо визначення замовником робіт з проектування та будівництва великої кільцевої автомобільної дороги навколо м. Києва структурного підрозділу Київської обласної державної адміністрації.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Протягом 2018 року в області продовжувалася робота, спрямована на удосконалення системи управління автотранспортною інфраструктурою та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення належної якості обслуговування пасажирів на приміських та міжміських маршрутах загального користування.

Згідно з маршрутною мережею приміських та міжміських автобусних маршрутів загального користування, які не виходять за межі території Київської області, у тому числі тих, які проходять від міста Києва до населених пунктів регіону, в області функціонує 512 маршрутів, з них – 272 приміських та 240 міжміських маршрутів. Перевезення пасажирів здійснюють 2473 автобуси 94 приватних перевізників.

13.2 Вплив транспорту на довкілля

Автотранспорт є потужним джерелом викидів забруднюючих речовин, що значно погіршує умови розсіювання, створює їх високі концентрації в районах автомагістралей і прилеглих до них житлових забудов, де проживає і працює значна кількість населення.

Також функціонування транспорту створює високий рівень шуму, забруднює ґрунти та водойми в результаті змиву та протікання паливно-мастильних матеріалів, призводить до утворення пилу та інших забруднювальних речовин, які здійснюють несприятливу дію на навколишнє середовище та безпосередньо на людину. Загальні викиди токсичних речовин залежать від потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автомобіля, швидкості руху, стану дороги, якості палива.

Негативний вплив транспортних засобів на довкілля пов'язаний насамперед із викидами в атмосферу токсикантів з відпрацьованими газами транспортних двигунів, а також дещо меншою мірою – із забрудненням поверхневих водних об'єктів, утворенням твердих відходів та несприятливим впливом транспортних шумів і вібрацій.

Найбільшим забруднювачем навколишнього середовища в транспортній галузі є автомобільний транспорт та інфраструктура автотранспортного комплексу (шкідливі викиди в атмосферу від автомобілів за обсягами в багато разів перевищують відповідний сукупний показник від усіх інших видів транспорту).

Негативний вплив електротранспорту на оточуюче середовище чиниться за рахунок шуму і електромагнітних випромінювань, однак загалом

забруднюючий ефект від діяльності даного виду транспорту є найменшим в порівнянні з іншими видами транспортних засобів.

Особливо істотним є негативний вплив автотранспорту у середніх і великих містах, де концентрація даного виду транспортних засобів найбільша, що становить суттєву проблему для населення таких міст, насамперед для тієї його частини, що проживає в житлових будинках чи житлових масивах, розташованих поблизу великих транспортних магістралей, перехресть, місць паркування, гаражів тощо.

13.3 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Перспективу поступового зменшення впливу транспорту на довкілля повинно дати запровадження підвищених стандартів та вимог до екологічної безпеки автомобільного транспорту, стимулювання використання найменш шкідливих для довкілля видів палива, додержання вимог щодо заборони розташування місць скупчення автотранспорту у безпосередній близькості із зонами проживання людей.

Засобами зменшення викидів від автотранспорту можуть стати технічні, технологічні та організаційні заходи впливу для покращення стану атмосферного повітря, а саме:

- здійснення постійного контролю за якістю нафтопродуктів, які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі, поступове переведення автомобілів на альтернативні види палива;

- виведення потоків транзитного транспорту за межі населених пунктів, скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків у центрах міст, густозаселених житлових масивах та місцях масового відпочинку населення;

- оснащення автомобілів нейтралізаторами відпрацьованих газів;

- впровадження практики європейських країн щодо введення податку на використання автомобілів з великим вмістом забруднювальних речовин у відпрацьованих газах одночасно із поступовим виведенням таких автомобілів із експлуатації;

- вирішення питання розширення доріг з якісно поліпшеним покриттям, збільшення кількості метанових заправок, активізація робіт з переведення автотранспорту на використання природного газу і біопалива;

- перехід пасажирського транспорту на екологічно найбільш «чистий» вид транспорту – електротранспорт;

- стимулювання (у тому числі на державному рівні) розповсюдження електромобілів та поступової заміни ними автомобілів із двигунами внутрішнього згорання.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1. Тенденції та характеристика споживання

З метою формування конкурентного середовища на регіональних ринках товарів і послуг, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування області проводилась послідовна робота, спрямована на забезпечення стабільних

сприятливих умов для створення і функціонування суб'єктів підприємницької діяльності шляхом удосконалення регуляторних процесів, забезпечення дотримання принципу рівних можливостей для всіх суб'єктів підприємницької діяльності, зняття штучних бар'єрів для виходу на ринок нових підприємців, розширення сучасної інфраструктури підтримки підприємництва.

Аналіз економічного стану регіональних ринків товарів і послуг свідчить про задовільний стан розвитку конкурентного середовища на переважній більшості з них. Одним з провідних ринків області з розвинутим конкурентним середовищем є регіональний споживчий ринок. Найважливішим видом економічної діяльності у сфері товарного обігу й основною ланкою організації конкурентного середовища залишається роздрібна торгівля регіону.

Протягом 2018 року галузь демонструє стабільну динаміку розвитку, яка позитивно відображається на формуванні регіонального товарного ринку та загального економічного потенціалу області. Суб'єктами господарювання сфери роздрібної торгівлі внесено вагомий внесок у формування надходжень до бюджету, створення нових робочих місць для працевлаштування населення, щомісячно забезпечується нарощування обсягів роздрібного товарообороту.

За підсумками 2018 року оборот роздрібної торгівлі, до якого включено дані щодо роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля, становив 65,6 млрд грн (показник Програми – 62,7 млрд грн), що, у порівнянних цінах, на 9,7% більше обсягу 2017 року (програмний показник – приріст на рівні 3,5 відсотка).

У розрахунку на одну особу населення області реалізовано товарів на суму 17,1 тис. грн, що на 18,2% більше у порівнянні з 2017 роком.

Торговельне обслуговування населення області в звітному періоді здійснювали 11,9 тис. стаціонарних роздрібних підприємств та 4,6 тис. закладів дрібнороздрібної торгівлі. Загальнодоступна мережа закладів ресторанного господарства складала 2,2 тис. одиниць, розрахованих на 108,1 тис. посадкових місць.

Протягом поточного року торговельна мережа регіону продовжувала розвиватися та вдосконалюватися, що сприяло подальшому формуванню ефективного конкурентного середовища у сфері торговельних послуг. Нові торговельні підприємства розпочали свою роботу в Богуславському, Броварському, Яготинському, Рокитнянському, Макарівському, Згурівському районах та у містах Біла Церква, Обухів, Васильків, Фастів і Бориспіль. Загалом мережа підприємств торгівлі протягом 2018 року збільшилась майже на 9,0 відсотка.

Вагому роль у поліпшенні торговельного обслуговування населення продовжували відігравати понад 250 підприємств мережевої торгівлі, які здійснюють діяльність на території області. За оперативною інформацією, нові підприємства мережевої торгівлі введені в експлуатацію у Рокитнянському районі (магазини "Наш край" та "Єва"), містах Фастів (супермаркет "Сільпо-Фуд" та магазин "Єва") та Бровари (два магазини "Фора"). Посилення

конкурентної боротьби між торговельними операторами стимулювало активізацію впровадження найсучасніших роздрібних технологій та інструментів організації торговельної справи та управління бізнесом.

Важливим сегментом споживчого ринку, здатним забезпечити населення широким асортиментом продовольчих та непродовольчих товарів за доступними цінами, залишаються об'єкти ринкового господарства, частка яких у структурі обороту роздрібною торгівлі становила понад 18 відсотків. Протягом 2018 року на території області здійснювали діяльність 104 об'єкти ринкового господарства, що на 5% менше порівняно з попереднім роком. Зменшення кількості ринків відбулося за рахунок об'єднання ринків "Привокзальний" та "Ринок-2" (м.Березань) та припинення діяльності ринків ПП "Руслан" (Білоцерківський район), "Денихіївський сільський ринок" (Тетіївський район), ТОВ "Нива" та ТМ ТОВ "Нива" (м.Бровари), "Варшавський" (м.Буча).

За спеціалізацією 86 ринків (82,6%) належать до об'єктів з продажу товарів змішаного асортименту. Крім цього, на території області функціонують 8 ринків з продажу продовольчих товарів та 10 ринків з продажу непродовольчих товарів. Діяльність на ринках, за оперативною інформацією, здійснювали 11,6 тис. суб'єктів господарювання, ще майже 1,1 тис. громадян перебувають у трудових відносинах з СПД. Загальна кількість облаштованих торговельних місць на ринках становить 24,6 тис. од., з яких майже 6,0 тис. (24,3%) виділено для торгівлі сільськогосподарською продукцією.

З метою створення належних умов для реалізаторів товарів, поліпшення торговельного обслуговування населення адміністраціями ринків продовжувались проводитись заходи з реконструкції ринків, розширення та зміцнення їх матеріально-технічної бази, забезпечення технологічним обладнанням. Зокрема, поточні ремонти будівель та споруд проведені на "Узинському ринку" Київської регіонспоживспілки (Білоцерківський район), ринках ТОВ "Господар" та ТОВ "Силуїн" (Васильківський район), підприємстві споживчої кооперації "Таращанський ринок" (Таращанський район), ринку "Привокзальний" (м.Березань), ринку ТОВ "Комфорт" (м.Біла Церква), підприємстві споживчої кооперації "Ржищівський ринок Київської облспоживспілки".

У м. Ірпінь проведені реконструкції ринків ТОВ "Вектор 2002", ТОВ "Сотіс" та ТОВ "НТ – Альянс" шляхом заміни металевих контейнерів на МАФи. На підприємстві споживчої кооперації "Макарівський ринок" проведена реконструкція молочного павільйону.

Нові павільйони відкрито на ринках "Центральний" МПП "Кадубець" (Бориспільський район), "Радуга" (м.Березань) та "Зоряний" (м.Бориспіль). Розпочато будівництво м'ясного павільйону стаціонарного типу на ринку ТОВ "Білоцерківець" (м.Біла Церква).

З метою сприяння захисту гарантованого державою права на отримання споживачами якісних і безпечних товарів та послуг, налагодженню ефективного діалогу у форматі "влада – споживач" у Київській обласній державній адміністрації та районних державних адміністраціях створені консультаційно-інформаційні служби "гаряча лінія" з питань захисту прав споживачів. За

оперативними даними, протягом 2018 року до консультативно-інформаційних служб "гаряча лінія" надійшло 48 звернень.

Задля підвищення обізнаності споживачів з питань захисту своїх прав, на сайтах органів місцевого самоврядування розміщена інформація щодо діючого законодавства у сфері захисту прав споживачів, зразки заяв (претензій), інша актуальна інформація з зазначеного питання.

Органами місцевого самоврядування спільно з Головним управлінням Держспоживслужби у Київській області протягом звітнього періоду проведені наради та засідання у форматі "круглого столу" для обговорення та вирішення проблемних питань у сфері захисту прав споживачів.

14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Природні ресурси - це найважливіші компоненти навколишнього природного середовища, які використовують для задоволення матеріальних і культурних потреб людини.

Раціональне використання природних ресурсів - це одна з головних проблем сучасного суспільства.

Раціональне природокористування повинно забезпечити повноцінне існування і розвиток сучасного суспільства, за умови збереження високої якості середовища проживання людини. Цього можна досягнути завдяки економічній експлуатації природних умов і ресурсів при найефективнішому режимові їх відтворення з урахуванням перспективних інтересів розвитку господарства і збереження здоров'я людей.

Надзвичайно важливим завданням концепції сталого розвитку в Україні є перехід до раціонального природокористування. Воно передбачає активне впровадження низки заходів у різних галузях життєдіяльності суспільства – промисловості, сільському господарстві, будівництві, транспорті, житловокомунальному господарстві, сфері обслуговування і відпочинку населення. Ці заходи можуть мати різний характер: технічний (вдосконалення існуючих і розробка нових технологічних процесів), економічний (встановлення плати за спожиті ресурси, економічних санкцій за заподіяння шкоди навколишньому середовищу), юридичний (розробка і прийняття національного природоохоронного законодавства, приєднання до міжнародних угод), освітньо-виховний (формування екологічної культури населення), громадський (контроль за екологічною ситуацією з боку громадськості).

Заходи щодо раціонального природокористування та охорони природи здійснюються за трьома основними взаємозв'язаними напрямками:

1. Економна експлуатація природних ресурсів (або ресурсозбереження). Передбачає зменшення затрат сировини, палива, енергії для виробництва різних видів продукції. Для цього необхідно впроваджувати ресурсо - та енергозберігаючу техніку і технології у промисловості, сільському господарстві, на транспорті та в інших галузях господарства. У наш час в Україні на виробництво одиниці продукції витрачається у кілька разів більше сировини та енергії, ніж у розвинутих країнах Західної Європи.

2. Зменшення і очищення викидів у довкілля та знешкодження відходів.

3. Охорона й відтворення природних умов і ресурсів. Цей напрям передбачає заходи щодо збереження і примноження біологічного розмаїття, охорони джерел і малих річок, збереження ґрунтів і відновлення їх родючості, лісовідновлення, охорони ландшафтів, тощо. Дедалі більш актуальною в Україні є рекультивація – комплекс робіт, спрямованих на відновлення порушених земель. Завдяки цьому на місці колишніх кар'єрів, відвалів чи смітників можна знову побачити природні ландшафти, сільськогосподарські угіддя або ж місця для відпочинку людей.

Разом з тим слід зазначити, що сучасне промислове виробництво характеризується тим, що не має замкнутого циклу, це відкрита система до якої надходять маси природних сировинних матеріалів – вугілля, нафта, руда, будівельні матеріали, сільськогосподарська і лісова сировина, вода, повітря, тощо. Усі матеріали проходять одну або кілька стадій переробки і потім як кінцевий продукт виходять із системи і надходять у споживання.

Більш чисте виробництво ґрунтується на систематичній оцінці виробничих процесів та ідентифікації причин неефективного використання природних ресурсів.

Розробка методів, спрямованих на зниження впливів на довкілля, що пов'язані з виробництвом та споживанням продукції, є важливим актуальним питанням. Одним із методів, закріпленим у міжнародній системі стандартизації (стандарти ISO серії 14040), є оцінка життєвого циклу продукції. За допомогою цього методу оцінюють потенційні впливи на довкілля протягом усього життєвого циклу продукції.

Зазначена оцінка розглядає впливи на навколишнє середовище впродовж усього життєвого циклу продукції – одержання сировини, матеріалів, виробництво, експлуатація й утилізація. Розглядаються і негативні впливи на населення, а також на стан екологічних систем.

Основними категоріями впливів на навколишнє природне середовище є використання ресурсів, здоров'я людини та екологічні наслідки. Метод спрямований на оцінювання потенційних впливів на навколишнє середовище за результатами інвентаризаційного аналізу життєвого циклу. У широкому розумінні цей процес узгоджує інвентаризаційні дані з конкретними впливами на навколишнє середовище та спробу осмислення цих впливів. Рівень деталізації, вибір оцінюваних впливів та методологія залежать від мети та сфери застосування дослідження.

Оцінка характеристик життєвого циклу використовується:

- для оцінки можливостей поліпшення екологічних аспектів продукції на різних стадіях життєвого циклу;
- під час прийняття рішень у промислових, державних і недержавних організаціях, під час стратегічного планування, встановлення пріоритетів, проектування чи реконструкції продукції або процесів;
- для вибору характеристик екологічності, у тому числі методів вимірювань;

- під час проведення маркетингових досліджень;
- під час екологічного маркування чи для складання заявдекларації екологічної чистоти продукції.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Екологічна політика – це сукупність засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу і спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку і цивілізованості. Екологічну політику, на нашу думку, треба розуміти як координуючу першооснову, яка формує і приводить у рух ресурси підприємства (організації), для досягнення цілей у сфері раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки за допомогою політичних, економічних, юридичних, освітніх та інших заходів.

Як система, екологічна політика включає в себе такі елементи: принципи, пріоритети, цілі, суб'єкти, об'єкти, механізми реалізації, інструменти тощо.

Державна екологічна політика — це діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Екологічну політику також можуть мати окремі підприємства чи організації.

Державну екологічну політику можна також визначити як діяльність органів державної влади, орієнтовану на формування та розвиток екологічного виробництва/споживання та екологічної культури життєдіяльності людини. З огляду на це, екологічна політика піддається впливу таких факторів, як: темпи розвитку виробництва, економічна та соціальна стабільності, рівень екологічної культури населення, забезпечення фахівцями, масштаби природокористування.

Екологічна політика на національному рівні формується Міністерством екології та природних ресурсів. Ще донедавна Мінприроди одночасно розробляло екологічну політику та впроваджувало її. Наразі у рамках реформи державного управління планується зосередити зусилля Міністерства саме на експертній, аналітичній роботі, яка полягатиме у розробці політичних рішень у природоохоронній діяльності, а їхнє безпосереднє виконання покладатиметься на різні державні агенції, служби або місцеву владу.

На стратегічному рівні пріоритети екологічної політики визначені у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Основні цілі та інструменти реалізації екологічної політики зазначені на рисунках 15.1 та 15.2.

Рис. 15.1 Стратегічні цілі

Досягнення цілей державної екологічної політики здійснюватиметься двома етапами:

1. До 2025 року передбачається стабілізація екологічної ситуації шляхом закріплення змін у системі державного управління, які відбулися шляхом реформування системи державного екологічного управління, імплементації європейських екологічних норм і стандартів, удосконалення систем екологічного обліку та контролю, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованих структурних перетворень в економіці, впровадження механізмів стимулювання підприємств до енергоефективності, впровадження електронного урядування, поширення екологічних знань, а також підвищення екологічної свідомості суспільства, інформатизація сфери охорони навколишнього природного середовища та природокористування усіх рівнів;

2. До 2030 року передбачається досягнення істотних зрушень щодо покращення стану навколишнього природного середовища шляхом збалансованості між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища, забезпечення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю, сталого низьковуглецевого розвитку, який стане додатковим стимулом соціально-економічного розвитку України.

ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

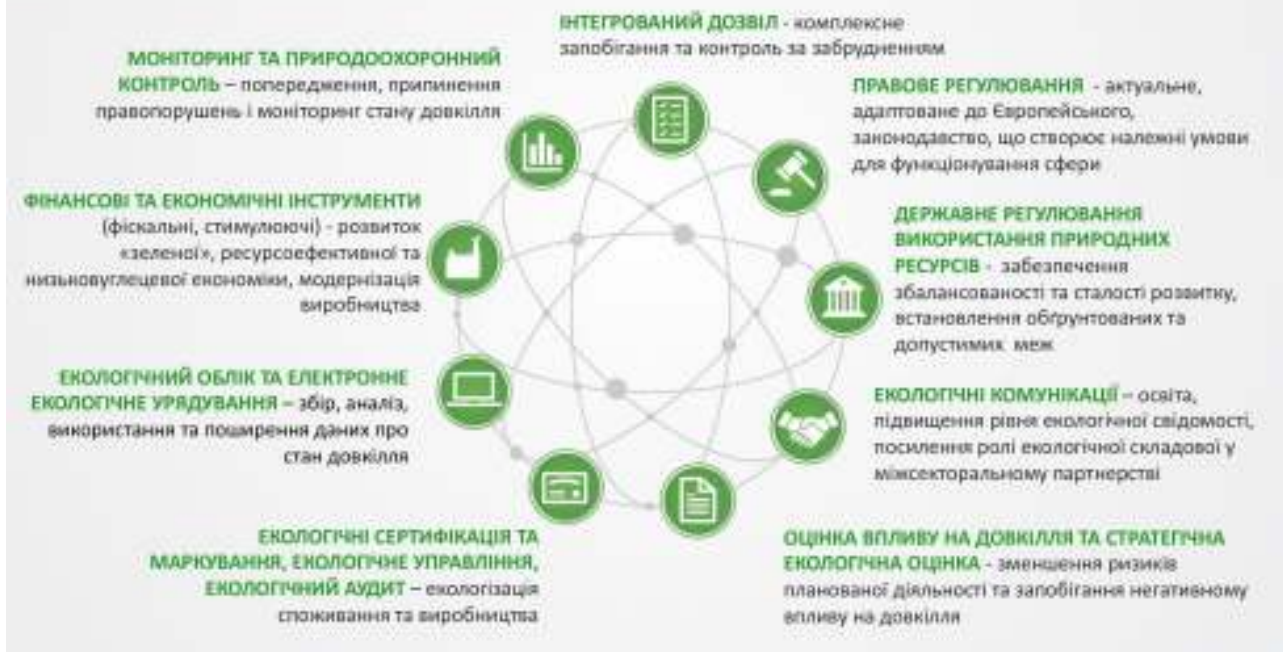

Рис. 15.2 Основні інструменти реалізації екологічної політики

Реалізація Основних засад (стратегії) державної екологічної політики дасть змогу:

- створити ефективну систему доступу до публічної інформації/даних, забезпечити дотримання екологічних прав громадськості на доступ до публічної інформації з питань охорони навколишнього природного середовища та підвищити рівень екологічної свідомості громадян України;
- поліпшити стан навколишнього природного середовища до більш безпечного для екосистем та населення рівня з урахуванням європейських вимог до якості навколишнього природного середовища;
- ліквідувати залежність процесу економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища;
- зменшити втрати біо- та ландшафтного різноманіття і сформуванати цілісну та репрезентативну екомережу;
- удосконалити систему екологічно невиснажливого використання природних ресурсів;
- мінімізувати забруднення ґрунтів небезпечними забруднюючими речовинами та відходами;
- забезпечити перехід до системи інтегрованого екологічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та розвиток природоохоронної складової в галузях економіки;

- перейти на систему комплексного державного моніторингу стану навколишнього природного середовища та удосконалити систему інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Успішна реалізація національної екологічної політики в Україні залежить, перш за все, від її здійснення на регіональному (місцевому) рівні.

Враховуючи, що основною метою соціально-економічного розвитку регіону є поліпшення якості життя населення, державна політика направлена на наближення до європейських стандартів життя і соціальних цінностей, тому урахування екологічного аспекту при досягненні цієї мети є надзвичайно важливим.

Політика в області охорони навколишнього середовища, раціонального й ощадливого природокористування невід'ємна від головних механізмів її реалізації – екологічних програм. Природоохоронні програми спрямовані на поліпшення якості повітря, води, на розвиток заповідної справи, на створення єдиної екологічної мережі, впровадження і дотримання принципів екологічно збалансованого розвитку.

Так, в області реалізуються природоохоронні заходи передбачені чотирма програми, а саме:

- Програма охорони довкілля та раціональне використання природних ресурсів Київської області на 2017-2018 роки;

- Програма поводження з твердими побутовими відходами у Київській області на 2017-2020 роки;

- Обласна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року;

- Регіональна програма розвитку природно-заповідного фонду Київської області «Київщина заповідна» на 2017-2020 роки.

Впровадження заходів передбачених програмами сприяє покращенню стану довкілля.

15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

Удосконалення екологічного законодавства – важливий напрям становлення правової держави, її демократизації та системного приведення механізму правового регулювання до потреб сталого соціально-економічного та еколого-політичного розвитку держави, становлення у ньому громадянського суспільства, здатних вирішувати в існуючих реаліях нагальні еколого-правові проблеми, реагувати на екологічні ризики і виклики природно-техногенного характеру.

На удосконалення екологічного законодавства у різних його формах концентрувалася увага Основними напрямками державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Концепція національної екологічної політики України на період за 2020 року передбачила подальший розвиток цього законодавства шляхом його гармонізації з Європейським законодавством та нормами

міжнародного права, розроблення проекту Екологічного кодексу України, забезпечення його прийняття та дотримання його основних вимог. Удосконалення екологічного законодавства впливає із мети та завдань цього блоку правового регулювання, основних документів, що визначають реалізацію державної екологічної політики в сьогоdnішніх реаліях та на перспективу.

Також удосконалення системи управління охороною довкілля та раціональним природокористуванням здійснювалось шляхом інституціональних, організаційних змін та впровадження відповідного законодавчого і нормативного забезпечення за трьома основними напрямками: посилення міжвідомчої координації в природоохоронній діяльності; розмежування повноважень на національному, регіональному та місцевому рівнях; структурні зміни в системі Мінприроди.

До функцій регіонального рівня управління належить вирішення таких питань: регулювання використання природних ресурсів місцевого значення; визначення нормативів забруднення природного середовища; впровадження економічного механізму природокористування; проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля; проведення державної екологічної експертизи; здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства; розроблення програм впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики; інформування населення та зацікавлених підприємств, установ і організацій з екологічних питань.

15.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства на території Київської області покладено на Державну екологічну інспекцію Столиного округу. Відповідно до Положення про Державну екологічну інспекцію Столиного округу, затвердженого наказом Державної екологічної інспекції України від 27.11.2018 № 259 основними функціями якої є здійснення державного нагляду (контроля) за дотриманням вимог законодавства:

- 1) про екологічну та радіаційну безпеку;
- 2) про охорону земель, надр;
- 3) про охорону, раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів;
- 4) про охорону атмосферного повітря;
- 5) про охорону, захист, використання та відтворення лісів;
- 6) про раціональне використання, відтворення і охорону об'єктів тваринного світу;
- 7) про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів;
- 8) щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;

- 9) про охорону, утримання і використання зелених насаджень;
- 10) про використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу;
- 11) щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;
- 12) з питань дотримання положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES);
- 13) під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
- 14) про збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження і використання екологічної мережі;
- 15) про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- 16) з питань поводження з відходами;
- 17) у сфері хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх для утилізації;
- 18) щодо дотримання вимог реєстрації в судових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами, баластними та лляльними водами;
- 19) щодо дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

15.4 Виконання обласних цільових екологічних програм

В 2018 році у Київській області реалізовувались 3 природоохоронні програми.

Програма охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2017-2018 роки. Проводились роботи по реалізації 14 заходів, що становить 87,5 % до передбаченого на рік, а саме.

Департаментом регіонального розвитку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища проведено роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Березань 2,5 тис.м³/добу та реконструкції каналізаційного колектора з прокладанням третьої гілки від КНС - 2 по вул. Шолом-Алейхема, 13/1 до колодязя-гасника по бульв. Незалежності, 12 м. Бровари Київської області, на загальну суму 9 480,542 тис. грн.

Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації проведено низку заходів за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища.

У межах заходу «Забезпечення функціонування, модернізація та технічний супровід «Системи моніторингу Київської області» проведено наступні роботи:

- модернізовано підсистему «Моніторинг довкілля»;

- додано нові об'єкти моніторингу;
- забезпечено відображення відомостей про кожний об'єкт моніторингу на мапі;
- адаптовано веб-сайт під мобільні пристрої;
- адміністрування, профілактичне обслуговування та технічна підтримка програмного забезпечення Системи.

На проведення зазначених робіт освоєно 95,0 тис. грн.

Придбання та встановлення обладнання стаціонарних постів автоматизованої системи моніторингу атмосферного повітря у Київській області. Встановлено 9 постів у Броварському і Білоцерківському районах, містах Переяслав-Хмельницький, Ірпінь, Вишневе, Боярка, Обухів, Кагарлик та смт Іванків. Пости здійснюють заміри двоокису сірки, двоокису азоту, окису вуглецю, сірководню, аміаку, озону, окису азоту, а також метрологічні параметри та рівень радіаційного забруднення, які автоматично відображатимуться на веб-додатку «Моніторинг довкілля» до сайту департаменту екології. Освоєно 17 125,7 тис. грн.

Придбання та встановлення додаткового газоаналізаторного обладнання для мобільної лабораторії. Доукомплектовано мобільну лабораторію приладами для вимірювання пилю, сірководню, озону, хлору та рівень шумового забруднення. Освоєно 945,402 тис. грн.

Обслуговування стаціонарних постів автоматизованої системи моніторингу атмосферного повітря у Київській області. Проведено зовнішній огляд, перевірку електричного опору ізоляції, повірку вимірювальних приладів та отримано відповідні свідоцтва, а також інші профілактичні заходи встановлених постів в містах Васильків, Бориспіль, Богуслав та Вишгород. Освоєно 240,0 тис. грн.

Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходи для боротьби з шкідливою дією вод. У межах даного заходу освоєно 3392,682 тис. грн. на реалізацію 3 проектів, а саме:

- Роботи пов'язані з поліпшенням технічного, екологічного та санітарного стану Володарського водосховища з метою захисту від підтоплення і затоплення смт Володарка Київської області. Проведено підготовчі роботи для розчищення водойми та освоєно 306,773 тис. грн.

- Відновлення гідрологічного режиму та покращення екологічного стану річки Леглич в місті Ржищів Київської області. Проведено роботи з розчистка річки протяжність 622 м та загальною площею 2,12 га на проведення зазначених робіт освоєно 3085,909 тис. грн.

З метою впровадження проекту «Заходи із захисту від підтоплення в смт. Калинівка Васильківського району Київської області» Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації проведено 4 процедури держзакупівель та за результатами останньої укладено договір на виконання відповідних робіт протягом 2018-2019 років. У звітному році захід не фінансувався.

Роботи, пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водойм.
У межах даного заходу освоєно 2271,774 тис. грн. на реалізацію 2 заходів, а саме:

- Поліпшення гідрологічного режиму ставу в центральній частині с. Тадіївка Володарського району Київської області. У звітному році проведено розчищення ставу - 6210 м³ та освоєно 1491,774 тис. грн. Загалом проектом передбачається провести розчищення водойми - 19906 м³ завершення робіт планується у кінці 2019 року.

- Розроблення проектної документації з відновлення гідрологічного режиму та екологічного стану водойм по вул. Набережна в селі Софіївська Борщагівка Київської області. На розроблення проектної документації освоєно 780,0 тис. грн.

Організація і встановлення меж земель водного фонду та водоохоронних зон. У Бородянському районі на р. Здвиж встановлено 27,438 км меж земель водного фонду та водоохоронних зон. Мінімальна ширина водоохоронної зони 25 м, максимальна ширина – 106 м, середня ширина становить 60 м. Внутрішня межа водоохоронної зони зберігається з мінімальним рівнем води у р. Здвиж. Встановлено водоохоронну та прибережну захисну смугу з обох боків річки. Освоєно 2360,194 тис. грн.

Також проводяться роботи по заходу «Паспортизація водних об'єктів з відображенням їх на інтерактивній мапі». Проведено паспортизацію 31 водного об'єкту у межах Тетіївського, Володарського та Білоцерківського районів, загальною площею 386,9826 га та освоєно 3227,9 тис. грн.

У межах заходу «Проведення заходів з озеленення міст і сіл Київської області» та у період весняного двомісячника благоустрою у населених пунктах області проведено висадження та упорядкування зелених насаджень, використано 8,8 тис. грн. інших джерел.

До того ж, у IV кварталі за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища висаджено 1210 дерев та кущів на території 11 населених пунктів Поліського, Рокитнянського, Богуславського, Миронівського та Кагарлицького районів, освоєно 485,8 тис. грн.

У рамках заходу «Проведення науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища» у містах та районах в цілому постійно проводяться заходи щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища. Так наприклад у бібліотечних закладах Макарівського району були проведені заходи: в центральній районній бібліотеці організовано постійно-діючу виставку "Рятуймо наше майбутнє"; для дітей працює постійно-діючі виставки «В природі немає нічого зайвого», «Земля – наш дім» та цикли бесід по екології «Цікаві факти про Землю», «Бережіть природу».

Оформлені тематичні полицьки: «Заповідна земля Макарівська», «Природа – наша мати, треба її оберігати» (с.Небелиця), проведено День Довкілля "В парку чистота та затишок".

Бібліотеками Макарівської ЦБС організуються і проводяться заходи з науково-природничого та екологічного виховання. Важливу роль у популяризації екологічних знань відіграє виставкова робота бібліотек, як от: оформлення еко-виставок, виставки-пам'яті, виставки-роздуми, книжкових полицок на теми: «Так лікує сама природа», «Наша планета - колиска життя», «Незабутні дні Чорнобиля», «Хай квітує Земля».

Проведено вікторини про птахів «Життя на крилах», «Диво-птиці», «Із життя пернатих», вікторина «Ці цілющі лікарські рослини», «Рослини-символи України», «Зелені ліки навколо нас», екологічна гра «Жива природа, жива душа», усний журнал «Мій рідний край – це серця рідна пристань», екологічна подорож «Тут моя хата, земля хлібом багата – тут дитинство моє золоте», бібліографічний огляд літератури «В долонях Всесвіту - Земля».

Проведені екологічні години: «В гостях у пані Флори» (с. Грузьке), оформлено книжкову виставку «Природи неповторну красу, я серцем відчуваю словом, пензлем захищу» (с. Юрів), пізнавальні години «Бережи здоров'я змолоду»(с. Юрів), «Зберегти рідну землю».

Одним із напрямків інформаційної природоохоронної роботи бібліотек району є й використання українського народного календаря, популяризація свят і обрядів, пов'язаних із природними явищами.

Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації проведено в смт. Рокитне та с. Зеленьки Миронівського району заходи з пропаганди охорони навколишнього природного середовища, а саме: Київщина без сміття та Чисте довкілля починається з тебе. Під час акцій населенню було роз'яснено та надано брошури, як правильно сортувати сміття.

Також, без залучення коштів проведено ряд екологічних уроків, на яких було ознайомлено дітей з основними чинниками що призводять до деградації довкілля, акцентовано на важливості збереження природи та дбайливого ставлення до видів рослинного та тваринного світу та проведено радіопередачу на екологічну тему «Вдосконалення існуючої системи моніторингу довкілля Київської області».

У рамках заходу «Проведення в області екологічних заходів «День довкілля», «Збережи ялинку», «Посади дерево», тощо» проведено щорічну всеукраїнську акцію «За чисте довкілля» 21 квітня 2018 року під час Дня довкілля прийняли участь 979 населених пунктів області. Під час суботнику було прибрано 3634,19 га прибудинкової території, висаджено дерев - 109,2 тис. од., висаджено кущів - 508,32 тис. од. та упорядковано газонів і квітників - 249,44 тис. м². На зазначені заходи використано 98,0 тис. грн. інших джерел.

Також за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у IV кварталі Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації проведено 2 акції «День довкілля» та «Посади дерево» на їх проведення освоєно 348,0 тис. грн. Відповідно акції були проведені в смт. Рокитне та с. Зеленьки Миронівського району де було висаджено 677 дерев та кущів, встановлено 12 лавочок та 10 урн.

Обласна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року. Проводились роботи по реалізації 6 заходів, що становить 37,5 % до передбаченого на рік.

Басейновим правлінням водних ресурсів середнього Дніпра проведено низку заходів за рахунок коштів Державного бюджету, а саме:

У межах заходу «Забезпечення експлуатації загальнодержавних та міжгосподарських державних і внутрішньогосподарських меліоративних систем» проведено роботи пов'язані з відновленням гідрологічного режиму меліоративної системи з метою захисту від підтоплення і затоплення територій громад сіл Артемівка, Кірове, Сулимівка та М. Стариця Бориспільського району Київської області, на загальну суму 1199,759 тис. грн.

У рамках заходу «Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд» проведено капітальний ремонт: Покращення гідрологічного режиму частини Дибинецького водосховища в межах Мисайлівської сільської ради Богуславського району, Київської області, на суму 35,054 тис. грн.

У межах заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» проведено наступні роботи:

- Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарного стану р. Рось на території Синяківської сільської ради Рокитнянського району, на суму 2998,174 тис. грн.;

- Заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарного стану р. Рось на території Синяківської сільської ради Рокитнянського району, на суму 1110,329 тис. грн;

- Поліпшення технічного та екологічного стану Дибинецького водосховища на р. Рось з метою захисту від підтоплення сільськогосподарських угідь, на суму 568,698 тис. грн;

- Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного стану та благоустрою водойми в районі вулиці Миру в с. Леонівка Кагарлицького району Київської області, на суму 925,321 тис. грн;

- Покращення технічного та екологічного стану та благоустрою водойм р. Стугна з метою захисту від підтоплення та затоплення територій в межах Великоснітинської сільської ради Фастівського району, на суму 1041,591 тис. грн

- Роботи пов'язані з поліпшенням технічного стану та благоустрою водойми з метою захисту від підтоплення с. Володимирівка Володзарського району Київської області, на суму 909,672 тис. грн.;

- Заходи із захисту від підтоплення с. Руде Село Володарського району, на суму 1061,172 тис. грн.;

- Розчищення р. Здвиг з метою захисту від підтоплення присадибних ділянок на території смт Макарів, на суму 6308,0 тис. грн.

У рамках заходу «Проведення проектно-вишукувальних робіт на об'єкта захисту від шкідливої дії вод та прибережних захисних смуга вздовж річок і

водойм виконано Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного, санітарного та гідрологічного стану Білоцерківського верхнього водосховища на території Фурсівської об'єднаної територіальної громади Київської області, на суму 256,603 тис. грн., а також, Роботи пов'язані з поліпшенням екологічного, санітарного та гідрологічного стану Матюшанського водосховища на території Фурсівської об'єднаної територіальної громади Київської області, на суму 125,25 тис. грн.

До того ж, Білоцерківською міською радою за рахунок коштів Державного бюджету у рамках заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» реалізовано частково проект «Здійснення заходів із захисту від підтоплення і затоплення територій в м. Біла Церква» на його виконання освоєно 6 718,508 тис. грн.

Разом з тим, за наданою інформацією районними державними адміністраціями за рахунок коштів місцевих бюджетів були виконані наступні заходи:

У рамках заходу «Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд» проведено реконструкцію гідротехнічної споруди водойми №1 в с. Ничипорівка Яготинського району. В результаті освоєно 190,0 тис. грн. та заходу «Розчищення та регулювання русел річок і водойм з метою захисту від шкідливої дії води» проведено захід щодо екологічного покращення водойм в с. Озера Бородянського району, на суму 511,5 тис. грн.

У межах заходу «Реконструкція інженерної інфраструктури осушувальних систем» проведено захід спрямований на регулювання водного режиму на осушувальних землях в с. Ничипорівка Яготинського району, на суму 3,60 тис. грн. та заходу «Проведення проектно-вишукувальних робіт на об'єкта захисту від шкідливої дії вод та прибережних захисних смуга вздовж річок і водойм» виконано проектні роботи з капітального ремонту існуючої водойми, захист від підтоплення вул. Квітневої с. П'ятигори, Тетіївського району на суму 28,4 тис. грн.

Окрім цього, за наданою інформацією за рахунок інших джерел у рамках заходу «Будівництво та реконструкція берегоукріплювальних споруд» виконано укріплення берега ставка в с. Мовчанівка Сквирського району та освоєно 20,0 тис. грн.

Регіональна програма розвитку природно-заповідного фонду Київської області «Київщина заповідна» на 2017-2020 роки.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, передбачених для реалізації заходів програми у 2018 році становить 4910,0 тис. гривень, у тому числі:

- коштів державного бюджету – 0 тис. гривень;
- коштів обласного бюджету – 4910,0 тис. гривень;
- коштів інших місцевих бюджетів – 0 тис. гривень;
- коштів інших джерел – 60,0 тис. гривень.

Протягом звітнього періоду, у відповідності до фактичного фінансування, проведено тендерні процедури для реалізації трьох заходів, що становить 100% від запланованих результатів, а саме:

- Розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду місцевого значення, на суму .

- виготовлення й встановлення охоронних знаків та інформаційних аншлагів на об'єктах ПЗФ місцевого значення Київської області

- Розроблення проекту організації території регіонального ландшафтного парку «Пташиний рай» його охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів.

Значимі результати реалізації програмних завдань та заходів у звітному періоді:

– збереження цілісності та розвиток територій та об'єктів ПЗФ різного рангу з метою забезпечення максимального рівня репрезентативності природоохоронної території для забезпечення збереження й відтворення об'єктів охорони (популяцій окремих видів флори й фауни, загальної видової різноманітності, структури рослинного покриву тощо);

– підвищення обізнаності та екологічної свідомості громадськості, просвіти й розвитку екологічної культури населення, з метою підтримки збереження природно-заповідного фонду;

– впровадження науково обґрунтованих засобів і методів розвитку заповідної справи, шляхом впровадження рекомендацій щодо збереження, відтворення і сталого використання унікальних природних комплексів.

15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Законом України „Про охорону навколишнього природного середовища” (ст.20, 22) передбачено створення державної системи моніторингу довкілля (далі – ДСМД) та проведення спостережень за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення. Виконання цих функцій покладено на Мінприроди та інші центральні органи виконавчої влади, які є суб'єктами державної системи моніторингу довкілля, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану довкілля.

Основні принципи функціонування ДСМД визначені у постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 „Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля”.

На даний час, у державній системі моніторингу довкілля (далі – ДСМД) функції і задачі спостережень та інформаційного забезпечення виконують 8 суб'єктів системи моніторингу: Мінприроди, МНС, МОЗ, Мінагрополітики, Мінжитлокомунгосп, Держводгосп, Держкомлісгосп, Держкомзем.

Кожний із суб'єктів ДСМД здійснює моніторинг тих об'єктів довкілля, що визначаються Положенням про державну систему моніторингу довкілля та порядками і положеннями про державний моніторинг окремих складових довкілля.

Основні нормативні акти, що регламентують моніторинг об'єктів довкілля:

- постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 № 343 «Про затвердження Порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 № 815 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 № 661 «Про затвердження Положення про моніторинг земель»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2004 № 51 «Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення».

З метою координації діяльності міністерств та відомств, визначення основних принципів державної політики з питань розвитку системи моніторингу навколишнього середовища, забезпечення її функціонування на основі єдиного нормативно-методологічного забезпечення постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2001 № 1551 утворено Міжвідомчу комісію з питань моніторингу довкілля.

Мінприроди здійснюється організаційно-технічне забезпечення роботи комісії та її профільних секцій.

Існуюча система моніторингу довкілля базується на виконанні розподілених функцій її суб'єктами і складається з підпорядкованих їм підсистем. Кожна підсистема на рівні окремих суб'єктів системи моніторингу має свою структурно-організаційну, науково-методичну та технічну бази.

Функціонування ДСМД здійснюється на трьох рівнях, що розподіляються за територіальним принципом:

- загальнодержавний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах всієї країни;
- регіональний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання в масштабах територіального регіону;
- локальний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах окремих територій з підвищеним антропогенним навантаженням.

Моніторинг якості повітря

Державною гідрометеорологічною службою (МНС) здійснюються спостереження за забрудненням атмосферного повітря у 53 містах України на 162 стаціонарних, двох маршрутних постах спостережень та двох станціях транскордонного переносу.

Ведуться спостереження за хімічним складом атмосферних опадів та за кислотністю опадів.

Програма обов'язкового моніторингу якості атмосферного повітря включає сім забруднюючих речовин: пил, двоокис азоту (NO₂), двоокис сірки (SO₂), оксид вуглецю, формальдегід (H₂CO), свинець та бенз(а)пірен. Деякі станції здійснюють спостереження за додатковими забруднюючими речовинами. Проводиться аналіз наявності забруднюючих речовин в опадах та сніговому покриві.

Державна екологічна інспекція (Мінприроди) здійснює вибірковий відбір проб на джерелах викидів. Вимірюється понад 65 параметрів.

Санітарно-епідеміологічна служба (МОЗ) здійснює спостереження за якістю атмосферного повітря у житловій та рекреаційній зонах, зокрема поблизу основних доріг, санітарно-захисних зон та житлових будинків, на території шкіл, дошкільних установ та медичних закладів в містах та в робочій зоні. Крім того, здійснюється аналіз якості повітря у житловій зоні за скаргами мешканців.

Моніторинг стану вод суші

Державна гідрометеорологічна служба (МНС) проводить моніторинг гідрохімічного стану вод на 151 водному об'єкті, а також здійснює гідробіологічні спостереження на 45 водних об'єктах. Отримуються дані по 46 параметрах, що дають можливість оцінити хімічний склад вод, біогенні параметри, наявність зважених часток та органічних речовин, основних забруднюючих речовин, важких металів та пестицидів. На 8 водних об'єктах проводяться спостереження за хронічною токсичністю води. Визначаються показники радіоактивного забруднення поверхневих вод.

Державна екологічна інспекція (Мінприроди) відбирає проби води та отримує дані по 60 вимірюваних параметрах.

Державний комітет по водному господарству проводить моніторинг річок, водосховищ, каналів, зрошувальних систем і водойм у межах водогосподарських систем комплексного призначення, систем водопостачання, транскордонних водотоків та водойм у зонах впливу атомних електростанцій. Контроль якості води за фізичними та хімічними показниками здійснюється на 72 водосховищах, 164 річках, 14 зрошувальних системах, 1 лимані та 5 каналах комплексного призначення. Крім того, у рамках радіаційного моніторингу вод водогосподарськими організаціями здійснюється контроль вмісту радіонуклідів у поверхневих водах.

Санітарно-епідеміологічна служба (МОЗ) проводить спостереження за джерелами централізованого та децентралізованого постачання питної води, а також місцями відпочинку вздовж річок та водосховищ.

Підприємствами Державної геологічної служби (Мінприроди) здійснюється моніторинг стану підземних вод. У місцях моніторингу проводиться оцінка рівня залягання підземних вод (наявність), їх природного геохімічного складу. Проводяться визначення 22 параметрів, в тому числі концентрації важких металів та пестицидів.

Санітарно-епідеміологічна служба (МОЗ) здійснює хімічний аналіз підземних вод, які призначаються для питного споживання.

Моніторинг прибережних вод

Державна гідрометеорологічна служба (МНС) управляє мережею моніторингу стану прибережних вод, яка складається з станцій моніторингу у місцях скиду стічних вод та науково-дослідних станцій, що розташовані на прибережних територіях Чорного та Азовського морів. На існуючих станціях

проводяться вимірювання від 16 до 26 гідрохімічних параметрів вод та донних відкладів.

Державні інспекції охорони Чорного та Азовського морів (Мінприроди) мають власні системи спостережень. До їх повноважень відносяться щомісячні відбори проб та аналіз впливу джерел забруднення, які розташовані на узбережжі; моніторинг скидів з кораблів; забруднення від діяльності з пошуку та видобування нафти, газу і будівельних матеріалів на морському шельфі; нагляд за використанням живих ресурсів моря.

Державна санітарно-епідеміологічна служба (МОЗ) здійснює моніторинг якості морської води в зонах рекреаційного та оздоровчого водокористування.

Моніторинг стану ґрунтів

Державна гідрометеорологічна служба (МНС) здійснює моніторинг забруднення ґрунтів сільськогосподарських земель пестицидами та важкими металами у населених пунктах. Проби відбираються раз у п'ять років, проби на важкі метали у містах Костянтинівка та Маріуполь відбираються щороку.

Державна екологічна інспекція (Мінприроди) здійснює відбір проб на промислових майданчиках в межах країни. Загальна кількість параметрів, що вимірюються - 27.

Установи МОЗ здійснюють моніторинг стану ґрунтів на територіях їх можливого негативного впливу на здоров'я населення. Найбільше охоплені території вирощення сільськогосподарської продукції, території в місцях застосування пестицидів, ґрунти в зоні житлових масивів, дитячих майданчиків та закладів. Досліджуються проби ґрунту в місцях зберігання токсичних відходів на території підприємств та поза територією підприємств у місцях їх складування або захоронення.

Мінагрополітики здійснює спостереження за ґрунтами сільськогосподарського використання. Здійснюються радіологічні, агрохімічні та токсикологічні визначення, залишкова кількість пестицидів, агрохімікатів і важких металів.

Моніторинг показників біологічного різноманіття

Через обмежене бюджетне фінансування моніторинг здійснюється тільки за видами, які представляють промисловий інтерес (дерева, риба, дичина).

Підприємства Держкомлісгоспу проводять моніторинг лісової рослинності у 24 областях країни. Здійснюється оцінка біомаси, пошкодження її біотичними та абіотичними чинниками; мисливської фауни, біорізноманіття; радіологічні визначення.

Деякі дослідження здійснюються через надання міжнародної допомоги, або в рамках міжнародних програм.

Моніторинг радіаційного випромінювання

Державна гідрометеорологічна служба (МНС) здійснює спостереження за радіоактивним забрудненням атмосфери шляхом щоденних замірів доз гамма-радіаційної експозиції (ГРЕ), осідання радіоактивних частинок з атмосфери та вмісту радіоактивного аерозолу в повітрі. Здійснюються заміри радіоактивного забруднення поверхневих вод на 8 водних об'єктах. Поблизу атомних

електростанцій Державна гідрометеорологічна служба здійснює заміри радіоактивного забруднення поверхневих вод цезієм-137 у та забруднення ґрунтів.

Лабораторії моніторингу Мінагрополітики проводять контроль у місцях концентрації радіоактивних речовин у ґрунтах та харчових продуктах.

МНС здійснює моніторинг доз ГРЕ на 10 автоматизованих пунктах поблизу атомних електростанцій. У межах 30-кілометрової зони навколо Чорнобильської АЕС (зони відчуження), МНС здійснює спостереження за концентрацією радіонуклідів; радіонуклідами в атмосферних опадах, а також концентрацією «гарячих» частинок у повітрі. Міжнародна радіоекологічна лабораторія Чорнобильського центру атомної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології у Славутичі, здійснює моніторинг впливу радіації на біоту у зоні відчуження.

15.6 Оцінка впливу на довкілля

Наприкінці 2017 року в Україні впроваджено нову європейську модель процедури оцінки впливу на довкілля.

З 18.12.2017 введено в дію Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», прийнятий Верховною Радою України 23.05.2017 (№ 2059-VIII).

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» є результатом імплементації першої горизонтальної у сфері охорони навколишнього природного середовища Директиви ЄС 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище.

Процедура оцінки впливу на довкілля передбачає підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля, проведення громадського обговорення зазначеного звіту, аналіз уповноваженим органом інформації, наданої у звіті з оцінки впливу на довкілля та отриманої від громадськості під час громадського обговорення та надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля, який необхідно врахувати у рішенні про провадження планованої діяльності.

Усі документи, які подаються суб'єктом господарювання для отримання висновку з оцінки впливу на довкілля, а також сам висновок з оцінки впливу на довкілля та інформація стосовно рішення про провадження планованої діяльності розміщуються в Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля, який веде уповноважений центральний орган.

Вільний доступ усіх заінтересованих сторін до інформації та документів щодо планованої діяльності, що створюються у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля забезпечено через веб-сайт Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля (<http://eia.menr.gov.ua>).

З метою забезпечення реалізації Закону Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації протягом 2018 року вживалися ряд заходів, зокрема:

- відповідними листами були поінформовані районні державні адміністрації, об'єднані територіальні громади, виконкоми міст

обласного значення, а також підприємства, установи і організації про набрання чинності Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»

- щоденно проводився аналіз інформації в Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля;
- опрацьовувались надіслані повідомлення про плановану діяльність та надавались суб'єктам господарювання отримані від громадськості зауваження і пропозиції до планованої діяльності, обсягу досліджень, рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля;
- забезпечувався доступ громадськості до інформації, що стосується процесу прийняття висновку з оцінки впливу на довкілля;
- здійснювалося ведення Реєстру з оцінки впливу на довкілля та внесення до нього відповідних документів та інформації;
- організовувались та проводились громадські слухання у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля та готувались відповідні звіти про громадське обговорення;
- проводився аналіз звітів з оцінки впливу на довкілля та матеріалів, поданих для отримання висновку з оцінки впливу на довкілля;
- надавались мотивовані висновки з оцінки впливу на довкілля;
- забезпечено оприлюднення повідомлення про плановану діяльність, оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля, інформації про висновок з оцінки впливу на довкілля та рішення про провадження планованої діяльності шляхом розміщення на офіційному веб-сайті (<http://ecology-kievoblast.com.ua>).

Упродовж 2018 року в Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля оприлюднено 74 повідомлення про плановану діяльність на території Київської області, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, зокрема 43 повідомлення про намір провадити плановану діяльність та оцінку її впливу на довкілля було оприлюднено Міністерством екології та природних ресурсів України.

Департаментом екології та природних ресурсів Київської облдержадміністрації як уповноваженим територіальним органом було отримано від суб'єктів господарювання 31 повідомлення про намір провадити плановану діяльність, у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля, забезпечено громадське обговорення шляхом проведення 7 громадських слухань, видано 4 мотивовані висновки з оцінки впливу на довкілля та 3 відмови у видачі вказаного висновку.

Висновки з оцінки впливу на довкілля видано щодо планованої діяльності з будівництва газонаповнювальної станції в м. Бориспіль, будівництва цеху по виробництву асфальтобетону в м. Богуслав, реконструкції виробничих споруд та інженерних мереж існуючої автозаправної станції в с. Софіївська-Борщагівка Києво-Святошинського району, видобування питних підземних вод з ділянки Ірпінського родовища, що розташована в смт Ворзель.

З метою практичного застосування та роз'яснення вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» впродовж 2018 року проведено відповідні

роз'яснювальні тренінги для представників районних державних адміністрацій, виконавчих комітетів міських, селищних та сільських рад, а також для суб'єктів господарювання.

15.7 Економічні засади природокористування

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Еколого–економічний механізм природоохоронної діяльності діє з 1991 року з прийняттям Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”. Економічний механізм природокористування і природоохоронної діяльності базується на :

1. Засадах платності за спеціальне використання природних ресурсів, забруднення та шкідливий вплив на довкілля.

2. Цільовому використанні коштів отриманих від екологічних зборів та платежів на ліквідацію джерел забруднення і відновлення та підтримання природних ресурсів в належному стані.

Головним завданням економічного механізму природокористування і природоохоронної діяльності є:

1. Шляхом впровадження еколого-економічних інструментів стимулювати природокористувачів та забруднювачів довкілля до:

- раціонального та ощадливого використання природних ресурсів;
- зменшення енерго- і ресурсомісткості одиниці продукції;
- зменшення шкідливого впливу на довкілля.

2. За рахунок коштів отриманих від екологічних зборів та платежів створити незалежне і автономне від державного та місцевих бюджетів джерело фінансування природоохоронних заходів та робіт.

Відповідно до Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” в Україні сформований економічний механізм природокористування і природоохоронної діяльності.

Найважливішими елементами економіко-правового механізму природокористування і природоохоронної діяльності в Україні стали:

- збір за забруднення навколишнього природного середовища;
- збір за спеціальне використання природних ресурсів (мінеральних, водних, земельних, лісових, біологічних);
- механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля (водні ресурси, атмосферне повітря, земельні ресурси, рибні ресурси);
- система державного фінансування природоохоронних заходів (через державний та місцеві екологічні фонди).

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища можуть використовуватися тільки для цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, в тому числі наукових досліджень з цих питань, а також заходів для зниження впливу забруднення навколишнього природного середовища на здоров'я населення.

15.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі

Згідно офіційних даних Головного управління статистики у Київській області капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища у 2018 році склали 1 773,634 млн. грн., порівняно з 2017 роком менше на 56,6 % (табл. 15.1), також на 12,9% зменшились поточні витрати та склали 766,595 млн. грн. (табл. 15.2)

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів (2006-2018)

Таблиця 15.1

Рік	Усього, тис.грн.	у тому числі на					
		охорону атмос- ферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	збереження біорізномані ття і середовища існування	інші напрями природо- охоронної діяльності
2006	39579,2	27220,2	6479,3	64,2	5782,2	–	33,3
2007	77885,1	44415,2	23187,3	2,3	10151,3	10,5	118,5
2008	83955,3	24680,3	20008,9	8358,2	30746,2	34,1	127,6
2009	32745,2	2875,2	23514,4	4654,0	1150,4	2,1	549,1
2010	53446,6	6622,3	21854,8	8520,2	16414,3	–	35,0
2011	1398332,6	63679,9	33620,4	20979,8	17456,1	–	1262596,4
2012	1948849,6	18509,3	10009,3	14690,7	1078,3	–	1904562,0
2013	1863334,7	122331,2	10560,6	56975,1	1952,6	–	1671515,2
2014	3789621,1	11051,3	17219,0	16568,3	776,8	–	3744005,7
2015	4157510,7	1945,7	4754,5	17137,7	880,0	–	4132792,8
2016	8313266,1	3005,7	47697,9	1387819,6	4819,9	99,2	6869823,8
2017	4088520,9	5800,8	51809,4	1132136,3	2680,2	245,2	2895849,0
2018	1773634,6	5384,7	15714,9	148779,1	5271,9	–	1598484,0

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів

Таблиця 15.2

Рік	Усього, тис.грн.	у тому числі на					
		охорону атмос- ферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	збереження біорізномані ття і середовища існування	інші напрями природо- охоронної діяльності
2000	49189,6	...	...	...	...	...	...
2001	73178,0	4286,6	41194,0	6972,2	7992,0	7464,2	5269,0
2002	90171,6	22510,6	49439,4	7619,1	3534,2	6141,5	926,8
2003	85933,5	19792,8	56057,9	8349,5	1327,2	185,4	220,7
2004	94218,9	11354,2	70685,1	9742,6	1863,8	311,0	262,2
2005	113452,8	13592,8	80381,4	10228,4	2154,6	6581,7	513,9
2006	104615,7	5488,9	77894,9	11011,7	1738,5	39,3	8442,4
2007	129056,3	7931,6	66629,5	26313,9	1793,4	202,0	26185,9
2008	173825,0	9984,8	92864,0	33231,8	6867,6	320,5	30556,3
2009	196235,6	13032,5	104304,5	45687,2	11945,1	73,8	21192,5
2010	239400,7	13517,8	113047,2	60267,9	14070,9	11014,0	27482,9
2011	313066,6	15095,3	164899,0	90156,3	4723,0	5447,0	32746,0
2012	357943,1	13273,4	210377,5	82502,1	2513,0	10788,4	38488,7
2013	408651,6	15446,7	220341,4	107300,2	3072,3	17478,2	45012,8
2014	428268,4	13784,2	232927,1	114531,3	3022,6	19626,3	44376,9
2015	489315,8	13430,4	250204,0	132640,9	2921,1	45866,2	44253,2
2016	601143,6	15290,7	272337,8	167882,2	2858,0	53220,9	89554,0
2017	879681,3	15789,8	323570,3	383896,4	2938,6	104165,5	49320,7
2018	766594,9	20419,1	355420,0	245918,7	5661,6	87053,5	10756,3

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Технічне регулювання – це правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду.

Відповідно до статті 32 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» державні стандарти у галузі охорони довкілля є обов'язковими для виконання і визначають поняття і терміни, режим використання й охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги щодо запобігання забрудненню навколишнього

природного середовища, інші питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів.

На сьогодні для технічного регулювання у сфері охорони навколишнього середовища використовуються:

- ГОСТи (колишні державні стандарти СРСР, які визнано чинними на території України як міждержавні стандарти із збереженням аббревіатури «ГОСТ», згідно з Угодою СНД про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації від 13.03.1992 та Протоколами до неї від 03.11.1995 та 20.06.2000);

- Державні стандарти України – ДСТУ (система стандартів ДСТУ, у тому числі у сфері охорони довкілля, почала розвиватись в Україні з 1992 року; після набуттям чинності державного стандарту України (ДСТУ) міждержавний стандарт (ГОСТ), що регулював відповідні відносини у сфері охорони довкілля, втрачає чинність);

- Міжнародні стандарти, насамперед стандарти міжнародної організації з питань стандартизації – ISO (у 90-х роках в Україні розпочато адаптування державних стандартів України до групи стандартів ISO, якими регулюються питання екологічного менеджменту, екологічного аудиту, а також екологічного маркування);

- Галузеві стандарти або технічні умови (стандарти, дія яких поширюється на підприємства (установи, організації), підпорядковані певному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, яким і затверджуються відповідні стандарти);

- Міжгалузеві стандарти (якщо дія стандартів поширюється на підприємства, що підпорядковані двом (кільком) центральним органам виконавчої влади, вони підлягають затвердженню всіма цими органами і набувають юридичної сили міжгалузевих стандартів);

- Стандарти підприємства (нормативно-технічні документи, затверджені наказом керівника (органу управління) конкретного підприємства, на яке і поширюється їх дія).

Згідно з світовою практикою та законодавством Європейського Союзу технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів безпосередньо пов'язане з механізмами державного економічного стимулювання впровадження технологій більш чистого виробництва та поліпшення екологічних показників продукції протягом її життєвого циклу.

Екологічні стандарти окрім вимог до систем управління чи процесів, визначають терміни, встановлюють єдині уніфіковані норми відбору проб та методи контролю забруднення, що є основою для забезпечення ефективної системи державного контролю за забрудненням атмосферного повітря, стічних та поверхневих вод тощо.

Стандарти та технічні регламенти мають бути точними, чіткими та структурно уніфікованими, а вимоги, по можливості, мають стосуватися характеристик продукції, а не вимог до її конструкції чи опису. Важливим

фактором ефективного функціонування державної системи охорони навколишнього природного середовища важливим є точність, єдність, уніфікованість та достовірність вимірювань. Відповідно статті 20 Закону України "Про метрологію і метрологічну діяльність" контроль за станом навколишнього природного середовища відноситься до сфери державного метрологічного нагляду.

15.9 Державне регулювання у сфері природокористування

Україна має різноманітний і, водночас, потужний природно-ресурсний потенціал – мінеральні, земельні та рекреаційні ресурси. Нерівномірний розподіл ресурсів по території країни в свій час спричинив відповідну галузеву-територіальну структуру виробництва у регіонах, що в сукупності з недосконалими технологіями виробництва негативно вплинуло на довкілля.

Природно-ресурсний потенціал території характеризується сукупною продуктивністю її природних ресурсів як засобів виробництва і предметів споживання. Нині виникла необхідність розмежування сучасної і потенційної продуктивності природних ресурсів. Потенційна продуктивність характеризує максимально можливу віддачу ресурсів у господарстві за умови оптимальної відповідності структури природокористування сформованій специфіці місцевих природно-економічних, соціальних та інших умов. Сучасна продуктивність досягається в результаті існуючих умов використання природних ресурсів відповідно до ситуації в економіці країни та напрямів розвитку народного господарства.

Відомо, що всі виробничі ресурси є обмеженими і рідкісними. Особливо гостро ця економічна проблема стоїть перед такими основними компонентами природних ресурсів як земля, лісові ресурси, родовища корисних копалин, водні ресурси, тваринний світ, які людина використовує у процесі виробництва різноманітних благ і без яких неможлива господарська діяльність. Наслідки економічної діяльності призвели до забруднення життєво важливих видів ресурсів та деградації навколишнього середовища.

Паливно-енергетичні ресурси України складають нафта, газ, кам'яне та буре вугілля, торф. В Україні зосереджено великі запаси залізних та кольорових руд, рідкісних та дорогоцінних металів. Є значні поклади нерудних мінеральних ресурсів – карбонату, сірки, фосфориту, бурштину, графіту, озокериту, вапняків, глини, піску, будівельного каменю тощо.

Таким чином, держава забезпечена широким спектром корисних копалин, які відіграють важливу роль на внутрішньому та світовому ринках. Однак через зростання цін на енергоносії, транспортні послуги, обсяги видобутку цих ресурсів дуже скоротилися. За умови проведення ефективної політики освоєння природних ресурсів Україна найближчим часом зможе на 80% задовольнити себе власною мінеральною сировиною.

Низький рівень забезпеченості країни окремими видами природних ресурсів свідчить про те, що вони впродовж багатьох років зазнавали масштабного екстенсивного використання, саме це і призвело до їх

виснаження, втрати можливостей відтворення та відновлення. Техногенний тип економічного розвитку змінюється стратегією сталого розвитку, який передбачає раціональне використання наявних природних ресурсів країни. Наявність і багатство окремих видів природних ресурсів, значний трудовий і науковий потенціал, сприятливе географічне розміщення країни, спроможність окремих регіонів до інновацій, розвиненість промислового комплексу створюють сприятливі умови для сталого зростання економіки України.

В основі державного регулювання природоохоронної діяльності лежать принципи екологічної безпеки, основними з яких є:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

- гарантування державою екологічно безпечного середовища для життя та здоров'я людей;

- запобіжний характер заходів з охорони навколишнього природного середовища;

- забезпечення екологізації матеріального виробництва на основі широкого використання новітніх технологій, відтворення природних ресурсів, комплексного вирішення питань охорони довкілля;

- збереження різноманітності та цілісності природних об'єктів і комплексів;

- науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства, визначення впливу господарської діяльності на довкілля;

- підвищення відповідальності за негативний вплив на навколишнє середовище;

- широке міжнародне співробітництво в питаннях охорони навколишнього природного середовища.

Чинним природоохоронним законодавством передбачені пріоритетні напрями відтворення та раціонального використання природних ресурсів, їх реалізація повинна здійснюватися на національному, регіональному та об'єктному рівнях шляхом постійного й послідовного вирішення поточних і перспективних питань екологічної безпеки, охорони довкілля, розвитку та вдосконалення відповідно до стандартів ЄС законодавчої бази, застосування дієвих економічних інструментів.

Державне регулювання охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів в Україні здійснюється комплексом заходів правового, адміністративного та економічного характеру, сукупність яких формує екологічну політику держави, і, відповідно, визначає важелі державного регулювання природоохоронної діяльності.

Основні нормативно-правові акти екологічного регулювання в Україні були ухвалені ще впродовж 1991–1995 рр. та уточнені і доопрацьовані протягом 2000–2013 рр. Основними з них є: Закони України “Про охорону навколишнього середовища” (1991 р.), “Про природно-заповідний фонд” (1992 р.), “Про охорону атмосферного повітря” (1992 р.), “Про тваринний світ” (1993

р.), “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” (1995 р.), “Про екологічну експертизу” (1995 р.) та інші; Кодекси України – земельний, лісовий, про надра, водний; ратифіковані міжнародні екологічні угоди тощо.

Ці нормативно-правові акти визначають засади та рамки діяльності щодо захисту довкілля, використання різноманітних природних ресурсів, підтримання екологічної безпеки, збереження унікальних територій та природних об’єктів, які є частиною історико-культурної спадщини України. Заходи адміністративного характеру щодо охорони навколишнього середовища об’єднують державні стандарти, екологічні нормативи, екологічний моніторинг, екологічну експертизу, державну екологічну інспекцію, екологічне лімітування.

Регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

- нормативи екологічної безпеки – гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин у природному середовищі; гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та інших шкідливих впливів; гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування;

- гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднювальних речовин і матеріалів, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Важливим інструментом регулювання природоохоронної діяльності виступає фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища. Фінансування заходів природоохоронного характеру здійснюють підприємства, організації та установи з прибутку, отримуючи певні пільги в його оподаткуванні. Формування коштів на охорону природного середовища відбувається за рахунок плати за спеціальне використання природних ресурсів, забруднення довкілля, погіршення характеристик природних ресурсів.

Також важливим засобом вирішення багатьох екологічних проблем є програмноцільове планування заходів, яке виражається у формуванні екологічних цільових комплексних програм.

З метою реалізації функцій державного регулювання охорони та раціонального використання природних ресурсів визначено три рівні управління: національний, регіональний і місцевий.

На національному рівні до функцій управління природоохоронною діяльністю належать такі:

- розроблення методологічного, нормативно-методичного та правового забезпечення;

- проведення державної екологічної експертизи та її виконання на національному рівні;

- створення економічного механізму природокористування;

- регулювання використання природних ресурсів і запобігання забрудненню навколишнього середовища;

- державна політика щодо зон надзвичайних екологічних ситуацій;

- визначення нормативів якісного стану природних ресурсів;

- формування та використання державних позабюджетних фондів охорони навколишнього середовища;
- регулювання використання ресурсів державного значення;
- державний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства, зокрема ядерної та радіаційної безпеки;
- організація взаємодії з іншими міністерствами та відомствами стосовно виконання вимог природоохоронного законодавства;
- здійснення єдиної науково-технічної політики щодо охорони та раціонального використання природних ресурсів;
- реалізація державної політики щодо збереження біорізноманіття;
- забезпечення екологічної безпеки як складової національної безпеки України;
- реалізація міжнародних угод та виконання Україною взятих на себе в межах цих угод зобов'язань і підтримка міждержавних відносин у природоохоронній сфері;
- запровадження єдиної державної політики та забезпечення процесу прийняття державних рішень екологічною інформацією (організація моніторингу, впровадження інформаційних технологій, введення обліку забруднень, прогнозування);
- екологічна освіта та виховання населення.

На національному рівні укладаються угоди щодо законодавчого забезпечення охорони навколишнього середовища, розроблення та впровадження екологоекономічних норм і нормативів, організаційного та економічного механізмів природокористування, виділення бюджетних коштів на природоохоронні цілі, прийняття та фінансування державних екологічних програм, надання природокористувачам пільг і створення системи обмежень у використанні природоресурсного потенціалу і т. ін.

На регіональному рівні управління охороною природи та природокористуванням включає такі функції:

- регулює використання природних ресурсів регіону;
- визначає нормативи забруднення природного середовища (встановлює нормативи ГДВ, ГДС і розміщує відходи);
- впроваджує економічний механізм природокористування;
- впроваджує моніторинг та веде облік об'єктів природокористування і забруднення довкілля;
- проводить державну екологічну експертизу;
- контролює дотримання природоохоронного законодавства;
- досліджує стан навколишнього середовища;
- розробляє програми впровадження природоохоронних заходів, визначає та реалізує інвестиційну політику;
- інформує населення та заінтересовані організації з екологічних питань.

Регіональна еколого-економічна політика ґрунтується на принципах, визначених чинним законодавством. У регіональній економічній системі природоохоронна діяльність розглядається як пріоритетний напрямок

господарської діяльності, особливості якого зумовлені потребами населення щодо екологічної безпеки і збереження природного довкілля.

Природоохоронна діяльність реалізується через регіональний екологоекономічний механізм, метою якого є створення регіональної матеріальної й управлінської екологічної інфраструктури та її ефективне використання для зменшення розбіжностей між інтересами виробників-природокористувачів на території регіону.

Природоохоронну діяльність у регіонах потрібно економічно стимулювати, надаючи економічні пільги замовникам, що створюють основні фонди природоохоронного значення; зменшуючи податки підприємствам та враховуючи їх витрати на природоохоронні заходи; передаючи у прибуток підприємства кошти, отримані в результаті здійснення природоохоронного заходу; забезпечуючи відповідність між оплатою праці природоохоронних видів діяльності і досягнутим завдяки їй екологічним результатом.

До компетенції органів, які керують природоохоронною діяльністю на місцевому рівні, входить контроль за використанням природоохоронного законодавства. До складу зазначених органів належать місцеві ради і їх виконавчі та розпорядчі органи, державні обласні управління охорони навколишнього середовища, районні та міські державні інспекції з охорони навколишнього середовища.

На місцевому рівні найвиразніше проявляється недосконалість організаційнофункціональної структури управління природокористуванням. Малочисельні інспекційні підрозділи з низьким матеріально-технічним забезпеченням неспроможні повною мірою задовольняти потреби і вимоги суспільства щодо належного контролю за станом навколишнього середовища й підвищенням його якості. На цьому рівні важливо скоординувати дії служб, які функціонують у сфері природоохорони, створити єдину раціональну систему інформаційного забезпечення, систему контролю, аналізу та експертизи.

З метою ефективного управління, спрямованого на розв'язання загальнодержавних екологічних проблем, доцільно застосувати програмно-цільовий підхід. Він дасть змогу цілісно розглянути охорону навколишнього середовища, з одного боку, як органічно спеціалізовану функцію виробничого процесу, а з іншого – як особливий вид діяльності, що має самостійну цільову орієнтацію зі специфічним змістом і засобами реалізації. Програмно-цільовий підхід допомагає найбільш гнучко й ефективно формувати особливі високоадаптивні структури управління, залучати висококваліфікованих фахівців, мобілізувати фінансові ресурси на цільове призначення.

15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

Науково-технічний прогрес за своїм визначенням - це розширення можливостей більш ощадливого використання природно-ресурсного потенціалу і його відтворення, екологізації суспільного виробництва та всієї людської

життєдіяльності за умови впровадження технологічних та ресурсозберігаючих інновацій.

У змісті цього явища за його проявами має розрізнятися два головних аспекти - економічний і власне техніко-технологічний. У першому розумінні - економічному, науково-технічний прогрес, сприяючи зростанню суспільного благополуччя, значно розширює економіко-фінансові можливості держави для здійснення еколого-орієнтованих зрушень як у структурі національного господарства, так і у техніко-технологічній базі суспільного виробництва.

Таким чином, в економічному аспекті науково-технічний прогрес забезпечує позитивні зміни у співвідношенні економічних і екологічних інтересів як щодо окремих суб'єктів суспільного виробництва (підприємств), так і щодо народного господарства у цілому. Відсутність чи уповільнення прогресу гальмує такі зміни.

Україна може бути красномовною ілюстрацією взаємозв'язку економіки і екології. Тут упроваджено практично весь арсенал методів економічного механізму природокористування і охорони навколишнього середовища. Але, враховуючи кризові явища в економіці у цілому, розвиток науково-технічного прогресу певним чином гальмується, тому збереження такого балансу є дуже актуальним.

У другому, більш звичному розумінні, науково-технічний прогрес означає розвиток і розширення технічних засобів і технологічних можливостей у всіх сферах людської діяльності. Щодо природних ресурсів, які використовуються у процесі людської життєдіяльності, він має надзвичайно багатоаспектний прояв. Головними складовими його впливу є:

- повніше використання наявних джерел природних ресурсів і скорочення втрат при їх первинному вилученні (з надр тощо). Це стримує освоєння нових об'єктів (родовищ корисних копалин, лісових площ тощо) і зменшує таким чином техногенний тиск на навколишнє природне середовище;

- економічніше та ощадливіше використання видобутих природних ресурсів - мінеральної сировини і палива, деревини, води тощо. Це, по суті, процес інтенсифікації, оскільки дозволяє отримувати більше продукції та енергії з одиниці задіяних природних ресурсів;

- розширення можливостей зменшення негативного техногенного впливу на природні ресурси (забруднення ґрунтів, води і повітря), що дозволяє відвертати погіршення їх якості. Це забезпечується як упровадженням досконаліших технологій, так і локалізації забруднень;

- розширення використання відходів виробництва та споживання як сировинних та енергетичних джерел. Це збільшує відповідні резерви, стримує освоєння нових джерел тощо;

- все активніший перехід на вторинне ресурсовикористання, рециклінг матеріалів, їх рекуперацію (відновлення властивостей) тощо.

Реально зазначені складові впливу науково-технічного прогресу найчастіше перехрещуються, взаємодоповнюють одна одну. Але у практичному

сенсі відокремлення деяких із зазначених проблем сприяє застосуванню програмно-цільових методологій і прискоренню їх вирішення.

Ці аспекти мають для України надзвичайну важливість, враховуючи як кризовий стан довкілля, так і надзвичайно масштабне нагромадження відходів на її території, багато з яких є, як з'ясовано, цінною сировиною.

Так само доцільним є відокремлення проблем повнішого вилучення і використання природних ресурсів, таких як корисні копалини, деревина тощо.

При більш узагальненому розгляді науково-технічного прогресу як важеля екологізації і раціонального (економного) використання природних ресурсів доцільно акцентувати увагу на таких напрямках:

- розвиток екологічно чистого виробництва;
- упровадження безвідходних технологій, що означає (і має своїм наслідком): комплексне використання сировини і енергоносіїв, створення замкнених газо- і водооборотних систем, застосування принципово нових підходів до вилучення, збагачення, перероблення сировини і матеріалів - біотехнологій, геотехнологій тощо;
- реалізація засад ресурсозбереження в усьому ланцюзі суспільного виробництва на шляху його інтенсифікації і зниження ресурсоємності (водо-, земле-, метало-, енерго- тощо).

15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Участь громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень, що стосується охорони та раціонального використання навколишнього природного середовища, має не абияке значення на сьогодні. У наші дні громадськість повинна не тільки брати участь у конкретних акціях з охорони довкілля, що вона робила до цього часу, а й повинна мати можливість здійснювати громадський контроль за рішеннями влади щодо її діяльності та бути причетною до державних справ з охорони і покращення навколишнього природного середовища. Наше національне законодавство, особливо екологічне законодавство, передбачало участь громадськості у прийнятті рішень, однак тільки з підписання Орхуської конвенції, та після її ратифікації Парламентом, з'явилась реальна можливість зрушити право громадян на участь у прийнятті рішень з питань охорони навколишнього природного середовища.

Світовий досвід свідчить, що лише об'єднання зусиль державних, муніципальних органів і громадськості дозволяє вирішувати локальні й регіональні екологічні завдання ефективно та у найкоротший термін.

Доступ до екологічної інформації, згідно з Орхуською конвенцією, забезпечує розуміння суспільством, громадськістю того, що відбувається з довкіллям, і дає можливість свідомо брати участь у процесі прийняття екологічних рішень.

Екологічна інформація містить не тільки відомості про стан навколишнього середовища і його елементів, але і про стан безпеки людей,

угоди у сфері довкілля, інформацію про політику, законодавство, плани, програми, дані економічного аналізу тощо.

Правовий механізм доступу громадян до інформації про стан навколишнього природного середовища України регулюється Конституцією України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку» та іншими нормативноправовими актами.

Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» проводився розгляд та надання відповідей авторам звернень забезпечувався в установлені терміни. Проводиться систематичний аналіз і узагальнення звернень громадян, затверджено графіки особистого прийому громадян керівництвом Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації, що доводяться до відома населення через засоби масової інформації. Питання щодо стану роботи зі зверненнями громадян систематично розглядаються на робочих нарадах при заступникові директора департаменту

15.12 Екологічна освіта та інформування

З метою підвищення рівня екологічної освіти та культури громадян, розширення участі громадськості у формуванні державної екологічної політики, формування нового природоохоронного менталітету, активізації процесу формування свідомості і активної позиції громадськості щодо подальшого розвитку екологічної політики України департаментом екології та природних ресурсів Київської облдержадміністрації на офіційному веб-сайті опубліковувались інформаційно-роз'яснювальні статті, інформація про стан довкілля Київської області та інше.

Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації організовувались та проводились екологічні уроки у загальноосвітніх школах Київської області, з метою надання школярам знань про сучасні методи охорони природи, ознайомлення із природоохоронними територіями, навчок раціонального природокористування та виховання почуття особистої відповідальності за стан навколишнього природного середовища, небайдуже ставлення до довкілля.

Екологічна освіта орієнтується на критичне мислення, розв'язання задач та навички ефективного прийняття рішень. Така освіта використовує процеси, які залучають учнів до спостереження, вимірювання, класифікації, експериментування, що допомагають в обговоренні, виведенні, прогнозуванні та інтерпретації даних про екологічні проблеми.

Найголовнішими завданнями екологічної освіти в формуванні екологічної культури всіх верств населення є: виховання розуміння сучасних екологічних проблем держави й району, усвідомлення їх важливості, актуальності і універсальності; відродження кращих традицій народу у взаємовідносинах з довкіллям, виховання любові до рідної природи; розвиток особистої відповідальності за стан довкілля на місцевому регіональному, національному і

глобальному рівнях, уміння прогнозувати особисту діяльність інших людей та колективів; розвиток умінь приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки; виховання глибокої поваги до власного здоров'я та вироблення навичок його збереження.

З метою інформування населення про стан атмосферного повітря, як зазначалося раніше, в 2018 році встановлено обладнання 9 стаціонарних постів у містах Узин, Переяслав-Хмельницький, Ірпінь, Вишневе, Боярка, Обухів, Кагарлик та смт Іванків і Велика Димерка Броварського району. Пости здійснюють заміри двоокису сірки, двоокису азоту, окису вуглецю, сірководню, аміаку, озону, окису азоту, а також метрологічні параметри та рівень радіаційного забруднення, які автоматично відображатимуться на веб-додатку «Моніторинг довкілля» до сайту департаменту екології.

Для порівняння у 2017 році встановлено лише 4 пости спостереження у містах Васильків, Богуслав, Вишгород та Бориспіль. Визначався вміст трьох домішок (діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту).

У рамках щорічної Всеукраїнської акції «За чисте довкілля» 21 квітня 2018 року під час Дня довкілля прийняли участь 979 населених пунктів області. Під час суботнику було прибрано 3634,19 га прибудинкової території, висаджено дерев - 109,2 тис. од., висаджено кущів - 508,32 тис. од. та упорядковано газонів і квітників - 249,44 тис. м². На зазначені заходи використано 98,0 тис. грн. інших джерел.

Також, у IV кварталі Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації проведено 2 акції «День довкілля» та «Посади дерево» на їх проведення освоєно 348,0 тис. грн. Відповідно акції були проведені в смт. Рокитне та с. Зеленьки Миронівського району де було висаджено 677 дерев та кущів, встановлено 12 лавочок та 10 урн.

15.13 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

Міжнародна співпраця у сфері охорони довкілля розвивається на основі підписаних двосторонніх Угод на всіх рівнях, які передбачають тісні контакти як між службами охорони довкілля, так і громадськими структурами. Напрямки співпраці визначаються актуальністю тої чи іншої природоохоронної проблеми.

Активно співпрацюють у напрямку міжнародного співробітництва у галузі охорони довкілля колективи вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку спеціалістів у різних сферах екології, громадські організації екологічного спрямування до складу яких входять науковці провідних вищих навчальних закладів області.

Враховуючи досвід розвинених держав, екологічна політика України повинна діяти на основі науково обґрунтованої системи захисту природи, основними напрямками якої є:

- використання очисних споруд, зокрема й біологічних;
- добір і вирощування рослин, які поглинають забруднювальні частинки;
- створення маловідходних і безвідходних технологій виробництва;
- використання здатності природи до самоочищення.

ВИСНОВКИ

Використання природних ресурсів і пов'язане з ним відповідне навантаження на навколишнє природне середовище – це та сфера людської діяльності, яка визначає широке коло соціальних, економічних та екологічних проблем. Особливо актуальними вони є сьогодні, оскільки раціональне природокористування і збереження довкілля – ті важливі чинники, що в умовах вичерпання ресурсів і погіршення екологічного стану навколишнього природного середовища можуть сприяти запобіганню подальшій деградації середовища проживання людини, динамічному розвитку економіки і задоволенню соціальних потреб.

Створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду є основою для формування екологічного каркасу регіону, сприяє розвитку організованих форм рекреації і туризму, екологічної освіти, збереженню традиційних форм раціонального природокористування і сталого розвитку природно-територіального комплексу. Усі виявлені території незайманої природи рідного краю неповторні, і тому потребують до себе особливої уваги людини.

З метою отримання, збирання, оброблення, збереження та аналізу інформації про рівень забруднення атмосферного повітря, оцінки та прогнозування його змін, ступеня небезпечності, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі охорони атмосферного повітря здійснюється моніторинг довкілля.

Так, Департаментом екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації проводяться спостереження за станом забруднення атмосферного повітря за допомогою автоматизованих постів, що встановлені наприкінці 2017 року у містах Васильків, Богуслав, Вишгород та Бориспіль. Також, в 2018 році встановлено 9 стаціонарних автоматизованих постів у містах Узин, Переяслав-Хмельницький, Ірпінь, Вишневе, Боярка, Обухів, Кагарлик, смт Іванків та смт. Велика Димерка Броварського району. Пости здійснюють заміри двоокису сірки, двоокису азоту, окису вуглецю, сірководню, аміаку, озону, окису азоту, а також метрологічні параметри та рівень радіаційного забруднення, які автоматично відображатимуться на веб-додатку «Моніторинг довкілля» до сайту департаменту екології.

Основними екологічними проблемами регіону залишається забруднення атмосферного повітря та поверхневих вод, а також утворення та наявність стихійних сміттєзвалищ.

З метою покращення екологічного стану водних об'єктів необхідно виконати заходи, спрямовані на припинення скиду у природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод від підприємств забруднювачів, здійснити реконструкцію існуючих та будівництво нових каналізаційних мереж та очисних споруд населених пунктів, впровадити на підприємствах заходи з раціонального використання водних ресурсів, а саме: розширення та реконструкцію оборотних систем виробничого водопостачання, а також систем послідовного і повторного використання води.

Для відродження та підтримання сприятливого гідрологічного стану річок необхідно здійснити розчистку русел малих річок, розробити проекти землеустрою щодо встановлення меж прибережних захисних смуг та винести їх в натуру. Реалізацію водоохоронних заходів передбачено регіональними природоохоронними програмами.

У зв'язку з обмеженістю надходжень до обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, тривалість впровадження заходів звичайно продовжується декілька років, а екологічний ефект заходу настає лише після введення об'єкту в експлуатацію. Можливі щорічні обсяги фінансування з екологічних фондів дозволяють реалізовувати лише малопотужні об'єкти, що суттєво не можуть покращити екологічний стан регіону.

Залишається невирішеним питання забруднення території області побутовими та виробничими відходами. Тому враховуючи наявність в області великих обсягів накопичених відходів, відсутність потужностей для їх знешкодження чи утилізації, а також місць для їх видалення, основними пріоритетами в сфері поводження з відходами в області є скорочення обсягів розміщених відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження з ними та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Основними напрямками діяльності у сфері поводження з відходами мають бути:

- проведення просвітницьких заходів щодо поводження з відходами;
- розвиток та формування системи збирання, заготівлі та переробки відходів, як вторинної сировини;
- забезпечення експлуатації полігонів твердих побутових відходів, відповідно норм екологічної безпеки, шляхом будівництва або реконструкції діючих полігонів твердих побутових відходів (ТПВ);
- зменшення кількості несанкціонованих сміттєзвалищ шляхом проектування та будівництва полігонів ТПВ;
- зменшення кількості накопичення побутових відходів шляхом будівництва сортувальних ліній та комплексів по їх переробці;
- створення умов для залучення інвестицій у сферу поводження з відходами;
- впровадження сучасних екологічно чистих технологій переробки відходів, у тому числі, переробки з отриманням енергії;

Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина і їхнє розв'язання неможливе без активної участі широких верств населення області та неурядових організацій. Тому розширення участі громадськості у виробленні і прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів, екологічної безпеки та якісне поліпшення взаємодії з громадськістю і надалі повинне залишатися одним з найважливіших пріоритетів у Київській області.

Впровадження природоохоронних заходів, насамперед, має реалізовуватись в межах виконання обласних комплексних та цільових програм

шляхом об'єднання та координації зусиль органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, природоохоронних організацій, підприємств, наукових установ, засобів масової інформації, населення, громадських організацій на обласному та місцевому рівнях, мобілізації наявних ресурсів для реалізації спільно запланованих заходів, залучення зацікавлених сторін до вирішення пріоритетних проблем, підвищення рівня обізнаності населення та його залучення до реалізації природоохоронної політики.